

אילון ירדן

הג'יהאד התקשורתי

כתב הגנה לישראל

הוצאת ליעד

אילון ירדן

הג'יהאד התקשורתי

כתב הגנה לישראל

הוצאת ליעד

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, להקליט, לתרגם,
לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או
בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר – כל
חלק שהוא מהחומר שבספר זה. כל שימוש, מכל
סוג שהוא, אסור בהחלט, אלא עם ניתנה רשות
מפורשת בכתב של המו"ל והמחבר לאותו שימוש.

עטיפה: הלוגו של חמאס המסמל את תביעת הג'יהאד
לשלוט בכול ארץ-ישראל ולכונן בה משטר תיאוקרטי

© כל הזכויות שמורות למחבר

דוא"ל: jardenelon@walla.com

אתר: www.jardensworld.com

מהדורה שנייה מורחבת, אדר תשע"ז, מרץ 2017

Israel was being treated very, very unfairly in the international sphere... Israel is up for 20 reprimands at the United Nations, whereas nations that are horrible places, that treat people horribly, haven't even been reprimanded... We cannot continue to let Israel be treated with such total disdain and disrespect.

Donald Trump (28.12.16)

באו"ם, כמו בתקשורת ובדיפלומטיה העולמית בכללה, התמחו הערבים בטאטוא כול אלימות בינם לבין עצמם אל מתחת לשטיח. יש משהו מפליא ביכולתו של העולם להתמקד בסכסוך בין ישראל לערבים, שבו נהרגו בחמישים שנה כ-70 אלף איש, ולהתעלם מסכסוכים עקובים מדם במזרח-התיכון שבהם נספו מיליוני בני-אדם: פלישת מצרים לתימן (250 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים באלג'יריה (מיליון הרוגים), מלחמת האזרחים בלבנון (150 אלף הרוגים), פלישת לוב לצ'אד (100 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים בסודן (500 אלף הרוגים לפחות), מלחמת איראן-עיראק (למעלה ממיליון הרוגים) ולאחרונה מלחמת המפרץ (100 אלף הרוגים). לפי כל אמות מידה של הרג וסבל, גם הקטן שבסכסוכים אלה עולה כמה מונים על כל מה שאירע ביובל שנים של הסכסוך הישראלי-ערבי. על רקע זה, קשה לאדם בר-דעת לקבל את הטענה המסולפת, שאפשר לדחוס את כל הסכסוכים במזרח-התיכון ל"מיטת סדום" של הבעיה הפלשתינית.

בנימין נתניהו

העם הפלשתיני אינו קיים...רק למטרות פוליטיות וטקטיות אנו מדברים היום על קיומו של עם פלשתיני, כי האינטרסים הלאומיים של הערבים מחייבים להציב כנגד הציונות "עם פלשתיני" נפרד... הקמת מדינה פלשתינית היא מכשיר בלבד במאבקנו המתמשך נגד ישראל ובעד האיחוד הערבי שלנו...במציאות אין כל הבדל בין הירדנים, הפלשתינים, הסורים והלבנונים...רק מסיבות טקטיות, ירדן, שהיא מדינה ריבונית בעלת גבולות מוגדרים, אינה יכולה להעלות טענות לגבי חיפה ויפו. לעומת זאת, אני כפלשתיני יכול, ללא כל ספק, לדרוש את חיפה, יפו, באר שבע וירושלים. בכל מקרה, ברגע שנממש את זכותנו לגבי שטחה של פלשתינ, לא נחכה אפילו רגע אחד כדי לאחד את פלשתינ וירדן.

זהיר מוחסין

עבורנו, נושא הפליטים הוא הקלף המנצח, שמשמעותו – קיצה של ישראל.

סח'ר חבש

הזהות היחידה שמעולם לא נתנו עליה את הדעת ברצינות עד למלחמת ששת הימים ב-1967 – וגם אז רק בבחינת "מכשיר" – הייתה זהות "ערבית פלשתינאית"... הערבים סבורים, שעל ידי יצירת זהות ערבית-פלשתינית, תוך כדי הקרבת רוחותם ועצם חייהם של "הפליטים הערביים", ישיגו בדרך פוליטית ועל-ידי לוחמה זעירה מה שלא הצליחו להשיג בשדה המערכה: להחריב את ישראל – המדינה הד'מית שאין הם יכולים להשלים עם עצמאותה. זהו "לב העניין".

ג'ואן פיטרס

תוכן העניינים

7	מבוא – מאת ד"ר מרדכי קידר
9	הקדמה
11	פרק 1: הג'יהאד התקשורתי
15	פרק 2: תעמולת הכזב
27	פרק 3: סימטריה כוזבת – "שתי מדינות לשני עמים"
31	פרק 4: הזהות הפלשתינית היא טקטית ושקטית
45	פרק 5: בדיית פלשתין ושקר הכיבוש
87	פרק 6: שקר ירושלים המוסלמית
113	פרק 7: הכזב הגנטי
119	פרק 8: בלוף הפליטים ושקר הנכבה
193	פרק 9: שקריות הנוסחה "שלום תמורת שטחים"
205	פרק 10: שקר מרכזיות הסכסוך הישראלי-פלשתיני
229	פרק 11: הסכם אוסלו – סוס טרויאני לישראל
245	פרק 12: שני תרחישי השמדה
273	פרק 13: טרנספורמציה – שיבה לזהות הישראלית
279	פרק 14: התחברות – תוכנית המדינה האחת
291	פרק 15: שלום אמת במזרח-התיכון
335	אפילוג: הג'יהאד התקשורתי וה-BDS
363	ביבליוגרפיה

מבוא

איפה נפלנו ולמה נכשלנו במאבק נגד הג'יהאד התקשורתי?

רבות נכתב על כישלון ההסברה הישראלית לשכנע את העולם בצדקת השליטה הישראלית בלב הארץ, ביהודה ושומרון, אשר חמישים שנה אחרי ששוכר עדיין העולם מתייחס אליו כאל "שטח כבוש" והתייחסות זו מוצאת את ביטויה בהחלטות של גופים בינלאומיים חשובים כמו מועצת הביטחון של האו"ם. גם ידידי ישראל בעולם לא קיבלו את צדקת השליטה הישראלית בלב הארץ, והשאלה היא למה.

לעניות דעתי, יש שתי סיבות עיקריות לכישלון הזה. האחת היא העובדה שיש ישראלים לא מעטים שאימצו את המונח הערבי "השטחים הכבושים" והתאהבו בו; ואם הם – ישראלים, ציונים – מודים שהשטח כבוש, אז האם אפשר לצפות שאחרים שאינם יהודים או ישראלים, יהיו יותר ציונים מהם?

הסיבה השנייה היא גל התמיכה בישראל שהתעורר בעקבות מלחמת ששת הימים בשנת 1967. ישראל נישאה על כפיים כי דוד הישראלי ניצח בנוק אאוט את גוליית הערבי, ואלפי מתנדבים זרמו לישראל כדי לסייע לה בכל דרך אפשרית. ישראל זכתה אז במעמד ציבורי ומדיני שהיא יכולה רק לחלום עליו, ועד היום יש ישראלים רבים החיים עדיין את החלום ההוא ומסרבים להתעורר ממנו אל המציאות השונה לחלוטין השוררת היום. ישראלים רבים עדיין רובצים על זרי הדפנה של 1967, וחושבים שאם העולם תמך בנו אז, הוא תומך בנו גם היום, ויתמוך גם

בעתיד, ולכן לא צריך להשקיע זמן, מאמץ ומשאבים בדיפלומטיה ציבורית, בערוץ תקשורת בינלאומי או בכל דרך להביא את דברה של ישראל לעולם.

ספרו של עו"ד אילון ירדן הוא **"צפירת השכמה"** לכל אותם ישראלים שנרדמו בשמירה על לב הארץ ועל לבות תומכי ישראל בעולם. ספר זה מצטרף לסדרת ספריו מאירי העיניים של עו"ד ירדן, שערכם רב וחשיבותם גדולה **"מורה נבוכים"** עבור כל מי שרוצה להבטיח את עתידה של ישראל, ביטחונה ורווחתה.

ד"ר מרדכי קידר

רעננה, ינואר 2017

הקדמה

את המהלך המדיני, שסופו הקמת מדינה פלשתינית בלב ארץ-ישראל, צריך לעצור ומיד. שכן, הקמת מדינה זו תהא מתן פרס לטרור והכשר לבדיית פלשתינ. מדינה זו לא תביא לשלום של "שתי מדינות לשני עמים" – אלא למלחמה עקובה מדם. מדינה זו משמעותה היא אחת ויחידה: גזר דין מוות, בייסורים ממושכים או במהלומה אחת, על מדינת ישראל. אם כך יקרה, חס וחלילה, כי אז תשתלט על הארץ לא רק מפלצת טרוריסטית, אלא אף זהות מזויפת ושקרית, שבאמצעותה תתגשם "קללת אדריאנוס" הארורה – מחיקת השם "ישראל" ממפת-העולם. על האמת הזאת חזרו ארבעה מתוך ששת ראשי ממשלת מדינת ישראל מאז שנת 1992 ועד היום:

יצחק רבין:

מדינה פלשתינית, "חילונית ודמוקרטית" תקום על חורבותיה של מדינת ישראל.

אריאל שרון:

כל ויתור, ולו חלקי ב"שטחים", הוא מתכון בטוח להתאבדות לאומית...מדינה זו (הפלשתינית), בכל צורה שהיא – או אף גרוע מזה, אובדן שליטתנו הבלעדית והמלאה על שטחה – משמעותה היא אחת ויחידה: גזר דין מוות, בייסורים ממושכים או במהלומה אחת, על מדינת ישראל.

בנימין נתניהו:

בסופו של דבר החשבון ההיסטורי ברור וחד: "כן" למדינה פלשתינית, פירושו "לא" למדינה יהודית – ו"כן" למדינה יהודית, פירושו "לא" למדינה פלשתינית.

שמעון פרס:

הערבים מטפחים את הלאומיות הפלשתינית הנפרדת ואת המיתוס של "השבת זכויות העם הפלשטיני" – בשטחה של ישראל ובמקומה. הם עושים כן לא כדי לפתור את בעיית הפליטים, אלא כדי להחריב את הלאומיות הישראלית וכדי ליצור מחדש בעיה יהודית בהיקף גדול פי כמה וכמה. התביעה הלאומית הפלשתינית מיועדת לבטל את קיומה של מדינת ישראל, ולא לחיות בצידה בשלום.

בשעה שישראל נלחצת על-ידי הקהיליה הבינלאומית להקמת מדינה פלשתינית, וכשעל סדר היום הציבורי עולים שאר נושאי הליבה (גבולות, ירושלים, פליטים וכד') – על ישראל לחזור ולהזכיר לעצמה את האמת, לבל תיפול למלכודת שאויביה מנסים לטמון לה: הזהות הפלשתינית היא זהות פיקטיבית וטקטית, שנועדה לשמש כמכשיר במלחמה הכלל ערבית-מוסלמית נגד ישראל. תכלית המדינה הפלשתינית אינה לשחרר את העם הפלשטיני – אלא לשמש כחוד החנית במלחמה זו.

ספר זה חושף את בדיית פלשתינ – בדיה מוצלחת עד כדי כך, ששוב אין היום כמעט איש הכופר באמיתותה. כמו כן מתחקה הוא אחר שקרים נוספים שמפיצים אויבי ישראל, במטרה לגרום להפיכתה לבלתי-לגיטימית, כשלב-ביניים בדרך להיעלמותה הסופית ממפת-העולם.

חשיפת השקרים של אויביה, יש בה כדי לספק לישראל לא רק כלי הסברה ראשון במעלה, אלא אף תוכנית מדינית חדשה – **תוכנית ההתחברות הישראלית** – השונה באופן רדיקלי מכל מה שהוצע עד כה.

פרק 1: הג'יהאד התקשורתי

כאשר אנחנו מדברים על משא-ומתן עם ערבים ועם מוסלמים, אנחנו צריכים לזכור, שהאסלאם מכיר מערכת יחסים אחת עם הלא-מוסלמים – וזוהי מערכת יחסים של ג'יהאד. ג'יהאד הוא מצווה באסלאם. ג'יהאד פירושו של דבר – ושלא יטעו אתכם כול מיני הגדרות אחרות – ג'יהאד פירושו של דבר מלחמה נגד לא-מוסלמים. עכשיו, בג'יהאד ישנה המלחמה שעושים בנשק – אבל יש גם כלים אחרים. יש נשק התעמולה – ונשק התעמולה כולל גם מושג של שקר. השאלה של לשקר או לא לשקר, איננה שאלה מוסרית – אלא שאלה של טקטיקה ואסטרטגיה. השקר יכול לשמש נשק טקטי – והוא צריך לשמש נשק טקטי, כאשר מדובר על לחימה נגד אויב לא-מוסלמי. ועל כן, כול התעמולה האסלאמית משתמשת בנשק הטקטי הזה.

פרופ' משה שרון ("קללת אדריאנוס")

ישראל נמצאת בעיצומה של מתקפה שאין היא מצליחה להתגונן בפניה, מאחר שהיא מתקשה לזהותה ולהגדירה. בעוד שנגד הטרור הפיזי מצליחה ישראל להתגונן – הרי שכנגד הטרור המילולי עומדת היא חסרת אונים. לישראל אין היום מערכת הסברה שתיתן מענה לכל השקרים שאותם מפיצים אויביה בעולם, במטרה להשחיר פניה ולהפכה לבלתי-לגיטימית בקהיליית-העמים המודרנית – ובדרך זו להסיר ממנה את החסינות הפוליטית שמקנה המשפט הבינלאומי.

ישראל, שידעה ניצחונות כבירים בשדה-הקרב הצבאי, הולכת ומאבדת את כל הנכסים שרכשה, כתוצאה משורה של תבוסות ומפלות בשדה-הקרב התקשורתי. אף שצה"ל הוא המוסרי שבצבאות העולם – נתפש הוא בתקשורת כצבא רצחני, המשווה לאכזריים שבצבאות העולם, דוגמת הצבא הנאצי. אף שהמשטר הצבאי שכונן בישראל לאחר מלחמת 1967 בוטל למעשה ברוב השטחים הללו בעקבות הסכמי אוסלו והקמת הרשות הפלשתינית – נתפשת ישראל כמדינה כובשת ששורר בה משטר אפרטהייד, דוגמת המשטר ששרר עד לפני מספר שנים בדרום-אפריקה. אף שישראל משקיעה מאמצים אדירים במטרה להגיע לשלום עם שכניה – נתפשת היא כמדינה תוקפנית ומחרחרת מלחמה. ישראל, אף שאינה שואפת אלא למקום קטן תחת השמש ולכינון חברה צודקת ודמוקרטית – מוצגת כמדינה אימפריאלית וגזענית מהסוג הנפשע ביותר.

בישראל טרם הופנמה התובנה, ששדה הקרב האמיתי היום אינו צבאי אלא תקשורתי. כלי-התקשורת המודרניים יצרו מהפכה תקשורתית חסרת-תקדים ושינו מן היסוד את חיינו הפרטיים והציבוריים. התוצאה הישירה והמיידי של המהפכה התקשורתית היא עליית משקלם של שיקולים מוסריים ומשפטיים בזירה הבינלאומית. התקשורת לא רק מדווחת על האירועים – אלא גם שופטת אותם וחורצת דין. מכאן נובע השינוי הפסיכו-פוליטי שיוצרת התקשורת, בהחדירה לתודעתנו ערכים מוסריים, אפילו הם חבוים. מה שקרוי **"דעת-קהל עולמית"** – שיותר משהיא עולמית, הריה מערבית – הוא תוצר של התקשורת העולמית.

אל מול מצלמות הטלוויזיה אין לעוצמתו של צה"ל שום משמעות – להפך: הכוח הוא חסרון ולא יתרון. אין דבר בולט יותר לחוסר האונים של הכוח, מאשר המפגש בין

צבא סדיר להתקוממות אזרחית. ליתרונותיה המסורתיים של לוחמת גרילה נוסף בעשור האחרון הממד התקשורתי, ההופך את הכוח הצבאי לא רק למסורבל ולא-יעיל, אלא אף לבלתי-מוסרי בעליל. המדיום הטלוויזיוני מאופיין על-ידי המסר הנורמטיבי החבוי בו. דיווח עיתונאי לעולם אינו נטול ערכים ועמדות, גם כשמדובר בסקירה מקצועית והוגנת – קל וחומר, שעה שרוב כלי התקשורת נשלטים על-ידי גורמים אינטרסנטיים, המשקפים את עמדות שולחיהם.

בקרב התקשורתי מוצא עצמו הצד החזק בעמדת התגוננות מתמדת – כיוון שלפי כללי המשחק הפסיכולוגיים, החזק הוא הרע, ואילו החלש הוא הטוב. דעת-הקהל העולמית פועלת בדומה לחבר המושבעים בהליך פלילי: הכרעותיה ניזונות יותר מתחושות בטן וצדק עממי מאשר משיקולים מקצועיים ושקולים. לכן, ברגע שתופסת המצלמה תמונה של ילד פלשתיני שנהרג (אפילו מותו ביום על ידי צלמים מטעם האויב, דוגמת המקרה של מוחמד א-דורה) כבר הפסיד הצד הישראלי בקרב התקשורתי, ולא יועילו כול ההסברים שיבואו אחר-כך. בזירה התקשורתית הכוח הוא כמעט תמיד חולשה – ואילו החולשה היא כמעט תמיד כוח. הדבר ניתן להסבר פשוט, באמצעות הבחנה בין הספֶרה הפוליטית לספֶרה הפסיכולוגית-משפטית: בראשונה מכריע הכוח, ואילו בשנייה – הצדק.

מעצבי דעת-הקהל קובעים היום גורלות עמים יותר מגנרלים ופוליטיקאים. אויבי ישראל, הנחותים מבחינה צבאית, השכילו להבין לפנינו את האפשרויות המוצעות על-ידי התקשורת המודרנית ככלי מלחמה. את היתרון התקשורתי שצברו ניתן להסביר לא רק בהציגם את עצמם כצד החלש, אלא אף בהיותם מחוסנים מפני השפעותיה

של דעת-קהל פנימית, הקיימת רק בחברות פתוחות. בעוד שבארצותיהם עושים הם שימוש בכוח ללא גבול כמעט – הרי שביחסיהם עם ישראל מגנים הם ללא הרף את השימוש שהיא עושה בכוח, ובדרך זו כופים עליה להתנצל כול הזמן. את נהרות הדם ומעללי הדיכוי שלהם דואגים הם להסתיר היטב – ואילו את מעשיו של צה"ל רואים בכול העולם, מזדעזעים, שופטים וחורצים דין, וכול ההסברים שתביא אחר כך ישראל, לא יועילו.

מסע התעמולה נגד ישראל צובר תאוצה מיום ליום, אך היא אינה מגיבה. האיפוק וההבלגה אינם רק בתחום הצבאי – אלא גם בתחום התקשורתי. מצב זה צריך להשתנות לאלתר. אם רוצה ישראל לשרוד, עליה להפסיק להתנצל, ולעבור מהבלגה להתקפה גם בשדה-הקרב התקשורתי – משימה שאינה נופלת בחשיבותה מהרתעה צבאית. כדי לנצח, צריכה ישראל לנהל מערכת הסברה התקפית, בארץ ובעולם, לשלילת הלגיטימציה של **בדיית פלשתינ** ותביעותיה המדיניות, עד שזהות מזויפת וארורה זו תיעלם מן העולם. כדי לנצח, צריכה ישראל לשוב לעצמה ולרכוש מחדש את תחושת הצדק שלה – תחושה שהזינה את המפעל הציוני למן ראשית דרכו, ואשר הלכה ואבדה לה עם חלוף השנים. לא בחיל ולא בכוח תנצח ישראל, כי אם ברוח הצדק והאמת, כמילות השיר של **נתן אלתרמן** ("מחברות אלתרמן", ע' 60):

אז אִמַּר הַשָּׁטָן: הַנְּצוּר הַזֶּה, אֵיךְ אוֹכַל לוֹ?
אִתּוֹ הָאֵמֶץ וְכִשְׁרוֹן הַמַּעֲשֵׂה
וְכָלִי מִלְחָמָה וְתוֹשִׁיָה עֲצָה לוֹ.
וְאָמַר: לֹא אֶטֶל כָּחוֹ, וְלֹא רָסֵן אֲשִׁים וּמִתְגַּ,
וְלֹא מִיָּד אֲבִיא בְּתוֹכוֹ, וְלֹא יִדְּיוּ אֶרְפָּה כְּמִקְדָּם,
רַק זֹאת אֶעֱשֶׂה: אֲכַהֶה מִחוּ, וְשִׁכַּח שְׂאִתּוֹ הַצֶּדֶק.

פרק 2: תעמולת הכזב

לפי דעתי, הערבים לא צריכים ללמוד מלחמה פסיכולוגית מאף אחד – הם עושים את זה מיום שיש לנו ספרות ערבית. הם משתמשים בכול הכלים שאנחנו מכירים אותם מעבודתם של נָפֶלֶס ואחרים – חוזרים כמה פעמים על שקר, עד שהוא מתקבל כאמת. דרך אגב, הם עושים את זה לא רק כלפי חוץ – אלא גם כלפי פנים. עכשיו הם למדו עוד פטנט אחד במלחמה הזאת – שיש כפל לשון. זאת אומרת, אתה אומר משהו בערבית – ואתה אומר משהו אחר באנגלית. עכשיו, כשאתה בא למנהיגי ישראל, ואתה אומר להם "הרי זה מה שהוא אמר בערבית" – אז מנהיגי ישראל, במקום להתייחס לזה ברצינות, אומרים: "אבל זה לצורכי פנים". סליחה, צורכי פנים זה לא חשוב? הרי רק צורכי פנים זה חשוב – לא צורכי חוץ. אם אתה יודע, שלצורכי חוץ הוא משקר – אז ברור שלצורכי פנים הוא אומר את האמת.

פרופ' משה שרון ("קללת אדריאנוס")

תעשיית השקרים

הצעד הראשון שאותו יש לנקוט, בטרם תעלה ישראל על "רכבת השלום" המובילה ל"גבולות אושוויץ", אינו הצגת תוכנית מדינית – אלא גיבוש **אסטרטגיה תקשורתית**, שתיתן מענה הולם למסכת הכזבים שמפיצה התעמולה הערבית-מוסלמית נגדה. השלום בארץ-ישראל צריך להיבנות על יסודות איתנים של ביטחון, של צדק, ומעל

לכל – של אמת. ואולם, האמת היא לא רק הקורבן הראשון של התעמולה הערבית-מוסלמית נגד ישראל, אלא אף של מרבית כלי התקשורת במערב ובישראל, שאימצו תעמולה כוזבת זו. בכישרון רב הצליחו אויבי ישראל להפיץ אוסף של כזבים, שבהעדר תגובה ישראלית הולמת, נצרבו בתודעה העולמית, כאילו היו אמת לאמיתה.

ספר זה, עניינו תעשיית השקרים של אויבי ישראל – שקרים מוצלחים עד כדי כך, ששוב אין היום כמעט איש הכופר באמיתותם. כול אחד מהשקרים הללו אינו עומד בפני עצמו, אלא מהווה חלק מאסטרטגיה תקשורתית כללית של **הג'יהאד התקשורתי**. לצרכי נוחות, ניתן להבחין בין **"שקרים קטנים"**, שעניינם דיווח חלקי ומעוות של אירועים שוטפים, לבין **"שקרים גדולים"** ("big lies") – אותם שקרים העוסקים בנרטיבים היסטוריים והמכוננים השקפת-עולם.

דוגמא ל**"שקרים קטנים"** היא הדיווחים החד-צדדיים על הפצצות חיל-האוויר הישראלי **במבצע צוק איתן** (חבל עזה, קיץ 2014). הדיווחים הללו לוו בתמונות זוועה של גופות מרוטשות ובתים הרוסים. הדיווחים עצמם היו אולי מדויקים, אך הם הופכים לשקריים, כשלא נלווה להם תיאור ירי הטילים על ערי ישראל, קודם להפצצות אלו (או כשמידע זה מוצנע בתוך הדיווח הכולל). כשמוציאים הפצצות אלו מהקשרן, נתפשת ישראל כצד התוקפן בסכסוך, גם אם פעולותיה ניתנות להצדקה במסגרת **הזכות להגנה עצמית**, שהיא מהחשובות שבזכויות שמעניק המשפט הבינלאומי המודרני.

דוגמא אחרת ל**"שקרים קטנים"** הם אותם פרסומים מסולפים של ארגוני זכויות-האדם, העוקבים אחר **"פשעים"** שמבצעת מדינת ישראל ב**"שטחים הכבושים"**. גם

במקרים שכאלה עלול דיווח על האירועים להיות מטעה, אם שופטים את הממשל הצבאי לפי נורמות מוסריות של ממשל אזרחי. ממשל צבאי אכן שונה במהותו מממשל אזרחי – אך לא כול ממשל צבאי הוא בהכרח **"משטר אפרטהייד"** או **"משטר נאצי"**. הצבת מחסומים בצירי תנועה מרכזיים, חיפוש על גופם של אנשים בתחנות מעבר וכד' – פעולות אלו ואחרות אינן בהכרח **"נאציות"**, אלא ניתנות להצדקה מטעמים של בטחון.

ואולם, הבעיה העיקרית טמונה לא בשקרים הקטנים הללו, שנקל להפריכם על-ידי הבאת עובדות סותרות או הצגת התמונה במלואה – אלא באותם **"שקרים גדולים"**, שעניינם סילופן של עובדות היסטוריות, שאותן קשה הרבה יותר להפריך. כדי להפריך שקרים מסוג זה, נחוץ ידע היסטורי מעמיק, שהוא נחלת מעטים בלבד. שטחיות ובורות בעניינים היסטוריים אינן רק נחלת ההמונים, אלא גם נחלתם של אינטלקטואלים כביכול, הניזונים בעיקר מתקשורת ההמונים – ומדירים עצמם מקריאת ספרים ולימוד מעמיק של עניינים אלה.

בראש רשימת **"השקרים הגדולים"** הללו ניצבת **הסימטריה הכוזבת** בין עם ישראל, שלו זהות לאומית אמיתית, לבין **"העם הפלשטיני"** שזהותו בדויה ושקרית – ואשר הומצאה כמשקל-נגד לזהות הישראלית, משל היה זה מאבק בין שתי תנועות לאומיות שוות זכויות. סימטריה כוזבת היא זו שהוליכה בסופו-של-דבר לנוסחה הכוזבת של **"שתי מדינות לשני עמים"**, משל הייתה זו הנוסחה היחידה לפתרון הסכסוך הארץ-ישראלי ולהשכנת שלום אמת במזרח-התיכון.

הכזב השני הוא קיומו של **עם פלשטיני** – זהות טקטית ושקרית שהומצאה על-ידי העולם הערבי-מוסלמי ככלי-

נשק במלחמה להשמדת מדינת ישראל, לאחר שנכשלו מאמציו לעשות כן בכוח צבאי

הכזב השלישי הוא **בדיית פלשתין ושקר הכיבוש** – המצאת זהות טריטוריאלית עתיקת-יומין בשם "**פלשתין**", שמכוחה תובע "**העם הפלשתיני**" להשתחרר מעול "**הקולוניאליזם הציוני**" ולהקים מדינה משלו.

הכזב הרביעי ברשימה זו הוא **שקר ירושלים המוסלמית**, שלפיו מאז ימי מחמד הפכה ירושלים לבירת פלשתין ולמרכז העולם המוסלמי (שני רק למכה) – ומכאן הצידוק לתביעותיהם לגבי עיר זו.

הכזב החמישי הוא **הכזב הגנטי**, שלפיו מוצאם הגנטי של הפלשתינים הוא בעמי הארץ שקדמו לעם ישראל – הכנענים והפלשתים (ולפי גרסה אחרת: הערבים) – ולכן זכותם על הארץ גוברת על זכות עם ישראל עליה.

השישי ברשימת הכזבים הוא **בלוף הפליטים ושקר הנכפה**, שלפיו נישל עם ישראל בכוח המוני פלשתינים ממולדתם, עליה חיו מאז ומקדם. בלוף זה הוליד את נרטיב "**הגלות**" ו"**השואה**" ("**הנכפה**") שלהם, ואשר ממנו נגזרת "**תביעת השיבה**".

הכזב השביעי הוא הנוסחה "**שלום תמורת שטחים**", שלפיה על ישראל לשלם בשטחי-מולדת, אם רוצה היא לזכות בשלום.

הכזב השמיני הוא **מרכזיות הסכסוך הישראלי-פלשתיני**, שלפיו, אם רק תיסוג ישראל לגבולות הקו הירוק – כי אז ישורר שלום לא רק בארץ-ישראל, אלא גם במזרח-התיכון כולו.

לבדיות אלו נוספים תיאורים שקריים על הזוועות ומעשי הטבח הנוראיים שחוללה ישראל בעם הפלשתיני – **"העשוק והמדוכא שבאומות העולם"** – מאז הקמתה ועד ימינו. מכאן צמח השקר לפיו הבעיה העיקרית במזרח-התיכון היא **"הבעיה הפלשתינית"**, ושאם רק זו תיפתר יבוא השלום המיוחל לאזור כולו.

כל עוד מוצג הסכסוך הארץ-ישראלי באור זה, אין מנוס מהמסקנה, שהפתרון המדיני היחיד הוא חלוקת הארץ בין שני העמים (**"ארץ אחת לשני עמים"**). ואולם תיאור מקובל זה הינו שקרי לחלוטין – ולכן שקרי גם הפתרון המוצע. האמת ההיסטורית שונה לחלוטין – ולכן גם הפתרון צריך להיות שונה. האמת ההיסטורית היא היפוכם של שקרים אלה – ואמת זו צריך לחשוף לעיני העולם כולו.

האמת היא, כי זהותה ההיסטורית של הארץ הייתה ונשארה ישראלית בלבד וכי כשמה כן היא: **"ארץ-ישראל"**, קיצור של הביטוי **"הארץ של ישראל"** (משמע, **"ארץ השייכת לעם ישראל"**) – ותו לא.

האמת היא, כי ירושלים זכתה בעבר למעמדה המיוחד רק תחת ריבונות ישראלית, וכי היא שבה למעמד זה רק לאחר הקמת מדינת ישראל המודרנית.

האמת היא, כי מעולם לא היה קיים **"עם פלשתיני"**, וכי שורשיהם הגנטיים של תושבי הארץ דוברי הערבית הם בעם ישראל הקדום – ולא בכנענים ו/או בפלשתים ו/או בערבים.

האמת היא, כי עם ישראל שב למולדתו ההיסטורית, גאל אותה משממונה (שממון שגרם הכיבוש הערבי-מוסלמי), הפריחה והפך אותה לאחת מהמתקדמות שבארצות העולם המודרני.

האמת היא, כי עם ישראל לא כבש שום שטח בארץ-ישראל, באשר שום עם אינו יכול להיות כובש בארצו.

האמת היא, כי הקמת מדינת ישראל שיפרה ללא הכר את חייהם של תושבי הארץ דוברי הערבית, וכי מצבם טוב לאין שיעור ממצבם של יתר העמים דוברי הערבית באזור.

האמת היא, כי בעיית הפליטים היא בעיה מדומה, באשר רוב מהגרי 1948 כלל אינם **"פליטים"** אלא **"תושבים חוזרים"** בארצות מוצאם. מרביתם השתלבו בארצות אלו היטב, ואם נותר עדיין בקרבם מיעוט מקופח, אין זה אלא באשמת המדינות המארחות, הרואות בהם כלי מלחמה במאבק נגד ישראל – ולא בני-אדם הראויים לחיים ברווחה וכבוד.

האמת היא, כי ישראל אינה תאבה כיבושים ומלחמה, אלא שוחרת שלום בכל נפשה ומאודה – ואילו אויביה אינם רוצים כלל בשלום עמה, אלא בהשמדתה: פיזית, מדינית וזהותית.

האמת היא כי בסכסוך המזרח תיכוני ישראל הייתה ונשארה דוד – ואילו העולם הערבי-מוסלמי היה ונשאר גוליית, המאיים להשמדה. הבעיה האמיתית אינה אפוא **"הבעיה הפלשתינית"** אלא **"הבעיה היהודית"** – רצונו של עם ישראל לחדש ימיו כקדם במולדתו ההיסטורית, למצוא לעצמו מקום קטן תחת השמש בסביבה אימפריאלית עוינת, המסרבת לאפשר לו להשתלב בתוכה.

הצגת האמת ההיסטורית במלואה מפורטת בספרי הקודמים. כאן אסקור את הדברים בקצרה בלבד.

תרבות השקר והמלחמה של העולם הערבי-מוסלמי

חוסר יכולתם של עמי המזרח-התיכון להסתגל למציאות הבינלאומית המודרנית, הוא שהוליד את תרבות השקר והמלחמה באזור, המכוונת בעיקר כנגד מדינת ישראל. מכאן לא רק סילוף העובדות, ההיסטוריות והאקטואליות כאחד – אלא אף אותו כפל-לשון המאפיין כל כך את אויבי ישראל. שקר עשוי להועיל בתרבות של מלחמה – אך הופך הוא למכשול בתרבות של שלום. בתחבולות תעשה לך מלחמה – אך רק על יסוד האמת תוכל לחיות בשלום. האסלאם הוא תרבות של מלחמה (ג'יהאד), ולכן אין הוא בוחל בשום שקר העשוי לשרת אותו.

הביטוי המובהק ביותר של תרבות שקר זו הוא כפל-הלשון שלה. כלפי פנים, הזהות הפלשתינית היא תמיד פיקציה, המצאה לשונית שתכליתה השמדת ישראל – ואילו כלפי חוץ זוהי תמיד זהות אוטנטית, זהות המשקפת מצוקה, ניצול, דיכוי וכד'. כלפי פנים המטרה היא איחוד האומה הערבית ו/או האסלאמית – ואילו כלפי חוץ המטרה היא שחרור לאומי של **"העם הפלשתיני"**. כלפי פנים השאיפה היא להשתלט על העולם כולו – ואילו כלפי חוץ לחיות איתו בשלום.

הזלזול הרווח בישראל כלפי האמירות של אויביה כלפי פנים הוא אחד המחדלים העיקריים שלה. שכן, ערכם של הדברים הנאמרים כלפי פנים עולה לאין שיעור על הדברים הנאמרים כלפי חוץ. זאת ועוד: כדי לעמוד על טיבה האמיתית של עמדתם לא די בהתחקות אחר הדברים שהם אומרים, אלא יש לחדור לרבדים העמוקים של תרבותם, השונה לחלוטין מהתרבות המערבית. על השקר וכפל-הלשון ברטוריקה הערבית-מוסלמית אומר **פרופ' משה שרון** בסרט **"קללת אדריאנוס"**:

הערבים יודעים שהם משקרים, מפני שהשקר, כפי שאמרתי כבר קודם, זוהי אסטרטגיה – גם במשא-ומתן של יום-יום. יש פתגם ערבי שאומר "השקר הוא המלח של הגברים" – אם אתה גבר רציני, אתה יודע לשקר נכון. בתוך החברה הערבית יש ביטוי שאומר "כול אחד אומר, שהחמור שלו הוא סוס". אתה מלכתחילה יודע, שהשקר הוא חלק מן התרבות עצמה של משא-ומתן, של חיים של יומיום. להפר חוזה, שחתמת אותו עם לא-מוסלם, הוא כמעט מצווה...

התקשורת הישראלית משרתת את העניין הערבי אפילו מבלי שתשים לב לכך. כי היא בולעת את הבלוף הערבי, והיא משדרת אותו כאילו היה אמת לאמיתה. ואפילו אם הוא לא אמת, זה שיך לעניין שנקרא "הדעה שכנגד". פה צריך לזכור דבר אחד, וזה מאוד חשוב: בעולם הערבי אין "דעה שכנגד". כול האמת נמצאת קודם כול אצלך. בכול המפגשים הללו, בכלי התקשורת הזרים, עומד הערבי ומשקר בפנים חתומות – שקרים, אחד אחרי השני. מה יאמר לו הישראלי: "אתה משקר כול הזמן"?

תרבות האמת והשלום של ישראל

לעומת זאת, תרבות ישראל היא תרבות של שלום, כפי שניתן ללמוד משלל ביטויים הרווחים במקרא, בספרות חז"ל ואף בספרות שבאה לאחר מכן. הנביאים ישעיהו ומיכה חזו עידן של שלום נצחי, שבו יכתתו העמים חרבות לאתים, ושהאלימות בין קיבוצי האדם תיסוף מן הארץ, בבחינת "וְכָתְתוּ חֶרְבֵּיהֶם לְאֵתִים, וְחִנֵּיתֵיהֶם לְמִזְמְרוֹת;

לֹא יֵשְׂאוּ גֹי אֶל גֹּי חֶרֶב, וְלֹא יִלְמְדוּן עוֹד מִלְחָמָה; וְיֵשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ תַּחַת תְּאֲנָתוֹ – וְאֵין מִחְרִיד" (מִיכָה 4/3-4, וראה גם ישעיהו ב/4). עידן השלום הנצחי נתפש כמציאות על-היסטורית, שיתממש "בְּאַחֲרִית הַיָּמִים", כשישורר בו מה שאנו מכנים היום "משפט בינלאומי": "וְשִׁפְט בֵּין עַמִּים רַבִּים, וְהוֹכִיחַ לְגוֹיִם עַצְמִים עַד-רְחוֹק" (שם).

אומנם, על שמי האנושות האפילו ענני הרס ואכזריות; אומנם ידע האדם תקופות של שואה וחורבן; ואולם, את האופל קרעה, הבקיעה, קרן-אור של תקווה לעולם טוב יותר, אשר סדריו סדרי חסד, ואשר הרעה כעשן תכלה ממנו. נביאי וחכמי ישראל האמינו, כי בהתרחשויות ההיסטוריות גלומה איזו "תוכנית נסתרת" המבטאת מגמה של קידמה מוסרית. לאמונה זו בהתפתחות האדם לטובה נודע תפקיד פסיכולוגי רב-ערך. היא היותה שלד למבנה חייו הנפשיים של האדם ומקור נוחם ופדות לו בצוק-העתים. העולם אינו חסר מובן וכיוון – אלא בעל משמעות, שנתפשה כמטפיזית וכעל-היסטורית. האדם מצא בתקווה זו סעד ותמיכה לעמוד בפורענויות, ומכוח האמונה בטוב צידק עליו את הדין. השלום נראה כעיקרו של העידן המשיחי וכשיא הטובה האנושית. בתרבות ישראל, יותר מאשר בכול תרבות אחרת, השאיפה לשלום תורגמה למעין "פולקלור של השלום", על שלל תיאורי הברכה הצפונה בו. השלום הוא התנאי והבסיס לשאר הטובות המיוחלות. השלום יביא אפילו לשינוי טבעם של האדם והחיה (ישעיהו י"א/8-6):

וְגַר זָאב עִם כֶּבֶשׂ, וְנֹמֵר עִם גְּדִי יִרְבֶּץ; וְעֹגֵל וְכִפְרִי וּמִרְיָא יַחְדּוּ, וְנֹעַר קֶטֶן נִהְג בָּם; וּפְרָה נָדַב תִּרְעִינָה, יַחְדּוּ יִרְבְּצוּ יִלְדֶיהֶן; וְאַרְיֵה, כִּפְקָר יֹאכֵל תְּבֹן; וְשֹׁעֲשֹׁעַ יֹנֵק, עַל חֵר פֶּתֶן; וְעַל מְאוֹרֵת צִפְעוֹנִי, גָּמוֹל יָדוּ הָדָה.

התקווה לבוא עידן של שלום נצחי הפכה לאחד מעיקרי האמונה הישראלית, כששולבה בתפילת "קדיש":

וַיִּצְמַח פְּרָקָה וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה (ויצמח ישועתו ויקרב משיחו); יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא (יהא שלום רב מן השמים) וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו – הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

חז"ל הרבו לדרוש בשבחי של השלום, בעיקר במסכת דרך ארץ זוטא (פרק השלום):

גדול הוא השלום – שהשלום לארץ, כשאוור לעיסה. אלמלא שנתן הקב"ה שלום בארץ, הייתה החרב והחיה משכלת את האדם.

על חשיבות השלום ניתן ללמוד מהעובדה שכול הברכות והתפילות מסתיימות בשלום (שם):

ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר: גדול השלום, שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום. קריאת שמע חותמין בשלום: "ופרוס סוכת שלומך". ברכת כוהנים חותמין בשלום: "וישם לך שלום" (במדבר ו). כל הברכות חותמים בשלום: "עושה השלום".

כמו כן, השלום הוא שם ה', שם המשיח ושם ישראל (שם):

אמר רבי יהושע: גדול הוא השלום, ששמו של הקב"ה נקרא שלום, שנאמר: "ויקרא לו ה' שלום" (שופטים ו)...רבי יוסי הגלילי אומר: אף שמו של משיח נקרא שלום, שנאמר: "אבי עד שר שלום" (ישעיה ט)...אמר רבי יהושע: גדול הוא השלום, שישאל נקראים שלום. שנאמר: "כי זרע השלום" (זכריה ח). למי השלום? לזרע השלום.

תרבות השלום נכרכה במחשבת ישראל תמיד עם תרבות האמת, משל היו אלו אידיאלים וערכים שלובים (זכריה ח/16, 19):

אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ: דַּבְּרוּ אֶמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ; אֶמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם בְּשַׁעְרֵיכֶם...וְהָאֶמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה.

בעקבות הנביאים גם חכמי ישראל דרשו בחשיבות השלום בדומה לחשיבות אמירת האמת ועשיית המשפט – בבחינת היו אלה שלושת הדברים שעליהם עומד העולם (מסכת אבות, א/18):

רִבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַדִּין וְעַל הָאֶמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שְׁנָאֵמֵר (זכריה ח): "אֶמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפָטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם".

לפי תפישת נביאי וחכמי ישראל, השלום איננו סידור של נוחות בין הבריות, אלא הוא בעל ערך דתי-מטפיזי-קוסמי. השלום נחשב לבעל תוכן חיובי, כמבטא מצב של שלווה, צדק, אחווה ודרכי-נועם – ולא סתם מצב שתוכנו שלילי: העדר מלחמה, ותו לא. לפי תפישה זו, השלום אינו רק **מצב** נטול סכסוכים, בבחינת "**וַיָּשְׁבוּ אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנִתוֹ, וְאֵין מִחְרִיד**" – אלא גם דרך ליישוב סכסוכים בין עמים ואנשים באמצעות משפט, להבדיל משימוש בכוח, בבחינת "**וַיִּשְׁפֹּט בֵּין עַמִּים רַבִּים**", או "**עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַדִּין וְעַל הָאֶמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם**". מבחינה זו, התפישה הראשונה של השלום היא אוטופית, באשר מצב נטול סכסוכים סותר את טבע האדם; לעומת זאת, התפישה השנייה היא ריאלית, באשר תפקידו העיקרי של המשפט הוא ליישב סכסוכים על-ידי והידברות (ומכאן גם

כפל המשמעות של המונח "משפט", כחלק של דיבור וכדרך ליישוב סכסוכים).

במחשבת ישראל נכרך רעיון השלום הנצחי עם העידן המשיחי, שבו לא רק ישרור שלום – אלא גם יתקבצו גלויות עם ישראל בארצו ותכונן מחדש מלכות בית דוד. כך, למשל, כותב הרמב"ם, בספרו "הלכות מלכים ומלחמות" (י"א/1, י"ב/2, 8):

הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עֲתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחְזִיר מַלְכוּת בֵּית דָּוִיד
לְיִשְׁרָאֵל הַמְּמֻשָּׁלָה הָרְאשׁוֹנָה, וּבֹנֶה מִקְדָּשׁ, וּמִקְבֵּץ
נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל... אָמְרוּ חֲכָמִים, אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה
לְיָמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲלָא שְׁעִבּוּד מַלְכוּת בְּלָבָד... וּבְאוֹתוֹ
הַזְּמַן, לֹא יִהְיֶה שֵׁם לֹא רָעַב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְיָאָה
וְתַחֲרוּת – שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מְשַׁפְּעַת הָרַבָּה, וְכָל
הַמַּעֲדָנִים מִצִּיּוֹן כְּעֶפֶר.

לפי תפישה זו קיים קשר הדוק בין השלום לדין ולאמת. האמת היא המפתח לשלום, באשר השלום מבוסס על אמון הדדי, וזה לא יתכן אלא אם אומרים אמת. כך ביחסים בין פרטים, וכך ביחסים בין עמים. האמת היא לא רק המפתח לשלום – אלא אף למדע, לטכנולוגיה, לכלכלה הליברלית ולכל שאר מרכיבי התרבות המודרנית. יותר מכל תרבות שקדמה לה, התרבות המודרנית חייבת את הצלחתה להכרה באמת כיסוד-היסודות שלה.

פרק 3: סימטריה כוזבת - "שתי מדינות לשני עמים"

דימויה של ישראל כאומה חלשה המוקפת אויבים
השואפים להשמדה, התנדף אחרי 1967, והוחלף
בדימוי של אומה תוקפנית הקוראת תגר על דעת-
הקהל העולמית.

אל-היית'ם אל-איובי (פיטרס, "חאז ומקדם", ע' 29)

היפוך התדמיות והסיבות

ראשיתו של הג'יהאד התקשורתי בתקופה שלאחר מלחמת
יוני 1967, כאשר שכנותיה של ישראל גילו שאין בכוחן
להשמדה על-ידי כוחות צבאיים סדירים וארגוני גרילה
טרוריסטיים. אז עלה במוחן הרעיון המבריק להעתיק את
שדה-הקרב מהמישור הצבאי למישור התקשורתי. מאחר
שבשדה-הקרב התקשורתי החזק הוא בהכרח הרע, ואילו
החלש הוא בהכרח הטוב – צריך היה לבצע **היפוך תדמיות**.
ישראל, שעד אז נתפשה כצודקת, בשל היותה דוד הקטן
המתייצב מול גוליית הערבי – הפכה לפתע לגוליית הענק
מול דוד הפלשתיני, הכובש את מולדתו ומאיים על חייו.
לפתע נשתכחו כל מעשי התוקפנות, מעשי הטרור
והאיומים שבהם הייתה נתונה ישראל למן לידתה, ואף
קודם לכן – וישראל הפכה לתוקפן, לכובש, שמנסה בכוח
למנוע את מתן ההגדרה העצמית לעם הפלשתיני.

להיפוך תדמיות זה התלווה אף **היפוך סיבה ומסובב**: לא
מדינות-הענק הערביות פתחו במלחמה להשמדת ישראל –
אלא ישראל הקטנה היא שפתחה במסע כיבושים להרחבת
גבולותיה מנחל מצרים ועד הפרת, גבולות ההבטחה
המקראיים. כל הצרות במזרח-התיכון מקורן בתוקפנות
הישראלית, וצרות אלו יפתרו, אם רק תקום מדינה

פלשתינית לצד ישראל, שתיתן ביטוי לזהות הלאומית הפלשתינית ולזכות ההגדרה העצמית, הנובעת ממנה.

המצאת הזהות הפלשתינית והאתוס של המאבק לשחרורה הלאומי היא התכסיס התקשורתי המבריק ביותר שניתן להעלות על הדעת. בעולם הבתר-קולוניאלי אין לשום נרטיב פוליטי כוח משיכה גדול יותר מאשר סיפור של מאבק לשחרור לאומי. ישראל, שעד אז נתפשה כמופת של תנועת שחרור לאומי, הפכה באחת למעצמה קולוניאלית תאבת כיבושים, שגזלה בכוח את אדמתו של העם הפלשתיני המסכן והגלתה מאות אלפי פלשתינים ממולדתם ההיסטורית – ובעשותה כן המיטה שואה על עם זה ("הנכבה"), שאינה נופלת מהטרגדיה של העם היהודי.

עד כמה חדשה הייתה הזהות הפלשתינית אפשר ללמוד מהעובדה, שבהחלטת החלוקה של האו"ם מנובמבר 1947, כלל לא מוזכרים השמות "עם פלשתיני" או "פלשתינים" – אלא רק השם "ערבים". כמו כן לא הוזכר במסמך מכונן זה השם "מדינה פלשתינית" – אלא רק השם "מדינה ערבית". אף בהחלטת האו"ם 242 מנובמבר 1967, שהתקבלה 20 שנה לאחר החלטת החלוקה, לא אוזכרו "עם פלשתיני" או "פלשתינים". כמו כן אין בהחלטה חשובה זו אזכור כלשהו בצורך "להקים מדינה פלשתינית" – אלא רק בצורך "בפינוי כוחות מזוינים משטחים שנכבשו במסגרת הסכסוך האחרון". יתירה מזו: בחלטה זו נאמר במפורש, כי "יש לשמור על השלמות הטריטוריאלית של כל מדינה ממדינות האזור" – משמע, שאין כלל צידוק משפטי בהקמת מדינה נוספת באזור, באשר זו עלולה לפגוע בשלמות הטריטוריאלית של המדינות הקיימות, לרבות בשלמות

הטריטוריאלית של מדינת ישראל. תושביה דוברי הערבית של ארץ-ישראל כונו בשם "ערבים", ותו לא.

סימטריה כוזבת

האסטרטגיה התקשורתית שפותחה על ידי אויבי ישראל היא תוכנית השיווק המוצלחת ביותר שידע העולם מאז המצאתם של כלי התקשורת המודרניים. הזהות הפלשתינית עוצבה על ידם בדמותה של הלאומיות הישראלית, במטרה ליצור סימטריה כוזבת, שתכשיר את דעת הקהל העולמית להסכים לנוסחת הכזב של "שתי מדינות לשני עמים". הלאומיות הפלשתינית הומצאה כמין אנטי־זה של הציונות המדינית. כדי ליצור דמיון לזהות הישראלית עתיקת היומין, הומצאה הזהות הפלשתינית, ששורשיה בעממיה העתיקים של הארץ – הכנענים והפלשתים. כדי לאזן את חזון השחרור המדיני של עם ישראל – הומצא האתוס האנטי-ציוני של "תנועת השחרור הפלשתינית". כדי לאזן את חזון שיבת עם ישראל למולדתו ההיסטורית – הומצאה תביעת השיבה של "פליטי פלשתיין". אפילו את השואה היהודית נכסו הם לעצמם, בהמציאם שואה משל עצמם – את "הנכבה" של 1948.

תוכנית השלבים להשמדת ישראל

הזהות הפלשתינית היא זהות גנובה, חיקוי גס ומזויף של הזהות הישראלית. הלאומיות הפלשתינית היא מעין תשליל צילומי של הלאומיות הישראלית. מה שאצל הלאומיות הישראלית הוא חיוב – אצל הלאומיות הפלשתינית הוא שלילה. בעוד שהציונות נוצרה כדי לתת

ביטוי מדיני לחזון הגאולה הלאומי של עם ישראל – הרי שהזהות הפלשתינית לא קמה אלא כדי להכחיד את ישראל; מטרתה אינה לבנות אומה משלה, אלא להרוס את האומה הישראלית. זאת ועוד: זהות מזויפת זו לא צמחה מבפנים, בקרב תושביה המקומיים של הארץ – אלא בקרב המדינות דוברות הערבית בשכנותה של ישראל ובארגוני הטרור שהתמקמו בהן מאז 1948.

אסטרטגיה זו כונתה על ידי מעצביה בשם **"תוכנית השלבים"**. לפי תוכנית זו אמורה הייתה הזהות הפלשתינית הנפרדת לשמש כסוס טרויאני, שיוחדר בדרכי עורמה לתוך שטחי ארץ-ישראל המערבית, כדי להקים מדינה פלשתינית בגבולות זמניים בשטחים שישראל תמסור להם – ולאחר מכן, לכשיצברו מספיק כוח צבאי ופוליטי, לספח את שאר חלקי הארץ.

במבחן התוצאה הצליחה אסטרטגיה זו להשיג חלק ניכר ממטרותיה, שעה שהעולם כולו אימץ את אותה סימטריה מזויפת, שהולכה בסופו של יום לנוסחה הכוזבת של **"שתי מדינות לשני עמים"**. ומה שחשוב לא פחות, הצדק שינה יעד: לא עוד ישראל היא הצודקת בסכסוך הארץ-ישראלי אלא הפלשתינים. ככל שעמדת הפלשתינים מתחזקת – כך במקביל נחלשת עמדתה של ישראל. הצונמי העכור של אנטישמיות ואנטי-ישראליות השוטף היום את העולם אינו אלא מסקנה הגיונית של קו מחשבה זה.

פרק 4: הזהות הפלשתינית היא טקטית ושקרית

הזהות היחידה שמעולם לא נתנו עליה את הדעת ברצינות עד למלחמת ששת הימים ב-1967 – וגם אז רק בבחינת "מכשיר" – הייתה זהות "ערבית פלשתינאית"...הערבים סבורים שעל ידי יצירת זהות ערבית-פלשתינית, תוך כדי הקרבת רווחתם ועצם חייהם של "הפליטים הערביים", ישיגו בדרך פוליטית ועל-ידי לוחמה זעירה מה שלא הצליחו להשיג בשדה המערכה: להחריב את ישראל – המדינה הד'ימית שאין הם יכולים להשלים עם עצמאותה. זהו "לב העניין".

ג'ואן פיטרס ("מאז ומקדם", ע' 145, 372)

העם הפלשתיני אינו קיים

כפל הלשון הרווח בתעמולת אויבי ישראל הוא ההופך את הכרת עמדתם האמיתית לקשה כל כך. יכולים הם לומר דבר והיפוכו באותה נשימה, הכול בהתאם לקהל היעד שלהם. כלפי חוץ מדברים הם באנגלית, ואילו כלפי פנים – בערבית. מדברים הם בשתי שפות לא רק במובן הטכני, אלא גם במובן הערכי. שעה שבאנגלית הם תמיד משקרים, הרי שבערבית אומרים הם בדרך כלל את האמת (מתוך ידיעה ששפה זו אינה מובנת במערב). זהו הכלל, אך ישנם גם יוצאים מהכלל. כך, למשל, בראיון לעיתון ההולנדי Trouw (31.3.1977) אמר **זוהיר מוחסין**, ראש ארגון הטרור **אל-צאעקה** (الصاعقة) וחבר הוועד הפועל של **אש"ף**:

העם הפלשתיני אינו קיים...רק למטרות פוליטיות וטקטיות אנו מדברים היום על קיומו של עם פלשתיני, כי האינטרסים הלאומיים של הערבים מחייבים להציב כנגד הציונות "עם פלשתיני" נפרד...הקמת מדינה פלשתינית היא מכשיר בלבד במאבקנו המתמשך נגד ישראל ובעד האיחוד הערבי שלנו.

שימו לב: העם הפלשתיני אינו קיים בפועל, אך יש צורך להמציאו כמשקל-נגד לעם היהודי – במטרה ליצור סימטריה בין שני העמים הללו. אם נציב במקום "העם הפלשתיני" הקטן את "האומה הערבית" הגדולה, כי אז ייווצר חוסר סימטריה בין הצדדים לסכסוך לטובת ישראל, כפי שהובנו יחסי-הכוחות עד יוני 1967 – משוואה לא-סימטרית שבה האומה הערבית (גולית) חותרת להשמיד את ישראל (דוד), הנאבקת על מקום תחת השמש. לכן נדרש לבצע את אותו **היפוך תדמיות**, שהוזכר בפרק הקודם – הפיכת דוד הישראלי לגוליית הענק, הניצב נגד העם הפלשתיני הקטן ומאיים להשמידו (או לפחות חותר לשעבדו).

עד כמה מזויפת וטקטית היא הזהות הפלשתינית, אפשר ללמוד לא רק מהקשר בינה לבין הזהות הכלל-הערבית, אלא אף מהקשר בינה לבין הזהות הירדנית. כל עוד חסו הם בצילה של הממלכה הירדנית, לא היה להם צורך בזהות הפלשתינית, באשר לזו לא הייתה כל משמעות בעבורם. רק כאשר התברר להם, שהזהות הירדנית משמשת מחסום בפני תביעותיהם לגבי שטחי ארץ-ישראל המערבית, החלו הם מדגישים את זהותם הפלשתינית הנפרדת מזו של הזהות הירדנית, כפי שהודה בגילוי-לב **זוהיר מוחסין** (שם):

במציאות אין כל הבדל בין הירדנים, הפלשתינים, הסורים והלבנונים...רק מסיבות טקטיות, ירדן, שהיא מדינה ריבונית בעלת גבולות מוגדרים, אינה יכולה להעלות טענות לגבי חיפה ויפו. לעומת זאת, אני כפלשתיני יכול, ללא כל ספק, לדרוש את חיפה, יפו, באר שבע וירושלים. בכל מקרה, ברגע שנממש את זכותנו לגבי שטחה של פלשתיין, לא נחכה אפילו רגע אחד כדי לאחד את פלשתיין וירדן.

שימו לב: על פי הגדרתם העצמית הפלשתינים והירדנים הם עם אחד, או ליתר דיוק, עם אחד שהוא עצמו חלק מעם גדול יותר – האומה הערבית. ואולם, מאחר שהעם הירדני כבר זכה למדינה; ומאחר שמדינה ריבונית אינה רשאית לתבוע שטחים נוספים מעבר לגבולותיה המוכרים – לכן יש להציג זהות טריטוריאלית נפרדת, שטרם זכתה להכרה פוליטית ושלה יש זכות לתביעות טריטוריאליות משל עצמה.

ומהי הטריטוריה שהפלשתינים תובעים? לא רק את השטחים שנתפסו במלחמת ששת הימים הם תובעים, ואף לא רק את שטחי ארץ-ישראל שיועדו לערבים על פי תוכנית החלוקה מ-1947 – אלא את שטח ארץ-ישראל המערבית כולה, היינו, את השמדת מדינת ישראל.

עד כמה שיישמע הדבר מוזר, הזהות הפלשתינית לא צמחה מבפנים, בקרב תושביה המקומיים של הארץ – אלא מחוצה לה: בקרב שכנותיה ובארגוני הטרור שהתמקמו בהן מאז מלחמת 1948. ארגוני הטרור הללו, חרף התחזותם ל"ארגונים פלשתיניים", לא היו אלא שלוחיהן של המעצמות האזוריות – ובראשן מצרים וסוריה.

מעורבותם של שליטי מצריים וסוריה בכינון ארגוני-הטרור הפלשתיניים הייתה גלויה לעין, כשבמקרים רבים אף מונו ראשיהם על ידי שליטי קהיר ודמשק בעצמם. כך, למשל, הוקם ארגון **אל-צאעקה** בדמשק בספטמבר 1966 כשלוחה של מפלגת הבעת' הסורית. לראשונה החל הארגון לפעול בדצמבר 1968, כשסוריה ניסתה להשתמש בו כחלופה למנהיגותו של יאסר ערפאת, שתפס את ראשות הפת"ח (فتح) שהיה בעל אוריינטציה מצרית (אף שבתקופה מסוימת הורשה הפת"ח להתאמן על אדמת סוריה). ארגון אל-צאעקה שימש את מפלגת הבעת' גם במאבקו של הנשיא סלאח ג'דיד על השלטון בסוריה, נגד שאיפותיו של שר ההגנה חאפז אל-אסד. כאשר תפס אסד את השלטון בשנת 1970, הוא פירק את הארגון, ותומכיו של אסד החליפו את ההנהגה בו (למרות שתומכיו של ג'דיד המשיכו לפעול במסגרת אל-צאעקה במחנות הפליטים הפלשתינים בירדן עד שנעצרו ב-1971). אסד הוא שמינה את זוהיר מוחסין למזכ"ל הארגון, ואף ניסה להציג את מועמדו לראשות אש"ף, במקומו של ערפאת, אך ללא הצלחה. אל-צאעקה הפך לגורם כוח חשוב במחנות הפליטים לא רק בסוריה, אלא גם בלבנון, שהייתה תחת השפעה סורית. במהלך מלחמת-האזרחים בלבנון חיזקה סוריה את הארגון והפכה אותו לאחד הכוחות הפלשתיניים העיקריים בלחימה, כשבמקביל אילצה היא את פעיליה להשתתף במהלכים צבאיים סוריים כנגד אש"ף, עם הידרדרות היחסים בין אסד לערפאת. הדבר הביא לגירוש אל-צאעקה משורות אש"ף ב-1976, אך בדצמבר אותה שנה, לאחר שנרגעו הרוחות, התקבל הארגון בחזרה. היריבות בין דמשק לקהיר השתקפה אפוא לא רק בזירה הכלל מזרח-תיכונית – אלא גם בפוליטיקה הפנימית של ארגוני הטרור,

כשכול אחת ממעצמות אזוריות אלו מנסה לחזק את כוחה והשפעתה בקרב ארגוני הטרור הפלשתיניים.

גורם נוסף שסייע בהבניית זהות טקטית ומזויפת זו, הייתה רוסיה הסובייטית, שהייתה אז בשיאה של התפשטותה הטריטוריאלית. אף שהיא עצמה הייתה הגדולה שבאימפריות שידעה האנושות למן ראשיתה (למעט זו של המונגולים בהנהגת ג'ינגיס חאן), עשתה היא שימוש ציני בתביעות לשחרור לאומי מעולו של הקולוניאליזם המערבי – קולוניאליזם שישראל נחשבת כחלק בלתי-נפרד ממנו. מסיבה זו, העניקה רוסיה חסות לכול ארגוני הטרור הללו, ואף תמכה בהם כספית וצבאית.

האתוס הפאן-ערבי הוא אתוס אימפריאלי

בהיעדר זהות לאומית אוטנטית, חשים עצמם תושביה דוברי-הערבית של הארץ נאמנים לזהות הפאן-ערבית בלבד. כך, למשל, אומר **עזמי בשארה**, דובר הרהוט ביותר של העמדה הפאן-ערבית, בראיון שנתן **לארי שביט**:
(**"האזרח עזמי"**, הארץ, 29.5.98):

המושג "פלשתיני" הוא המצאה של סייקס-פיקו... תראה, אני אינני מאמין שיש תרבות פלשתינית ייחודית, נפרדת... כך שמה שישנו הוא תרבות ערבית, שפה ערבית, ספרות ערבית, שאיפות לאומיות ערביות... אנחנו לא יכולים לפתח זהות סורית, לבנונית, ירדנית, פלשתינית. אנחנו זקוקים לזהות הערבית, והמשיכה לכך היא גדולה מאוד... הפלשתיניות שלי אף פעם לא קודמת לערביות שלי. אני לא חושב שהלאומיות המקומית הפלשתינית היא פתרון אפשרי, ודאי לא כפתרון יחיד, כפי

שהלאומיות המקומית הירדנית או הסורית או העיראקית איננה פתרון.

בראיון טלוויזיוני שנתן עזמי בשארה לירון לונדון, חזר הוא על עמדה זו במילים נחרצות (ערוץ 2, 2.6.10):

אני לא חושב שיש עם פלשתיני בכלל...אני חושב שיש אומה ערבית. אני תמיד חשבתי ככה, ואני גם לא שיניתי את דעתי. אני לא חושב שיש Nation Palestinian...אני חושב שזה המצאה קולוניאלית Palestinian Nation. מתי היו פלשתינים?...איפה זה?...אני חושב שיש אומה ערבית. אני עוד לא הפכתי, למרות מאבקי הנחרץ בכיבוש, ללאומן פלשתיני.

הזהות הערבית המכלילה והמאחדת היא מוקד ההזדהות והזהות – לא הזהות הפלשתינית הנפרדת. פלשתינה אינה טריטוריה העומדת ברשות עצמה, אלא חלק בלתי נפרד מהטריטוריה הערבית עצומת הממדים, המשתרעת מהמפרץ הפרסי ועד האוקיינוס האטלנטי. לאלה המכנים עצמם "פלשתינים" אין זהות טריטוריאלית נפרדת, אלא רק זהות משותפת כלל-ערבית. אין הם עם בפני עצמו, אלא רק איבר מגופה של "האומה הערבית הגדולה". תפישה זו של הזהות הפלשתינית משתקפת באין ספור מסמכים והתבטאויות, שהחשובה שבהם היא **האמנה הפלשתינית** (סעיף 1, מהדורת 1968):

פלשתינ היא מולדת העם הערבי-פלשתיני והיא חלק אינטגרלי מהמולדת הערבית הגדולה; והעם הפלשתיני הוא חלק אינטגרלי מן האומה הערבית.

בכל הקונגרסים, החוקות והאמנות שלהם, מראשיתם ועד ימינו, הם מדגישים את זהותם הערבית, כזהות האמיתית

שלהם, כפי שמשתקף הדבר בביטויים "הפאר הערבי", "השליחות הערבית", היות הפלשתינים "חלק מהאומה הערבית" ופלשתין חלק מ"המולדת הערבית הגדולה". בעיית פלשתין מתוארת כקשורה ב"גורל ובקיום הערבים" ופתרונה הוא "מבחינה ערבית" חובה לאומית (נויברגר, "דיפלומטיה בצל עימות", ע' 331-332). ערפאת עצמו חזר על אמת זאת שוב ושוב, כשאמר במהלך מלחמת לבנון הראשונה (1982), שאין הוא נלחם עבור הפלשתינים – אלא עבור האומה הערבית ("קללת אדריאנוס"):

אין זו הגנה על העם הפלשתיני, אלא הגנה על האומה הערבית – כדי שהאדמה הזאת תישאר ערבית, ערבית, ערבית, ערבית!

ערפאת בדברו בשפה הערבית לאוזניים ערביות בלבד, העיד אפוא בפשטות גלוית-לב על האמת המסתתרת מתחת להררי התעמולה הערבית: אחרי הניצחון, אדמת ארץ-ישראל תהיה אדמת האומה הערבית – לא אדמתו של העם הפלשתיני המסכן והגזול, פרי התעמולה הערבית. כך גם אמר ערפאת בראיון לעיתונאית האיטלקית אריאנה פאלאצי בשנת 1980 ("קללת אדריאנוס"):

שאלת הגבולות אינה מעניינת אותנו...מנקודת מבט ערבית, אין לדבר על גבולות. פלשתין אינה אלא טיפה באוקיאנוס הגדול. אומתנו היא האומה הערבית, המשתרעת מן האוקיאנוס האטלנטי ועד הים האדום ומעבר לו.

לאור כל זאת, אין זה מפתיע כי האמנה הפלשתינית (אותו מסמך מכונן הנערץ על אש"ף, שאומץ עם הקמתו בשנת 1964 ועודכן 4 שנים לאחר-מכן כך שישקף את המיליטנטיות המתגברת של הארגון), אינו אומר כמעט

דבר על שאיפותיהם הנפרדות של הפלשתינים – אלא רק על תרומתם למאבק המשותף נגד ישראל לצורך השגת איחודה של "האומה הערבית". **האמנה הפלשתינית**, ששני-שליש מתוך 33 סעיפיה מוקדשים להשמדת מדינת ישראל, מגדירה כאמור את העם הפלשתיני כ"**חלק בלתי נפרד מן האומה הערבית**", ונשבעת אמונים לאידיאל האחדות הפאן-ערבית ולהיטמעותה העתידית של פלשתינ ב"**מולדת הערבית הגדולה**" (סעיפים 13-15, מהדורת 1968):

סעיף 13: האיחוד הערבי ושחרור פלשתינ הן שתי מטרות המשלימות זו את זו – אשר האחת מהן מכינה את הדרך למימוש השנייה. שכן, האיחוד הערבי מוביל לשחרור פלשתינ – ושחרור פלשתינ מוביל לאיחוד הערבי. הפעולה לקראת שתי מטרות אלה הולכת יד ביד.

סעיף 14: גורל האומה הערבית, יתירה מזו עצם הקיום הערבי, תלוי בגורל הבעיה הפלשתינית ומקשר זה נובע המאמץ של האומה הערבית ועמלה לשחרור פלשתינ. העם הפלשתיני ישא בתפקידו החלוצי למימוש מטרה לאומית קדושה זו.

סעיף 15: שחרור פלשתינ מבחינה ערבית הוא חובה לאומית כדי להדוף מהמולדת הערבית הגדולה את הפלישה הציונית והאימפריאליסטית, ולטהר את פלשתינ מהקיום הציוני. האחריות השלמה לכך נופלת על האומה הערבית, עמים וממשלות כאחד, ובראשם העם הערבי-פלשתיני. לשם כך, על האומה הערבית לגייס את כול יכולתה – הצבאית, האנושית, החומרית והרוחנית – כדי להשתתף השתתפות פעילה עם העם הערבי-פלשתיני, בשחרור פלשתינ, ובמיוחד עליה, בשלב הקיים כיום

של המהפכה הפלשתינית המזוינת, לתת בלי חסוך ולהגיש לעם הערבי-פלשתיני כול עזרה וכול תמיכה חומרית ואנושית, ולהעמיד לרשותו את כול האמצעים והאפשרויות אשר תאפשרנה לו להתמיד במילוי תפקידו החלוצי ולהמשיך במהפכתו המזוינת עד לשחרור מולדתו.

אפילו "הכרזת העצמאות" הפלשתינית, שפרסמה המועצה הלאומית הפלשתינית (הפרלמנט של אש"ף) ב-15 בנובמבר 1988 (שנוסחה תוך הסתמכות ברורה על מגילת העצמאות של מדינת ישראל), מהווה הצהרת אמונים לאידיאל האימפריאלי הפאן-ערבי ומתארת את "מדינת פלשתיין" כמי שמהווה:

חלק בלתי נפרד מן האומה הערבית, ממורשתה ומן הציוויליזציה שלה, ומניסיונה הנוכחי להשיג את יעדי השחרור, ההתפתחות, הדמוקרטיה והאחדות.

מאחר שהזהות הפלשתינית היא טקטית, מלאכותית וארעית – הרי שצריך לעשות כל מאמץ כדי לשמור עליה, לבל תיעלם חס וחלילה, לפחות עד שתושג המטרה הסופית של האחדות הערבית. סעיף 12 לאמנה הפלשתינית מסכם רעיון זה בקובעו כי:

העם הערבי-הפלשתיני מאמין באיחוד הערבי, והוא מאמין כי כדי למלא את תפקידו במימוש, עליו בשלב זה של מאבקו הלאומי, לשמור על אישיותו הפלשתינית ועל המרכיבים אותה, להגביר את המודעות לגבי מציאותה, ולדחות את כול התוכניות להטמיעה או להחלישה.

אנטישמיות פלשתינית

הזהות הפלשתינית היא אפוא פיקטיבית, טקטית וארעית – כלי-נשק במלחמה נגד ישראל. לכן צריך לשמור עליה, עד שתושמד ישראל. אחר כך, כמו הייתה היא סולם בלבד להגיע למטרה העיקרית, אפשר יהיה לזרוק אותה לאשפת ההיסטוריה, מאחר שסיימה את תפקידה. כלל לא ברור מה יהיה מעמדו של **"העם הפלשתיני"** בקרב האומה הערבית, אם וכאשר תושג מטרת האיחוד הכלל ערבי שלו. ברור רק רצונו להשמיד את מדינת היהודים, להכרית כל זכר למפעל הציוני. זהות שלילית מולידה אתוס שלילי, אתוס שכולו שנאת האויב. אם ייעלם האויב הציוני, תיעלם עמו גם הזהות הפלשתינית. מסיבה זו אין מנהיגיהם מוכנים להכיר בישראל, ואין הם מוכנים להתקיים כמדינה נפרדת בצידה, אלא רק במקומה. מסיבה זו לא רק שדחו על הסף כל פשרה טריטוריאלית, אלא אף לא הכירו שום דרך אחרת, פרט לשימוש באלימות ובטרור. טרור הוא לא רק נשק פוליטי, אלא גם שסתום ביטחון לשנאה חסרת מעצורים.

האתוס הפלשתיני הוא סוג של אידיאולוגיה אנטישמית – לא סוג של אידיאולוגיה לאומית. המרכיב המרכזי בו הוא שנאת ישראל, וכל השאר טפל לו. האנטישמיות לכל דורותיה לא כוונה כנגד היהודים כפרטים, אלא כקבוצה בעלת זהות מיוחדת – זהות קשה לעיקול, זהות מתחרה, זהות שעוררה שנאה בשל מוזרותה, ייחודה והצלחתה. האנטי-ציונות של **"העם הפלשתיני"**, של העולם דובר הערבית ואף של העולם המוסלמי – היא גלגול נוסף של האנטישמיות לדורותיה ולצורותיה, ואין בה שום מרכיב של זהות לאומית.

אתוס לאומי עניינו הזהות הלאומית, ההיסטוריה הלאומית, הלשון הלאומית והתרבות הלאומית. אתוס

לאומי פונה כלפי פנים – לא כלפי חוץ. עד כמה אין האתוס הפלשתיני אתוס לאומי, אלא אידיאולוגיה אנטישמית מודרנית, על כך אפשר ללמוד מעיון **באמנה הפלשתינית** ובשאר מסמכי הנאצה שהפיקו בעשרות השנים האחרונות. מאלפת העובדה, שהאתוס הפלשתיני אינו עוסק כמעט בזהות הפלשתינית, בהיבטיה הטריטוריאליים-היסטוריים-אתניים – אלא כמעט אך ורק בזהותו של האויב הציוני ובצורך לחסלו. האתוס הפלשתיני כולו חוץ – בלא כל פנים. כולו שלילה – בלא כל חיוב. זהו אתוס של השמדת עם – יותר מאשר אתוס של שחרור עם. זהו אתוס של שנאת עם – יותר מאשר של אהבת מולדת. לא בכדי מעטים הם הביטויים המדגשים את הפטריטיזם הפלשתיני, בהשוואה לביטויים המדגשים את שנאת האויב הציוני. בדומה לכל יתר גילויי האנטישמיות לדורותיה ולצורותיה, מהווה שנאת האויב – היהודי, הציוני, הישראלי – את הציר המרכזי.

האמנה הפלשתינית היא אמנה אימפריאלית

האמנה הפלשתינית אינה אפוא "**אמנה לאומית**" במובן המערבי של מושג זה, אלא אמנה אימפריאלית פאן-ערבית מובהקת – ובמשמע, אמנה אנטי-לאומית. הצגתה כאמנה לאומית נועדה לגייס לטובתה את דעת הקהל המערבית, החושבת במונחים לאומיים – לא את ההמונים מבית, שזהות טריטוריאליה נפרדת זו זרה להם לחלוטין.

למרות בקיאותם האקדמית, נוטים מרבית המזרחנים בישראל ובעולם, להתעלם מהאופי הפיקטיבי של הזהות הפלשתינית הנפרדת – כמו גם מהאופי האימפריאלי של הזהות הפאן-הערבית. מכאן השימוש הרווח במונח

"לאומיות", הן בהקשר של הזהות הפלשתינית הנפרדת, והן בהקשר של הזהות הערבית המאחדת (פאן-ערביות) – אף ששתי זהויות אלה הן שונות ואף מנוגדות.

לתפישה שגויה זו תורמים גם היסטוריונים ישראלים, המשתמשים דרך קבע במונח "**הלאומיות הפלשתינית**", כאילו הייתה זו תנועת זהות טריטוריאלית בדומה לתנועה הציונית – ובדרך זו יוצרים את אותה סימטריה כוזבת המוליכה לנוסחת "**שתי מדינות לשני עמים**". דוגמא לכך הן כותרות ספרים ומאמרים כגון: "**פלשתינים - עם בהיווצרותו**", (ברוך קימרלינג ו-יואל מגדל); "**שורשיה ומקורותיה של התנועה הלאומית הערבית בארץ-ישראל ערב מלחמת העולם הראשונה**" (יוסף לונץ); "**התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית 1918-1939**" (יהושע פורת); "**התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית במלחמת-העולם השנייה**" (יוסף נבו); "**התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה?**" (משה מעוז ו-ב"ז קדר) וכד' (ראה בהקשר זה: מעוז, "התנועה הפלסטינית").

עצם השימוש במונח "**לאומיות פלשתינית**" יש בו כדי להסגיר את אימוץ הנרטיב התעמולתי של שונאי ישראל. הכללה זו נכונה גם לגבי מושגים נוספים הנגזרים מהנחת סימטריה בין הלאומיות היהודית לבין ה"**לאומיות הפלשתינית**" – סימטריה כוזבת לחלוטין, המשתקפת בספרים כגון "**ארץ אחת ושני עמים בה**" (דני יעקובי). בהיעדר ביקורת, בעיקר בתחום המושגי, נותנים חוקרים אלה הכשר לתעמולה האנטי ישראלית – גם אם אין הדבר נעשה בכוונת-מכוון ובמודע.

ספרים ומאמרים מעין אלה מטעים לא רק בגלל המינוח השגוי שבו הם עושים שימוש – אלא גם בשל האנכרוניזם הרווח בהם. דוגמא לכך היא ניסיונם של קימרלינג ומגדל

להקדים את מועד הולדתה של הזהות הפלשתינית כבר למרד נגד מוחמד עלי בשנת 1834, אף שבאותה עת לא היה שום סימן להתהוות זהות פלשתינית נפרדת – זהות שנולדה רק לאחר מלחמת ששת הימים, ככלי נשק נגד מדינת ישראל.

גם כשההיסטוריונים אינם מסלפים את העובדות באופן כה קיצוני, הרי שעצם השימוש שהם עושים במונחים לאומיים לתיאור האירועים הללו, יש בו משום מצג כוזב שאינו תואם את המציאות בפועל. לא מקרה הוא שבכול הספרים הללו נעדר דיון מתודולוגי, שעניינו בירור הזהויות הקיבוציות במזרח-התיכון – דיון שהוא המפתח לבירור אירועים היסטוריים ואקטואליים כאחד. למונחים שבהם אנו משתמשים חשיבות שאינה פחותה מהעובדות שאותן אנו מביאים – באשר העובדות אף פעם אינן מדברות בעד עצמן, אלא באמצעות הפרשנות שלהן. כול עוד מדברים אנו על "עם פלשתיני", "לאומיות פלשתינית" וכד' – או כשאנו מדברים על "לאומיות ערבית" – מאמצים אנו, במודע או שלא במודע, את התעמולה השקרית של העולם הערבי-מוסלמי. באמצע רטוריקה שקרית זו, טען **מנחם בגין**, כי (נויברגר, "דיפלומטיה בצל עימות", ע' 314):

הערבים עצמם...אינם אומרים שהם מחולקים לשמונה עשר "עמים". נהפוך הוא: הם מדגישים בקנאות חמה, כי יש עם ערבי אחד, לו שטחים מן המפרץ הפרסי ועד האוקיינוס האטלנטי...הם מסכימים להיות עם רב-ממלכתי, אבל אין הם מסכימים אלא לאומה ערבית אחת.

כשל מושגי זה משתקף אפוא לא רק באקדמיה – אלא גם בשיח הציבורי הכללי ובנהלים ביורוקרטיים מסוימים. השימוש הרווח במונחים כגון "המגזר הערבי" או "המיעוט

הערבי מלמד, שמדינת ישראל רואה בציבור דוברי הערבית שבתחום שיפוטה קבוצה אתנית המשתייכת ל"**לאום הערבי**" – כפי שניתן ללמוד, למשל, מהמינוח במרשם התושבים, כאשר בסעיף הלאום של תעודת הזהות נרשמת המילה "**ערבי**".

תחושת האשמה של המערב בשל עברו האימפריאלי-קולוניאלי, מקשה עליו להבחין בזהותה האמיתית של "**הלאומיות הערבית**", שאינה זהות לאומית במובן המערבי של מונח זה (זהות טריטוריאלית נפרדת) – אלא זהות אימפריאלית, ובמשתמע, זהות אנטי-לאומית. חשיפת אופיו של האימפריאליזם הערבי-מוסלמי היא אפוא המפתח להבנת המציאות המזרח-תיכונית, אף שזו כרוכה בשינוי תפישתי קשה לעיכול. בפרספקטיבה זו, השקר המרכזי של הג'יהאד התקשורתי הוא הצגת העולם הערבי-מוסלמי כקורבן של הקולוניאליזם המערבי-ציוני, בשעה שהוא עצמו אימפריאליסטי לא פחות, כפי שכותב **פרופ' אפרים קארש** במאמרו "**האימפריאליזם הערבי – הטרגדיה של המזרח-התיכון**" ("האומה", גיליון 165, ע' 25):

במציאות, המונח "**לאומיות ערבית**" הוא שם מוטעה. הוא אינו מייצג תנועה או אידיאל לאומיים אמיתיים, ואינו אלא לשון נקייה לאימפריאליזם טהור. מעולם לא הייתה "**אומה ערבית**", והחתיירה לכינונה הייתה רק מזימה מחוכמת לגיוס תמיכה עממית בחתירה לשאיפות אימפריאליות שעבר זמנן.

פרק 5: בדיית פלשתין ושקר הכיבוש

לפני 1917, כאשר בלפור הצהיר את הצהרתו, לא הייתה מעולם שום שאלה פלשתינית, ולא הייתה פלשתינה כלשהי כיחידה פוליטית או גיאוגרפית.

פרופ' ג'ון חזם

אין בהיסטוריה דבר כזה "Palestine", לחלוטין לא...מדובר בסך הכול בנקודה קטנטנה בחלקו הדרומי של החוף המזרחי של הים-התיכון, המוקפת בשטחים ערביים-מוסלמיים נרחבים... גוש גדול אחד, דובר ערבית, המונה חמישים מיליון בני אדם.

פרופ' פיליפ חת'י

אני מסכים איתו בהחלט – אין דבר כזה "פלסטין" בהיסטוריה, בהחלט לא. אבל כאשר הד"ר חת'י מדבר על היסטוריה הוא מתכוון להיסטוריה ערבית. הוא מומחה להיסטוריה ערבית והוא יודע את המקצוע שלו. בהיסטוריה הערבית אין דבר כזה "פלסטין"...אולם, אין רק היסטוריה ערבית, יש גם היסטוריה עולמית והיסטוריה יהודית. ובהיסטוריה הזאת יש ארץ ושמה "יהודה" או כפי שאנו קוראים לה "ארץ-ישראל" – הארץ של ישראל...הארץ הזאת עשתה אותנו לעם. עמנו עשה את הארץ הזאת. שום עם אחר בעולם לא עשה את הארץ הזאת. הארץ הזאת לא עשתה שום עם אחר בעולם. עתה אנחנו שוב מתחילים לעשות את הארץ הזאת, ושוב הארץ הזאת מתחילה לעשות אותנו.

דוד בן גוריון

זהות לאומית היא זהות קיבוצית טריטוריאלית

המונח **"זהות לאומית"** אינו חופף למונח **"זהות קיבוצית"**, אף שבשיח המקובל נוטים לראות בהם בדרך כלל מונחים נרדפים. זהות לאומית היא רק אחד מהביטויים של הזהות הקיבוצית, בצד זהויות קיבוציות נוספות. **"זהות לאומית"** היא זהות שהמוקד שלה הוא **טריטוריאלי** – להבדיל מ-**"זהות אתנית"** שהמוקד שלה הוא **הלשון והתרבות**, או מ-**"זהות דתית"**, שהמוקד שלה הם **הפולחן הדתי והערכים המוסריים-דתיים**. בהקשר זה ניתן לדבר גם על **"זהות אימפריאלית"** – זהות קיבוצית שהמוקד שלה הוא בית המלוכה השולט באימפריה מסוימת. זהות זו חלשה בהרבה באשר אינה מחלחלת **"למטה"**, לשכבות הנמוכות של העם – אלא נשארת מנת חלקם של בית-המלוכה והמעמדות הגבוהים.

"זהות לאומית" במובנה המודרני היא אומנם זהות טריטוריאלית – אך לא כול זהות טריטוריאלית היא זהות לאומית, באשר האדם המודרני יכול להזהות עם יותר מטריטוריה אחת. בעוד שהאדם הטרומ-מודרני יכול היה להזהות עם טריטוריה אחת בלבד (הטריטוריה הכפרית או העירונית) – האדם המודרני יכול לחוש עצמו שייך גם לטריטוריה הלאומית (**"ארצו"**, **"מולדתו"**) שהיא טריטוריה **מדומיינת**. אם אדמת הכפר או העיר היא טריטוריה מוחשית – הרי שהטריטוריה הלאומית היא טריטוריה המדומיינת באמצעות מפת הארץ (מיפוי שהתאפשר רק מאז המצאת הדפוס במאה ה-15). טריטוריה לאומית, אפילו אינה גדולה במיוחד, היא טריטוריה בעלת זהות רוחנית, עצם פיזי שעבר **טרנספורמציה רוחנית**, שהפכה אותה מאדמה סתמית ל**"אדמת מולדת"**.

זהות לאומית היא זהות אנטי-אימפריאלית

זהות לאומית היא לא סתם זהות טריטוריאלית – אלא גם בעלת תוכן פוליטי מסוים. זהות לאומית היא זהות אנטי-אימפריאלית ואנטי-רודנית. **הזהות הלאומית צמחה מתוך הסדרים אימפריאליים – וכניגוד להם.** האימפריאליזם, על פי הגדרתו, הוא התפשטותה של מדינה אחת על פני ארצות רבות, תוך שלילת זהותן הנפרדת. לאורך מרבית ההיסטוריה היה הדגם האימפריאלי הדגם השליט בעולם, אף כי בצדו התקיימו גם דגמים פוליטיים אחרים, שהבולט שבהם הוא הדגם של מדינת-העיר. האימפריאליזם מאופיין לא רק על ידי התביעה להתפשטות טריטוריאלית בלתי מוגבלת, אלא גם על ידי משטר העריצות השורר בו. לעומת זאת הדגם של מדינת-לאום מאופיין על ידי התכנסות גבולותיה של טריטוריה מסוימת (גבולות המגדירים את זהותה), ועיצוב משטר דמוקרטי-ליברלי בתוכה.

רוב האומות המודרניות הן תוצר של הסדרים אימפריאליים שקדמו להם בזמן. תחילה נוצר הסדר טריטוריאלי, אותו מכוננת מעצמה אימפריאלית, ואשר במסגרתו מתגבשת טריטוריה נפרדת. רק לאחר מכן, בנסיבות היסטוריות מסוימות, מתגבשת זהות טריטוריאלית נפרדת, התובעת לשדרג את ההסדר הטריטוריאלי הקיים לכדי מדינה עצמאית. ההגדרה הראשונית איננה אפוא עצמית כפי שנהוג לכתוב זאת היום ("הגדרה עצמית") – אלא חיצונית, אימפריאלית, באשר המעצמה האימפריאלית היא הקובעת את גבולות הטריטוריה הנפרדת כמו גם אף את שמה. רק לאחר מכן מגבשת האוכלוסייה הטריטוריאלית את זהותה הלאומית, כאשר שמה וגבולותיה כבר נקבעו קודם לכן.

הסדרים אימפריאליים קדמו בזמן להסדרים בינלאומיים. למעשה, רק ב-200 השנים האחרונות החלו מתגבשים הסדרים בינלאומיים, שאבני-היסוד שלהם הן מדינות הלאום. בעת-העתיקה ובימי-הביניים שלטו ההסדרים האימפריאליים, כשהמונרכיה הייתה העיקרון המאחד היחיד של האימפריות הרב-אתניות הללו, כמו גם הערובה היחידה לחוק וסדר. היחסים הבין-מדיניים לא הוסדרו על ידי משפט בינלאומי, אלא במסגרת המשפט הפנימי של האימפריות הללו. מאחר שלא ניתן היה לשלוט על טריטוריות רחבות בלא חלוקה מנהלית, נוצרה חלוקה טריטוריאלית פנים-אימפריאלית, שהכשירה את הקרקע לזהויות לאומיות מאוחרות יותר.

רוב אומות העולם המודרניות הן אפוא תוצאה של הסדרים טריטוריאליים שקדמו להן. האומות באמריקה הלטינית נוצרו על ידי החלוקה המנהלית בתוך האימפריה הספרדית והאימפריה הפורטוגלית. אף שלא הייתה להן היסטוריה לאומית קודמת, עיצבו יחידות מנהליות אלו את זהותן הלאומית תוך כדי המאבק בארץ-האם הספרדית או הפורטוגלית. בדומה לכך, האומות באמריקה הצפונית, באוסטרליה ובדרום-אפריקה נוצרו כתוצאה מגיבושן של מדינות אנגליות מחוץ לארץ-האם שלהן. חלקן רכש את זהותו הלאומית תוך כדי מאבק אלים, כבמקרה של ארה"ב, וחלקן האחר רכש זהות זו לאחר שהתנתק מארץ-האם באופן אלים פחות. לכל האומות הללו לא הייתה היסטוריה לאומית קודמת. שאר עמי העולם המודרניים, ביבשת אפריקה ובאסיה, אף הם רכשו את זהותם הלאומית כתוצאה מהסדרים טריטוריאליים שקדמו לכך, למרות שלרובם לא הייתה היסטוריה לאומית קודמת. בדומה לכך, המדינות החדשות שנוצרו עם התפרקותן של

ברית-המועצות ויוגוסלביה, אף הן תוצר של הסדרים אימפריאליים קודמים, אף שלחלק מהן היסטוריה לאומית ארוכת שנים.

העמים דוברי-הערבית הם מקרה מיוחד, באשר לחלק מהם שורשים היסטוריים עתיקים – ולחלק אחר אין שורשים כאלה. ואולם, גם אותם עמים דוברי-ערבית שלהם שורשים עתיקים, כגון המצרים והלבנונים (הפניקים), הם לאומים חדשים באשר לא התקיימה אצלם רציפות של זהות לאומית. זהותם הטריטוריאלית העתיקה אבדה בימי-הביניים תחת מכבש האימפריאליזם הערבי-מוסלמי. הקולוניאליזם המערבי הוא שעיצב את ההסדרים הטריטוריאליים המודרניים במזרח-התיכון, כשם שקבע את שמות הארצות השונות – ובכך גיבש את זהותן הלאומית. מסיבה זאת נתפשות המדינות המזרח תיכוניות כמלאכותיות וכבלתי-לגיטימיות בעיני רוב תושביהן.

ארץ-ישראל היא החריג לכלל שהוצג לעיל, באשר זהותה הלאומית קדמה באלפי שנים להסדרים הטריטוריאליים המודרניים. זהותה הישראלית של הארץ עוצבה בידי עם ישראל – וזהות זו היא ששמרה על זהותו הלאומית אף לאחר שגלה ממנה. מכוחה של זיקה היסטורית זו הכיר המשפט הבינלאומי המודרני בזכותו של עם ישראל לשוב לארצו, לבנות בה את ביתו הלאומי ולחדש את זהותו.

זהות לאומית היא דמוקרטית-ליברלית

הזהות הלאומית המודרנית היא, לפחות מבחינה עקרונית, הרחבה של רעיונות דמוקרטיים-ליברליים מהפרט לעבר הקהילה הלאומית. את הסיסמה הדמוקרטית "**חירות, שוויון, אחווה**" אפשר להחיל ללא התחכמות רבה גם על

הרעיון הלאומי. כשם שהדמוקרטיה הליברלית מתמקדת בזכותם של יחידים להשמיע קולם בחופשיות במסגרת הקהילייה הלאומית – כך גם הלאומיות תובעת כי קולו של הלאום יישמע באופן חופשי בקהיליית-העמים. כשם שהדמוקרטיה הליברלית מתעקשת שכל האזרחים יהיו שווים מבחינת זכויותיהם וחובותיהם, בלי הבדל בעוצמתם ועושרם – כך גם הלאומיות תובעת שהזכות להגדרה-עצמית תהא תקפה במידה שווה לכול העמים, ללא הבדל של גודל טריטוריאלי ו/או עוצמה פוליטית.

האתוס הלאומי תובע להכיר בייחודו של כל לאום ולאום – ייחוד המקנה זכות להתבדלות לאומית ולהתכנסות בטריטוריה הלאומית. מקורה של התביעה לייחוד לאומי הוא במבנה הפסיכולוגי של בני-האדם, התובעים הכרה לא רק בזוהותם הפרטית הייחודית, אלא אף בזוהותם הקיבוצית הייחודית. האדם, בתור פרט יחיד, מעצב את זהותו הפרטית מתוך השוואה לזולתו. האדם, בתור יצור חברתי, מעצב את זהותו מתוך השוואת קבוצתו לקבוצות אחרות.

בעוד שהאימפריאליזם הוא צורה של התפשטות טריטוריאלית על חשבון טריטוריות אחרות – הלאומיות היא צורה של התכנסות בתוך טריטוריה מסוימת. כל טריטוריה יוצרת את הלאום שלה בצלמה ובדמותה ההיסטורית. – כי רק באמצעותה יכול הלאום לבדל עצמו מלאומים אחרים. השונות בין העמים, בדומה לשונות בין יחידים, אמורה לקדם את ההרמוניה האנושית – משל הייתה זו מקהלה עשירה שבה כול קול תורם ייחודו להרמוניה המוזיקאלית. בהקשר הראשוני שלה, הלאומיות הייתה רעיון אוניברסאלי, שהבטיח לא רק הגדרה עצמית, אלא גם הרמוניה בינלאומית, שהמוסדות הדמוקרטיים והליברליים מעצבים אותן.

גורמים נוספים המשפיעים על הזהות הלאומית

זהות טריטוריאלית היא היסוד המכונן של זהות לאומית – ובכך נבדלת היא מזהויות קיבוציות אחרות. לזהות הטריטוריאלית עשויים להתווסף מרכיבים אחרים, שבכוחם לסייע בחיזוקה של הזהות הלאומית – אך בה במידה עלולים גם להחלישה. היסטוריה, לשון, תרבות ואף דת – כל אחד מגורמים אלה עשוי **לחזק** את הזהות הלאומית – אם יש בו כדי **לייחד** עם מסוים מסביבתו. מאידך, כל אחד מגורמים אלה עשוי להחליש את הזהות הלאומית – אם משמש הוא כגורם המאחד עמים רבים לכדי זהות קיבוצית אחת.

עם ישראל משמש דוגמא מובהקת למקרה הראשון – בשל העובדה שההיסטוריה, הלשון, התרבות והדת הם גורמים מייחדים אצלו, ובתור שכאלה מחזקים הם את הזהות הלאומית הישראלית-יהודית. לעומת זאת, העמים דוברי-הערבית הם דוגמא מובהקת למקרה השני. אצל עמים אלה (בדומה לעמים דוברי-הספרדית או לעמים דוברי-האנגלית) – ההיסטוריה, הלשון, התרבות והדת הם גורמים מכלילים ומאחדים, ובתור שכאלה מחלישים הם את הזהות הלאומית.

חשיבותה של פוליטיקת הזהויות בעת החדשה

זהויות קיבוציות עשויות להיות פוליטיות, אך גם לא-פוליטיות. זהויות פוליטיות הן זהויות קיבוציות התובעות שליטה או השפעה פוליטית. דיון עומק, שעניינו הפן הפסיכולוגי של הפוליטיקה, עוסק בשאלות שעיקרן הדרך שבה מגדירים עצמם קיבוצי אדם שונים, הגדרה שממנה נגזרת עמדתם לא רק כלפי עצמם אלא אף כלפי קיבוצי

אדם אחרים. משקלה של "פוליטיקת הזהויות" עלה בתקופה המודרנית בצורה ניכרת, משעה שהעיקרון של הגדרה עצמית לאומית הפך ליסוד המכונן ביחסים הבינלאומיים.

במונח "הגדרה עצמית" כבר טמון היסוד של הקשר בין שם לזהות. כל קבוצה זכאית על פי מושג זה להגדיר את עצמה – והגדרה מתחילה תמיד במתן שם מסוים לאותה קבוצה. אם בעבר הייתה הזהות הלאומית זניחה, הרי שבימינו היא הציר שעליו סב העולם הפוליטי. פוליטיקת הזהויות אינה נופלת מחשיבותה של הפוליטיקה העוסקת בכוחות ובזכויות. הפוליטיקה המודרנית היא שילוב של **כוח, זכות וזהות** – ומכאן הצורך לדון בהם במשולב.

הפן הפסיכולוגי של הפוליטיקה, אף שהוא מהווה מרכיב חשוב ביחסים הבינלאומיים, כמעט שאינו זוכה לבירור ציבורי. הזנחת הפן הזהותי של סכסוכים בינלאומיים מסוימים – דוגמת הסכסוך הארץ-ישראלי – היא העושה את הטיפול בסכסוכים אלה לבלתי-יעיל. על שאלות של זהות קיבוצית לא ניתן להשיב במונחים של כוחות וזכויות – אלא במונחים של זהויות, שעניינם ברגש ובתודעה של העמים השונים. מאופייה של הזהות הקיבוצית נגזרות תביעותיה ושאיונותיה. מאופייה של הזהות הקיבוצית נגזר האתוס הקיבוצי שלה. הזהויות הקיבוציות השונות הן אפוא אלו המניעות את גלגלי ההיסטוריה, ומכאן הצורך לעמוד על מהותן וטיבן.

הסכסוך הארץ-ישראלי הוא סכסוך זהויות

הסכסוכים הבין-לאומיים המקובלים הם סכסוכי-גבולות – ואילו הסכסוך הארץ-ישראלי הוא סכסוך-זהויות, וזה מה

שהופך אותו למיוחד כל כך. סכסוכי-גבולות הם סכסוכים בין ארצות שכנות, שזהותן והזכות עליהן אינן נתונה במחלוקת. המחלוקת היחידה במקרים שכאלה היא לגבי מיקומו של קו-הגבול האמור להפריד ביניהן – כלומר לגבי הזכות על שטחים מסוימים בגבולותיה של טריטוריה הלאומית, אך לא לגבי הטריטוריה הלאומית עצמה.

לעומת זאת, בסכסוך זהויות המחלוקת היא לגבי זהותה של הטריטוריה כולה ואף לגבי מלוא הזכויות עליה – ולא רק על שטחים מסוימים בגבולותיה. בסכסוך הארץ-ישראלי כל צד לסכסוך טוען לזכויות בטריטוריה הארץ-ישראלית כולה – ולא רק לגבי שטחים מסוימים בגבולותיה. ויתור טריטוריאלי כלשהו נתפש על ידי כל צד לא רק כאובדן של חלק מטריטוריה שלו – אלא אף כפגיעה בשורשה של זהותו הקיבוצית.

היותו של הסכסוך הארץ-ישראלי בעל אופי זהותי הוא המקנה לו את ייחודו בהשוואה לסכסוכים אחרים בעולם. בשום מקום אחר בעולם לא מתעוררת מחלוקת לגבי שם הארץ, זהותה והזכות עליה – באשר אלה הם נתונים ראשונים שאינם מצריכים כלל בירור. רק בזירה הארץ-ישראלית המחלוקת העיקרית היא לגבי סוגיות אלו. מאחר שקיים קשר הדוק בין הזהות והזכות, ומאחר שהזהות היא הקובעת את הזכות – לכן ההכרעה בסוגיית זהותה של הארץ היא גם המפתח להכרעה בשאלת הזכות עליה.

מכאן גם החשיבות של הגדרת הזהויות הקיבוציות המעורבות בסכסוך הארץ-ישראלי לצורך הגדרת היקפו. בעוד שהזהות הישראלית היא טריטוריאלית בלבד – הרי שזהותם הקיבוצית של אויביו היא מורכבת למדי: כאשר הזהות שבשמה הם נאבקים על הארץ היא זהות טריטוריאלית-פלשתינית נפרדת – הסכסוך הוא מקומי

בלבד; כאשר זהות זו היא תרבותית-לשונית ערבית – הופך הסכסוך לאזורי; ואילו כאשר זהות זו היא אסלאמית – הופך הסכסוך לגלובלי.

פוליטיקה של זהויות שונה מפוליטיקה של זכויות – אך בה בשעה היא משלימה אותה. **ההכרעה בשאלת הזכות על הארץ תלויה בהכרעה בשאלת זהותה האמיתית של הארץ:** אם זהותה היא ישראלית, כי אז הזכות עליה היא של האומה הישראלית – ואילו אם זהות הארץ היא פלשתינית ו/או ערבית ו/או אסלאמית, כי אז הזכות עליה היא של אויביה: הפלשתינים ו/או הערבים ו/או המוסלמים.

שאלת הזהות הטריטוריאלית קודמת לשאלת הזכות הטריטוריאלית, אף שכאמור לא ניתן להפריד בין הזהות לזכות. ההפרדה הנדרשת היא טכנית. בעוד שהכרעה בסכסוך זכויות נתונה בידי המערכת המשפטית – הרי שההכרעה בסכסוך זהויות נתונה ל"בית הדין של **ההיסטוריה**" בלבד. בהליכי משפט אלה שמות הארץ וההיסטוריה שלה הן הראיות העיקריות. מטרת פרק זה היא להוכיח, כי **זהותה האמיתית של הארץ היא הזהות הישראלית** – ואילו הזהויות המתחרות (הפלשתינית ו/או הערבית ו/או המוסלמית) הן זהויות מזויפות ושקריות

זהויות קיבוציות הן תוצר של נסיבות היסטוריות

קיים קשר הדוק בין הכזב בדבר קיומו של "עם פלשתיני" לכזב בדבר קיומה של "פלשתיין" ("בדיית פלשתיין") – זהות טריטוריאלית טקטית ושקרית, שהומצאה על-ידי העולם הערבי-מוסלמי ככלי-נשק במלחמה להשמדת מדינת ישראל, לאחר שנכשלו מאמציו לעשות כן בכוח צבאי. זהות טריטוריאלית זו, שמכוחה תובע "העם הפלשתיני"

להשתחרר מעול "הקולוניאליזם הציוני" ולהקים מדינה משלו – זהות טריטוריאלית זו כלל אינה לגיטימית בעולם הערבי-מוסלמי, מאחר שהזהויות הקיבוציות היחידות המוכרות על-ידו הן הזהות הדתית ("אומת האסלאם") ו/או הזהות הלשונית-תרבותית ("האומה הערבית"). לכן, לא רק "פלשתיין" היא זהות בדויה – אלא גם שאר המדינות דוברות הערבית במזרח-התיכון, הנתפשות כחלק מהקנוניה הבריטית-צרפתית שכוונה לפורר את האומה הערבית-מוסלמית, כדברי עזמי בשארה לעיל:

המושג "פלשתיני" הוא המצאה של סייקס-פיקו... תראה, אני אינני מאמין שיש תרבות פלשתינית ייחודית, נפרדת... כך שמה שישנו הוא תרבות ערבית, שפה ערבית, ספרות ערבית, שאיפות לאומיות ערביות... אנחנו לא יכולים לפתח זהות סורית, לבנונית, ירדנית, פלשתינית. אנחנו זקוקים לזהות הערבית, והמשיכה לכך היא גדולה מאוד... הפלשתיניות שלי אף פעם לא קודמת לערביות שלי. אני לא חושב שהלאומיות המקומית הפלשתינית היא פתרון אפשרי, ודאי לא כפתרון יחיד, כפי שהלאומיות המקומית הירדנית או הסורית או העיראקית איננה פתרון.

במילון הערבי-מוסלמי לא קיים כלל המונח "פטריוטיזם" במובנו המערבי – מונח המזוהה עם נאמנות לזהות טריטוריאלית נפרדת, התובעת מדינה עצמאית משלה. זהות טריטוריאלית מעין זו נחשבת כשבטית, אנוכית ואנרכית – זהות שאפינה את המזרח-התיכון בתקופת הבערות (جاهلية) שקדמה להופעת האסלאם. בלקסיקון זה, רק ל"אומת האסלאם" יש זכות לריבונות פוליטית ("הח'ליפות") – זכות המתפרשת לעיתים בצמצום, כמי

שמוקנית גם ל"אומה הערבית" (מונח שלא היה קיים במסורת האסלאמית). רק ל"אומת האסלאם" יש זכויות טריטוריאליות, ולכן נחשב כול שטח שנכבש על-ידי האסלאם כ"בית האסלאם" (دار الإسلام) – זכות המתפרשת לעיתים בצמצום, כמי שמוקנית גם ל"אומה הערבית". פרט לשתי ישויות קיבוציות אלה, לשום ישות קיבוצית אחרת אין זכויות פוליטיות ו/או קנייניות.

הזהויות הקיבוציות השונות התגבשו בהתאם לנסיבות הייחודיות של הזירות ההיסטוריות השונות – נסיבות העשויות להיות שונות באופן קוטבי זו מזו. זהויות קיבוציות מעוצבות על ידי המרכיבים היסודיים של החיים הקיבוציים – הפוליטיקה, הלשון, התרבות, הדת, המוצא האתני וכד' – העשויים להיות שונים באופן מהותי בין זירה היסטורית אחת לזולתה. ההיסטוריה השונה של זירות גיאוגרפיות שונות מקנה למונחים דומים משמעויות שונות. כאשר נפגשות זירות היסטוריות שונות, דוגמת המפגש בין הזירה המערבית לבין הזירה המזרח-התיכונית, עשויות הן אז לגלות, שלא רק לשונות שונות מפרידות ביניהן, אלא גם תפישות עולם שונות, המשתקפות בלשונות אלו.

בפרספקטיבה זו, צודק אפוא עזמי בשארה כאשר מסרב הוא לאמץ את הזהות הפלשתינית שנכפתה על העולם הערבי-מוסלמי על-ידי הקולוניאליזם הבריטי-צרפתי בניגוד מוחלט למורשתו ההיסטורית האימפריאלית. טעותו היא רק בכך, שאין הוא מבחין בין הזהויות הטריטוריות השונות שנוצרו בדרך זו. לא כול הזהויות הללו הן מלאכותיות, אלא רק רובן – אלו שאין להן היסטוריה אוטנטית. לעומת זאת, הטריטוריות שיש להן היסטוריה לאומית אינן מלאכותיות, אלא אוטנטיות – טריטוריות שארץ-ישראל

היא הבולטת שבהן. לכול היותר ניתן לומר שגבולותיהן המודרניים של הטריטוריות ההיסטוריות הללו הם **"מלאכותיים"**, באשר אין הם חופפים לגבולותיהן בעת העתיקה, בטרם נבלעו באימפריות השונות (אשור, בבל, פרס, יוון, רומא, ביזנטיון והח'ליפיות האסלאמיות השונות). בעוד שבתקופה המודרנית קיימים גבולות מדויקים מאוד, הרי שבעת העתיקה היו הגבולות הללו נזילים יותר – גבולות ששיקפו את ההישגים הפוליטיים מחד, ואת השאיפות הלאומיות מאידך. כך, למשל, שאלת גבולות ארץ-ישראל שמשה נושא לפרושים, בירורים ומחלוקות, מימי התנאים ועד היום, כפי דברי **צבי הילדסהימר** (בכרך, "גבולות ישראל", ע' 42):

אין, כידוע, אלא ידיעות מצומצמות ביותר על גבולותיה המדויקים של ארץ הקודש, ומה שעלה בידינו מתורת הגבולות, הפרוץ בו מרובה על העומד.

בדרך כלל נהוג לסווג את גבולות ארץ-ישראל ל-3 קטגוריות, לפי סדר כרונולוגי: (1) **"גבולות ההבטחה לאבות"** – הגבולות שהובטחו לאבות האומה; (2) **"גבולות עולי מצרים"** – השטח שנועד להתנחלות שבטי ישראל בטרם כניסתם לארץ; (3) **"גבולות עולי בבל"** – גבולות הארץ משיבת ציון ועד סוף תקופת המשנה והתלמוד (גבולות הקובעים מבחינה הלכתית בכל הנוגע ל"**מצוות התלויות בארץ**", ומכאן חשיבותם המעשית עד ימינו).

בעוד שגבולות ארץ-ישראל השתנו במהלך ההיסטוריה, הרי שזהותה נשארה קבועה, לפחות בתודעתו של עם ישראל – זו הייתה ונשארה זהות ישראלית בלבד, מבלי שתרכוש זהות מתחרה. לעומת זאת, כאשר נכבשה הארץ על-ידי צבאות האסלאם, איבדה היא את זהותה הלאומית, והפכה

לפינה נידחת ב"בית האסלאם" – נטולת זהות לאומית מכול סוג שהוא, באשר זהות מעין זו נשללת באופן מוחלט על-ידי האסלאם.

שם הארץ הוא המכריע בתחרות הזכויות עליה

שם קובע זהות. שם הארץ קובע את זהות הארץ. זהות הארץ קובעת את זהות עמה ואף את זכותו עליה – ומכאן חשיבותה. למעשה אלה היבטים שונים של אותה מהות, המגולמת במושג "ארץ של עם", שבו נסמך שם הארץ לשם עם מסוים. בשפה העברית הקשר בין שם הארץ לזכות עליה הוא הדוק מאוד, כפי שניתן להיווכח על ידי עיון בערך "ארץ" בקונקורדנציה המקראית. כאשר מופיע המונח "ארץ" בסמיכות לשם "ישראל" משמש הוא לציון הזהות הישראלית של הארץ, כשם שכאשר הוא מופיע בסמיכות לשם "כנען", משמש המונח לציון הזהות הכנענית של הארץ – זהות שקדמה לזהות הישראלית ולכן מופיעה היא בדרך כלל בפרקים הראשונים של המקרא. בדומה לכך, שכאשר מופיע המונח "ארץ" בסמיכות לשם של שבט (למשל, "ארץ יהודה"), מציין הוא את הזהות השבטית של חבל ארץ זה. בכול המקרים הללו קיים אפוא קשר הדוק בין שם הארץ (או חבל הארץ), לבין זהותם והזכות הקניינית לגביהם.

קשר הדוק זה שבין שם הארץ לבין זהותה והזכות עליה קיים גם בשפות הגרמאניות, שבהן שמותיהן של ארצות רבות כוללת את הסיומת Land (שמשמעה "ארץ") כגון: England, Irland, Schottland, Russland, Finnland, Deutschland, Lettland, Griechenland וכד'. בכל שמות הארצות הללו כבר מובלעת השייכות של הארץ לעם שהעניק לה את שמה – שייכות זהותית וקניינית כאחת.

מכאן החשיבות המכרעת של שם הארץ בסכסוך הארץ-ישראלי. יהא שמה "ארץ-ישראל" (זהות ישראלית) – הזכות עליה תהא של עם ישראל. יהא שמה "ארץ-פלשתיים" (זהות פלשתינית) – הזכות עליה תהא של העם הפלשתיני. ההכרעה בתחרות הזהויות אינה נתונה לבית הדין הבינלאומי אלא ל"בית הדין של ההיסטוריה", ומכאן חשיבותה של ההיסטוריה לצורך ההכרעה בשאלת הזהות והזכות כאחד.

האמת ההיסטורית היא, כי הארץ רכשה זהות לאומית רק בעת כינון הריבונות הישראלית בה, ואילו בשאר התקופות לא הייתה אלא פינה חשוכה, חסרת זהות, בירכתי האימפריות הגדולות ששלטו בה. "ארץ-ישראל" הייתה ונשארה הארץ של עם ישראל גם בתקופת גלותו ממנה, באשר סירבה לרכוש זהות לאומית חליפית. הארץ הייתה טבורו של עולם רק כל עוד נשאה את השם "ישראל", ואילו בשאר הזמנים איבדה את שמה והפכה לפינה נידחת.

בשם "פלשת" ("פלשתינה") לא נקראה הארץ אלא על ידי גדול אויביה בעת העתיקה – הקיסר הרומי אליוס אַדְרִיאנוס, שהסב את שמה מ"יהודה" ל"פלשתינה", ממש כשם הסב את שם בירתה מ"ירושלים" ל"אליה קפיטולינה" (Aelia Capitolina). השם "פלשתינה", שנועד למחוק את השם "ישראל" ממפת העולם, לא דבק בה בשעתו ואף לא לאחר מכן. בתקופה הערבית-מוסלמית לא היה לארץ שם משלה, באשר לא נתפשה כיחידה פוליטית עצמאית, אלא הייתה מבוותרת למחוזות מנהליים בלבד. שם זה, שאותו נושא היום ציבור דוברי הערבית בארץ, כלל לא ניתן להיגוי בשפה הערבית בשל חסרון "פה" דגושה בשפה זו.

כאשר שינה הקיסר הרומאי את שם הארץ מ"יהודה" ל"פלשתינה", היה הוא מודע היטב למעשיו. הוא ידע,

שכאשר משנים שם, משנים זהות. הוא ידע, שכאשר משנים את שם הארץ, משנים גם את זהותה ואף את זהות העם היושב עליה. הוא ידע, שהדרך היעילה ביותר למחות את זכר יהודה ממפת העולם היא למחוק את שמה, ולכנות אותה בשם אויבה. הוא ידע, שריבונות אפשר לכוון מחדש, אך קשה יותר להחיות שם שכבר נימחק מהתודעה העולמית. בשעתו לא דבק שם זה בארץ, אך הוא הושב לחיים במאה ה-20, ואת תוצאותיו ההרסניות חשים אנו עתה היטב.

כמה שישמע הדבר מוזר, לידתה של הזהות הפלשתינית לא באיזה מסמך ערבי או מוסלמי – אלא **בהצהרת בלפור**, שחיים וייצמן הגדיר אותה כ"**מגנה קרטה של חירויות היהודים**". בהצהרה זו כבר היה טמון זרע הפורענות הפלשתינית לעתיד לבוא, פורענות העלולה לשים קץ לנוכחות הישראלית בארץ.

הצהרה זו, שנועדה למסד את הקשר בין עם ישראל לארץ-ישראל, נוסחה בצורה כזאת, שבבוא העת ניתן היה להסיק ממנה שהארץ אינה רק ארצו של עם ישראל, אלא גם של אויבו הגדול מתקופת המקרא – העם הפלשתי. בהצהרה זו הביעה ממשלת הוד מלכותה "**הזדהות עם השאיפות היהודיות הציוניות**" וקבעה שהיא "**רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי**" – אך זאת לא ב"**ארץ-יהודה**" או ב"**ארץ-ישראל**", אלא ב-Palestine. מרגע זה ואילך הוכשרה הזירה המדינית להולדתה של הזהות הפלשתינית המזויפת, אפילו לא הייתה זו כוונתו המקורית של הלורד בלפור.

כתב המנדט אימץ את הצהרת בלפור כלשונה, ולכן אף בו לא מוזכרים השמות המקראיים של הארץ, אלא רק השם Palestine. כתב המנדט מאשר אומנם את הקשר ההיסטורי בין עם ישראל לארצו, ואף את זכותו על הארץ

– אך זו לא נקראת במסמך זה בשם **"ארץ-ישראל"**, אלא בשם **"ארץ-הפלשתיים"**. ייתכן, שמנסחי הצהרת בלפור וכתב המנדט כלל לא היו מודעים לתוצאות מעשיהם, באשר לא ייחסו משמעות מיוחדת לשם שבו כינו את הארץ. יתכן, שכלל לא היו מודעים לזהות הפגאנית של שם זה, זהותו של גדול אויבי ישראל בעת העתיקה – העם הפלשתי. הדרך לגיהנום הפלשתיני רצופה הייתה ככל הנראה כוונות טובות של נוצרים ציוניים, ידידי אמת של עם ישראל. ואולם לא כוונותיהם היא הנותנת – אלא המשמעויות והפרשנויות שניתן היה בבוא העת להסיק מהמסמכים שנוסחו על ידם.

בכנותם את הארץ בשם Palestine נתנו הבריטים גושפנקא מודרנית לקללה עתיקת היוםין שבה קילל הקיסר אדריאנוס את הארץ, שעה ששינה את שמה מ**"יהודה"** ל**"פלשתינה"**. הצהרת בלפור אכן הכשירה את הקמת ביתו הלאומי של עם ישראל בארץ-ישראל – אך בה בשעה הכשירה גם את **בדיית פלשתיין**, שלפיה אין הארץ ביתו של עם ישראל בלבד, אלא גם ביתו של עם אחר, עם עתיק יומין לפחות כמוהו: העם הפלשתיני, יורשו המודרני של העם הפלשתי הקדום.

בכשל לשוני זה לא הבחין כמעט איש בשעתו. אפילו אבות הציונות לא התנגדו לשם זה, באשר סברו, כי זה אינו אלא שם מודרני לטריטוריה הארץ-ישראלית, וכך אף תרגמו הם שם זה לעברית בכל המסמכים הרשמיים. ואולם היו מעטים שכן שמו לב למשמעותו של כשל לשוני זה, דוגמת **פרופ' ג'ון חָזֶם**, שאמר בעדותו לפני **ועדת החקירה האנגלו-אמריקאית לענייני פלשתיין (א"י)**, שהתקיימה בשנת 1946 (העצני, "הבלוף הפלשתיני"):

לפני 1917, כאשר בלפור הצהיר את הצהרתו, לא הייתה מעולם שום שאלה פלשתינית, ולא הייתה פלשתינה כלשהי כיחידה פוליטית או גיאוגרפית.

בדומה לכך, ההיסטוריון האמריקאי-ערבי פרופ' פיליפ חתי, אמר אף הוא בעדותו בפני ועדת חקירה זו, כי (קארש, "מיתוס המרכזיות הפלסטינית", ע' 10):

אין בהיסטוריה דבר כזה, "Palestine", לחלוטין לא...מדובר בסך הכול בנקודה קטנטנה בחלקו הדרומי של החוף המזרחי של הים-התיכון, המוקפת בשטחים ערביים-מוסלמיים נרחבים...גוש גדול אחד, דובר ערבית, המונה חמישים מיליון בני אדם.

האמת היא, שלעומת הזהות הפלשתינית, שלידתה רק אחרי מלחמת ששת הימים, ניצבת הזהות הישראלית, שהיא העתיקה שבזהויות הלאומיות – זהות שעיצבה את ההיסטוריה של ארץ-ישראל, ובה בשעה גם עוצבה על ידה, כפי שאמר דוד בן גוריון בעדותו בפני וועדת חקירה זו (העצני, "הבלוף הפלשטיני"):

אני מסכים איתו בהחלט – אין דבר כזה "פלסטין" בהיסטוריה, בהחלט לא. אבל כאשר הד"ר חתי מדבר על היסטוריה הוא מתכוון להיסטוריה ערבית. הוא מומחה להיסטוריה ערבית והוא יודע את המקצוע שלו. בהיסטוריה הערבית אין דבר כזה "פלסטין". היסטוריה ערבית נעשתה בערב, בפרס, בספרד ובצפון אפריקה. בהיסטוריה הזאת לא תמצאו את "פלסטין". היסטוריה ערבית לא נעשתה בפלסטין. אולם, אין רק היסטוריה ערבית, יש גם היסטוריה עולמית והיסטוריה יהודית. ובהיסטוריה הזאת יש ארץ ושמה "יהודה" או כפי שאנו קוראים

לה "ארץ-ישראל" – הארץ של ישראל. אנחנו קוראים לה ישראל מאז ימי יהושע בן נון. הייתה ארץ כזאת בהיסטוריה, הייתה ועדיין קיימת. זו ארץ קטנה, קטנה מאוד, אך הארץ הקטנה הזאת השאירה רישום עמוק בהיסטוריה העולמית ובהיסטוריה שלנו. הארץ הזאת עשתה אותנו לעם. עמנו עשה את הארץ הזאת. שום עם אחר בעולם לא עשה את הארץ הזאת. הארץ הזאת לא עשתה שום עם אחר בעולם. עתה אנחנו שוב מתחילים לעשות את הארץ הזאת, ושוב הארץ הזאת מתחילה לעשות אותנו.

לאורך כל תקופת גלותו של עם ישראל, הארץ לא רכשה שם קיבוצי אחר, ואף לא אוחדה עוד מבחינה מדינית – אלא בותרה למספר מחוזות אימפריאליים, שגבולותיהם ושמותיהם השתנו מעת לעת, עם העברת השליטה בה מאימפריה אחת לזולתה (למעט בתקופת הצלבנים, שבה אומנם אוחדה הארץ, אלא שאז לבשה היא זהות דתית בלבד, אך לא זהות לאומית). כפי שמתאר זאת הכומר **ג'יימס פארקס**, במבוא לספרו על תולדות ארץ-ישראל (רפ"ל, "תולדות א"י", ע' 448):

במשך כל התקופה הזאת של קרוב לאלפיים שנה, לא הייתה ארץ-ישראל אפילו שם על המפה הפוליטית של העולם. היא הייתה חלק מפרובינציה גדולה יותר – רומית, ביזאנטית, ערבית או תורכית – ותושביה לא ראו עצמם אף פעם כיחידה לאומית, ולא ניסו מעולם ליצור ממלכה עצמאית, כפי שהיה הדבר בתקופה הישראלית הקדומה והמאוחרת. במשך התקופה הארוכה של השלטון המוסלמי, על השינויים הקלידוסקופיים של שושלותיו, לא הופיע

מעולם שום טוען לכתר הח'ליפות, או אפילו לזהות נפרדת, מתוך האוכלוסייה הארץ-ישראלית. הארץ הייתה לחילופין שללן של שושלות, אשר משלו מדמשק, בגדאד, קהיר, או איסטנבול. רק במאה העשרים היא שבה וזכתה בזהות משלה וגם זאת ברצונם של גורמים מן החוץ ולא של רוב תושביה.

פרופ' ברנרד לואיס, מהבולטים שבמזרחנים במאה ה-20, אף הוא מאשר את העובדה, שלארץ הייתה זהות לאומית רק בתקופה העתיקה, עת חי, יצר ושלט בה עם ישראלי (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 145):

מאז קץ המדינה היהודית בימי קדם ועד ראשית השלטון הבריטי, לא היה השטח הקרוי כיום Palestine ארץ, ולא היו לו גבולות, אלא תחומים מנהליים בלבד; הייתה זו קבוצה של חלוקות-משנה אזוריות, אשר בשום פנים לא היו זהות, בתוך חטיבה גדולה יותר.

גם לאחר שהוכנס השם Palestine ללקסיקון הפוליטי המודרני, לא שימש הוא לציון זהות פלשתינית – אלא רק כתחליף לזהות המקראית שלה ("ארץ-ישראל", "ארץ-יהודה"). כך, למשל, במהדורת 1910 של **אנציקלופדיה בריטניקה** נכתב כי (לואיס, "עלי היסטוריה", ע' 51):

Palestine הוא כינוי גיאוגרפי בעל משמעות רופפת למדי. מבחינה אטימולוגית גרידא, מן הראוי היה שיציין רק את רצועת החוף הצרה שעליה שלטו בזמנו הפלשתיים, שמשמם נגזר. ואולם, מקובל להשתמש בו ככינוי לשטח הנתבע בברית הישנה כנחלתם של העברים מלפני תקופת הגלות.

פלשתין היא חלק מסוריה הגדולה

השם Palestine נשאר נחלת הבריטים ושאר עמי המערב – ואילו בעולם הערבי-מוסלמי נתפש הוא תמיד כטריטוריה מלאכותית, שנוצרה על-ידי הקולוניאליזם הבריטי-צרפתי (הסכם סייקס-פיקו), במטרה לפורר את האומה הערבית ולשלוט בה.

מאחר שלפי החלטת **חבר הלאומים** (1922) כלל **המנדט הבריטי** את שתי גדותיו של נהר הירדן – עיקר התביעות לגבי ארץ-ישראל המערבית באו מצידה של ממלכת ירדן (אף שבעת כינון המנדט הבריטי ממלכה זו טרם באה לעולם, אלא רק זמן קצר לאחר מכן – וזאת בניגוד לנוסח המקורי של המנדט שייעד את השטח כולו לכינון **"בית לאומי לעם היהודי"**).

תביעות דומות באו מצידו של חאג' **אמין אל-חוסני**, המופתי של ירושלים, שעמד בראש **הוועד הערבי העליון**, כמו גם בראש **המועצה המוסלמית העליונה** – שני המוסדות הפוליטיים הערביים החשובים ביותר בארץ-ישראל המערבית בתקופת המנדט. התחרות בין עבדאללה מלך ירדן לבין המופתי, לגבי השליטה על שטח המנדט הבריטי, הייתה לא פחות חריפה מהתחרות ביניהם לבין המנהיגות הציונית באותה עת.

בהיותם תוצריה של האימפריה העותומאנית (שם התבסס הסדר הסוציו-פוליטי בעיקר על ההיבט הדתי), לא הייתה לעבדאללה ולמופתי שום תודעה לאומית, כשם שלא היה להם כל עניין בהתפתחותה של אומה פלשתינית או ירדנית נפרדת. תחת זאת ביכרו לחבור לחלום הפאן-ערבי של **"אומה ערבית"** מאוחדת (שפלשתין הייתה חלק זעור ממנה) – או לאידיאולוגיה דומה, שדגלה ב**"סוריה הגדולה"**

(**"סוריה אל-כברא"**), והדגישה את היותו של רוב שטח הסהר הפורה בלתי ניתן לחלוקה מבחינה טריטוריאלית והיסטורית. כך, למשל, הסעיף הפותח באמנה שהוצעה על-ידי **הקונגרס הערבי** בירושלים בשנת 1919, קבע במפורש כי (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 145):

הארצות הערביות הן שלמות מלאה שאינה ניתנת לחלוקה, שכול החלוקות שנגזרו עליהן אין האומה הערבית מאשרת אותן, וגם אינה מכירה בהן.

בדומה לכך, באותה שנה ממש פורסם מסמך רשמי של **הקונגרס הסורי הכללי** שבו נאמר כי (שם, ע' 145):

אנו מבקשים שלא יופרד החלק הדרומי של סוריה הקרוי "פלשתינה".

על דברים אלה, שהיו מקובלים על כול המנהיגות הערבית באותה עת, חזר **מוסה כאט'ם חוסייני** (ראש עיריית ירושלים בשנים 1918-1920, ולשעבר פקיד רשמי במערכת העותומאנית), באוקטובר 1919, כשאמר למכר ציוני כי **"איננו תובעים היפרדות מסוריה"** (קארש, "מיתוס המרכזיות הפלסטינית"). 6 חודשים אחר כך (אפריל 1920) חולל חוסייני את הפוגרום האנטי-יהודי הראשון בירושלים – אולם הדבר לא נעשה בשמה של התביעה לעצמאות פלשתינית, אלא בשם הדרישה לכלול את שטח פלשתינ בשטחה של הממלכה הסורית (קצרת הימים), תחת הנהגתו של **פייצל אבן חוסיין**, מייסדה ומנהיגה של התנועה הפאן-ערבית (ומי שהנהיג את **"המרד הערבי"** באימפריה העותומאנית).

4 שנים לאחר מכן, בדו"ח מיוחד לחבר **הלאומים**, עדיין התייחס **הוועד הפועל הערבי** לפלשתינ כאל חלקה הדרומי של סוריה (**"סוריה אל-ג'נוביה"**), כיוון שמבחינה אתנית

ודתית קיימת זהות מוחלטת בין תושבי הארץ לתושבי סוריה (שם):

מדינת סוריה השלמה, שהיא מדינה אחת שאוכלוסייתה אחת, שבניה דוברים את אותה השפה, חולקים את אותו המוצא, שותפים לאותם המנהגים ולאותן האמונות הדתיות, מדינה שיש לה גבולות טבעיים.

ביוני 1926 הובאה בפני ועדת הקבע של **חבר הלאומים**, שעסקה בענייני המנדט, תלונה של הערבים, לפיה (שם):

הדפסת השם המלא או אף ראשי התיבות של הביטוי "ארץ-ישראל" אחרי השם "פלשתיין", בשעה שאין מאפשרים לערבים להשתמש בשם "סוריה אל-גינביה", איננה עולה בקנה אחד עם המפורט בסעיף 22 של כתב המנדט.

ביולי 1937 דחה הוועד הערבי העליון (ממשיכו של הוועד הפועל הערבי) את המלצות **ועדת פיל** לחלוקתה של ארץ-ישראל המנדטורית, בהתבסס על כך ש"ארץ זו איננה שייכת רק לערבים הפלשתינים אלא לעולם הערבי והמוסלמי כולו" (שם).

עוד באוגוסט 1947, 3 חודשים לפני החלטת האו"ם על חלוקת ארץ-ישראל המנדטורית למדינה ערבית ולמדינה יהודית, תמך הביטאון **אל וחדה**, שופרו של הוועד הערבי העליון, בהכללת שטח פלשתיין ועבר הירדן כחלק מ"**סוריה הגדולה**" (שם).

חאג' אמין חוסייני, אף הוא מעולם לא פעל כפטריוט מקומי המבקש עבור עמו הגדרה עצמית לאומית – אלא כפעיל פאן-ערבי בעל שאיפות אזוריות. כאחד מראשוני

התומכים ברעיון "סוריה הגדולה", נמנה חוסייני עם העורכים של העיתון הירושלמי **סוריה אל-ג'נוביה** ושימש גם כיו"ר **המועדון הערבי** בירושלים, שדגל בסיפוחה של פלשתיין לסוריה. לאחר שנמלט מהארץ בשנת 1937 (במטרה לחמוק ממאסר בשל ההסתה שגרם לה ושהביאה לפרצי אלימות בכל רחבי הארץ), החליט חוסייני להיתלות באילנות גבוהים והציג את עצמו בפני היטלר ומוסוליני כדובר של "האומה הערבית" כולה (שם):

בעיית פלשתיין מחייבת פתרון מידי לא בגלל שאיפותיהם הלאומיות של הערבים הפלשתינים, אלא בשל העובדה שהיא מהווה "מכשול לאחדותן של מדינות ערב ולעצמאותן, בהציבה אותן בעימות ישיר עם יהודי העולם כולו, אויבים מסוכנים, שנשקם הסודי הוא ממון, שחיתות ותככים.

הפתרון שהציע המופתי לא היה הקמת מדינה פלשתינית – אלא "עצמאות עבור איחוד של פלשתיין, סוריה ועיראק" תחת הנהגתו. באחד ממכתביו להיטלר ניסח זאת כך (שם):

העם הערבי, המושמץ, המנוצל והמרומה על-ידי אויביו המשותפים, מצפה בבטחה לכך שתוצאת ניצחונך הסופי תהיה שחרורו המוחלט ועצמאותו, וזאת בנוסף לאחדות שתיווצר לכשיתקשרו עם ארצך בהסכם של רעות ושיתוף פעולה.

אלמלא ניצחה ישראל במלחמת 1948, הייתה פלשתיין נמחקת ממפת העולם כבר בשלב זה, כשהיא נבלעת בשטחן של שכנותיה האימפריאליות (מצרים, סוריה וירדן), כפי שכותב פרופ' **אפרים קארש** (שם):

לו הפסידה ישראל במלחמה ההיא, היה שטחה של המדינה מתחלק בין הכוחות הערבים הפולשים,

והשם "פלסטיין" היה נשלח אל סל האשפה של ההיסטוריה. לפיכך, באורח פרדוקסאלי, העובדה שישאל הצליחה לשרוד את המתקפה הפאן-ערבית, היא שהצילה את התנועה הלאומית הפלסטינית מתהום הנשייה.

תומך בולט נוסף של האידאל האימפריאלי הפאן-ערבי היה **אחמד שוקיירי**, פוליטיקאי יליד לבנון ממוצא מעורב (מצרי, חג'אזי וטורקי), ששימש כסגן מזכ"ל **הליגה הערבית** וכנציגן של סוריה ושל סעודיה באו"ם. ב-28 במאי 1964 בכנס היסוד של אש"ף, שהוקם באותו היום על-ידי המדינות דוברות הערבית, ביוזמת נשיא מצרים **גמאל עבד אל-נאצר**, אמר שוקיירי, שמונה כיו"ר הארגון כי, **"פלשתיין היא חלק בלתי נפרד מן המולדת הערבית"** (שם). ב-31 במאי 1956 אמר שוקיירי למועצת הביטחון כי **"העולם הערבי אינו מוכן לוותר ולו על אטום בודד מזכותו על שטח קדוש זה"** (שם). במטרה להבהיר לאיזה חלק של **"המולדת הערבית"** השתייך השטח האמור, הוסיף ואמר כי **פלשתיין "היא בסך הכול דרום סוריה"** (שם). כמו-כן אמר כי **"שטח פלשתיין קשור בקשר בל-יינתק לסוריה מקדמת דנא"**, וכי **"שאלת ההפרדה מעולם לא עמדה על הפרק"**, עד שבאו המעצמות ויצרו אותה באופן מלאכותי, עת שכונן **חבר הלאומים** את המנדטים, ונתן לבריטניה את השליטה בפלשתיין, כשם שהטיל על צרפת לנהל את ענייניה של סוריה (שם).

זיקתה של פלשתיין לסוריה נשמרה לאורך עשרות שנים, כשהיא מגיעה לשיאה בתקופת שלטונו של **חאפז אסד** (1970-2000). עוד קודם לכן קשר שליטה של סוריה, **חוסני זעים** (אפריל-אוגוסט 1949) את גורל פלשתיין עם ארצו, כשהציע ליישב את פליטי 1948 בסוריה בתמורה לרווח

כספי ופוליטי. עם עלייתו של חאפז אסד לשלטון, חזרה ונשנתה תביעת הבעלות של סוריה על הארץ, מספר רב של פעמים. כך, למשל, בספטמבר 1974 היה הוא מוכן לתמוך באש"ף, רק בתנאי שזה ישרת את מטרותיו האימפריאליסטיות וישמש ככלי להשמדת ישראל. באותה שנה, הצהיר אסד כי (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 145):

פלשתינה היא לא רק חלק ממולדתנו הערבית, אלא היא חלק יסודי של סוריה הדרומית.

מסיבה זו, טען אסד שהוא בלבד מוסמך לדבר בשמו של "העם הפלשתיני" – ולא אש"ף, הגם שזה הוכר כנציגו הבלעדי על ידי הליגה הערבית ב-ועידת רבאט שבמרקו, באוקטובר 1974. כך, למשל, טען אסד בפני ערפאת כי (נתניהו, "מקום תחת השמש", ע' 104):

אתה אינך מייצג את פלשתינ כמונו. לעולם אל תשכח עובדה אחת: אין ישות פלשתינית, יש רק סוריה. אתה חלק בלתי נפרד מן העם הסורי, פלשתינ היא חלק בלתי נפרד מסוריה. מכאן, שאנו, שלטונות סוריה, נציגיו האמיתיים של העם הפלשתיני.

על רקע דברים אלה ניתן להבין את המאמצים שעשתה סוריה בהנהגת אסד, להחלשת מעמדו של אש"ף ככול שרק ניתן. כך, למשל, במהלך הקרבות שהתנהלו בלבנון בשנת 1976 פגעה סוריה קשות באש"ף, כשם שבשנת 1983 תמכה בכוחות פרו-סוריים שגירשוהו מטריפולי שבצפון-לבנון.

ירדן היא פלשתינ

אך לא רק סוריה המשיכה לטעון לבעלות על פלשתינ המנדטורית, אלא גם בית המלוכה ההאשמי, שלא היה מוכן להסתפק בחלקה המזרחי, שהוקצה לו על ידי הבריטים. עוד בטרם פלשו כוחותיו לשטחה המערבי של פלשתינ המנדטורית, אמר המלך **עבדאללה**, בכנס של **הליגה הערבית** שנערך בקהיר, באפריל 1948, כי (העצני, "סיפוח עכשיר", ע' 43):

פלשתינ ועבר-הירדן הן אחת – כי פלשתינ היא קו החוף, ועבר-הירדן היא העורף של מדינה אחת.

עבדאללה לא הסתפק בהצהרות בלבד, אלא גם נקט שורת צעדים למחוק לחלוטין את הזהות הפלשתינית – משום שחשש כי זו תחתור תחת שלטונו. מיד לאחר שכבש את חבלי יהודה ושומרון, במהלך במלחמת 1948, סיפח אותם המלך לממלכתו, כשהוא מכנה שטחים אלה בשם "**הגדה המערבית**" – שם שנועד למנוע מתושביהם גיבוש זהות פלשתינית מתחרה. זמן מה לאחר מכן הוקנתה לתושבי "**הגדה המערבית**" אזרחות ירדנית, וכתוצאה מכך רכשו הם זהות ירדנית, הגם שתמיד נחשבו לאזרחים מדרגה שנייה.

במשך 19 השנים שחלפו מאז ועד יוני 1967 השתלבו תושבי "**הגדה המערבית**" היטב בחברה הירדנית, כשאינ הם מעלים כלל על דעתם לתבוע הקמת מדינה פלשתינית נפרדת. מה שלא הצליחה ישראל לעשות, עשתה ממלכת ירדן, במוחקה את השם Palestine מהשטחים שסיפחה – לבלתי השאיר זכר לקיום פלשתיני נפרד (לידתה של הזהות הירדנית אף היא בחטא בריטי, שכן על-פי המנדט המקורי אמור היה השלטון הבריטי לשמור על אחדות הארץ, משני עברי הנהר, ולא לחלקה). למותר אולי לציין, שסיפוח

שטחי יו"ש היה בלתי חוקי בעליל, ולא הוכר אפילו על ידי הליגה הערבית, בעיקר בשל התנגדות מצרים לסיפוח זה (שראתה במהלך זה פלישה למרחב המחיה האימפריאלי שלה).

אף שהיו חלוקים ביניהם בנושאים רבים, היו שליטי ירדן וסוריה תמימי דעים, שאין הצדקה לקיום זהות פלשתינית נפרדת. לכול אחד מהם הייתה תביעה משלו לגבי שטחה של ארץ-ישראל – תביעה שנגזרה משיקולים אימפריאליים מובהקים. בעוד שממלכת ירדן תבעה למחוק את זהותה הנפרדת של פלשתינ המערבית בלבד, תבעה סוריה למחוק את זהותה הנפרדת של פלשתינ כולה, כולל ממלכת ירדן. לכן פלשה סוריה לממלכת ירדן במהלך מלחמת האזרחים שהתחוללה בה בשנת 1970 – פלישה שנכשלה בגלל המטריה שהעניקה ישראל לחוסיין.

לפחות עד להתנתקותה הרשמית של ירדן מהגדה המערבית בשנת 1988, ראתה היא בה חלק בלתי נפרד משטחה, כפי שניתן ללמוד משורת התבטאויות של בית המלוכה ההאשמי. כך, למשל, הכריז הנסיך חסן, אחיו של המלך חוסיין, ב-**אסיפה הלאומית הירדנית**, שהתקיימה ב-2 בפברואר 1970 (שם, ע' 43):

פלשתינ היא ירדן וירדן היא פלשתינ. יש כאן עם אחד וארץ אחת, עם היסטוריה אחת וגורל אחד.

המלך חוסיין דבק אף הוא בעמדה זו. כך, למשל, אמר חוסיין בקהיר, בנובמבר 1966, כי **"ממלכת ירדן חייבת להיהפך לרפובליקה הפלשתינית"** (שם ע' 43). בראיון שהעניק לטלוויזיה המצרית ב-10 באוקטובר 1977, אמר כי **"שני העמים הם למעשה עם אחד – זו עובדה"** (שם ע' 43).

על דברים אלה חזר חוסיין בראיון שנתן לעיתון **אן-נהאר-אל-ערבי-ואל-דאולי** (פריז), ב-26 לדצמבר 1981 (שם, ע' 43):

האמת היא שירדן היא פלשתינ – ופלשתינ היא ירדן.

פלשתינ היא כול מקום שבו נמצאת ישראל

חרף היריבות ביניהם, מוסכם היה על שליטי סוריה וירדן, כי אין כלל הצדקה לזהות פלשתינית נפרדת – וכי הטעם היחיד לקיומה הוא היותה כלי במלחמה להשמדת ישראל. כך, למשל, כאשר במהלך וועידה שהתקיימה ברבת עמון בנובמבר 1987 טען אסד כי **"מדינה בשם פלשתינ לא התקיימה מעולם"** – השיב לו המלך חוסיין (שם, ע' 42):

הופעת האישיות הלאומית הפלשתינית באה כמענה לתביעת ישראל כי פלשתינ היא יהודית.

אנקדוטה על מה שהתרחש ערב כנס-היסוד של אש"ף, ממחישה עד כמה חריפה הייתה התחרות בין ממלכת ירדן לארגוני הטרור שהתאגדו תחת הגג של אש"ף באותה עת. מספרים, שכאשר ביקש אש"ף לקיים את כנס-היסוד שלו במלון InterContinental במזרח ירושלים, שהיה אז בשליטה ירדנית (מאי 1964) – פנה המלך חוסיין אל מארגני הכנס ושאל אותם: **"איפה היא אותה 'פלשתינ' שאתם אמורים לשחרר?"** השיבו הם לו: **"פלשתינ היא המקום שבו נמצאת ישראל"**. המשיך המלך להקשות ושאל: **"ומה עם ירושלים המזרחית, שכם וחברון?"** השיבו הם לו: **"ירושלים המזרחית, שכם וחברון הן הגדה המערבית – לא פלשתינ"**. עתה, משנגרע המלך, הסכים הוא לקיים את הכנס בממלכתו. אותה **"גדה מערבית"** הפכה ל**"פלשתינ"**, רק

לאחר שנכבשה על ידי ישראל ביוני 1967, שהרי כול מקום שבו נמצאת ישראל הוא "פלשתינ" (שם, ע' 39).

לאחר יוני 1967, משהקימו ארגוני הטרור הפלשתיניים "מדינה בתוך מדינה" בשטחה של ממלכת ירדן – איימו הם לא רק על ישראל אלא גם ממלכת ירדן עצמה. באותה עת שכחו מנהיגיהם את ההבטחות שנתנו למלך ירדן ערב הקמתו של אש"ף, ותבעו לא רק את "פלשתינ היהודית" (א"י המערבית) – אלא גם את "פלשתינ ההאשמית" (א"י המזרחית). זיהוי ממלכת ירדן עם "פלשתינ" הפך רווח יותר ויותר, אך הפעם לא כמדינה הנשלטת על-ידי בית המלוכה ההאשמי – אלא על-ידי אש"ף. כך למשל, בראיון שנתן **פרוק קדומי**, ראש המחלקה המדינית של אש"ף לניוז-וויק במרץ 1977, אמר הוא במפורש כי (שם, ע' 43):

חייב להיות קשר (בין פלשתינ לירדן), כי ירדנים ופלשתינים נחשבים על-ידי אש"ף כעם אחד.

על רק זה ניתן להבין את דבריו של **זוהיר מוחסין**, שהובאו בפרק הקודם (שאף הם נאמרו במרץ 1977), ושלפיהם אין כול הבדל בין הפלשתינים לירדנים, וכי רק מבחינה טקטית מדבר אש"ף על זהות פלשתינית נפרדת – באשר זהות זו, הכבושה עתה בידי ישראל, מאפשרת לו לתבוע מדינה עצמאית בשטחי הגדה המערבית וחבל עזה (משמע, מאפשרת את השמדת ישראל). ואולם מיד לאחר שיושג השחרור המיוחל מהכיבוש הישראלי ("**השטחים הכבושים**"), יפנה אש"ף את מאמציו לכיבוש ממלכת ירדן, שהרי זוהי חלק בלתי נפרד מפלשתינ המנדטורית. מפאת חשיבות הדברים, אחזור עליהם פעם נוספת:

במציאות אין כל הבדל בין הירדנים, הפלשתינים, הסורים והלבנונים...רק מסיבות טקטיות, ירדן,

שהיא מדינה ריבונית בעלת גבולות מוגדרים, אינה יכולה להעלות טענות לגבי חיפה ויפו. לעומת זאת, אני כפלשתיני יכול, ללא כל ספק, לדרוש את חיפה, יפו, באר שבע וירושלים. בכל מקרה, ברגע שנממש את זכותנו לגבי שטחה של פלשתיין, לא נחכה אפילו רגע אחד כדי לאחד את פלשתיין וירדן.

המעגל נסגר. המסכות הוסרו. פלשתיין היא פיקציה שכול תכליתה אינה אלא החרבת ישראל. פלשתיין יכולה להימצא בכול מקום ובשום מקום – כול עוד משמשת היא כלי במלחמתו של הג'יהאד התקשורתי נגד ישראל. פלשתיין יכול שתהיה חלק מסוריה הגדולה, כשם שיכולה היא להיות ירדן. אך מאחר שסוריה וירדן הן מדינות ריבוניות, שלהן גבולות מוגדרים ומוכרים על-ידי הקהילה הבינלאומית, הרי שאין הן יכולות לתבוע את שטחה של מדינת ישראל מבלי שהדבר ייחשב כפלישה למדינה זרה – פלישה העומדת בניגוד למגילת האו"ם, שלפיה אסור לפגוע בשטחן של מדינות החברות בארגון זה. לכן יש צורך להמציא זהות טריטוריאלית חדשה בשם **"פלשתיין"**, שבשמה יוכל **"העם הפלשתיני"** לדרוש את שטחה של מדינת ישראל, מבלי שהדבר ייחשב כפלישה למדינה זרה – כאשר שטח זה יכול להיות כול מקום שבו נמצאת מדינת היהודים בפועל, שהרי לעם היהודי אין כול זכות על ארץ זו, בהיותו לא יליד הארץ אלא כובש קולוניאלי.

"פלשתיין" קיימת אפוא רק כול עוד קיימת מדינת ישראל וכול עוד יושבים בה יהודים. אם רק תיעלם מדינת ישראל, ואם רק יפסיקו להתגורר בה יהודים – כי אז גם תיעלם יחד עימם **"פלשתיין"** ותהפוך לחלק מירדן ו/או מסוריה הגדולה ו/או מ**"המולדת הערבית הגדולה"** כולה – מולדת המשתרעת מהמפרץ הפרסי ועד האוקיינוס האטלנטי.

הזהות הפלשתינית הנפרדת היא אפוא טקטית, שקרית וארעית – משתנה כמו זיקית, כול פעם לפי צרכי השעה והנסיבות ההיסטוריות. מחד, לא קיימת כלל זהות פלשתינית נפרדת, ופלשתין היא זהות טריטוריאלית-מדינית בדויה שלא נוצרה אלא כדי לשמש כלי-שרת במלחמתו של העולם הערבי-מוסלמי נגד ישראל – ומאידך יכולה היא להיות כול טריטוריה נפרדת שיש בה כדי להצדיק את הקמתה של מדינה פלשתינית על חשבון שטחה של ישראל. **"פלשתין כבושה"** זו יכולה להיות כול השטח שבין הים-התיכון לבין נהר הירדן (כפי המצב הנוכחי), כשם שהיא יכולה להיות רצועת חוף צרה לאורך הים-התיכון בתוספת הגליל והנגב (גבולות מלחמת 1948), וכשם שיכולה היא להיות צרה עוד יותר, בלי הגליל ובלי הנגב הצפוני (גבולות **החלטת החלוקה** מנובמבר 1947).

כול עוד ישבו יהודים בארץ-ישראל תהיה פלשתין **"ארץ כבושה"**. רק משעה שיסולק אחרון היהודים ממנה, תשוחרר היא לחלוטין, ופלשתין תשוב להיות **"טהורה"** (במובן של **"טיהור אתני"**). מכאן ברור, שלפי הלקסיקון של הג'יהאד התקשורתי, לא רק שטחי יו"ש וחבל עזה הם **"שטחים כבושים"** – אלא גם כל שטח ישראלי שבגבולות הקו-הירוק, המוכרים על-ידי הקהילה הבינלאומית.

פלשתין ככלי בידי האימפריאליזם הפאן-ערבי

בכול 19 השנים שירדן ומצריים שלטו ביש"ע, שללו הן לחלוטין כול ביטוי של זהות פלשתינית נפרדת – הגם שמדיניותן כלפי השטחים שכבשו במלחמת 1948 הייתה שונה. ירדן סיפחה כאמור את שטחי יו"ש באופן רשמי (ב-4 באפריל 1950), ואזרחה את תושביהם. מצריים לא סיפחה

את חבל עזה, אך החילה עליו ממשל צבאי דכאני ביותר, במטרה למנוע כול ביטוי של זהות נפרדת, כפי שניתן ללמוד מדברי נאצר, שליט מצרים (קארש, "מיתוס המרכזיות הפלסטינית"):

הפלשתינים מועילים למדינות ערב כפי שהם...
אנחנו תמיד נוודא שהם לא יהפכו לחזקים מדי. הרי
אין להעלות על הדעת עוד אומה לחופי הים-
התיכון!

אלמלא נכבשו שטחי יו"ש על-ידי ישראל במלחמת ששת הימים, לא הייתה הזהות הפלשתינית באה כלל לעולם – ואוכלוסייתם דוברת הערבית הייתה נבלעת באוכלוסייה הכללית של ממלכת ירדן. על האפשרות, שתושבי יו"ש היו מאמצים את הזהות הירדנית במלואה, אלמלא נקרע חבל זה מירדן במלחמת ששת הימים, כותבים **ברוך קימרלינג** ו-**יואל מגדל** בספרם "פלסטינים – עם בהיווצרותו" (ע' 173):

בתחום חברתי פעלה ירדן בכמה חזיתות: היא הקימה מערכת חינוך כוללנית ואחידה בשני עברי הנהר, כדי לסייע ביצירת ישות חברתית ירדנית אחת; בו-בזמן כוננה כמה סוכנויות רווחה ופיתוח לסייע לפליטים ולאחרים שנפגעו באירועים הקשים של המלחמה; כמו בתקופה שלפני 1948, היא עודדה את יישובם ההדרגתי של הפלסטינים בגדה המזרחית; ולא פחות חשוב, המדינה נקטה פעולות של דיכוי ורדיפה כדי למנוע כל ביטוי פומבי של זהות פלסטינית לאומית...מדיניות זו נשאה פרי כלשהו, ועבדאללה הצליח במשך זמן מה לקנות את נאמנותם של פלסטינים רבים. רובם תמכו בו, מתוך תקווה שיעלה בידו "לשחרר את פלסטין" ולאפשר את שיבתם למקומותיהם. הם אימצו את הזהות

הירדנית בדיעבד, מעצם העובדה שקיבלו את הסדר המדיני החדש. אילו הוסיפה ירדן לשלוט בגדה המערבית מעבר לשני עשורים, אפשר שבסופו של דבר היו מרבית תושבי הגדה המערבית חשים שהם חלק ממנה.

שחקן חשוב נוסף בזירה זו הייתה עיראק, אף היא אחת מנושאות הדגל הפאן-ערבי. תחילה נשלטה עיראק על-ידי בית המלוכה ההאשמי, שחתר להשליט את מרותו על כול המזרח-התיכון, מתוקף ייחוסו לבית הנביא מוחמד. לאחר שסולק מסוריה (1920) ומעיראק (1958) נותרה בידו רק ממלכת ירדן, שרובה מדבר צחיח ודל משאבים. המשטרים הצבאיים שהוקמו בסוריה ובעיראק אימצו, כול אחד לפי דרכו, מדיניות אימפריאלית מובהקת, שחתרה להרחיב את גבולות ארצם עד למכסימום האפשרי – מדיניות שגרמה ליריבות קשה בין שתי המדינות הללו נושאות הדגל של האידיאולוגיה הפאן ערבית.

משעלה סדאם חוסיין לשלטון בעיראק (1979), החל אף הוא משמיע הצהרות נאמנות כלפי "העם הפלשתיני" – אף שבפועל נקט הוא, בדומה לאסד הסורי, מדיניות של אדישות מוחלטת ועוינות צרופה לסירוגין, לפי הנסיבות הפוליטיות המשתנות. בשנת 1970 התנגד סדאם בתוקף לכל התערבות עיראקית שתסייע לאש"ף בהתקוממות נגד המלך חוסיין ("ספטמבר השחור") – ולאחר מכן ניסה למנוע מ"פליטי פלשתיין" הירדניים להיכנס לעיראק ולמצוא עבודה בכלכלת-הנפט המשגשגת שלה. רק משנזקק לשיפור תדמיתו עת פלש לכווית, נזכר לפתע סדאם ב"אחיו הפלשתינים", והבטיח שלאחר "שחרור כווית", יאבק גם למען "שחרור פלשתיין".

ובכן, למרות הצהרות הסולידאריות עם "העם הפלשתיני הכבוש" – הצהרות שנועדו לגייס את תמיכת ההמונים מבית, כמו גם את דעת הקהל העולמית מחוץ – בפועל לא היה לשכנותיה של ישראל כול עניין ב"שחרור פלשתיין". הצהרות בומבסטיות אלו לא נועדו אלא לשמש מסווה למטרותיהן האימפריאליות – כשלכול אחת מהן היו תביעות טריטוריאליזם משלה לגבי ארץ-ישראל או חלקים ממנה. הפלישה הכלל ערבית לארץ-ישראל במאי 1948, לא נועדה להשיג עצמאות לאוכלוסייה המקומית – אלא לממש שאיפות אימפריאליות: עבדאללה מלך ירדן רצה לספח חלקים ניכרים מארץ-ישראל המנדטורית לאימפריה הסורית הגדולה שכה חשק בה; מצריים רצתה למנוע את ההתפתחות הזאת על-ידי כיבוש דרומה של ארץ-ישראל; סוריה ולבנון שאפו לספח את הגליל, ואילו עיראק ראתה במלחמה קרש-קפיצה להגשמת שאיפתה הישנה-נושנה לאחד את כל "הסהר הפורה" תחת שלטונה. אילו הפסידה ישראל במלחמה, שטחה לא היה נופל בידי תושביה המקומיים של הארץ, אלא היה מתחלק בין שכנותיה, כפי שהעריך אחד הפקידים הבריטיים באמצע דצמבר 1947, ערב סיום המנדט הבריטי (קארש, "דברי כיבושים"):

נראה כי פלשתינה ערבית לא תיהפך לישות, אלא כל מדינה ערבית תתבע חלק ממנה בתמורה לעזרתה במלחמה כנגד ישראל, בתנאי שהמלך עבדאללה לא ינקוט צעדים מהירים ונחרצים ברעו שהבריטים ישלימו את פינוי כוחותיהם.

חודשים אחדים לאחר מכן מסר הנציב העליון הבריטי, גנרל סר אלן קאנינגהאם (Sir Alan Cunningham), למזכיר המושבות, ארתור קריץ' ג'ונס (Arthur Creech Jones), כי (שם):

ההסדר הסביר ביותר הוא, ככל הנראה, מסירת הגליל המזרחי לסוריה, שומרון וחברון לעבדאללה והדרום למצרים.

בעוד שבראש חוצות הצהירו שכנותיה של ישראל, למחרת הכרזת העצמאות על-ידי דוד בן גוריון (15.5.1948) כי מטרת פלישתן היא להגן על הערבים בפלשתינ – הרי שבפועל לא היה להן כול עניין בכך. מטרתן העיקרית הייתה לחלק את השלל, לאחר שיביסו את מדינת היהודים, שזה עתה נולדה. כותב פרופ' אפרים קארש במאמרו "מורשתו האסונית של ערפאת חיה וקיימת בשלטון יורשיו" ("האומה", גיליון 159, ע' 43):

למדינות ערב מעולם לא היה עניין ממשי ב"שחרור פלשתינ". האנטי-ציונות הייתה אמנם עיקרון מרכזי של הסולידאריות הפאן-ערבית מאז אמצע שנות השלושים – אחרי ככלות הכול, קל לאחד עמים סביב שנאה משותפת יותר מאשר סביב נאמנות משותפת – אבל הפאן-ערביזם שימש כמעט תמיד כלי להגשמת אינטרסים אנוכיים של הדוגלים בו.

איומיהן של מצרים וסוריה להשמיד את ישראל בתקופה שבין 1948 עד 1967, ואשר הסתיימו בתבוסתן המוחצת במלחמת ששת הימים, אף הם לא נועדו לשחרר את "העם הפלשתיני" מ"הקולוניאליזם הציוני" – אלא לחלק את שטחה של ארץ-ישראל ביניהן. אף שכלפי חוץ הוצגה (ועדיין מוצגת) "בעיית פלשתינ" כבעיה העיקרית במזרח-התיכון, הרי שבפועל הנציחו אותה המעצמות האזוריות, ואף תרמו להחרפתה – כי דבר זה שירת היטב את האימפריאליזם הפאן-ערבי לסוגיו. נוח היה לשכנותיה של ישראל להציגה ככוח קולוניאלי כובש, המונע מ"העם

הפלשתיני" לזכות בעצמאות – שעה שהן עשו כול שביכולתן כדי לשלול זכות זו.

מבחינה זו האימפריאליזם הפאן-אסלאמי בהנהגת איראן שקוף יותר, באשר שלפי תפישתו אדמת פלשתינ היא אדמת הקדש ("וקף") השייכת ל"**אומת האסלאם**" כולה – ולא לאיזו פיקציה מערבית המכונה "**פלשתינ**". עמדה זו אומצה גם על-ידי **אמנת החמאס**, שבה נאמר כי (סעיף 11):

תנועת ההתנגדות האסלאמית גורסת, שאדמת פלשתינ היא וקף אסלאמי (אדמת הקדש – א.י.) של המוסלמים לדורותיהם, עד קץ הימים, ואין לוותר עליה או על חלק ממנה.. אין רשאים לעשות זאת מדינה או מדינות-ערב, לא מלך או נשיא או כול המלכים והנשיאים, ואף לא ארגון אחד או כמה, פלשתיניים או ערביים. פלשתינ היא וקף אסלאמי של המוסלמים לדורותיהם, עד קץ הימים. מי יש לו ייצוג אמיתי של הדורות האסלאמיים עד קץ הימים? זהו הכלל של השריעה האסלאמית, והיא שווה בכך לכול ארץ שנכבשה בידי המוסלמים בכוח...הקדש זה עומד בעינו, כול עוד קיים העולם. כול דבר העומד בניגוד לשריעה לגבי פלשתינ, הריהו בטל ומבוטל.

עם ישראל אינו יכול להיות כובש בארץ-ישראל

זהותה הלאומית של הארץ הייתה ונשארה ישראלית בלבד, גם לאחר שעם ישראל הוגלה מעל אדמתו. לאורך כל תקופת גלותו של עם ישראל מארצו, הארץ לא רכשה שם קיבוצי אחר, ואף לא אוחדה עוד מבחינה מדינית – אלא בותרה למחוזות אימפריאליים, שגבולותיהם ושמותיהם השתנו מעת לעת, עם העברת השליטה בה מאימפריה

אחת לזולתה. רק בשוב עם ישראל למולדתו, שבה הארץ לתחייה וקמה כעוף החול מאפרה. כפי דבריו של מייסד מדינת ישראל המודרנית, דוד בן גוריון, שהובאו קודם לכן:

הארץ הזאת עשתה אותנו לעם. עמנו עשה את
הארץ הזאת. שום עם אחר בעולם לא עשה את
הארץ הזאת. הארץ הזאת לא עשתה שום עם אחר
בעולם. עתה אנחנו שוב מתחילים לעשות את הארץ
הזאת, ושוב הארץ הזאת מתחילה לעשות אותנו.

ההבדל שבין עם ישראל, שלו זהות לאומית אוטנטית, לבין "העם הפלשתיני" שכולו בדיה טקטית, משתקף יותר מכול ביחסו לארכיאולוגיה של הארץ. יתרונה של הארכיאולוגיה על-פני הזיכרון הקיבוצי הסובייקטיבי, הוא שיש בה מרכיב אובייקטיבי חזק – מרכיב המונע במידה רבה יצירת נרטיבים היסטוריים בדויים ושקריים. מסיבה זו, תנועות שחרור של עמים עתיקים כגון עם ישראל או העם היווני, היו כרוכות בפעילות תרבותית ענפה, שבמרכזה הארכיאולוגיה, שהיה בה כדי לזהות את השורשים העתיקים של עמים אלה. בדומה לכך, גם עמים מזרח תיכוניים בעלי זהות היסטורית חזקה, שהמצרים הם הבולטים שבהם, הפכו את הארכיאולוגיה למכשיר מרכזי בגיבוש זהותם הלאומית המודרנית, ואפילו תבעו להחיות את השפה הקופטית, שפת מצרים העתיקה.

לעומת זאת, הפלשתינים לא רק שאינם מגלים עניין בארכיאולוגיה, אלא אף עושים כל מאמץ כדי למנוע מהישראלים לבצע חפירות ארכיאולוגיות, במטרה לטשטש את עברה הישראלי של הארץ. כל חפירה ארכיאולוגית מגלה לא רק שורש נוסף של הזהות הישראלית של הארץ – אלא אף חושפת את החורבן שהמיט הכיבוש הערבי-מוסלמי עליה. הארכיאולוגיה חושפת לא רק את זהותה

האמיתית של הארץ, אלא אף את פרצופם האמיתי של אויבי ישראל, ומפריכה של השקרים שהם מפיצים.

זהותה ההיסטורית הישראלית של הארץ היא שיצרה את זכות עם ישראל עליה, ולא שום גורם אחר. המשפט הבינלאומי המודרני רק אישר מחדש את קיומה של הזכות הזאת, אך לא יצר אותה. בעשותו כן הפך הוא אותה מזכות היסטורית מופשטת – לזכות משפטית מובהקת. משפט העמים אף הגדיר את גבולותיה המודרניים של הארץ, והחילם על שתי גדות הירדן. הגדרת שטחה של ארץ-ישראל המנדטורית נעשתה בשעה ששורטטו הגבולות במזרח-התיכון כולו. אי אפשר אפוא לפגוע בגבולות אלה, מבלי לערער את כל ההסדרים הטריטוריאליים השוררים במזרח-התיכון מאז ועד היום. העובדה, שחלקה המזרחי של הארץ נמסר לידי זרים, היא אומנם בלתי הפיכה, אך הדבר אינו הופך מסירה זו ללגיטימית.

עם ישראל אינו יכול להיות כובש בארץ-ישראל – באשר שום עם אינו יכול להיחשב כובש בארצו. קביעה חד-משמעית זו איננה רק אמירה יהודית-ציונית – אלא גם אמירה המושמעת היום על-ידי בכירים בממשל האמריקאי, דוגמת הסנטור **אלן קלמונס** (Alan Clemmons), מי שביטל את סעיף **"שתי המדינות"** במצע הרפובליקני (מקור ראשון, 3.3.17):

השפה אומרת שזה בלתי אפשרי שיהודי יהיה כובש בארץ יהודה.

לעומת זאת, כול יתר העמים ששלטו בארץ-ישראל לאורך הדורות (האשורים, הבבלים, הפרסים, היוונים, הרומאים, הערבים, הצלבנים האירופיים, התורכים, הבריטים) – כול אלה היו כובשים זרים, שניצלו את הארץ לצרכיהם

האימפריאליים. מבין כול הכיבושים הללו, האכזרי ביותר היה הכיבוש הערבי-מוסלמי, שלא רק מחק לחלוטין את זהותה הישראלית של הארץ – אלא אף המיט עליה שואה דמוגרפית ויישובית. לכן, שום שטח המוחזק היום בידי ישראל אינו יכול להיחשב כשטח כבוש, אלא רק כשטח ששוחרר מהכיבוש האמיתי – הכיבוש הערבי-אסלאמי.

בניגוד לכול הכובשים האימפריאליסטיים הללו, עם ישראל ראה בה ארץ-מולדת – מקום שרק בו יכול הוא לממש את זהותו הלאומית והדתית כאחד. לכן, בשובו למולדתו העתיקה לאחר גלות ממושכת, שחרר הוא אותה מאחרון הכובשים שאנסו והחריבו אותה במשך היעדרותו (הכיבוש העות'מאני), כשהוא שב ליישבה, להפריחה ולקוממה מבחינה מדינית. כול שטחי ארץ-ישראל שאליהם שב עם ישראל בעת החדשה אינם שטחים כבושים אלא שטחים משוחררים – ממש כשם שהקמת ממלכת החשמונאים בעת העתיקה הייתה מעשה של שחרור ולא כיבוש, כדברי **שמעון החשמונאי** ("מקבים א", ע' 345):

לא ארץ נוכריה לקחנו ולא רכוש זרים כבשנו – כי אם את נחלת אבותינו אשר על-ידי שונאנו, בלא משפט, באיזה זמן נכבשה. ואנחנו, משהזדמן לנו, השבנו את נחלת אבותינו.

ובנוסח מודרני יותר – זה של **מגילת העצמאות**:

בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי. לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל

מתפילה ומתקווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית. מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהיאחז במולדתם העתיקה; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגנים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקדמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית...

ב-29 בנובמבר 1947 קיבלה עצרת האומות המאוחדות החלטה המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל; העצרת תבעה מאת תושבי ארץ-ישראל לאחוז בעצמם בכל הצעדים הנדרשים מצדם לביצוע ההחלטה. הכרה זו של האומות המאוחדות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו אינה ניתנת להפקעה. זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.

ארץ-ישראל האמיתית היא ארץ-ההר

אף שהארץ כולה היא ארצו של ישראל, ישנם בה שטחים מקודשים יותר ומקודשים פחות. ארץ-ההר – יהודה, שומרון והגליל – היא הארץ הקדושה באמת, ואילו ארץ-המישור שנייה לה בלבד. אירוניה היסטורית היא, שדווקא ארץ-ההר, ערש מולדתו של עם ישראל, נתפשת היום כארץ כבושה – ואילו ארץ-המישור, שבה ישבו בעבר אויבי ישראל, נחשבת כארץ משוחררת. לו רק יכולנו לחזור במנהרת הזמן לאחור, עד לשלהי ימי בית שני, והיינו שואלים למשל את **יוסף בן מתתיהו**, איפה היא ארצו –

היה הוא עונה לנו כך: **"אין ארצנו שוכנת על חוף הים...ערינו בנויות הרחק מן הים"** ("נגד אפיון", ע' כ"ב). משמע, **ארץ-ישראל האמיתית היא ארץ-ההר** – לא ארץ-המישור.

כשהחלה הציונות את דרכה, כבר הייתה ארץ-ההר מיושבת, ובלית ברירה לא יכלו היהודים להתיישב בה, אלא רק בארץ-המישור. האמרה **"עם ללא ארץ, ארץ ללא עם"** הייתה רק חצי אמת – או ליתר דיוק, אמת רק לגבי מחצית הארץ. ארץ המישור הייתה ריקה, ואילו ארץ ההר הייתה מיושבת, אם כי בדלילות בלבד. לכן, הציונות המודרנית יישבה תחילה את ארץ-המישור בעיקר, ורק לאחר מכן גם את ארץ-ההר.

בכל 66 השנים שחלפו משנת 1882 (תחילת העלייה ה-1) ועד 1947, הכתה הציונות שורש כמעט אך ורק בארץ-המישור. לעומת זאת, לאחר 1948, מגמה זו התהפכה, ומאז החלה ישראל מיישבת גם את ארץ-ההר. תחילה ישבה את ארץ-הגליל, ולאחר 1967 – גם את ארץ-יהודה, ארץ-השומרון וארץ-הגולן. בכל מקום שבו נוצרה היאחזות ישראלית חדשה, הוקם לא רק יישוב עברי, אלא אף הושבה הזרות הישראלית לאותו מקום. היישובים החדשים משיבים היום לחיים את ארץ-ההר המקראית ובמעשה זה גואלים הם אותה מגלותה הממושכת.

פרק 6: שקר ירושלים המוסלמית

מדוע הרמנו קול זעקה מיוחד על כיבוש ירושלים בידי ישראל? אין אנו מעדיפים חלק אחד של המולדת הערבית על חלקה האחר – ואין ירושלים טובה מגרגרי החול בסיני, משכם, מקונטרה, או מחיפה, או, בסופו של דבר, מיפו.

צאדק ג'לאל אלעזם (סיון, "מיתוסים", ע' 85)

זהותה האסלאמית של ירושלים כמכשיר נגד ישראל

מאז מלחמת ששת הימים הפכה התביעה "לשחרר את ירושלים" לאחת הסיסמאות הפוליטיות הנפוצות והאפקטיביות ביותר בעולם הערבי-מוסלמי – משל הייתה ירושלים קדושה כמעט כמו מכה או מדינה. מכאן גם התביעה להפוך את ירושלים לבירת "פלשתיין", לכשזו תקום על חורבותיה של ישראל. תביעה זו היא לא רק חסרת בסיס מבחינה היסטורית, אלא גם מוזרה למדי, בהתחשב בעובדה לפי האידיאולוגיה הרשמית של אש"ף, "פלשתיין" אמורה להיות מדינה חילונית. לו חשבו באמת במונחים חילוניים, קרוב לודאי שהיו בוחרים כבירה לא את ירושלים עמוסת המטען הדתי – אלא את רמלה, שהייתה בירת "מחוז פלשתיין" ("ג'ונד פלסטיין") בתקופה המוסלמית הראשונה (640-1099) – העיר היחידה שנבנתה בארץ על ידי האסלאם במהלך כמעט 1300 השנים שבהן שלט בארץ (שלטון שנקטע רק בתקופת הצלבנים).

הטענה בדבר מרכזיות ירושלים אינה אלא כלי נוסף של הג'יהאד התקשורתי נגד ישראל, כשכול מטרתה היא

לקעקע את מעמדה של ירושלים כבירת ישראל. כשם שכדי לאזן את חזון השחרור המדיני של עם ישראל, הומצא האתוס האנטי-ציוני של תנועת השחרור הפלשתינית; וכשם שכדי לאזן את חזון שיבת עם ישראל למולדתו ההיסטורית, הומצאה תביעת השיבה של הפליטים הפלשתיניים; וכשם שכדי לאזן את השואה היהודית נכסו הם לעצמם את "**הנִכְבָּה**" של 1948 – כך גם כדי לאזן את קדושת ירושלים בעולם היהודי, נכסו הם לעצמם גם את קדושת ירושלים.

סימטריה כוזבת זו מטרתה, כאמור, ליצור את הבסיס לנוסחת הכזב "**שתי מדינות לשני עמים**". בעוד שבדיית פלשתינ מבוססת על זהות היסטורית עוינת לישראל – הרי שקדושת ירושלים היא סוג של גניבת זהות, בדומה לניכוס הגלות והשואה לעצמם. ואולם, אם הגלות והשואה הן זהויות שליליות מבחינה ישראלית – הרי שירושלים היא עצם מעצמה של זהות זו, הקשר המלכד החזק ביותר של הזהות הישראלית. גניבת זהות זו היא בעלת אופי מעין-פלילי, באשר מהווה היא סוג של התחזות, בדומה להצגת תעודת זהות מזויפת.

מהניסיון ליצור סימטריה בין התביעה הציונית לתביעה הפלשתינית ביחס לירושלים, נגזרת גם התביעה לחלוקתה. ואולם, תביעה זו היא עצמה סוג של הונאה, כיוון שאין היא מכוונת לחלוקה אמיתית, אלא להשאיר את ירושלים העתיקה בידיהם – וואילו את ההרים הסובבים אותה, נטולי ההיסטוריה, להותיר בידי ישראל. למה הדבר דומה? לתביעה לקחת את ליבו ומוחו של האדם, ולהותירו עם העצמות והשיניים בלבד

אף שלא ניתן למדוד קדושה בכלים כמותיים, עובדה היא, שירושלים מוזכרת במקרא 667 פעמים, ומספר דומה גם

במשנה, בתלמוד, ובתפילות) – ואילו בקראן אין היא מוזכרת אפילו פעם אחת. בעוד שקדושת ירושלים ביהדות היא אוטנטית לחלוטין וקשורה בספרות המקראית והבתר-מקראית – הרי שקדושה זו באסלאם היא גנובה ומזויפת, חיקוי דל של המסורת היהודית. זהותה האסלאמית של ירושלים היא אפוא זהות גנובה. כשם שגנבו מעם ישראל את זהות ארצו, כך גם גנבו ממנו אויביו את זהות בירתו.

הדגשת חשיבות ירושלים ברטוריקה האסלאמית המודרנית אף היא אינה אלא כלי במאבק נגד תקומת ישראל בארצו. עובדה היא, שבכל התקופה הארוכה שבה שלט האסלאם עליה הוא לא ייחס כלל חשיבות לעיר זו. רק תחת ריבונות ישראלית זכתה ירושלים לחשיבות עליונה, כעיר בירה וכעיר קודש כאחד, כפי שכתב **יהושע פרוור** (רפל, "תולדות א"י", ע' 447-448):

מאז הכריז דוד מלך ישראל על ירושלים כמקדש מלך ועיר מלוכה הרי שכל העמים... אשר קיבלו את התנ"ך כספר הקדוש שלהם, או כחלק ממורשתם הרוחנית בחרו את ירושלים לבירתם. כך היה הדבר בימי מלכות יהודה וישראל, כך היה בימי מלכי החשמונאים והבית השני, בימי המנדט הבריטי ובמדינת ישראל בימינו. לא המצרים, לא הבבלים, לא הפרסים, לא הביזנטים, לא הערבים ולא התורכים, אשר שלטו בארץ-ישראל בתקופות שונות במשך ארבעת אלפי שנות ההיסטוריה של ירושלים, לא העניקו לה מקום של כבוד. קיסריה, רמלה, עזה וצפת היו הערים הראשיות. יתר על כן, ירושלים הייתה עיר בירה רק כאשר נהנתה ארץ-ישראל ממעמד של ארץ עצמאית. בכל הזמנים, שהיא

הייתה רק פרובינציה או סטרפיה של המזרח, נמנע מירושלים הכבוד של עיר בירה.

מאז הפכה ל"עיר דוד", הייתה לירושלים זהות אחת ויחידה – זהות ישראלית. זהותה הערבית-מוסלמית של העיר היא זהות גנובה, זהות בדויה שנוצרה לצרכים פוליטיים יותר מאשר לצרכים דתיים. תמיד היה קשר הדוק בין מעמדה של ירושלים למעמדה של הארץ. כשעלה מעמדה של ירושלים, עלתה עמו גם הארץ. כשירד מעמדה של ירושלים, ירדה עמו גם הארץ. ארץ-ישראל תחת השלטון הערבי-מוסלמי איבדה כמעט לגמרי את מעמדה המיוחד, שממנו נהנתה תחת ריבונות ישראלית. מעמד זה היה אפילו נחות ממעמדה בתקופות השלטון הנוצריות (בתקופה הביזאנטית ובתקופת הצלבנים). יתירה מזו: יחס השלטון הערבי-מוסלמי כלפי ארץ-ישראל גובש ונקבע בהתאם לנסיבות הפוליטיות ולתמורות השלטוניות, ולא הושפע משיקולים אידיאולוגיים או רוחניים.

בכל התקופה, שבה נשלטה הארץ על ידי המוסלמים, הלך מצבה של ירושלים הלך והידרדר – כשם שהלך והידרדר מצבה של הארץ כולה. בהשוואה היסטורית, היחס של העמים המוסלמיים לירושלים נופל אף מיחסם של העמים הנוצריים אליה. בעוד שבתקופות הריבונות הישראלית הייתה העיר פורחת, ובמידה מסוימת אף בתקופות הנוצריות – הרי שבתקופה המוסלמית הפכה היא לעיר רפאים, שאיבדה את מעמדה כעיר בירה והפכה לעיר מחוז נידחת.

המקומות הקדושים לאסלאם נמצאו הרחק מירושלים – בחצי האי ערב. ירושלים, שנחשבה כלבה של ישראל (ובמידה מסוימת אף של הנצרות), זכתה באסלאם, אפילו בדורות המאוחרים, למעמד משני ביחס למעמד של מכה

ומדינה. כבעבר, כך גם היום, השיקולים הפוליטיים והטקטיים הם העיקר אצל כוחות האסלאם – ערעור מעמד ישראל בעיר ומחיקת זהותה היהודית – ולא השיקולים הדתיים-רוחניים.

גניבת הזהות הישראלית בידי האסלאם למטרות פוליטיות נעשתה בדרכים שונות כגון: שחזור מחדש של מסורות הקשורות בדמויות שהוזכרו בקראן, שברובן הנן דמויות מקראיות; פרשנות של פסוקים מסוימים בקראן, בדרך שיוכלו להיות מזוהים עם מקומות בארץ-ישראל, ובמיוחד עם ירושלים; אסלאמיזציה של מסורות ישראליות הנוגעות לירושלים ולארץ-ישראל, ובמיוחד של מסורות הנוגעות ליום הדין וליתרונות של שהייה בירושלים ובארץ-ישראל.

תביעת הבעלות של האסלאם לגבי ירושלים מבוססת על פרשנות מאוחרת של פסוק בודד בקוראן, שבו נזכר "מסגד אל-אקצא" ("המסגד הקיצון"), שאליו הגיע הנביא מוחמד במסע לילי מ"המסגד הקדוש" שבעיר מכה, ובלשון הקוראן (פרק 1/17):

ישתבח שמו של המסיע את עבדו בלילה מן המסגד
הקדוש אל המסגד הקיצון אשר נתנו ברכתו על
סביבותיו, למען נראה לו את אותותינו.

כפסוקים אחרים בקוראן, גם פסוק זה, רב בו הנסתר על הגלוי – ולכן יכול היה לשמש כר נרחב לפרשנויות מגמתיות במהלך מאות השנים שבהם נשלטה ארץ-ישראל על-ידי האסלאם. יותר משחשוב מה שנכתב בו, חשוב מה שלא נכתב בו – השם "ירושלים". ירושלים, הנזכרת מאות פעמים במקרא, כלל אינה מוזכרת בקוראן – מהטעם הפשוט ששם זה לא היה מוכר כלל לכובשים המוסלמים,

שבעת מפגשים עם עיר זאת במאה ה-7 לסה"נ, נקראה בשם הפגאני "אליה קפיטולינה" (Aelia Capitolina) כפי שמסביר פרופ' משה שרון בסרט "קללת אדריאנוס":

כאשר באו הערבים לארץ הזאת, הם מצאו מקום שנקרא אֵלִיָּה. הם בכלל לא ידעו שבמקום הזה ישנה עיר בשם ירושלים – ועד למאה ה-10 הם קראו לה אֵלִיָּה. רק במאה ה-10 הלך והשתרש הביטוי "בית המקדש", שהם שמעו אותו מן היהודים – וקראו לה "בית אל-מקדש". במשך דורות רבים נקראה העיר "בית אל-מקדש", ואחרי כן בקיצור – "אל-קודס". גם הערבים עצמם לא התייחסו ברצינות לשטח הארץ הזה כדבר בעל חשיבות, ושזה ליבו של האסלאם כביכול. מה פתאום!...

כאשר כבשו הערבים את הארץ, כעבור כמה שנים הם רצו להקים בירה בארץ-ישראל – אך הם לא בחרו את ירושלים, אלא בנו עיר חדשה שקראו לה רמלה. רמלה הייתה הבירה של הארץ עד למאה ה-20. רק כאשר באו הבריטים, שהם עם אשר מסורתו היא המקרא, והקימו פה מנדט – משהו חצי עצמאי – רק אז ירושלים נעשתה בירה. כלומר, לאורך כול התקופה המוסלמית, לא הייתה בירה בארץ שנקראה ירושלים.

זיהוי מסגד אל-אקצא שעל הר-הבית עם "המקדש הקיצון" המוזכר בקוראן, אף הוא שקרי – באשר מסגד זה כלל לא היה קיים בימי חייו של מוחמד אלא נבנה 73 שנים לאחר מותו (705 לסה"נ). זיהוי מגמתי זה, שמטרתו הייתה לנכס את ירושלים לזכות האסלאם, נעשה מאות שנים לאחר שירושלים כבר נשלטה על ידו, כחלק משיקולים פוליטיים

מובהקים, במסגרת המאבק על השלטון באימפריה המוסלמית (הח'ליפות).

מקורות אסלאמיים קדומים מציינים שמסגד אלאקצא המוזכר פעם אחת בלבד בקוראן, היה אחד משני מסגדים שהיו על-יד כפר בחצי-האי הערבי (כיום סעודיה) ששמו ג'עראנה, בין הערים מכה וטאאף. המסגד האחד, הקרוב לכפר, נקרא "אלמסג'ד אלאדנא" ("המסגד הקרוב") שהיה במכה – ואילו השני, הרחוק יותר, נקרא "אלמסג'ד אלאקצא" ("המסגד הקיצון"). שהיה בג'עראנה. מסגד זה הוא "מסגד אל-אקצא" המוזכר בקוראן – ולא המסגד שנבנה על הר-הבית לאחר מכן.

50 שנה אחרי מות מוחמד (682 לסה"נ), מרד עבדאללה אבן אלזובייר בשלטון בית אומייה (שבירתו הייתה דמשק), כשבמסגרת מרד זה חסם את כול דרכי הגישה למכה – סָגַר שמנע מבני אומייה לקיים את מצוות העלייה לרגל למכה (حج), שהיא אחת מחמש מצוות-היסוד באסלאם. מחוסר ברירה בחר בית אומיה בירושלים כמקום אלטרנטיבי לחאג' – ובכדי לבסס בחירה זו המציא הוא את השקר שלפיו "מסגד אלאקצא" המוזכר בקוראן נמצא לא בג'עראנה אלא בירושלים. מכאן נובעת התפישה הרווחת היום באסלאם הסוני שירושלים היא המקום השלישי בקדושתו, לאחר מכה ומדינה.

השיעה, שנרדפה עד צוואר על ידי בני אומייה, לא קיבלה את השקר שירושלים היא מקום קדוש, ולכן העיר השלישית בקדושתה לשיעה היא העיר נג'ף שבעיראק, שבה קבור עלי בן אבי טאלב, מייסד השיעה, כמו גם מנהיגים דתיים חשובים אחרים. רק אחרי מהפכת ח'ומייני בשנת 1979 העלו השיעים (האיראנים וחיזבאללה בעיקר) את ירושלים על ראש שמחתם, כדי שהסונים לא יאשימו

אותם, חס וחלילה, בוותור על המאבק נגד ירושלים היהודית.

השקר הראשון הוא אפוא הטענה ש"המסגד הקיצון" נמצא בירושלים – כשעל שקר זה נוספו שקרים אחרים, בעיקר זה הנוגע למיקום של מסגד אלאקצא בירושלים. עד לפני זמן לא רב, היה מסגד אלאקצא הבניין הנמצא בדרום הר-הבית, שעל גגו כיפה כסופה – כשמתחם הר-הבית כולו כונה "אלחרם אלשריף" ("המקום הקדוש המכובד"). ואולם, אחרי מלחמת ששת הימים החלו להישמע קולות בקרב הציבור היהודי, שקראו להקים בית-כנסת יהודי על שטחו של הר-הבית ולקיים בו טקסים דתיים. ההנחה הייתה, שהמוסלמים לא יתנגדו להקמת בית כנסת זה, שכן לא יתפוס הוא אלא חלק קטן ממתחם הר-הבית כולו.

הנחה נאיבית זה התבררה עד מהרה כשגויה. שכן מבחינה מוסלמית סמלה תוכנית זו את קוממיות ישראל והשבת הריבונות הישראלית על ירושלים – צעד שעלול היה לערער את מעמדה של ירושלים כמרכז דתי של העולם המוסלמי. לכן החליטו הם להרחיב את תחולתו של המונח "אלאקצא" כך שיקיף את הר-הבית כולו, ובדרך זו יימנע כיבושו על-ידי ישראל. לכן, חדלו הם להשתמש במונח "אלחרם אלשריף", וכינו את כול המתחם בשם "מסגד אלאקצא" – כינוי הרווח גם היום (ראה בהקשר זה את ספרו של יצחק רייסר "ממכה לירושלים וחזרה").

למעשה, עד נפילת ירושלים בידי הצלבנים (1099), מילאה העיר תפקיד שולי ביותר באסלאם. בתקופה המוקדמת של האסלאם, נזכרת ירושלים רק פעם אחת, ואף זאת משיקולים פוליטיים יותר מאשר משיקולים דתיים. מיד אחרי הגירת מוחמד ממכה למדינה (622), קבע מוחמד, במסגרת מאמציו להשיג את תמיכתם של השבטים

היהודיים בעיר, שחסידי ייפנו בתפילתם לעבר ירושלים. מנהג זה בוטל לאחר כ-16 חודשים, משהתברר למוחמד שהיהודים מסרבים להצטרף אליו – סירוב שכתוצאה ממנו הורה מוחמד לחסידי לחזור ולהתפלל בכיוון למכה. על מעמדה של ירושלים בתקופה המוקדמת של האסלאם כותב עמנואל סין בספרו "מיתוסים פוליטיים ערביים" (ע' 90):

ניתן להוכיח עד כמה לא החשיב האסלאם את ירושלים בשנותיו הראשונות על-ידי העובדה, כי ירושלים הייתה אחת הערים האחרונות שנכבשו בעת הפלישה לסוריה, אחרי מות מוחמד, ושכיבושה קשור בשמו של קצין זוטרי ולא – כפי שטוענות אגדות מאוחרות – בשמו של הח'ליף עומר בכבודו ובעצמו. יתר על כן, העיר אף לא הפכה בירת הפרובינציה החדשה פלסטיין. אדוניה החדשים קראו לה אליה, גרסה ערבית של שמה הרומי, אליה קפטיולינה. העיר גם לא הייתה בירת מחוז פלסטיין, זו הייתה בתחילה קיסריה ואחר כך רמלה.

ירושלים הייתה ונשארה בלתי חשובה בעיני האסלאם גם במרבית התקופה הצלבנית. בעוד שעבור הצלבנים הייתה היא משאת נפש, גולת הכותרת של מסע ממושך ומייגע – עבור המוסלמים הייתה היא לא יותר מפנינה חשובה בירכתי האימפריה המוסלמית, שמאז עליית בית עבאס לשלטון (750) נוהלה מבגדד שבעיראק. בעוד שהספרות הנוצרית של אותה עת מלאה דברי שבח והלל לירושלים – במקורות המוסלמים בני הדור לא ניתן למצוא סימן כלשהו לתחושת זעזוע, אובדן או השפלה דתית. כותבי הרשומות המוסלמים מתייחסים לנפילת ירושלים בידי הצלבנים אגב אורחא בלבד, כפי שהתייחסו לנפילתן של

ערים אחרות בארץ-ישראל ובסוריה. משוררים מקרב פליטיהן של ערים אלו, אשר הותירו שירת קינה ענפה על אסונם, אינם מתייחסים כלל בשיריהם לירושלים. אפילו התיאולוג הנודע אלגזאלי, ששהה בירושלים בשנות ה-90 של המאה ה-11, אינו מזכיר כלל את נפילתה בכתביו המאוחרים.

ירושלים החלה מקבלת חשיבות, רק משהתברר למוסלמים שהצלבים אינם תופעה חולפת, וכי אם לא ינקטו פעולה לשחרורה מידם, עלולה היא להישאר נוצרית לנצח – ובכך להנציח את עליונות הנצרות על פני האסלאם (בדומה לחששות המוסלמים היום, ששלטון ישראל בירושלים עלול להנציח את עליונות היהדות על פני האסלאם). ירושלים, שבאותה עת הייתה סמל לניצחון הנצרות, הפכה יעד לכיבוש, רק משראו המוסלמים איזה תפקיד היא ממלאת בעולם הנוצרי השנוא. יצר החיקוי, לא אהבה אמיתית לעיר, הוא שהניע את הג'יהאד להתרכז בכיבושה-מחדש של ירושלים – ממש כשם שיצר זה ממלא תפקיד היום, לאחר שהעיר נכבשה מידם במלחמת ששת הימים.

לאחר שנפלה ירושלים בידי צלאח אל-דין (2 באוקטובר 1187) הפכה היא כביכול לעיר השלישית בחשיבותה לאחר מכה ומדינה. ואולם, השבחים ודברי ההלל ל"משחרר ירושלים" (שהוסיף לשמו את התואר "עבד ומשרת של אל-קודס"), נועדו להאדיר את שמו של צלאח אל-דין – יותר מששיקפו את קדושתה הדתית של ירושלים. אם זכתה ירושלים לקדושה מסוימת, לא היה זה בגלל חשיבותה באסלאם – אלא בשל חשיבותה ביהדות ובנצרות, שהאסלאם ראה עצמו כיורשן. ירושלים אף פעם לא תפסה את המקום שתופסות מכה ומדינה, כפי שניתן ללמוד, בין השאר, מדבריו של עמאד אל-דין (שם, ע' 105):

תפילה במכה כמוה כריבוא תפילות רגילות, תפילה במדינה כמוה כאלף, ובירושלים כמוה כחמש מאות.

לאור השבחים שחלקו המוסלמים לירושלים לאחר כיבושה בידי צלאח אל-דין, ניתן היה לצפות שהם יגנו עליה בחירוף נפש. ואולם, בפועל היו הם מוכנים לוותר עליה, משרק נטה מאזן הכוחות לרעתם. כך, למשל, לאחר שהוכנעו בידי **פרידריך ה-2**, קיסר **הרייך הגרמני ה-1** (פברואר 1229), מסרו הם את ירושלים לצלבנים בתמורה לויתורים טריטוריאליים מסוימים מצד הקיסר ("**חוזת יפר**"). שיקולים פוליטיים – לא מניעים דתיים טהורים – הם שקבעו את יחסם של השליטים המוסלמיים לדורותיהם כלפי ירושלים.

עד כמה שולית הייתה ירושלים בעולמו של האסלאם עד המפגש עם הציונות, אפשר ללמוד, בין השאר, ממצבה של העיר בראשית המאה ה-19 – עת הייתה לא יותר מעיירה קטנה, שמנתה 9000 איש בקירוב (כשמתוכם כ-2000 יהודים). ירושלים זו, שעקב המפעל הציוני הפכה לגדולה שבערי ישראל, התפתחה בקצב שונה לחלוטין בחלקה המערבי והמזרחי. בעוד שבחלקה המערבי, שנשלט על-ידי ישראל, התפתחה עיר מודרנית ושוקקת-חיים – הרי שבחלקה המזרחי, שבמלחמת 1948 נכבש על-ידי ממלכת ירדן, נשארה היא זנוחה ומלוכלכת להחריד, כפי שאומר **אליקים העצני** בסרט "**קללת אדריאנוס**":

המשחק הזה משתקף גם במעמדה של ירושלים. הרי כשלמלך חוסין, מלך המדבר הזה, מלך אביון כמעט, הייתה בידיו הפנינה הזאת, היהלום הזה החד-פעמי, שאין כמותו בעולם – ירושלים – הוא לא עשה אותה לבירתו. הוא עשה את עמאן לבירתו. למה? הרי אם אתה מסתכל היום איך הערבים מדברים על

ירושלים, עם עיניים מצועפות, "אחרי מכה המקום הכי קדוש בעולם" – מה עשיתם עם ירושלים כשהייתה בידכם? באיזה מצב אנחנו מצאנו את ירושלים אחרי מלחמת ששת הימים, ביום השביעי – עם הביוב העולה על גדותיו, עם העזובה, עם העוני? אנחנו שמענו מהירושלמים הערבים איך המלך חוסין הזניח את ירושלים, איך הוא בז לירושלים, כלום! שום תקציבים! שום דבר! הוא פחד מלפתח את ירושלים. דרך כול ההיסטוריה, כשאתה מה הייתה ירושלים בזמן התורכים, מה הייתה ירושלים בזמן השלטון הערבי – כלום! הבירה הייתה רמלה – לא ירושלים. אבל כשנכנסו לירושלים, בשעריה, במלחמת ששת הימים, והם ראו את השמחה הזאת, את הדגלים, את ההתלהבות, את הבכי ליד הכותל המערבי, את הצנחנים – את כול הדבר הזה – אז יצר החיקוי הזה, ג'בל ערפאת שרצה לבוא במקום הר המוריה, פתאום ירושלים על ראש שמחתם. רק כחיקוי ליהודים!

חורבן ירושלים בתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי

בכל התקופה שבה נשלטה הארץ על ידי המוסלמים, הלך מצבה של ירושלים הלך והידרדר – כשם שהלך והידרדר מצבה של הארץ כולה. אם בתקופות הריבונות של הריבונות הישראלית נהנתה ירושלים ממעמד של עיר בירה מפוארת – הרי שבתקופה המוסלמית הפכה היא לעיר רפאים, שאיבדה את מעמדה כעיר בירה והפכה לעיר מחוז נידחת.

הידרדרות ממעמדה של ירושלים, הייתה מלווה בהידרדרותה של ארץ-ישראל כולה. אם בתקופות הריבונות הישראלית הייתה הארץ פורחת ("אַרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה...אַרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ", שמות 8/ג) ומיושבת בצפיפות רבה (אולי הצפופה שבארצות-קדם) – הרי שבתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי הפכה היא שוממת ודלת אוכלוסין עד להחריד.

בעוד ששאר המעצמות שכבשו את הארץ תרמו לא מעט להתפתחותה ולשגשוגה (בדומה לפיתוח בתקופת המנדט הבריטי) – הרי שהאימפריות האסלאמיות החריבו ומדברו אותה. ארץ-ישראל, שערב הכיבוש הערבי-מוסלמי במאה ה-7, מנתה מיליוני בני-אדם והייתה מן הצפופות בעולם – התרוקנה במהלך תקופת הכיבוש המוסלמי עד כדי כך, שלא נותרו בה אלא כ-250,000 איש בתחילת המאה ה-19. הרס כה גדול וכה חסר תקדים בהיסטוריה האנושית, יש בו כדי ללמד יותר מכול על האופי הרצחני-ג'יהאדיסטי של האסלאם – אופי המשתקף היום במעשי הזוועה של **המדינה האסלאמית** (דאע"ש), כמו גם במעשי טבח אחרים במזרח-התיכון.

בין כל הכובשים המוסלמים בלטו באכזריותם אלה שבאו מחצי-האי ערב. החורבן שהמיטו ערביי המדבר על ארץ-ישראל היה חלק מתופעה רחבה, שהקיפה את כל הארצות שנכבשו על ידם. תימוכין לכך אפשר למצוא בדברי **אַבְן חֻלְדוֹן**, ההיסטוריון המוסלמי המפורסם, בן המאה ה-14, שטען כי "**כשערביי המדבר משתלטים על ארצות מפותחות, הן נחרבות במהרה**" (חלדון, "אקדמות", ע' 109).

להחרבת הארצות המפותחות על-ידי הערבים יש, לדעת **אַבְן חֻלְדוֹן**, סיבות אחדות. ערביי המדבר הם בְּרַבְרִים, שמנהגי הפראות טבועים בנפשם עד כדי כך, שהפראות נעשתה להם טבע ותכונת אופי. טבעם הוא לנדוד,

והנדודים הם סתירה להתיישבות קבע, שהיא תנאי להיווצרותה של תרבות חומרית. כל דאגתם היא רק ליטול ככל האפשר יותר מרכושם של האחרים, אם בדרך של שוד ואם בדרך של הטלת תשלומי חובה. כותב **אָן חֶלְדוֹן** (שם, ע' 109):

טבעם של ערביי המדבר הוא לשדוד מה שיש בידי האנשים, ופרנסתם בצל רומחיהם; אין הם יודעים גבול ומעצור בביזת רכושם של הבריות.

המזרח-התיכון כולו, שלפנים היה פורח, חרב תחת השלטון המוסלמי. כל המרחב שבין אפריקה המשוונית ובין הים-התיכון היה פעם ארץ נושבת, כפי שמעידים שרידי החורבות המצויים בו, כגון מונומנטים, פסלים, בניינים, שרידי כפרים וחוות. כותב **אָן חֶלְדוֹן** (שם, ע' 111):

כל מי שמסתכל בארצות שהערבים כבשו והשתלטו עליהן, בכל מקום בעולם, יכול להיווכח כיצד התמוטטה תרבותן ונשם יישובן, עד שאפילו האדמה הפכה ללא-אדמה.

מאז נפילתה בידי ערביי המדבר, הכניעו את הארץ בזה אחר זה כובשים מוסלמים זרים, כאשר כל אחד מהם טבע חותם של הרס משלו, בעיקר במישוריה ובעמקיה. **צֶלַח א-דִין** הרס את ערי הצלבנים והשאיר אחריו אדמה חרוכה, כדי שלא תהא תקומה לצלבנים. פלישת הממלוכים, בהנהגת **בִּיבְרַס**, השאירה אחריה הרס שיטתי נוסף של ערי החוף – אף זאת במגמה למנוע מהצלבנים תקומה, לאחר שקוממו את מלכותם השנייה. בשמו של הג'יהאד נהרסו ערים וכפרים, שובשו דרכים, נסתמו נחלים ומקורות מים, נהרסו מערכות השקיה, שדות פוריים ניטשו, מטעים

נעקרו או הוצתו, את מקומם של היישובים שפרחו תפסו ביצות, שבהן קיננו יתושי המלריה, שהפילו חללים רבים.

בעוד שברמה ההצהרתית קודשה הארץ על ידי האסלאם, הרי שבפועל נזנחה היא לחלוטין תחת שליטתו. ארץ-ישראל תחת השלטון המוסלמי איבדה כמעט לגמרי את מעמדה המיוחד, שממנו נהנתה תחת הריבונות הישראלית, ובמידה מסוימת גם תחת השלטון הביזאנטי-נוצרי. עם ישראל ראה בארץ את מולדתו – ובתור שכזו עשה תמיד להפרכתה ולשגשוגה. העמים הנוצריים ראו בה את ארץ הקודש, וגייסו לא מעט משאבים כדי לפתח אותה ולהגן עליה. לעומת זאת, יחס השלטונות המוסלמיים כלפי ארץ-ישראל גובש ונקבע בהתאם לנסיבות הפוליטיות ולתמורות השלטוניות, ולא הושפע כמעט משיקולים אידיאולוגיים או רוחניים – שיקולים שקבעו את יחס השלטונות הישראליים או הנוצריים שקדמו להם.

בתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי פקדה אפוא את הארץ שואה אמיתית, שעליה עוברים ההיסטוריונים כמעט בשתיקה. כתוצאה משואה נוראה זו פחת מספר תושבי הארץ באופן דרסטי ביחס למצבה ערב הכיבוש הערבי-מוסלמי. שואה זו התרחשה לא רק כתוצאה של מעשי הרס ברבריים בכוונת מכוון – אלא גם על-ידי הזנחת ביטחון הפנים והחוץ והטלת מסים כבדים על המגזר החקלאי. ההכבדה על המגזר החקלאי, שהיווה את רוב היישוב, גרמה לנטישה מהירה של השטחים המעובדים, אליהם החלו לחדור שבטי המדבר – אויביהם המושבעים של הפלחים הארץ-ישראליים.

בניגוד למה שמקובל לחשוב, האסלאם אינו יונק את חיותו רק מהמדבר – אלא גם מהעיר. שלא כמו הרוח הישראלית, היונקת חיותה מעבודת האדמה, מקבל האסלאם את

השראתו מחיי המסחר העירוניים – עובדה שהביאה מלומדים מסוימים לראות את עלייתו כ"מהפכה בורגנית". המסחר, ולא עבודת האדמה, היה העיסוק המכבד את בעליו בחברה המוסלמית. עובד האדמה זכה לכינויי גנאי שונים, ששיקפו את חוסר הכבוד לאורח חייו. כתוצאה מכך חלה הידרדרות מתמדת בחקלאות בכל אזורי האימפריות המוסלמיות, ולא רק בארץ-ישראל. נטישת החקלאות גרמה להגירה מהירה אל הערים, מעבר לכושר קיבולן, בדומה לתהליך המוכר לנו במדינות "העולם השלישי" של היום. בהעדר תנאים סניטרים הולמים, הביאה הגירה זו לפריצת מחלות ומגיפות, שהפילו חללים רבים. ההיסטוריוגרפיה הערבית מתארת את סוריה וארץ-ישראל כאזורים מוכי מגיפות, שלעתים נוח היה להגלות אליהן אנשים בלתי-רצויים, מתוך הנחה שימותו ממחלות. גורמים אלו, כמו גם גורמים נוספים, דרדו את הארץ לשפל חסר תקדים בתולדותיה, כפי שמסכם זאת פרופ' משה שרון במאמרו "תהליכי חורבן ונומדיזציה בא"י תחת שלטון האסלאם 633-1517" (רפל, "תולדות א"י", ע' 462):

סוף דבר: התמונה העולה מתוך סקירה כללית של המקורות היא, שארץ-ישראל עברה תחת שלטון האסלאם תהליך מתמיד של חורבן. חורבן זה נבע בראש ובראשונה מן היחס האדיש אליה, אם נשתמש בלשון המעטה, של השליטים המוסלמים ברוב התקופות. מלחמות, מגפות, רעידות-אדמה ואולי מעל לכול ההידרדרות הכללית של מה שקרוי "הציביליזציה המוסלמית" הוסיפו את חלקם.

בין שהיה הרס הארץ בכוונת מכוון, ובין שבא כתוצאה מהזנחה פושעת של ביטחון הפנים והחוץ, התוצאה הייתה

אחת: רוב האוכלוסייה שישבה בַּאֲרֶץ עֲרַב הכיבוש הערבי-מוסלמי הוכחד – פשוטו כמשמעו.

בעוד שערב הכיבוש המוסלמי הייתה זו ארץ שוקקת חיים, הרי שבראשית המאה ה-19, עם הגיעם של האירופאים הראשונים לארץ, הייתה זו ארץ שוממת וחרבה. המוסלמים הפכו למציאות מבעיתה את הקללה המקראית שבספר ויקרא (כ"ו/31-33):

וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה, וְהִשְׁמֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם;
וְלֹא אֶרֶיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם; וְהִשְׁמַתִּי אֲנִי אֶת הָאָרֶץ;
וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲיָבִיכֶם, הַיֹּשְׁבִים בָּהּ; וְאַתְּכֶם אֲזָרָה
בְּגוֹיִם, וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חֲרָב; וְהִיתָה אֶרְצְכֶם
שָׁמָמָה, וְעֲרִיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה.

כתוצאה מהחורבן שהמיטו המוסלמים על הארץ, במישרין או בעקיפין, בזדון או ברשלנות פושעת – הפכה הארץ לשוממה וחרבה כמעט לחלוטין, וכך נותרה עד ראשית העת החדשה, עם תחילתו של מפעל ההתיישבות הציוני. ארץ-ישראל, שבתקופת המקרא הייתה "אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה...אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ" – ובתור שכזו נצרבה בתודעתם של העמים הנוצריים – התגלתה לעיניהם כה שוממה וכעורה, עד שלא האמינו שזוהי אותה ארץ קודש שעליה קראו ושאותה דמיינו. תיאורי הזוועה שהותירו אחריהם סופרים בני המערב במאה ה-19, לא מותירים אף שביב של תקווה לארץ הזאת. בין שלל הדימויים של אותה ארץ עזובה ונטושה, בולט תיאורו של מארק טווין שסיכם את מסעו לארץ-ישראל (1867), במילים אלו (מסע לא"י, ע' 162-163):

מכל הארצות הנודעות בנופן המכוער, חושבני שזו
ראויה לכתר האליפות. הגבעות קירחות ודהויות
וחזותן עלובה. העמקים הם מדבריות מכוערות,

שבשוליהם צמחיה דלה, עטוית עצב ויגון...זוהי ארץ שממון, חוסר תוחלת ושברון לב...ארץ-ישראל יושבת עטוית שק ואפר. רובצת עליה קללה שהובישה את שדותיה והצמיתה את אונה...אף ירושלים הנודעת, פאר השמות בהיסטוריה, איבדה את כל גדולתה העתיקה והפכה לכפר חלכאים... ארץ-ישראל שוממה ומכוערת. וכי למה לא תהא כך? הייתכן כי קללת שמים תשחית ארץ? ארץ-ישראל אינה שייכת עוד לעולם החולין הזה.

המסע לארץ-ישראל הוכתר על ידי התקשורת האמריקאית בשם "מסע התענוגות הגדול לארץ הקודש". על כך מעיר מארק טווין, כי לא מסע תענוגות היה זה, כי אם "מסע ההלוויה הגדול לארץ הקודש" (שם, ע' 188). הדתיים שבין החוקרים והתיירים הללו, קיבלו את האמונה כי קללת האל המקראי רובצת על הארץ מאז חורבנה, כפי שניבאו לה נביאיה. ואולם החילוניים שבהם לא יכלו להסתפק בהסבר זה, והעלו השערות שונות לגבי סיבת החורבן. אחת ההשערות שהועלו הייתה כי חל שינוי קיצוני של האקלים, שכתוצאה ממנו נגרם ההרס והחורבן הזה. ואולם, השערה זו הופרכה, כשהתברר ששררה יציבות אקלימית בכול התקופה הרלוונטית. נותרה אפוא רק ההשערה, שהרס הנורא נגרם כתוצאה מאופיו הרצחני של האסלאם – השערה שאומתה על-ידי הארכיאולוגיה המודרנית.

המחקר הארכיאולוגי המודרני לא רק אמת את התיאור המקראי של "אַרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה...אַרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ" בתקופת המקרא – אלא אף הביא להכרה שהארץ המשיכה לפרוח ולשגשג גם במשך למעלה מאלף שנים לאחר תקופת המקרא, עד שלהי התקופה הביזאנטית. לפי

ממצאים אלה חרבה ושממה הארץ רק לאחר שנכבשה על-ידי המוסלמים. עם זאת, עדיין חסר מחקר מדעי מקיף, שיתעד את מהלכה המדויק של השואה שפקדה את הארץ בתקופה זו.

הייתכן שאת הארץ פקדה שואה דמוגרפית בתקופת האסלאם? הייתכן, שמעשים נוראים כאלו לא ישאירו עקבות בכתובים? תשובה חיובית לכך אף שאינה החלטית, נתמכת היא בשורה של ראיות נסיבתיות כה מוצקות, עד שאם לא יוכח אחרת, יש לקבל זאת כעובדה היסטורית מהימנה. בעולם שלאחר אושוויץ, לא ניתן עוד לשלול אפשרות זאת.

על השואה שפקדה את הארץ בתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי יכולים אנו ללמוד מראיות עקיפות בלבד, בהעדר ראיות ישירות לכך. כל הראיות שיש בידינו הן נסיבתיות בלבד, באשר הכובשים המוסלמים לא רק שהחריבו את הארץ, אלא אף השמידו את כל הראיות הישירות לכך. שום עדות ישירה אין בידינו, למעט אולי כתבי **הגניזה הקהירית**. השמדת ראיות זו הייתה כה שיטתית, עד שרק הממצאים הארכיאולוגים יכולים לספק לנו ולו רמז בלבד על מה שארע כאן בתקופה זו. ובכן, אלו ראיות עומדות היום לרשותנו?

בדיני הראיות הכלל הוא, שצריך להביא את הראייה הטובה ביותר שבנמצא. כיצד נוכל אפוא להוכיח שהתרחש חורבן פיזי בארץ? הדרך הטובה ביותר היא לבחון את צפיפות היישוב ופריסתו ערב הכיבוש הערבי-מוסלמי בהשוואה למצבו לאחר מכן. מהסקרים הארכיאולוגים שנעשו בארץ, שחלקם נמצאים עדיין בשלביהם הראשוניים, עולה תמונה מחרידה של פיחות דרמטי בצפיפות היישובים, בגודלם ובפריסתם – בתקופה שבאה

לאחר כיבוש הארץ על ידי הערבים. פיחות דרמתי זה התרחש בעיקר במישור החוף ובעמקים, ורק בחלקו על גב ההר.

מפיחות זה, שעליו יש בידינו ראיות מוצקות, ניתן להסיק בוודאות על פיחות מקביל במספר תושבי הארץ בכלל ובמספר תושבי ארץ-המישור בפרט. אם ערב הכיבוש הערבי-מוסלמי מנה היישוב הארץ-ישראלי למעלה מ-2,500,000 איש, לפי אומדנים זהירים; ואם בראשית המאה ה-19 מנה היישוב בכללותו לא יותר מ-250,000 איש (בדומה למספר התושבים בתקופה הפרה-היסטורית) – כי אז ניתן להסיק בוודאות כי בתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי התרחשה בארץ שואה דמוגרפית ויישובית חסרת תקדים בהיסטוריה האנושית, אף אם הסיבות לכך לא התבררו עד כה.

על ההשמדה הפיזית של תושבי הארץ בתקופת האסלאם יכולים אנו ללמוד גם מראיות נסיבתיות נוספות, על-ידי השוואת התפוקה התרבותית של הארץ עד לכיבוש זה, ביחס לתפוקתה התרבותית לאחר מכן. השוואה זו מעלה תמונה מחרידה לא פחות. ערב הכיבוש הערבי-מוסלמי ידעה הארץ פריחה תרבותית עצומת ממדים. אף כשהארץ איבדה את ריבונותה הישראלית, המשיכה היא ליצור תרבות לאומית-דתית עשירה מאוד. בתקופה זו נכתבו בארץ המשנה והתלמוד הירושלמי ואף נוצרה ספרות המדרש והאגדה. בתקופה זו אף החלה לפרוח התרבות הנוצרית, שהתפתחה בצד התרבות היהודית. הישג זה בולט במיוחד לאור דלות האמצעים שעמדו לרשותו של היישוב הארץ-ישראלי.

לעומת זאת, לאחר הכיבוש הערבי **דָּמָּה** הארץ בבת אחת. בתקופה שלאחר כיבוש זה ועד לחידוש פני הארץ במאה

ה-19, איבדה הארץ את לשונה והפכה אילמת כמעט לחלוטין. מספר דברי הכתב מתקופה זה הוא כה דל, עד שאפשר לדבר בלי הגזמה על שתיקה כמעט מוחלטת. הדבר תמוה שבעתיים, משום שבתקופה זו החל השימוש בנייר במזרח-התיכון. הפצת השימוש בנייר, שהחליף את חומרי הכתיבה הקודמים, חוללה מהפכה-זוטא במזרח-התיכון, בשנותה סדרי מינהל, מסחר ותרבות. בדומה להמצאת הכתב הפונטי (אלפבית) לפני כן, ולהמצאת מכבש הדפוס לאחר מכן – אפשר לראות גם בהמצאת השימוש בנייר משום מהפכה טכנולוגית ששינתה את פני הציביליזציה האנושית ללא הכר. אפשרויות חדשות לצבירת מידע ולהפצתו, שקודם לא ניתן היה להעלותן על הדעת, נפתחו בפני הדורות הללו. מהפכה זו, שבמקומות אחרים הביאה לפריחה תרבותית חסרת תקדים, כלל לא השפיעה על הארץ. זו המשיכה לשתוק – ודווקא שתיקה זו היא הנותנת.

העדר דברי-כתב מתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי הוא הראייה הטובה ביותר לשואה שהתרחשה בארץ. לפי כל הגיון הנגזר ממהפכת הנייר צריכה הייתה הארץ להותיר בתקופה זו דברי-כתב בכמות העולה על כל קודמותיה. ארץ-ישראל, שבה הומצא הכתב הפונטי, ושממנה הופץ לכול רחבי העולם – כשהוא נושא עימו בשורה רוחנית שאין לה אח ורע – חדלה לפתע מלכתוב. ארץ-ישראל, שהקרינה לדורות הבאים יותר אור מכל ארץ אחרת לפניו, ושעד לכיבוש המוסלמי ידוע לנו עליה יותר מאשר על כל ארץ אחרת – הפכה פתאום לפינה חשוכה, שאיננו יודעים עליה כמעט מאומה. משתיקה רועמת זו יכולים אנו להסיק, שדבר מה נורא התרחש בארץ, דבר שהיום היינו מכנים "שואה", "רצח עם", "ג'נוסייד".

עד כמה הרה אסון היה הכיבוש הערבי-מוסלמי נוכל להבין, אם נשווה אותו לאסונות אחרים שידע עם ישראל. בזיכרון הלאומי שלנו נצרבו שלושה מושגים של חורבן לאומי: **גלות, שמד והשמדה**. המושג **גלות** מתקשר עם חורבנם של הבית הראשון והשני שהמיטו על אבותינו האשורים, הבבלים והרומאים בעת העתיקה. המושג **שמד** מתקשר עם החורבן שהמיטו הספרדים על אבותינו בימי-הביניים, שעה שכפו עליהם להתנצר. המושג **השמדה** מתקשר עם השואה שהמיטו הנאצים בדורנו על עם ישראל, ואשר כתוצאה ממנו נכחדו פיזית רבים מבני עמנו.

לשלוש מכות אלו, שנצרבו עמוק בתודעתנו הלאומית, מקבילות שלוש מכות דומות, שלא הותירו עקבות בזיכרון הלאומי שלנו: **הגלות, השמד וההשמדה שהמיט הכיבוש הערבי-מוסלמי על עם ישראל בתקופת שלטונו על ארץ-ישראל**. מה שעשה כל אחד מאויבי ישראל בנפרד – עשו הג'יהאד וכיבוש הערבי-המוסלמי במאוחד ובמצטבר.

אותם מעטים שלא הוגלו או הושמדו, עברו תהליכי שמד – על ידי חיובם בכוח ובתחבולות להסתערב ולהתאסלם. כך נולדה תופעת **האנוסים הארץ-ישראליים**, שעליה כתבתי בספרים קודמים ושתמציתה מובאת בפרק הבא. על השואה הארץ-ישראלית, הפיזית והרוחנית, לא מקובל לדבר, אף שהממצאים ישנם, לפחות בקרב האקדמיה. מסיבה לא ברורה, לא טרח עד כה איש להסיק את המסקנות המתחייבות מהממצאים הללו. קיים קשר שתיקה מוזר סביב נושא זה, משל מדובר היה בפשע נורא שיש להסתירו. השמדה המונית זו מחייבת ברור מידי, שייתן תשובה לשאלה, כיצד התרחש רצח-עם זה, ג'נוסייד זה, על אדמת ארץ-ישראל בימי-הביניים.

שקר ההרמוניה הבין-דתית בתקופת הכיבוש המוסלמי

פרט לעובדה שחורבן נורא זה לא הותיר אחריו ראיות כתובות, מתקשים אנו להעלותו על הדעת, כיוון ששבויים אנו בדפוס-מחשבה שמקורם ב"מיתוס ההרמוניה הבין-דתית תחת שלטון האסלאם" – המיתוס שלפיו השלטון האסלאמי בימי-הביניים התאפיין על-ידי משטר של סובלנות רבה יחסית, לפחות בהשוואה למשטר ששרר באירופה הנוצרית באותה תקופה. לפי תפישה זו, שררה תחת שלטון האסלאם אוטופיה בין-דתית, שבה בני-אדם ממוצא אתני שונה ובעלי דתות שונות חיו בהרמוניה זה בצד זה, כשהם נהנים משוויון זכויות והזדמנויות, ועמלים יחד ובמשותף לקידום התרבות האנושית.

מיתוס זה, שלו גרסאות שונות, משתקף במיוחד במה שמקובל לכנות "מיתוס האוטופיה האנדלוסית". מיתוס זה נולד בצרפת במאות ה-17 וה-18, והשפיע על הוגי-דעות מדיניים של תקופת ההשכלה. במאה ה-19 מילה מיתוס זה תפקיד אידיאולוגי ופוליטי, בשרתו את שאיפותיה הקולוניאליות של צרפת בצפון אפריקה – כמו גם את האינטרס הבריטי בחיזוק האימפריה העות'מאנית כמחסום בפני חדירתן של רוסיה ואוסטריה למחוזות האירופיים שלה (ואף לבלימת ההתעוררות הפאן-סלאבית הפאן-הלנית בבלקן). בראשית המאה ה-20 נעשה שימוש במיתוס זה כדי לקדם מדיניות פרו-מוסלמית של מדינאים אירופים מסוימים. החל משנות ה-70 של המאה ה-20 שולב מיתוס זה במסגרת הגדולה יותר של הדוקטרינה האירו-ערבית, שטופחה על-ידי שרי החוץ של הקהילייה האירופית, כמו גם על-ידי פוליטיקאים ואינטלקטואלים המעורבים בדיאלוג האירו-ערבי, כאמצעי להקל על הערביזציה הדמוגרפית והתרבותית של אירופה.

תיאורים אלה של "תור הזהב האסלאמי" הם מגוחכים לא רק משום שאין להם אחיזה במציאות ההיסטורית – אלא גם מפני שהם משליכים דפוסים מודרניים של סובלנות ושוויון על תקופות קדומות, שבהן שררו ערכים שונים לחלוטין. תרבות האסלאם בימי-הביניים לא הייתה במובן זה שונה מהתרבות הנוצרית באותה עת, כשאפליה וחוסר סובלנות נתפשו לא רק כלגיטימיים, אלא אף כמכשיר לצירוף מאמינים, כל אחד למחנהו. בדומה למפלגות הפוליטיות בנות ימינו, עשו דתות הייחוד בימי הביניים מאמצים גדולים להרחיב את שורותיהן על-חשבון מאמיניה של הדת היריבה. תחרות מעין זו שררה לא רק בין הנצרות לאסלאם, אלא גם בתוך הכיתות השונות שצמחו באסלאם ובנצרות. תחרות זו הייתה חריפה במיוחד בקווי התפר שבין הזירה הנוצרית לזירה האסלאמית – בתורכיה שבמזרח ובספרד שבמערב. שתי ארצות-מעבר אלו שימשו זירה למאבקים פוליטיים ודתיים בין הנצרות לאסלאם, וגורלן של אוכלוסיותיהן נקבע לפי מקבילית הכוחות בין הצדדים. ספרד הייתה תחילה נוצרית ויהודית, לאחר מכן גם מוסלמית (בעיקר בדרומה), ולבסוף – נוצרית טהורה, לאחר גירוש המוסלמים והיהודים גם יחד. על אופיו של השלטון האסלאמי בספרד כותבת **בת-יאור** בספרה "אירו-ערביה" (ע' 188-189):

בניגוד למיתוס הרווח, אל-אנדלוס הייתה ארץ של ג'יהאד למופת. מדי שנה, ולפעמים פעמיים בשנה, היו השליטים המוסלמיים שולחים משלחות פשיטה לבזוז את הממלכות הספרדיות הנוצריות שמצפון לאנדלוסיה, כמו גם את האזורים הבאסקיים או את צרפת ואת עמק הרון – ומשלחות אלה היו חוזרות עם שלל ועבדים. ספינות מלחמה אנדלוסיות היו

תוקפות ופולשות לאורך חופי סיציליה ואיטליה. הן הפליגו גם רחוק יותר עד לאיי הים האגאי, כשהן בוזזות ומעלות באש כול שנקרה בדרכן. אלפי בני-אדם גורשו לעבדות באנדלוסיה, שם החזיק החליף מיליציה שמנתה רבבות עבדים נוצריים, שהובאו מכול חלקי אירופה הנוצרית (ה"סקליבה") והרמון מלא נשים נוצריות שנלקחו בשבי. החברה הייתה מחולקת חלוקה ברורה על-פי קווים אתניים ודתיים, כשהשבטים הערביים בראש המדרג, ואחריהם הברבריים שלעולם לא הוכרו כשווים לערבים, חרף התאסלמותם. נמוך יותר בסולם החברתי היו המתאסלמים ה"מוואלדון", ובתחתית היו ה"ד'מים" הנוצרים והיהודים... למרות הישגים תרבותיים מבריקים ופרקי-זמן מסוימים של סובלנות במאות ה-10 וה-11, תולדות אנדלוסיה הן מסכת של אכזריות, מלחמה ועבדות.

תורכיה אף היא הייתה זירה למאבקים בלתי-פוסקים בין הנצרות לאסלאם. למן המאה ה-1 לסה"נ אימצה היא בהדרגה את הנצרות, ואף שימשה כמרכז של הנצרות האורתודוקסית, כול עוד נשלטה על-ידי ביזנטיון. לאחר כיבושה על-ידי העות'מאנים (1453), הפכה אוכלוסייתה למוסלמית ברובה הגדול, פרט לאותם חבלי ארץ שבהם המשיכו היוונים לשבת, גם לאחר כיבוש זה.

הקוראן אינו משאיר ספק לגבי עליונותם של המוסלמים על הכופרים בשטחים הנתונים למרותו של האסלאם (**"בית האסלאם"**) – בעוד הוא מטיל עליהם את החובה לנהל מלחמה נצחית עם הכופרים בשטחים שאינם בשליטתו (**"בית המלחמה"**). מאחר שהעמים דוברי הערבים רואים את עצמם כאדוני האסלאם מאז ימיו הראשונים, אין להם

כל כוונה לוותר על עליונות זו. ואולם, בשטחים המשתרעים מן האוקיינוס האטלנטי עד המפרץ הפרסי, יושבים גם בני עמים ודתות אחרים, שאינם מוכנים להכיר בעליונותם של המוסלמים – שהעם היהודי הוא הבולט שבהם. מאות שנים סבלו היהודים מהשפלה ורדיפות מידי השלטונות במזרח-התיכון, ומעת לעת גם נטבחו על-ידיהם, כגון פרעות קהיר (1012) פרעות פֶּז (1032), פרעות מרקש (1146) פרעות בגדד (1533), פרעות פֶּז (1640), פרעות בצרה (1776), פרעות אלג'יר (1801), פרעות דמשק (1840), פרעות ג'רבה (1864), פרעות תוניס (1869), פרעות פֶּז (1912), פרעות דמשק (1936), פרעות בגדד (1941), פרעות טריפולי (1945); כמו גם פרעות בערים שונות ברחבי העולם הערבי בשנים 1948-1967.

על רקע עובדות אלו ברור אפוא שאין כלל טעם לדבר על יחסים הרמוניים בין הכובשים המוסלמיים לאוכלוסייה הנכבשת, שכן אלה אף לא התיימרו לעשות כן. למעשה השליטה הח'ליפות המוסלמית צורה של **משטר אפרטהייד**, אומנם לא על רקע גזעי אלא על רקע דתי. כל מי שסרב לקבל על עצמו את **"דת האמת"** המוסלמית, הוחזק במעמד נחות (מעמד ה"**ד'ימי**"), שעליו הוטלו מגבלות משפטיות, כלכליות ופוליטיות. אפליה זו, על רקע דתי, כמעט שאינה מוזכרת בספרות הכללית, הניזונה ברובה מהשקרים שמפיצה הרטוריקה הערבית-מוסלמית המודרנית. ואולם, אף אם מפריכים את מיתוס ההרמוניה הבין-דתית והבין-גזעית, עדיין אין בכך כדי להסביר את אותה דרמה חסרת התקדים שהתרחשה בארץ-ישראל בתקופת הכיבוש הערבי-מוסלמי – הדרמה שכתוצאה ממנה הושמד היישוב בארץ כמעט לחלוטין.

פרק 7: הכזב הגנטי

אם נבוא לחקור את מוצאם ומקור-מחצבתם של הפלחין ונסתכל לאורח-חיייהם הפנימיים ונפשפש במסורות הקדומות שנשתמרו בפייהם עד ימינו אלה – נראה שכמעט אין ביניהם ובין הערבים האמיתיים, בני הגזע הערבי, ולא כלום...רוב מנינם ורוב בנינם של הפלחין המוסלמים במערב ארץ-ישראל משווה לפנינו טיפוס גזעי אחד וחטיבה אתנית שלמה, ואין כל ספק שבעורקיהם יזרום הרבה דם יהודי – דם אותם האיכרים היהודים, "עמי הארץ", שבחרו בצוק העתים להתכחש לדתם ובלבד שלא יעקרו מעל אדמתם.

דוד בן גוריון

בשוב עם ישראל לארצו, לא שעבד הוא את תושביה המקומיים – אלא להפך: הוא החל בשחרורם מעול הכיבוש הערבי-מוסלמי. כיבוש אכזרי זה היה לא רק כיבוש צבאי-פוליטי כקודמיו – אלא גם כיבוש דתי, לשוני ותרבותי, ששינה מן היסוד את זהותם. כיבוש זה הצליח להשכיח מהם לא רק את מורשתם המקורית אלא אף את מוצאם הגנטי. כיבוש דתי-לשוני-תרבותי זה ממשיך לעצב את זהותם ותודעתם גם היום, לאחר שהכיבוש הפוליטי פסק מלהתקיים – ולכן כה קשה להם להשתחרר ממנו. לכן שבויים הם עדיין בתפישה המוטעית, כאילו משתייכים הם ל"אומה הערבית הגדולה" – מושג אימפריאלי ואנטי-לאומי מובהק.

לצורך הוכחת זכותם על הארץ טוענים תושביה דוברי הערבית של הארץ, כי מוצאם הגנטי הוא בעמי הארץ שקדמו לעם ישראל – הכנענים והפלשתים (ולפי גרסה אחרת – הערבים). טענה זו היא שקרית לחלוטין וסותרת את העובדות ההיסטוריות. אף שקשה להתחקות במדויק אחר השינויים הגנטיים שהתחוללו בארץ, בשל היותה ארץ-מעבר, זירה לתנועת עמים רבים במהלכה של היסטוריה ארוכת שנים – ניתן להצביע על ממצא כללי מפתיע ביותר: מוצא רוב תושביה דוברי הערבית של הארץ אינו מהפלשתים (שעל שמם הם נקראים), ואף לא מהכנענים או מהערבים (שעמם הם מזדהים יותר מכל) – אלא מעם ישראל עצמו.

האומנם כך הוא הדבר? אין לך קביעה מוזרה יותר מהאמירה, שתושביה דוברי הערבית של הארץ אינם מזרע ישמעאל, אלא מזרע ישראל דווקא – אויבם המושבע ביותר לעת הזאת. ואולם, כל מי שרק העיז לגעת בסוגיה עדינה זו הגיע למסקנה זו בעל כורחו, בהסתמך על מחקרים מודרניים בתחומי ההיסטוריה, הדמוגרפיה, הגיאוגרפיה, הלשון, התרבות ולאחרונה אף הגנטיקה (ראה בהקשר זה את ספרי "ארץ הר ומישור - ההיסטוריה הדמוגרפית של א"י", העוסק בהרחבה בנושא זה). זה למעלה ממאה שנים, שממצא מפתיע זה גלוי לעיני כל, ואף על פי כן גנוז הוא, משל היה אחד מסודות המדינה השמורים ביותר. אל המסקנה בדבר מוצא מרבית דוברי הערבית בארץ מעם ישראל הקדום, הגיעו בעבר מספר הוגים ציוניים, שהבולטים שבהם הם **דוד בן גוריון** ו**יצחק בן צבי**. בשלהי מלחמת העולם ה-1 הגיעו השניים למסקנה, אותה העלו על הכתב בספר שכתבו במשותף (בשפת היידיש), שכותרתו "**ארץ-ישראל בעבר ובהווה**". הנושא ריתק

במיוחד את יצחק בן צבי, שהקדיש לו שנים של מחקר וסיכם אותו בספרו "אוכלוסי ארצנו". החשיבות, שייחסו השניים לממצא זה מעידה על כך, שהם ראו בו לא רק שאלה עיונית – אלא אף את הפתרון המעשי לבעיית ארץ-ישראל. במאמר שכתב בן גוריון בשנת 1917, הנושא את הכותרת "לבירור מוצא הפלחין", הוא כותב כי:

אם נבוא לחקור את מוצאם ומקור-מחצבתם של הפלחין ונסתכל לאורח-חייהם הפנימיים ונפשפש במסורות הקדומות שנשתמרו בפייהם עד ימינו אלה – נראה שכמעט אין ביניהם ובין הערבים האמיתיים, בני הגזע הערבי, ולא כלום...רוב מנינם ורוב בנינם של הפלחין המוסלמים במערב ארץ-ישראל משווה לפנינו טיפוס גזעי אחד וחטיבה אתנית שלמה, ואין כל ספק שבעורקיהם יזרום הרבה דם יהודי – דם אותם האיכרים היהודים, "עמי הארץ", שבחרו בצוק העתים להתכחש לדתם ובלבד שלא יעקרו מעל אדמתם.

למסקנה דומה הגיעו גם אנשי-רוח דוברי ערבית, אף שאת מקום הישראלים הקדומים תופסים אצלם הכנענים. לשיטתם, הם אינם צאצאיהם של הערבים שכבשו את ארץ-ישראל במאה ה-7 לסה"נ – אלא צאצאיהם של הכנענים הקדומים שחיו בארץ עוד בטרם התנחלו בה בני ישראל. לפיכך, רואים הם בערבים כובשים שהמיטו אסון על הארץ, כדברי אחמד חוסיין (יעקבי, "ארץ אחת", ע' 92):

אנחנו צאצאי הכנענים, זהותנו היא כנענית, והכיבוש הערבי הביא עלינו את האסון.

המכנה המשותף לשתי אסכולות אלו (משני עברי המתרס) הוא תפישת הלאומיות במושגים טריטוריאליים – לא

במושגים אתניים (לשוניים-תרבותיים). אלה הרואים עצמם צאצאי הישראלים הקדומים (דוגמת בן-גוריון) חושבים במונחים טריטוריאליים ישראלים ("ארץ-ישראל") – ואילו אלה הרואים עצמם צאצאי הכנענים (דוגמת אחמד חוסין), חושבים במונחים טריטוריאליים כנעניים ("ארץ-כנען"). אף שלפי המקרא מדובר בשני עמים שונים שהתחרו על השליטה בארץ-ישראל (המכונה במקרא גם "ארץ-כנען", בתקופה שקדמה להתנחלות הישראלית) – הרי שהמחקר המודרני רואה בהם שני עמים קרובים מאוד, בעיקר בשל הקרבה הלשונית בין השפה העברית הקדומה לשפה הכנענית. בפרספקטיבה זו, ההבדל בין עממיה הכנעניים של הארץ לבין עם ישראל הוא הבדל תרבותי-דתי – לא לשוני. זהות טריטוריאלית זו (בין שהיא מכונה "זהות ישראלית" ובין שהיא מכונה "זהות כנענית") נתפשת כזהות האוטנטית של תושבי הארץ – ואילו הזהות האתנית הערבית נתפשת כזהות כפויה, תוצר של הכיבוש הערבי-מוסלמי.

המפתח לשינוי פני הזירה הארץ-ישראלית הוא באימוץ זהות חדשה על ידי תושביה דוברי הערבית של הארץ. אם רק יאמצו הם זהות לאומית מודרנית אמיתית – שהעוגן שלה הוא טריטוריאלי – כי אז עשוי להתחולל בארץ המפץ הגדול באמת. אם רק יאמצו הם זהות טריטוריאלית זו (בין שתקרא "ארץ-ישראל" ובין שתקרא "ארץ-כנען"), עשויה כל תמונת עולמם הנוכחית להשתנות מן היסוד. לכשילמדו את תולדות הארץ, עשויים הם אז לגלות את שורשיהם האמיתיים – שורשים המשותפים להם וליהודים. עשויים הם אז לגלות, שאחיהם האמיתיים אינם העמים דוברי הערבית – אלא דווקא היהודים. עשויים הם אז לגלות, שהם בשר מבשרו של ישראל – לא מבשרו של ישמעאל.

עשויים הם אז לגלות, שזהותם הערבית והמוסלמית נכפתה עליהם בכוח ובתחבולות, ושחסונם האמיתי הוא הכיבוש הערבי-מוסלמי – לא הכיבוש הציוני. עשויים הם אז לגלות, שאינם אלא **האנוסים הארץ-ישראלים**, שאונסו להסתערב ולהתאסלם על ידי הכובשים הערבים-מוסלמים. עשויים הם אז לגלות, שהציונות אינה בהכרח תנועה כובשת – אלא דווקא תנועה משחררת. עשויים הם אז לגלות, שהארץ אינה בהכרח אדמת מריבה – אלא מולדת משותפת.

רכישת זהות ארץ-ישראלית אמיתית עשויה להקנות תובנה חדשה לא רק לתושביה דוברי הערבית של הארץ – אלא גם לתושביה היהודיים. היהודים עשויים לגלות את השורשים המשותפים להם ולשאר תושבי הארץ, אותם חושבים הם לזרים. היהודים עשויים אז לגלות מחדש, את מה שגילו בעבר חלק מאבות הציונות, דוגמת ישראל בלקינד, דוד בן גוריון ויצחק בן צבי. אבות הציונות ראו בהם לא פחות מאשר אחים שאיבדו את זהותם המקורית בלחץ העיתים, ושעתה, יוכלו הם לחזור לחיק עמם, אם רק ישכילו היהודים לחבקם ולהושיט להם יד אוהבת, כפי שניסח זאת **ישראל בלקינד** ("מאמרים"):

כן, מתוך התבוננות בדברי ימינו ניווכח, כי ב"ערבים" היושבים בארצנו נפגוש את צאצאי עם ישראל; ופה נוכל להוסיף, כי ביושבים בגליל העליון נפגש את צאצאי נפתלי ואשר, בגליל התחתון – את צאצאי יששכר וזבולון; בהרי אפרים יושבים צאצאי בני יוסף, מנשה ואפרים, הן בתור מושלמים, והן בתור שומרונים שומרי דת משה. בדרום נמצא את צאצאי שבט יהודה וחבריו, בנימין דן ושמעון. עבר הירדן המזרחי סבל יותר מכל חלקי הארץ מהתקפות

עמים זרים, מבני ארם בצפון ובני עמון ומואב בדרום. בכל זאת נמצא אחוז גדול של דם עברי – דם שבטי ראובן, גד וחצי שבט מנשה – בעורקי יושביו...אנו, שספר דברי-הימים פתוח לפנינו, מכירים בהם את אחינו, והם אינם מסוגלים לראות בנו אחים שהתרחקו, ומתייחסים אלינו כאל זרים...מאורעות דברי הימים הפרידו יותר ויותר בין שני חלקי העם; אלה אשר נשארו בארץ מולדתם שקעו יותר ויותר בבערות, שכחו את צור מחצבתם, שכחו את דברי ימיהם, שכחו את אחיהם אשר בגולה. ואלה, אשר בגולה, גם הם שכחו את אחיהם, הסיחו מהם את דעתם וחושבים אותם לבני עם זר. שני חלקי עם ישראל מתנכרים אחד לשני, נחשבים לזרים איש לרעהו, כי מדברים הם שפות שונות ומתייחסים לדתות שונות. כן, בשובנו עתה לארצנו, הננו נפגשים כזרים עם יושביה, אבל אנו, אשר ספר דברי ימינו פתוח לפנינו, צריכים להודות, כי איננו זרים איש לרעהו...על יסוד העובדות האלה נקבע את יחסנו לעם הזה בעתיד. וברור הוא, שאך יחס אחד יכול להיות בינינו, יחס של אחים; לא רק אחים במובן מדיני, אחרי שגזרה עלינו ההיסטוריה לחיות חיי מדינה משותפים, אלא גם אחים בגזע, אחים בני אומה אחת...אין ספק, כי בשבתנו יחד בארצנו, נמצא סוף-סוף שפה משותפת להבין איש את רעהו; נמצא דרך לעבודה משותפת בעד ארצנו המשותפת, לטובתנו המשותפת...בתור אחים גדולים מהם בחומר וברוח, נשפיע עליהם טובה, נרימם אלינו – ואז מה טוב ומה נעים יהיה שבת אחים גם יחד!

פרק 8: בלוף הפליטים ושקר הנפכה

מאז 1948 דרשנו אנחנו את החזרת הפליטים...אף שבגללנו עזבו הם את ארצם...אנו הבאנו שואה על הפליטים הערביים על-ידי שקראנו להם לבוא ולחצנו עליהם שיצאו...אנו עשינו אותם מנושלים...אנו הרגלנו אותם לפשוט יד...לקחנו חלק בהורדת רמתם המוסרית והחברתית...ואחר-כך ניצלנו אותם בביצוע פשעי רצח, הצתה וזריקת פצצות על גברים, נשים וטף – כול זה להשגת מטרות פוליטיות.

ח'אלד אל-עזם

אם יחזרו הערבים לישראל – תעבור ישראל מן העולם.

גמאל עבד אל נאצר

עבורנו, נושא הפליטים הוא הקלף המנצח, שמשמעותו – קיצה של ישראל.

סח'ר חבש

סימטריה כוזבת

התזה המרכזית של ספר זה היא, כאמור, שהאתוס הפלשתיני הוא מעין פרודיה על הלאומיות הישראלית, שכול מטרתה ליצור סימטריה כוזבת שתכשיר את דעת-הקהל העולמית להסכים לנוסחת הכזב "שתי מדינות לשני עמים". כדי ליצור דמיון לזהות הישראלית עתיקת היום, הומצאה הזהות הפלשתינית, ששורשיה בעממיה העתיקים של הארץ – הכנענים והפלשתים. כדי לאזן את חזון

השחרור המדיני של עם ישראל – הומצא האתוס האנטי-ציוני של **"תנועת השחרור הפלשתינית"**. כדי לאזן את חזון שיבת עם ישראל למולדתו ההיסטורית – הומצאה תביעת השיבה של **"פליטי פלשתיין"**. אפילו את השואה היהודית נכסו הם לעצמם, בהמציאם שואה משל עצמם – את **"הנכבה"** של 1948.

קשה לתאר עיוות נורא יותר של רעיון הומניסטי כלשהו, מאשר לעשות אנאלוגיה בין זכות עם ישראל לשוב למולדתו עתיקת היום, לאחר שבניו הוגלו ממנה לארבע קצוות תבל – לבין התביעה להשיב את **"פליטי פלשתיין"** ליפו ולחיפה, ערים שבהן שהו באופן ארעי בלבד, ושמהן לא הורחקו אלא מספר קילומטרים. עצם השימוש במונח **"פליטי פלשתיין"** הוא פרודיה על המונח **"תפוצה יהודית"**, ביצרו את הרושם שמדובר בהגליה לערים שמעבר לים ולהררי החושך – אף שבפועל מצויות רוב הערים שאלהן ברחו **"פליטים"** אלה (עזה, ירושלים, שכם, רבת-עמון), באותה ארץ שבה נמצאות גם יפו וחיפה (ארץ שאנו מכנים בשם **"ארץ ישראל"** – והם בשם **"פלשתיין"**). רק מיעוט קטן מקרב אותם **"פליטים"** היגר אל מחוץ לארץ זו – לדמשק, לצור ולצידון – ערים הנמצאות בסמוך מאוד לגבולות ארץ זו.

תעמולה זו עושה שימוש ציני ומניפולטיבי בשם **"פלשתיין"**. כשתובעים הם את הזכות על **"פלשתיין"** – הרי זו משתרעת על כול שטחה של פלשתיין המנדטורית, כולל ממלכת ירדן. לעומת זאת, כאשר תובעים הם את זכות השיבה ל**"פלשתיין"** – מצטמצמת ארץ זו לרצועת החוף הצרה שלחופי הים-התיכון, מנהרייה עד אשקלון, שבה מרוכזת היום מרבית האוכלוסייה היהודית. פלשתיין היא אפוא כמו פלסטלינה – מתרחבת ומתכווצת לפי צרכי השעה.

כפל לשון זה משתקף גם במונח "**פליט פלשתיני**". כשהם תובעים את הזכות על הארץ, הריהם "**עם פלשתיני עתיק יומין, היושב על אדמתו מאז ומקדם**". לעומת זאת, כאשר תובעים הם להקנות מעמד של פליט למי שנשט ארץ זו במלחמת 1948, הרי שדי במעמד של תושב ארעי ששהה בה שנתיים בלבד, כפי הגדרת UNRWA (סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי פלשתינ):

פליטי פלשתינ הם אנשים שמקום מושבם הרגיל היה בפלשתינ בין יוני 1946 למאי 1948, ושאיבדו את בתיהם ואמצעי המחיה שלהם כאחד, כתוצאה מן העימות בשנת 1948.

"פליטי פלשתינ" – האומנם טרגדיה אנושית?

רק סופר רב-דמיון יכול היה לתת את הטיפול הספרותי הנאות לבלוף המכונה "**פליטי פלשתינ**". מזה 70 שנה כמעט שבלוף זה מופץ בעולם, כשרק מעטים בלבד מוכנים בכלל לבחון אותו בעיניים ביקורתיות. הגיעה אפוא השעה לעשות כן על-ידי חשיפת העובדות האמיתיות, כמו גם על-ידי העמדת פרשה זו בפרספקטיבה השוואתית – פרספקטיבה שתקנה לבעיית "**פליטי פלשתינ**" פרופורציה נכונה בהקשרה של המאה ה-20, שבה עשרות מיליוני בני-אדם איבדו לא רק את בתיהם, אלא גם את חייהם ממש.

תמציתו של בלוף זה היא, שבשנת 1948 פתחו היהודים בהתקפה על תושביה המקומיים של ארץ-ישראל, הרסו את כפריהם (ו/או את השכונות העירוניות שבהן חיו), וגירשו אותם לארצות ניכר – מעשי זוועה שזכו לכינוי "**הנִקְבָּה**" (מונח שאותו ניתן לתרגם ל"**השואה**" או "**האסון**"), בה"א הידיעה). לפי אותו בלוף, מספר התושבים המקומיים

"השלווים ושוחרי-השלום" שכתוצאה מגירוש זה הפכו לפליטים הוא אסטרונומי (כאן ניתן להכניס כול מספר כגון מיליון, מיליון-וחצי, שני מיליון ואפילו יותר). לפיכך, מן הצדק שפליטים אלה יוחזרו לשטחה של מדינת-ישראל – ועד אז חייבות כול אומות העולם (פרט כמובן לעמי המזרח-התיכון) לדאוג להחזקתם. לפי נרטיב שקרי זה, גירושם של **"פליטי פלשתיין"** היה אירוע חד-פעמי בתקופה המודרנית – שואה קוסמית שפקדה את בני-עמם, שאינה נופלת בעוצמתה מהשמדה פיזית. כך, למשל אומר **סלמן אבו סיטה** (דרשוביץ, "כתב הגנה", ע' 175):

הנִפְּהָה היא מבצע הטיהור האתני הגדול ביותר, שתוכנן בקפידה הרבה ביותר והממושכת ביותר בתקופה המודרנית. אוכלוסיית 530 עיירות וכפרים גורשה בשנת 1948, תוך כדי סילוק 85% של האוכלוסייה הפלשתינית מהארץ שהייתה לישראל. אלה שלא סבלו מגורל זה ונמצאים בשאר חלקי פלשתיין, נתונים כעת לכיבוש האכזרי, הממושך והיחיד העולם.

ברוח דומה אומר **עזמי בשארה** (שם, ע' 91):

מדינת ישראל הוקמה כמפעל התנחלות קולוניאלי, הנתמך על ידי מעצמות קולוניאליות מסיבות שונות. מכיוון שלא היה אפשר להקים מדינה יהודית בפלשתיין בלי לסלק את תושביה המקוריים, שהיו רוב האוכלוסייה, סִפְקָה מלחמת 1948 מסווה לגירושם הנרחב והשיטתי.

המונח **"הנִפְּהָה"** נטבע לראשונה על-ידי **קונסטנטין זורייק** (زريق), סגן נשיא האוניברסיטה האמריקאית בבִּירוֹת,

בספרו "מענא אל-נַכְפָּה" (معنى النكبة - "משמעות האסון"), שפורסם באוגוסט 1948 (זוריק, "משמעות הנכבה", ע' 97-98):

תבוסת הערבים בפלסטין אינה בגדר מפלה פשוטה, או עוולה חולפת סתם – זוהי נַכְפָּה במלוא מובן המילה. זוהי אחת ההתנסויות הקשות ביותר שהערבים התייסרו בהן במהלך ההיסטוריה הארוכה שלהם, הזרועה במבחנים ובטרגדיות. שבע מדינות-ערב מכריזות מלחמה על הציונות בפלסטין. הן עומדות מולה חסרות אונים, ואחר-כך נסות על עקבותיהן. נציגי הערבים במוסדות הבינלאומיים הרמים ביותר נושאים נאומים חוצבי להבות. הם מזהירים מפני תגובתם של המדינות הערביות והעמים הערביים לפרסומה של החלטה זו או אחרת. הצהרות משוגרות כפגזים מפיהם של גורמים רשמיים המשתתפים בישיבות של הליגה הערבית. אחר-כך, ברגע האמת, בשעת החירום, הופכת האש לחלושה ורפה. הפלדה והברזל מעלים חלודה ומתעקמים, מתפוררים ומתרסקים לרסיסים. הפגזים נהפכים חלולים וריקים ואינם מנחיתים מכת-מוות. שבע מדינות נחלצות לבטל את תוכנית החלוקה ולהכניע את הציונות, אך הן יוצאות מן המערכה הזאת לאחר שאיבדו חלק לא מבוטל מאדמת פלסטין, לרבות החלק שניתן לערבים בתוכנית החלוקה – ובסופו של דבר אולצו להיכנע ולהסכים להפסקת-אש חסרת תועלת.

שימו לב: במשמעותו המקורית שימש המונח "הנַכְפָּה" לציון האסון הנורא שפקד את העולם הערבי כולו ("האומה הערבית הגדולה") – לא רק את "העם הפלשתיני", שכלל אינו מוזכר בספר זה, משום שזהות טקטית ושקטית זו

טרם באה לעולם באותה עת. תושביה המקומיים של הארץ מכונים "ערבים" – לא "פלשתינים". אסונם של אלה, גדול ככול שיהיה, נתפש באותה עת כמשני ביחס לאסון שפקד את כלל "האומה הערבית הגדולה" במלחמת 1948, שעה שנחלה מפלה מוחצת מידיו של היישוב העברי הקטן – וזאת לאחר שערב המלחמה הכריזו מנהיגיה מלחמת-שמד כנגדו, תוך שהם "נושאים נאומים חוצבי להבות" שהתגלו כ"פגזים חלולים וריקים". הנִכְבָּה, במשמעותה המקורית, היא אפוא לא רק קריסה צבאית ומדינית – אלא "גם קריסה מוראלית המתגלמת בכך שהערבים מפקפקים בממשלותיהם ומאשימים את מנהיגיהם" (שם, ע' 99).

רק לאחר תבוסת העולם הערבי גם במלחמת יוני 1967, (המכונה "הנִכְבָּה"), משנוצר הצורך להעמיד מול ישראל הגדולה את "העם הפלשתיני" הקטנטן (שמולדתו נגזלה, בתיו נהרסו ובניו גורשו מעל אדמתם) – רק אז קיבל המונח "הנִכְבָּה" את משמעותו הנוכחית. כך, למשל, נכתב במסמך שפרסמה הרשות הפלשתינית בשנת 2011 (זילברמן, "יום הנכבה") :

בלשון הספרותית נהוג להתייחס למילה "נִכְבָּה" כאל אסון-טבע כמו רעידת-אדמה עזה, התפרצות קטלנית של הר-געש או סופות חזקות. לעומת זאת, הנִכְבָּה של פלסטין היא תהליך של טיהור אתני, המלווה בחורבן ובעקירה חמושה ושיטתית של עם מארצו, כדי שאת מקומו תתפוס אומה אחרת... הנִכְבָּה הפלסטינית התרחשה כחלק מתוכנית צבאית דקדקנית מעשה ידי אדם, שלקחו בה חלק מדינות גדולות, והביאה לטרגדיה הגדולה שפקדה את העם הפלסטיני.

ישראל, אף שהצליחה להדוף את תביעת השיבה של **"פליטי פלשתיין"**, חרף הלחצים שהופעלו עליה מצד אומות העולם לעשות כן – נחלה כשלון חרוץ בשדה-הקרב התקשורתי, שעה שהותירה שקר זה על כנו, מבלי שתנסה להפריכו על-ידי הצגת העובדות לאשורן. לעומת זאת, אויביה השכילו לעשות בשקר זה שימוש מתמשך, כחלק מאותו ג'יהאד תקשורתי המכוון להביא להשמדתה על-ידי לוחמה פסיכולוגית – לאחר שכשלו לעשות כן באמצעים צבאיים. שקר זה הוא מלאכת רמייה שאין לה אח ורע בתקופה המודרנית, למעט השקר המכונה **"הפרוטוקולים של זקני ציון"** – שקר שנולד אומנם על אדמת אירופה, אך מאז תום מלחמת העולם ה-2 מופץ בלהט במזרח-התיכון, כחלק מאותו ג'יהאד תקשורתי (ראה בהקשר זה את ספרה של הדסה בן עיתו "השקר מסרב למות").

כדי להעמיד דברים על דיוקם, יש להתייחס לכול מרכיביהם של **"בלוף הפליטים"** ו**"שקר הנפצה"** – התייחסות המצריכה כתיבת ספר נפרד, שאני עוסק בכתיבתו. כאן אביא רק את תמצית הדברים והמסקנות המתחייבות מכך.

השקר אודות הטרגדיה שפקדה כביכול את **"פליטי פלשתיין"** הופנם לא רק בדעת-הקהל העולמית, אלא גם בדעת-הקהל הישראלית – הפנמה שמקורה בעיקר בספריהם ובמאמריהם של ה**"היסטוריונים החדשים"**. בכתבים אלה שזורים כחוט-השני שני היבטים משלימים: הראשון – כולם מתעלמים באופן מוחלט מהצד הערבי ומתארים אותו בצורה פסיבית לחלוטין, כנשוא האירועים – ולא כגורם פעיל; והשני – כולם מתחילים מהסוף, מהשלב בו נטשו תושביה המקומיים של הארץ את בתייהם; כל מה שקרה לפני כן מושכח בכוונת מכוון.

הבה נרענן מעט את הזיכרון: בריחת חלק מתושביה דוברי הערבית של הארץ (מחלק אחד לחלק אחר שלה), לא הייתה ראשיתו של הסכסוך הארץ-ישראלי – אלא שלב אחד בלבד במסכת ארוכה שראשיתה בתום מלחמת העולם ה-1, עם התמוטטות האימפריה העות'מאנית וכיבוש הארץ על-ידי בריטניה. במהלך תקופת המנדט הועלו 3 הצעות לחלוקה הארץ ולהקמת **"שתי מדינות לשני עמים"** (1921, 1937 1947) – ובכול שלושת המקרים נדחו הצעות אלו על-ידי הצד הערבי לא רק מילולית, אלא גם פיזית, על-ידי שימוש באלימות רצחנית. ערב הצעת החלוקה ה-3, שנה אחת בלבד לאחר תום מלחמת העולם ה-2, שבה הושמדו 6 מיליון יהודים, הופיע **ג'מאל אל-חוסייני בשם הוועד הערבי העליון בפני הוועדה האנגלו-אמריקאית לענייני א"י** (12.3.1946), והצהיר, כי רק הערבים הם בעליה של ארץ-ישראל, וכי כבר עתה יש בה יותר תושבים מכפי שביכולתה לשאת.

כשהחלה הוועדה המיוחדת של האו"ם לענייני א"י (מאי 1947) לבחון את אפשרות חלוקת ארץ-ישראל, שללו דוברי הוועד הערבי העליון על הסף, דרשו להקים בה מדינה ערבית בלבד, והבטיחו כי זו תשמור על זכויות המיעוט היהודי – אך לא על כולו, אלא רק על היהודים שנמצאו בארץ לפני 1917, השנה שבה הכירה בריטניה בזכות העם היהודי להקים בית לאומי במולדתו ההיסטורית (**"הצהרת בלפור"**).

ב-24 בנובמבר 1947, 5 ימים בלבד לפני ההצבעה באו"ם, איים **ג'מאל אל-חוסייני**, כי אם יקבלו היהודים חלק כלשהו של ארץ-ישראל במסגרת חלוקה, **"יהפכו גבולותיה לקו של אש ודם"**. למחרת החלטת החלוקה (30.11.1947), החלו תושביה המקומיים של הארץ (בהנהגת המופתי **חאג' אמין**

אל-חוסייני) לממש את איומיהם ופתחו בהתקפות על היישוב העברי (בסיוע בריטי ישיר ו/או עקיף), כשהם מגייסים למלחמה זו גם את **הליגה הערבית**. השיר הפופולארי ביותר בקרב התושבים המקומיים באותם ימים היה **"תנו לחרב לדבר"** (ארנון, "טרגדיה אנושית"):

תנו לחרב לדבר, עד שהאדמה תרווה דם.
השחילו החרב ותתרונו, ביום המערכה אין חנינה.
אם רבים הם בני הדוד, החרב והאש ידללו אותם.
נחתום את גורלם בדם ונמחה את החרפה.
תנו לחרב לדבר!

התביעה להכיר ב"טרגדיה של פליטי פלשתינ" מבוססת כולה על שקר אחד גדול, שאותו ניתן לפרק למספר שקרים קטנים יותר:

א. **שקר הטיהור האתני**: רובם המכריע של תושבי הקבע בארץ, שהתגוררו בארץ-ההר (יהודה, שומרון והגליל) לא נטשו כלל את בתיהם – אלא נשארו על אדמתם, עליה ישבו מאז ומקדם. לפיכך, הטענה שישראל ביצעה **"טיהור אתני"**, היא שקרית לחלוטין.

ב. **שקר הגלות**: רוב התושבים שנטשו את בתיהם במלחמת 1948 נמלטו מהערים והכפרים של מישור-החוף והשפלה – יישובים שאליהם הגרו רק זמן קצר לפני כן, בעקבות האפשרויות הכלכליות שפתח בפניהם המפעל הציוני. חוסר שורשיות זה הוא הסיבה העיקרית לבריחה – לא **"הגירוש האכזרי"** מצד **"האויב הציוני"**. לאחר שברחו, רוב-רובם של מהגרי-עבודה אלה כלל לא עזב את פלשתינ המנדטורית, אלא נותר בשטחה (ביהודה, בשומרון, בחבל עזה

ובעבר-הירדן) – ולפיכך אין הם יכולים להיחשב כפליטים ש"גלו מארצם".

ג. **הונאת השיבה:** "תביעת השיבה" של מהגרי-עבודה אלה למישור-החוף ולשפלה אינה מועלית משיקולים הומניטאריים של עשיית צדק – אלא במטרה להציף את ישראל בהמוני בני-אדם עוינים, ובדרך זו להביא לחיסולה הפוליטי והפיזי.

התביעה להכיר ב"טרגדיה של פליטי פלשתיין" מבוססת אפוא על שקר אחד גדול, ולכן יש לדחותה על הסף, כפי כותב **יובל ארנון-אוחנה** (שם):

על רקע זה קשה במידת מה "להכיר מעל לכל בטרגדיה האנושית של הפלשתינים" (כפי שדורש דני יהב – א.י.). שלוש שנים לאחר השואה, עמדו שש-מאות אלף יהודים בגבם לים, ומנהיג הפלשתינים, המופתי – מי ששיתף פעולה עם היטלר ומי ששיגר אליו מכתב בו המריצו "לפתור את בעיית היהודים במזרח באותן שיטות מדעיות בהן נפתרת עתה בעייתם באירופה" – קורא עתה לאנשיו להשלים את המלאכה. והללו (כפולים במספרם לעומת היהודים) הזעיקו חמש מדינות ערביות, על צבאותיהן הסדירים, לסייע להם – וניגפו. צר לי, אהיה נכון לקיים עימם מערכת של שלום, דו-קיום וידידות – אך אתקשה להצטרף ל"הכרה בטרגדיה האנושית של הפלשתינים".

שקר הטיהור האתני

"פליטי פלשתיין" הם הפליטים המוצהרים היחידים שנעשו כביכול פליטים, לא בגלל פעולת אויביהם, או מתוך פחד מבוסס היטב מפני אויביהם – אלא ביוזמת מנהיגיהם שלהם. מאז ועד עתה, זה קרוב ל-70 שנה, מחזיקים אותם מנהיגיהם בעניות מנוולת, מונעים את שיקומם, ומנפנפים לעיני כול בתקווה לשוב לשטחה של מדינת-ישראל – מדינה שאל שכם העתיקו את האשמה למצוקתם.

מסתבר שקל ביותר לראות את הבדיה בשלמותה מתוך העובדה הפשוטה, שבזמן שבו התנהל כביכול **"הגירוש האכזרי"** על-ידי הציונים, לא הבחין איש בהתרחשותו. כתבי-החוץ המרובים שסיקרו את מלחמת 1948 משני הצדדים לא ראו את הדבר ולא שמעו עליו מאומה – לרבות אלה שהיו עוינים ביותר את היהודים. הם אומנם כתבו על מנוסת התושבים המקומיים – אך איש מהם לא ציין שמדובר בגירוש. כך, למשל, ב-2 החודשים שבהם הגיעה הבריחה לשיאה (אפריל-מאי 1948) פרסם **הטיימס** הלונדוני (שבאותה עת התייחס לציונות באיבה גלויה), בנוסף לכתבות ודיווחים שוטפים, גם 11 מאמרי-מערכת על המצב בארץ-ישראל. אף לא באחד מהמאמרים האלה היה רמז כלשהו שהציונים מגרשים את המקומיים מבתיהם.

לא פחות מאלפת העובדה, שאף לא דובר ערבי אחד הזכיר את הנושא הזה. כך, למשל, ב-27 לאפריל 1948 השמיע **ג'מאל חוסייני** (נציגם העיקרי של התושבים המקומיים באו"ם), הודעה מדינית ארוכה, שלא הייתה חסרה איבה לציונים – אך הוא לא הזכיר כלל את נושא הפליטים. כעבור 3 שבועות (כשהבריחה עדיין נמשכת) הוציא המזכיר-הכללי של הליגה הערבית, **עזאם פאשה**, גילוי-דעת

מדיני חריף ונזעם על המתרחש בארץ-ישראל – גילוי-דעת שאף בו לא נאמר דבר על "הגירוש האכזרי".

למעט במקרים בודדים לא הייתה הבריחה תוצאה של גירוש יזום (מטעמי ביטחון) – אלא של שיקולים אישיים (במיוחד בקרב האליטות), או של ציות לפקודותיהם של המנהיגים מבית ומחוץ, בהסתמך על הנימוק שיציאתם תסייע למלחמה נגד ישראל. התקפות התושבים המקומיים על היהודים החלו ב-1 בדצמבר 1947, יומיים אחרי החלטת האו"ם לחלק את ארץ-ישראל המערבית לשתי מדינות – מדינה יהודית ומדינה ערבית (לא פלשתינית). 7 המדינות השכנות – מצרים, סוריה, לבנון, ירדן, עיראק, ערב-הסעודית ותימן – החלו אז בהכנות לפלוש לארץ, בתקווה לסכל את החלטת החלוקה. בטוחות בניצחונן המהיר, פנו הן אל התושבים המקומיים והורו להם לנטוש את בתיהם – כדי שיקל עליהן לתקוף את היהודים מבלי לפגוע אגב כך גם בהם. לפניות מעין אלו נלוותה תמיד ההבטחה לא רק להשיבם לבתיהם – אלא גם לרשת את בתיהם ומשקיהם של היהודים, לאחר שיושמדו.

ברicht התושבים המקומיים החלה כבר בתקופה שקדמה לפלישת הצבאות הערביים לארץ (15.5.1948). בריחה זו התרחשה ב-3 גלים: (1) הגל ה-1 – בתקופה שבין 21.11.1947 ל-1.4.1948; (2) הגל ה-2 – בתקופה שבין 1.4.1948 ל-10.6.1948 (תחילת ההפוגה ה-1); (3) הגל ה-3 – בתקופה שבין 8.7.1948 ל-7.1.1949 (סיום הלחימה בפועל).

לכול אחד מגלי בריחה אלה היו מאפיינים ייחודיים משלו. הגל ה-1 התאפיין על-ידי בריחת האליטות שהתגוררו בערי-החוף המרכזיות (חיפה ויפו) – בריחה שכתוצאה ממנה התפוררו המוסדות השלטוניים ונסגרו בתי עסק רבים. על

כך כתב העיתון הערבי היפואי אל שעב ב-30 בינואר 1948
 (כך, "אדמת מריבה", ע' 25):

הקבוצה הראשונה של הגייס החמישי שלנו כוללת
 אותם אנשים הנוטשים את בתיהם ומסחרם
 והולכים לגור במקום אחר... לנוכח סימן ראשון של
 תלאה הם נושאים רגליהם כדי להימלט מלשאת
 בעול המאבק.

בריחה חפוזה זו של האליטות הכתה בהלם את הציבור
 הרחב, במיוחד לאחר שזמן קצר קודם הולעט ציבור זה על-
 ידי דברי הרהב שלהן ושל המנהיגות הערבית בכללותה,
 שהבטיחו להשמיד את היישוב היהודי באבחת חרב. על
 הלך הרוח המתלהם של אליטות אלה ניתן ללמוד, בין
 השאר, מדברים שאמר עזאם פאשה, מזכיר הליגה הערבית,
 במסיבת עיתונאים בקהיר, למחרת ההכרזה על הקמת
 מדינת ישראל (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 394):

תהה זו מלחמת השמד וטבח, שתיזכר לדורות...
 בדומה לשחיטות המונגולים ומסעי-הצלב.

התפוררות הפקידות הערבית במינהל הממשלתי לא רק
 ששיתקה את השירותים הציבוריים (חשמל, מים, דואר
 וכד'), אלא גם הפקירה את הביטחון האישי בקרב היישוב
 הערבי. תושבי הערים והכפרים הופקרו למעשי שוד, ביזה
 ואונס – הן מצד אלמנטים פליליים מקומיים והן מצד
 אותם "מתנדבים" שבאו כביכול לשחרר את פלשתינ
 מ"הקולוניאליזם הציוני".

להתפוררות זו של המוסדות השלטוניים היה כבר תקדים
 בתקופת המשבר המדיני והכלכלי של "המרד הערבי"
 (1936-1939). למרות ההבדלים בין שתי התקופות, רב
 הדמיון ביניהן. המרד כלל פעולות טרור של ערבים נגד

הבריטים והיהודים כאחד. המרד כלל גם טרור פנימי בתוך הציבור הערבי – בעיקר כלפי מתנגדי המרד. מאורעות אלה היו שונים מן הקודמים להם בהיקפם, בעוצמתם ובארגונם, ונמשכו גם תקופה ארוכה יותר. היקף הפעולות האלימות ועוצמתן גבר עם הזמן. לצד פעולות הטרור נערכה שבייתה רחבת היקף בניסיון לפגוע במשק היהודי, ובוצעו פעולות מרי אזרחי כדוגמת סרבנות מסים.

במהלך המרד נהרגו למעלה מ-400 יהודים, כ-5,000 ערבים (רובם במסגרת חיסולי חשבונות ותקיפת מתנגדים) וכ-200 בריטים. בעקבות ההתקפות עליהם, מספר יישובים עבריים קטנים נחרבו ופוננו מתושביהם (בעיקר באזורי הספר), ובנוסף לכך נפגעו גם קהילות יהודיות בערים המערבות.

בצד עובדות אלו, המוזכרות בכול סקירה היסטורית של **"המרד הערבי"**, הייתה גם בריחה המונית של תושבים מקומיים, שלא זכתה עד היום למחקר מקיף. אף שתופעת **"פליטי המרד הערבי"** טרם נחקרה דיה, יש בידינו מידע שממנו ניתן ללמוד לא מעט על בריחה מסיבית זו. כך, למשל, דיווח **שירות הידיעות של ההגנה** (ש"י) ביום 21 בנובמבר 1938 (ארנון, "קו החריש והאש", ע' 403):

מפי המקור ד. ה. כל נכבדי חיפה, ללא יוצא מן הכלל, עזבו את העיר. הוא היה בבירות וראה שהעיר גדושה מכוניות ארץ-ישראליות ופליטים ערבים מא"י. הוא מעריך את מספר הערבים הפלשתיניים בבירות לבד כ-25,000 איש.

דיווח מה-27 באוקטובר 1938, של ג'. **פורלונג'** (Furlonge) הקונסול הכללי הבריטי בבירות, אל הנציב העליון בארץ, **הרולד מקמייקל** (Harold MacMichael) מאשר תמונה זו.

לפי מחקר שערך רוני גבאי, מספר התושבים המקומיים שנמלטו מהארץ בשנים 1936-1939 עומד על 40,000 איש – מספר לא מבוטל ביחס לכלל התושבים המקומיים באותה תקופה (700,000 איש לפי אומדן משוער). על היקף הבריחה ניתן ללמוד גם מדיווח שנמסר בעיתון אל-אח'באר, שלפיו לקראת סוף דצמבר 1938 גרמה הבריחה מהארץ ללבנון להעלות מחירי הדירות בבירות ב-50%. עדות נוספת מספק פואד עג'מי בספרו "ארמון החלומות של הערבים", שבו הוא כותב כי (שם, ע' 404):

בקיץ 1938 ארעה תקרית שהייתה עתידה להשפיע השפעה גדולה על חיי. מישוהו ניסה להתנקש בחיי עמר אל-ביטאר... כאשר שמעה אמי את החדשות החלה לארוז את חפציה. "צריך להסתלק מייד", אמרה. "אביך הוא הבא בתור". בבוקר הסתלקו עמר אל-ביטאר ואשתו ללבנון. למחרת הלכנו אבי, אמי ואני בעקבותיהם... אבי רשם אותי לבית-הספר בבירות. כעבור שנה שבו הוא ואמי ליפו, ואני... נשארתי בבירות.

שתי סיבות עיקריות מקנות לבריחה מוקדמת זו, כבר בשנים 1936-1939, חשיבות מרכזית: האחת – היעדרותה של כל השפעה יהודית עליה; והשנייה – הדרך בת נפתרה בסופו של דבר שאלת הבורחים.

הגורמים הבלעדיים לבריחת התושבים המקומיים בתקופה זו היו הכנופיות הערביות. אלו פתחו בתחילת המרד בטרור נגד הבריטים והיהודים, אך הִטוּהוּ במהרה גם נגד אחיהן. תוצאתו של הטרור הבלתי-מוגבל הייתה קריסה מוחלטת של הביטחון והסדר הציבורי, אובדן ערכם של חיי אדם, ואנרכיה אלימה שהשתוללה על-פי דרכה. בדומה לבריחת במלחמת 1948, החלה גם הבריחה של 1936-1939

ביציאתן של השכבות הנמצאות בשני קצותיה של הפירמידה החברתית: האליטות שידן הייתה משגת לשלם את הוצאות הנסיעה והשהייה בחו"ל מחד – ובני השכבות הנמוכות, קשות היום, מאידך (בייחוד אותם פועלים זרים, אשר חשו כי מלחמה בשער, וימי הרווח הכספי עומדים לחלוף). משהחלו גלי הבריחה הללו לשטוף את הארץ, הצטרפו אליהם במהרה שכבות הביניים וכל יתר חלקי האוכלוסייה – לרבות אנשי הכנופיות עצמם, אשר הסתבכו עם הבריטים או עם בני כנופיות יריבות. מכול מקום, בבריחת 1936-1939 לא הייתה קיימת כלל מעורבות יהודית – ממש כפי שלא הייתה קיימת בחלקה הראשון של מלחמת 1948.

אשר לדרך שבה נפתרה בסופו של דבר שאלת הבורחים בשנים 1936-1939 – אלה חזרו ארצה לאחר דיכוי המרד, ושבּו איש-איש לביתו ולעבודתו. הבריטים עודדו שיבה זו, והעמידו לדין רק את ראשי הכנופיות שביצעו בעת המרד מעשי רצח חמורים. יתר הבורחים שבו ארצה ללא כול קושי ונקלטו בצורה חלקה ומהירה. לבריחה זו חשיבות רבה, כי היא מעידה על הסיבה לבריחה במלחמת 1948 – לא גירוש יזום גרם אותה, אלא חוסר השורשיות של האוכלוסייה המקומית שהתגוררה במישור החוף, שממנו ברחו רוב פליטי מאורעות 1936-1939.

להבנת אופייה של הבריחה במלחמת 1948 נודעת חשיבות רבה גם לבחינת המועד המדויק שבו החלה. על דעת כל המקורות (גם של "ההיסטוריונים החדשים"), החלה הגירה זו מוקדם מאוד – בסמוך ממש להחלטת החלוקה מיום 29 בנובמבר 1947. למעשה החלה הבריחה עוד קודם לכן, כפי שכותב אפרים קארש בספרו "פברוק ההיסטוריה הישראלית" (ע' 38):

ב-21 בנובמבר 1947 מסר דו"ח מודיעין בריטי, כי במצב זה של חוסר ודאות, ערבים רבים בחיפה מפנים את משפחותיהם למדינות ערב השכנות, בציפייה לתקופה של התערעורת הסדר.

לאמיתו של דבר יש בידינו ראיות לכך שבריחה זו תוכננה על-ידי המנהיגות המקומית כבר שנתיים לפני תום המנדט הבריטי – ללא כול קשר לביצוע "מעשי הטרור והרצח הציוניים" – כפי שניתן ללמוד, בין השאר, מראיון שנתן ד"ר חוסיין אלח'אלדי לעיתון המצרי רוז אליוסף מיום 15 במאי 1946 (כחן, "פליטים", ע' 45):

אם תעמוד הממשלה הבריטית, ומאחוריה הממשלה האמריקנית, על החלטתה לבצע את המלצות ועדת החקירה, פירוש הדבר יהיה שהכרחי להגלות את הערבים מהארץ הקדושה. וקודם לכן יהיה צורך לשלוח את נשינו ואת ילדינו לארצות ערב כדי שהנשארים פה יוכלו להילחם ולמלא חובתם למען ערכיותה של פלשתינ, אפילו יסתיים העניין בהכחדתנו כליל.

הבריחה בפועל החלה כאמור מיד בסמוך לאחר החלטת החלוקה (שבמסגרתה ברח גם ה"פליט פלשתיני" המפורסם ביותר, אדוארד סעיד, שמשפחתו גרה לסירוגין בארה"ב, בירושלים ובקהיר, עד שהיגר סופית לארה"ב) – בריחה שנמשכה בעצימות נמוכה במשך 4 חודשים (עד סוף מרץ 1948), במה שמכונה "גל הבריחה ה-1". למרות שבתקופה זו הייתה יד היישוב העברי על התחתונה במלחמה, בכול זאת נמשכה הבריחה. לפי אומדן מקובל, עזבו אז את הארץ ועברו לארצות השכנות קרוב ל-30,000 נפש (רובם בני המעמדות העליונים), כדי להמתין עד שיעבור הזעם, או כדי לנהל פעולות הסתה ו"עידוד רוח הלוחמים"

ממקומות מבטחים ובתנאי מותרות. יש לזכור, כי באותם ימים לא היו הגבולות סגורים כבזמננו, וטיולי "סקי בלבנון" היו תופעה שגורה.

חברי ההנהגה המקומית שהיו מאוגדים ב**וועד הערבי העליון** נמצאו כולם בחו"ל, ואיש מהם לא חזר במהלך מלחמת 1948 ארצה. על בריחת האליטות ניתן ללמוד, בין השאר, מדיווחו של הנציב העליון סר אלן קניגהאם (Alan Cunningham) ב-26 באפריל 1948 (ארנון, "קו החריש והאש" ע' 406):

ראש עיריית יפו נטל לעצמו חופשה בת ארבעה ימים לפני כשבועיים וטרם חזר, ועימו נמצאים בחו"ל גם מחצית חברי הוועד הלאומי של יפו, חברי מועצת העיר של חיפה, השופט הערבי העליון, ואפילו שני מנהיגי "צבא השחרור הערבי".

גל הבריחה ה-2 (אפריל-מאי 1948) התאפיין על-ידי מנוסת ההמונים, שנותרו למעשה ללא הנהגה – חלקם כפריים, וחלקם פועלים קשיי יום שהתגוררו ב"שכונות הפחונים" שהוקמו בשוליהן של חיפה ויפו (אוכלוסיה צפופה של מהגרי עבודה, שהייתה מורכבת מגברים בלבד, שכן הנשים והמשפחות הושארו מאחור בכפרים שבחבלי-ההר בארץ או בארצות השכנות שמהן היגרו). המכנה המשותף לכול המקומות שמהם ברחו היה היותם בשטח שלפי החלטת החלוקה יועד להקמת המדינה היהודית (למעט יפו, שיועדה להיות מובלעת ערבית בתוך שטחה של מדינה זו). בתקופה זו התרוקנו הערים המעורבות (חיפה, יפו-תל-אביב, טבריה וצפת) מתושביהן דוברי הערבית – כמו גם רוב הכפרים הערביים בשטח שיועד למדינת ישראל על-פי החלטת החלוקה. אף שמספר הכפרים שננטשו והתושבים

שברחו בגל זה שנוי במחלוקת, מהווים אלה רוב מוחלט בקרב סך היישובים והבורחים במלחמה 1948.

בריחה המונית זו נבעה מחוסר שורשיותם של הבורחים – לא מפעולה יזומה של "האויב הציוני". בחלוקה גסה אפשר להצביע על 4 קבוצות שונות, שהמכנה המשותף שלהם היה היותם חולות נודדים – לא סלעים כבדים. אומר פרופ' **יואב גלבר** (שרגאי, "השיבה"):

הנרטיב הפלשטיני מדבר על גירוש, אבל הסיפור הזה לא עומד במבחן הביקורת של העדויות. העשירים וחלק גדול מהאליטות עזבו ראשונים בגלל הידרדרות המצב הכלכלי. קבוצה אחרת, שמנתה עשרות אלפי ערבים זרים לא-פלשטינים, שגרה בארץ, כללה הרבה מאוד סוחרים ובעלי מקצועות חופשיים מלבנון, סוריה ומצרים. הם עזבו ברגע שהבינו שהולכת להיות מלחמה. קבוצה אחרת כללה אנשים שבמקור היגרו מהכפרים לערים, בעיקר לחיפה וליפו, ופשוט חזרו אל הכפרים שלהם, למשל לטייבה ולטול-כרם. והייתה עוד קבוצה, בדואית, שהקימה את בתיה באזורים היהודיים או על גבולם – דוגמת שבט זינתי שישב בעמק בית שאן וחצה את הירדן מזרחה – שגם הם קמו ועזבו. אף אחד מאלה לא גורש...רוב הבורחים עזבו מפחד המלחמה וההפגזות, וגם בהשפעת הדיווחים המוקצנים של שופרות התעמולה הערביים על מעשי טבח שביצעו האצ"ל והלח"י. למעט מקרים בודדים לא היה גירוש יזום. יש הסיפור של לוד, ששם זה ספק-גירוש ספק יציאה עצמאית, או כפרים באזור רחובות שהיו צמודים

ליישובים יהודיים, וכן כפרים ששכנו בנתיב ההתקדמות של הצבא המצרי.

אם הייתה בכלל פעולה יזומה, הרי שזו הייתה נחלת המנהיגות המקומית ו/או זו של **הליגה הערבית** – לא של הנהגת היישוב העברי. הבריחה הגדולה התרחשה אומנם בתקופת הגל ה-2 (אפריל-מאי 1948) – אך היא לא נבעה מתוכנית יזומה, אלא מהשינוי שחל במאזן הכוחות בין הצדדים. אם עד מרץ נטתה הכף לטובת הצד הערבי – הרי שלאחר מכן התהפכו היוצרות והכף נטתה לטובת הצד היהודי.

שינוי דרמטי זה מזוהה עם **מבצע נחשון**, שהחל ב-6 באפריל והסתיים ב-16 לחודש זה. מטרתו של מבצע זו הייתה לפרוץ את המצור החלקי על ירושלים באמצעות יצירת ציר שיירות מאובטח, שיאפשר אספקה ותגבורת לירושלים. במסגרת מבצע זה, בקרב על **הקסטל**, נהרג **עבד אל-קאדר אל-חוסייני**, מנהיג הכוחות הערביים באזור ירושלים במלחמת 1948. למעשה, הסתיים שלב זה במערכה על-ידי **מבצע הראל**, שהחל מיד עם סיום מבצע נחשון והסתיים ב-21 לאפריל.

מבצעים אלה, שנערכו בו-זמנית עם קרבות **משמר העמק** (14-4 באפריל) ו**רמת-יוחנן** (12-16 באפריל), סימנו את נקודת-המפנה בשלב זה של המלחמה. מכאן ואילך, גילה היישוב העברי יתרון ברור, למרות נחיתותו המספרית, שעה שהצד הערבי הצליח לגייס מתנדבים מן הארצות השונות. ב-6 השבועות האחרונים של המנדט הבריטי התמוטט למעשה הצד הערבי המקומי.

בתקופה זו אירעו הבריחות ההמוניות מטבריה (18 באפריל), מחיפה (22-30 באפריל), מיפו (בין ה-25 באפריל

ל-13 במאי), מצפת (11-10 במאי), מבית-שאן (11-10 במאי), ומעכו (בין ה-25 באפריל ל-18 במאי) – בריחות הנאמדות בכ-162,000 איש: טבריה – 4,000 איש; חיפה – 66,000 איש; כולל כ-30,000 איש שברחו בגל ה-1); יפו – 65,000 איש; צפת – 12,000 איש; בית שאן – 6,000 איש; עכו – 9,000 איש (לגבי הבריחה מערים אלה, כולל אומדן מספר הבורחים, ראה בני מוריס "פליטים", ע' 103-154).

הסיבה לבריחה המונית זו לא הייתה **"גירוש אכזרי"** – אלא לכול היותר פחד מפני הצפוי מידהם של הציונים, שלא הסתמך על עובדות אלא על שמועות בלבד. אם נדרשת הוכחה חותכת להפרכת **"נרטיב הגירוש"**, הרי שהמקרה של חיפה מספק אותה באופן מוחלט. לאחר שהכוחות הערביים בעיר התמוטטו, ומפקד ההגנה הציג את להם את תנאי הכניעה, נערכה בין הצדדים פגישה, שבה נדרשו הם להיכנע, למסור את נשקם ולהסגיר לידי ההגנה את כל הלוחמים הזרים. לעומת זאת, לתושבים עצמם הובטח שוויון זכויות וחובות מלא. על מה שארע בפגישה זו כותב **משה כרמל** (מפקד מחוז הצפון של ארגון **ההגנה** בעת המלחמה, ומי שלאחר קום המדינה היה אלוף בצה"ל) בספרו **"מערכות הצפון"** (כהן, "פליטים", ע' 52):

תדהמה גדולה ודממה כבדה נפלו באולם, כשהודיע בא-כוח הערבים בקול רוטט, כי אין הם יכולים לקבל את תנאי הכניעה, והם מעדיפים לעזוב כולם עד אחד, על נשיהם וטפם, את העיר. הציבור הערבי לא יציית להם, לדעתם, באם ייכנעו ליהודים. חיש מהר נודע לנו, כי בעת ההפסקה, התקשרו הם עם הוועד הערבי העליון וביקשו הוראות. פקודת המופתי הייתה לעזוב את העיר ולא לקבל תנאי כניעה מידי היהודים, היות והפלישה של צבאות

ערב קרובה והארץ כולה תיפול לידיהם. ראש העירייה היהודי הש"ב והקשיש (שבתאי לוי – א.י.) קם ופנה אל הערבים בהתרגשות רבה, שלא יעזבו את העיר שבה היו מאות בשנים, בה קבורים אבותיהם, ובה היו זמן רב כל כך חיים בשלום ובאחוה עם היהודים. הגנרל (סטוקוול הבריטי – א.י.) שהחוויר קמעה, היה נרעש מאד ופנה לערבים, שלא יעשו את המשגה החמור הזה:

"זה צעד של שטות. שובו וחישבו בדבר, כי עלולים אתם להתחרט במאוחר. עליכם לקבל את תנאי הכניעה של היהודים, שהם הוגנים בהחלט. אל תהרסו את חייכם ללא סיבה וטעם. סוף-סוף אתם החילותם במלחמה והיהודים הכריעו אתכם".

לעדות זו, מכלי ראשון, יש תימוכין גם בתזכיר שהגיש ב-27 באפריל 1948 הוועד הערבי הלאומי בחיפה למזכירות הליגה הערבית (שם, ע' 52):

הנציגות (של ערביי חיפה – א.י.) החליטה כי תהיה זו חרפה לערביי חיפה לחתום על תנאי הכניעה, שהציג מפקד "ההגנה" ... על כן, בהיכנס הנציגות לחדר הישיבות סירבה הנציגות בגאווה לחתום על שביתת-הנשק וביקשה לאפשר את יציאת האוכלוסייה הערבית לארצות השכנות... השלטונות האזרחיים והצבאיים והנציגים היהודיים הביעו צערם העמוק לשמע החלטה רצינית זו. ראש עיריית חיפה פנה אל הנציגות בקריאה נרגשת לשקול מחדש את החלטתה.

קצין משטרה בריטי (שלא ניתן להחשידו באהדה יתירה ליהודים) דיווח למטה הארצי שלו בירושלים ב-26 באפריל 1948 כי (שם, ע' 53):

היהודים עושים כל מאמץ כדי לשכנע את האוכלוסייה הערבית להישאר ולהמשיך בחייה הרגילים, לפתוח חנויות ובתי עסק, אגב מתן ערובות לביטחונה.

יומיים לאחר מכן כתב האיש שנית כי (שם, ע' 54):

היהודים עדיין עושים כל מאמץ אפשרי לשכנע את הערבים, כי יישארו וישובו לעיסוקיהם הרגילים בעיר.

אישור לכך, נמצא גם בעדותו של בריטי אחר, שכתב על פרשה זו ב-2 באוקטובר 1948 בשבועון The Economist (שם, ע' 54):

מתוך 62,000 ערבים שחיו קודם בחיפה, לא נשארו יותר מ-5000-6000. היו כמה גורמים שהשפיעו על החלטתם לבטוח בבריחה, אך אין כל ספק כי כגורם העיקרי שימשו הודעות הועד הערבי העליון, שתבעו מערביי חיפה לעזוב... הושמעו איומים גלויים, כי אלה שיישארו בחיפה ויקבלו את חסות היהודים – ייחשבו לבוגדים.

ביום שבו הסתיים המנדט הבריטי (14 במאי 1948), הוכרז על הקמת מדינת ישראל, כשמיד למחרת פלשו לארץ כוחות ערביים של 7 מדינות, שהצטרפו לכוחות המקומיים. למרות יתרונו המספרי של הצד הערבי, נחל זה תבוסה מוחלטת. גל הבריחה ה-2 הסתיים עם כניסת ההפוגה ה-1

לתוקף (10.6.1948), כשבמסגרתו ננטשו גם מרבית הכפרים בשטח שיועד למדינה היהודית לפי החלטת החלוקה.

רובה של אוכלוסייה מקומית זו – שהייתה נטולת שורשים עמוקים מחד, ואיבדה את מנהיגותה מיד לאחר החלטת החלוקה, מאידך – נטשה אפוא את מגוריה עוד בטרם פלשו הצבאות הערביים ארצה. בעוד שהיהודים נלחמו על חייהם כשגבם אל הים – בפני התושבים המקומיים היו פתוחים מרחבים אינסופיים, שאליהם יכלו הם לברוח בלי שום קושי.

מכלל העדויות והמסמכים שבידינו עולה באופן ברור, כי לא הישוב היהודי היה זה שיצר והניע את ראשיתו של תהליך הבריחה – אלא המנהיגות המקומית. בריחה זו החלה כאמור עוד לפני החלטת החלוקה, נמשכה לקראת מרס 1948, וגברה באפריל-מאי. במשך רוב אותה תקופה (עד אפריל) הייתה יד הצד הערבי על העליונה במלחמה. בין נובמבר 1947 למרס-אפריל 1948 ניהל הצד היהודי מלחמת הישרדות של ממש. זוהי תקופת המלחמה על הדרכים, נפילת השיירות, עמידתה של ירושלים הנצורה ושל וישובים יהודיים בודדים על נפשם.

כבר בתחילת דצמבר 1947 הפיץ ארגון **ההגנה** בכפרים כרוזים בשפה הערבית, שבהם קרא לאוכלוסייה המקומית לבחור בשלום. בחיפה, כאמור, ממש התחננו בפניהם להישאר ולא לברוח. על פי עדותו של **עזרא דנין** (איש המודיעין של ארגון **ההגנה** בתקופת המנדט), עד לאפריל 1948 לא הייתה כלל וודאות שהמדינות השכנות אכן תפלושנה לארץ-ישראל, **"ולפיכך לא ראינו טעם להתגרות בתושבים ערבים שלווים ולגרום להם להתווסף על אויבינו הפעילים"** (אדרנו, "קו החרש והאש" ע' 407). עזרא דנין ויהושע פלמון (אף הוא איש המודיעין של ארגון **ההגנה**)

הונחו לעבור בכפרים הערביים כדי לנסות לשכנע את תושביהם שלא לנטוש – אלא שנתקלו בסירוב מוחלט. כך, למשל, בכפר **שייח' מואנס**, פנו הם אל ראש הכפר וביקשו ממנו שלא לעזוב, אלא שהוא סירב לכך והשיב: **"כולם הולכים"**. באותה תקופה אף עברו נשים וזקנים ערביים, בדרכם החוצה, דרך אזורים יהודיים, כשהם מלווים במשטרת הישובים היהודיים. ראיות לכך ניתן למצוא לא רק בעדויותיהם של דנין וחבריו, אלא גם באלו של המנהיגים הערביים. כך, למשל, כותב **אסמאעיל ספואת סעיד** (اسماعيل صفوت سعيد), המפקד העליון של הכוחות הערביים במלחמה, בדו"ח שהגיש ליו"ר **וועדת פלשתינ** במרץ 1948, כי (שם, ע' 407):

על אף התנגשויות ומערכות שונות, אין היהודים חדלים מלהתאמץ לצמצם את זירת הקרב לתחום צר. הם עדיין מקווים, כי אם ינהגו כך תבוצע החלוקה... כהוכחה לכך תשמש העובדה, כי עד היום הם לא פתחו בהתקפה על שום כפר ערבי, כל עוד לא התגרה בהם אותו כפר.

גל הבריחה ה-3 החל בעקבות **"קרבות עשרת הימים"** (8-18 ביולי, בין שתי ההפוגות), ונמשך אף לאחר מכן, עד סיום הלחימה בפועל (7.1.1949). בשלב זה של מלחמת 1948, כשרוב הקרבות נערכו בשטחים שנמצאו מחוץ לגבולות שיועדו למדינה היהודית, אכן נתקלו הכוחות היהודיים בהתנגדות מסוימת, שאילצה אותם להשתמש בכוח נגד התושבים – אך גם במקרים אלה היה זה בדרך-כלל כוח מדוד ומבוקר. לחלקם ניתנה שהות לארוז את מיטלטליהם, חלקם הועלו על משאיות, וחלקם נצטוו לקום וללכת. גירוש חלקי ומבוקר מעין זה התרחש **במבצע דני** באזור השפלה, שנועד להרחיק את האיומים על תל-אביב רבתי,

כמו גם להרחיב את פרוזדור ירושלים. במהלך מבצע זה נכבשו הערים לוד ורמלה, כמו גם מספר כפרים בסביבתן.

במהלכם של "**קרבות עשרת הימים**" נכבשה גם העיר נצרת (16.7.1948), שאף היא לא נכללה בגבולות מדינת ישראל לפי החלטת החלוקה. מאלפת העובדה, שכיבוש זה לא לווה כלל בבריחת תושבים, שבחרו להישאר על מקומם, משום שהיו בעלי שורשים עמוקים במקום. בדומה לכך, גם כיבוש הגליל העליון המרכזי **במבצע חירם** (29-31 באוקטובר 1948), לא לווה בבריחה המונית – למעט במספר מקרים בודדים, שהמפורסמים שבהם עקורי איקריט ובירעם (כפר ששימש בסיס של כוחות **צבא ההצלה** בהנהגת **פאוזי קאונק'י**). יישובי הגליל המרכזי, אף שלא נכללו בגבולות מדינת ישראל לפי החלטת החלוקה, נותרו על כנם משום שורשיותם – שורשיות שאפיינה את רוב יישובי ארץ-ההר.

לא זו בלבד שבריחה המונית זו הודרכה והופעלה ביוזמת המנהיגות הערבית – אלא שהנהגת הישוב היהודי ניסתה כאמור לא פעם לעצרה ולמנעה. תוך נאמנות לאידיאלים, שהדריכו את התנועה הציונית מראשיתה, חתמו חברי **מועצת העם** ביום 14 במאי 1948, על **מגילת העצמאות**, הקובעת בין היתר:

אנו קוראים – גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חודשים – לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ המשותף לקדמת המזרח-התיכון כולו.

על רצונה של ישראל, כבר עם הקמתה, ובשעה שנאלצה להתמודד עם כוחות ערביים עוינים מבית ומחוץ, אפשר ללמוד, בין השאר, משיבת ממשלה שנערכה חודש לאחר מכן (16 ביוני 1948). באותה ישיבה דיבר דוד בן-גוריון על ברית יהודית-ערבית, לא כעל חזון אחרית-הימים – אלא כעל תוכנית מדינית בת-ביצוע (כהן, "פליטים", ע' 50):

תוכניתנו המדינית היא ללא שינוי, וכוללת שלושה סעיפים: 1. בטחון; 2. מדינה יהודית; 3. ברית יהודית-ערבית. וכשם שעלינו לקיים את שני הסעיפים הראשונים – כך עלינו לחתור בכל יכולתנו לסעיף השלישי, בו יש ערובה נאמנה לפיתוח הארץ ולקיבוץ גלויות, בו יש פתח-תקווה לכל המזרח הקרוב, ובמידה רבה מעין שידוד-מערכות בעולם.

אף שקשה לנתח את כול גורמי מנוסה המונית זו, שכתוצאה מהם נטשו מאות אלפי אנשים את בתיהם (המספר המדויק שנוי במחלוקת, כפי שיובהר בהמשך), הרי שבהסתמך על כלל העדויות והמסמכים שבידינו, ניתן לקבוע בוודאות, שהאחריות, במובנה המשפטי, מוטלת כולה על המנהיגות הערבית – ולא על "האויב הציוני". מנהיגות היישוב העברי הייתה עסוקה בהישרדותה שלה – לא בגירושם של התושבים המקומיים. יתירה מכך: כפי שהוכח לעיל, חלק ניכר ממאמציה של מנהיגות זו היה מכון למנוע בריחה זו – מאמצים שהגיעו לשיאם במקרה החיפאי.

ואולם, בצד האחריות במובנה המשפטי, פעל כאן גורם נוסף רב-משקל ואף מכריע – היעדר שורשים עמוקים בארץ, שרק הם מצמידים אדם לאדמתו. בכול אותם מקומות שבהם היו תושבי הארץ מושרשים באדמתם, לא התקיימה בריחה המונית – אפילו נכבשו הם על-ידי **"האויב הציוני"**. הבחנה זו בין שני סוגי האזורים לא זכתה עד כה להתעניינות מספיקה, ולכן מצריכה היא מחקר מעמיק יותר – מחקר שבו אני עוסק בספר אחר, הנמצא בשלבי כתיבה.

על אחריותה הישירה של המנהיגות הערבית, מבית ומחוץ, אפשר ללמוד משורה של התבטאויות לפני המלחמה, במהלכה ואף לאחר סיומה – עוד בטרם החלו הפוליטיקאים וההיסטוריונים הערביים לשכתב את ההיסטוריה. מנהיגים אלה הגזימו מאוד בהצהרותיהם, עד כדי כך שרבים סברו כי הזדמנות זאת תבוא תוך זמן קצר ביותר. הצהרות אלה היוו אז גורם לעידוד ההגירה של תושבים רבים ובייחוד מקרב בעלי המשפחות הגדולות, שהעדיפו לצאת עם משפחותיהם, בהאמינם שהתגבשות המצב בפלשתינ בהתאם לאינטרס הערבי לא תאריך אלא פרק זמן קצר בלבד. כך, למשל, כבר ב-3 באפריל 1948 שודר בתחנת-השידור של המזרח-התיכון מקפריסין, כי (כך, "אדמת מריבה", ע' 26):

אין לשכוח שהוועד הערבי העליון עודד את בריחת הפליטים מבתיים ביפו, חיפה וירושלים.

ב-16 באוגוסט 1948 אמר הארכיבישוף ג'ורג' חפים (ראש הכנסייה המלכיתית היוונית-קתולית ובמשך שנים רבות האישיות הנוצרית הבכירה ביותר בארץ-ישראל), לעיתון הלבנוני צדא אל-ג'נוב, כי (שם, ע' 25):

הפליטים היו סמוכים ובטוחים כי לא ימים רבים ייעדרו, וכי שוב ישובו בתום ימים מעטים, בתוך שבוע או שבועיים. מנהיגיהם הבטיחו להם כי קל-מהרה ימחצו הצבאות הערביים את "הכנופיות הציוניות" וכי אין כל מקום לבהלה או לחשש של גלות ממושכת.

ב-6 בספטמבר 1948 אמר **אמיל גורי** (מי שמילא שורה של תפקידים בכירים ב**וועד הערבי העליון** ובארגונים ערביים אחרים), לעיתון "Lebanese daily Telegraph" כי (כהן, "פליטים", ע' 41):

העובדה, כי פליטים אלה ישנם, היא תוצאה ישירה מפעולתן של מדינות-ערב והתנגדותן לחלוקה ולמדינה יהודית. מדינות-ערב הסכימו למדיניות זו פה אחד והן חייבות לשאת באחריות לפתרון הבעיה.

ב-19 בפברואר 1949 כתב העיתון הירדני **פלשתיין** כי (כץ, "אדמת מריבה", ע' 27)

המדינות הערביות עודדו את ערביי ארץ-ישראל לעזוב את בתיהם באופן זמני, כדי שלא יפריעו לצבאות הפלישה הערביים.

ב-8 ביוני 1951 פרסם **חביב איסא** סקירה מקיפה על הנושא בעיתון הלבנוני Al Hoda שהוא שימש כעורכו, ובה כתב כי (כהן, "פליטים", ע' 46):

המזכ"ל של הליגה הערבית, עבד-אל-רחמן עזאם פחה, פרסם מספר הצהרות ובהן הבטחה, כי כיבוש פלשתיין ותל-אביב ידמה למצעד צבאי. הצהרותיו הדגישו כי הצבאות ערוכים כבר על הגבולות, וכי

המיליונים שהיהודים הוציאום על רכישת קרקעות ועל פיתוח משקי יפלו שלל בידי הערבים – משום שיהיה זה מעשה פשוט להטביע את היהודים בתחתית הים התיכון. כאשר קרב זמן יציאת הבריטים, ניתנה עצת אחים לערביי פלשתינ לעזוב את אדמתם, בתיהם ורכושם ולעבור זמנית לארצות השכנות – לבל ייפגעו על-ידי תותחי הצבאות הערביים המתקדמים. לערביי פלשתינ לא הייתה ברירה, אלא לציית ל"עצת" הליגה ולהאמין במה שאמרו להם עזאם פחה ושאר האנשים האחראיים בליגה – כי יציאתם מאדמותיהם ומארצם היא זמנית בלבד והיא תסתיים תוך כמה ימים, כאשר תושלם "פעולת העונשין" הערבית נגד ישראל.

בשנת 1952 פרסם **נימר אל-חוארי** (מפקד הנג'אדה, ארגון-נוער ערבי מיליטנטי), ספר בשם **"סיר אל-נכפה"** (סוד השואה), ובו ציטט את **נורי סעיד** (ראש-הממשלה של עיראק במרבית השנים שבין 1930 ל-1950), שאמר כי (כך, "אדמת מריבה", ע' 27):

אנחנו נפצפץ את הארץ בתותחינו ונמחה כל מקום בו יתורו להם היהודים מפלט. הערבים צריכים להוליך את נשיהם וילדיהם למקומות בטוחים עד שוך הקרבות.

הטלת האחריות לבריחה על המנהיגים הערביים בארצות השכנות קיבלה גושפנקא רשמית של **הוועד הערבי העליון**, שבתזכיר אל מדינות **הליגה הערבית** כתב כי (שם, ע' 28):

אחדים מן המנהיגים הערביים ומיועציהם בבירות הערביות...הכריזו שהם מקדמים בברכה את הגירתם של ערביי פלשתינ לארצות הערביות עד אשר

יושיעו את פלשתינ. רבים מערביי פלשתינ הלכו שולל אחר הכרזותיהם... טבעי היה הדבר שאותם מערביי פלשתינ שראו הכרח לעצמם לעזוב את ארצם, יתורו להם מפלט בארצות ערביות... וישיארו במקומות קרובים מעין אלה כדי לקיים את המגע עם מולדתם למען יקל עליהם לשוב אליה כאשר תוכשר השעה לכך, לפי ההבטחות של רבים מן האחראיים בארצות הערביות (הבטחות שפוזרו ביד רחבה). רבים היו בדעה כי אפשרות מעין זו תבוא בתוך השעות שבין שקיעת השמש לזריחתה.

קנת בילבי (Kenneth Bilby) אחד הכתבים האמריקאיים ששהה בארץ בעת מלחמת 1948 (ואף שנים אחדות לפני כן), כתב ב-1950 ספר בשם *New Star In the Near East*, שבו סיכם את מסקנותיו, שלפיהן האחריות לבריחה המונית זו מוטלת כולה על המנהיגות הערבית (שם, ע' 26):

יציאת הערבים, לפחות בתחילתה, קיבלה עידוד מצד הרבה מנהיגים ערביים כגון חאג' אמין אל-חוסייני, המופתי הירושלמי הפרו-נאצי הגולה, ומצד הוועד הערבי העליון של פלשתינ. הם ראו בגל הראשון של תבוסות הערבים תופעה חולפת בלבד. יברחו ערביי פלשתינ אל הארצות השכנות. דבר זה יסייע לעורר את יתר העמים הערביים למאמץ מוגבר, וכאשר תהלום הפלישה הערבית יוכלו ערביי פלשתינ לשוב לבתיהם ולקבל פיצוי מרכושם של היהודים שיזרקו לים.

מסקנותיו של מחקר אמריקאי שפורסם בשנת 1958 תחת הכותרת *Regional Development for Regional Peace* אף הן מטילות את האחריות לבריחה המונית זו על המנהיגות הערבית, הפוליטית והצבאית (כהן, "פליטים", ע' 47):

מרבית הראיות שניתן להשיג מוכיחה, כי יציאת הערבים מפלשתינ באה מתוך הענות להוראותיהם של המנהיגים הפוליטיים והצבאיים של ארצות ערב.

ב-28 בנובמבר 1961, כשתותחי התעמולה הערבית כבר החלו בשכתוב ההיסטוריה, בהטילם את האחריות לבריחה על ישראל, התפרסם מכתב של "פליט פלשתיני" בשם יוסף חורי בעיתון האמריקאי Christian Science Monitor, ושבנו נכתב בכנות, בנימה אישית מאוד, כי האחריות לבריחה זו מוטלת כולה על כתפי המנהיגות הערבית (שם, ע' 46):

קראתי בעניין את מכתביהם האחרונים של אחי הערבים, המתאוננים על מעמדם כפליטים. גם אני הנני אחד מאלה המכונים פליטים, ואני חולק בהחלט על פנייתם לרגשי האהדה האמריקניים. הננו פליטים על ידי הכרעתנו ורק אנו אחראים למצבנו הנוכחי.

לפני 1917, לפני כניסתו של אלנבי והבריטים לפלשתינ, חיו היהודים והערבים בשלום, בהרמוניה וביחסי רעות. אני עבדתי מ-1921 בברקליס, בנק בירושלים. אף פעם לא קרו מאורעות בין העדה היהודית והעדה הערבית בפלשתינ. עם התקדמות הפעילות הציונית נהנו והתקדמו כל אזרחי פלשתינ. ערביי פלשתינ היו הבריאים והמחונכים בכל המזרח-התיכון. בית-החולים הדסה והאוניברסיטה העברית שרתו את כל תושבי פלשתינ, במדע ובתרבות. אך מ-1936 עד 1937 התחיל הועד הערבי העליון ללחוץ עלינו כדי שנתנגד לגידול היהודי בפלשתינ. להתנגד לוועד הערבי העליון ולסיעת

אמין אל חוסייני, פירשו היה לעתים – אלימות. ב-1947, כאשר חולקה פלשתינ, איים על כולנו הועד ותבע כי נעזוב בתינו, כדי שנוכל לחזור אליהם כמנצחים לאחר שהציונים יוטלו לים.

ואולם, לעולם לא הצלחנו לחזור. גורשנו מבתינו, לא על-ידי שכנינו היהודיים שהציעו לנו שלום – אלא על-ידי הקנאים קצרי הרואי, בני עמנו. ב-1947 עברתי לגור בירדן ואחר-כך במצרים. ב-1950 באתי לארה"ב ונעשיתי אזרח אמריקאי ב-1955.

ב-1959 בקרתי את ביתי הקודם המצוי בשטח הישראלי. בני חי ביפו. מכל מה שראיתי עד כה, בלעתי שם את גלולתי המרה ביותר. הערבים החיים בישראל (260,000) חיים בתנאים יותר טובים, מאשר אחינו בפאן-ערביה הנאצרית.

11 שנים לאחר מכן, כשהסיפור על הטרגדיה שפקדה את "פליטי פלשתיין" באשמת "האויב הציוני", כבר הפך לשקר מקובל – בא ח'אלד אל-עזם (מי שכיהן כראש ממשלתה של סוריה אחרי מלחמת 1948) וניפץ אותו לרסיסים, כשכתב בספר זיכרונותיו כי (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 30):

מאז 1948 דרשנו אנחנו את החזרת הפליטים...אף שבגללנו עזבו הם את ארצם...אנו הבאנו שואה על הפליטים הערביים על-ידי שקראנו להם לבוא ולחצנו עליהם שיצאו...אנו עשינו אותם מנושלים...אנו הרגלנו אותם לפשוט יד...לקחנו חלק בהורדת רמתם המוסרית והחברתית...ואחר-כך ניצלנו אותם בביצוע פשעי רצח, הצתה וזריקת פצצות על גברים, נשים וטף – כול זה להשגת מטרות פוליטיות.

היפוך התדמיות והסיבות – הגרסה של דיר יאסין

ואולם, השקר שהתפתח באותה עת מסרב למות, וכיום נתפשת ישראל כאחראית הבלעדית ליצירת **"בעיית פליטי פלשתיין"** – משל הייתה זו אמת לאמיתה, שכלל לא ניתן לערער עליה. להיפוך תדמיות וסיבות זה, בגרסתו המוקדמת, אחראי יותר מכול סיפור **"הטבח של דיר יאסין"** – שהקדים את הסיפור על **"דיכוי העם הפלשתיני"** (שנוצר בעקבות התבוסה במלחמת יוני 1967). לפי נרטיב זה, לא מדינות-הענק הערביות רצו לבצע טבח ביהודי ארץ-ישראל (**"תהה זו מלחמת השמד וטבח, שתזכר לדורות"**, כדברי עזאם פאשה) – אלא ישראל הקטנה היא שביצעה מעשי טבח אכזריים ב**"ערביי פלשתיין, השלווים ושוחרי השלום"**.

על היפוך תדמיות וסיבות בגרסה מוקדמת זו, ניתן ללמוד מהגרסאות הסותרות של **אמיל גורי**. אותו גורי, שב-6 בספטמבר 1948 הטיל את מלוא האחריות ליצירת **"בעיית פליטי פלשתיין"** על שכמה של המנהיגות הערבית – הפך לפתע את עורו, וקבע ב-17 בנובמבר 1960, בהופיעו בפני הוועדה המדינית המיוחדת של האו"ם, כי האחריות האמיתית לכך מוטלת על **"האויב הציוני"** (כך, "אזמת מריבה", ע' 32):

אותם מעשי-טרור ציוניים, שנתלו להם מעשי-חמס
סיטוניים, הם שגרמו את יציאת הערבים בהמונם
מפלשתיין.

פרשת כיבוש הכפר דיר יאסין שבפרוזדור ירושלים על-ידי לוחמי האצ"ל והלח"י (9.4.1948), היא שסיפקה את הדלק לעלילת-דם מודרנית זו כנגד היהודים. אף שהיה זה המקרה היחיד במהלך מלחמת 1948, שבו כיבוש של יישוב ערבי היה מלווה לא רק בבריחת תושביו, אלא גם בהרג

של כמה עשרות תושבים (המספר עצמו שנוי במחלוקת) – הפך מקרה חריג זה לנשק תעמולתי רב עוצמה נגד ישראל, משל לא היה זה היוצא מהכלל אלא דווקא הכלל.

מלחמות אינן יכולות להיות סטריליות – אפילו אין הן מתנהלות בין מדינות, אלא בין אזרחים. מלחמת 1948 הייתה בעצם שילוב של שני סוגי מלחמות שכאלה, כשעד לפלישת הצבאות הערביים (15.5.1948) הייתה זו מלחמת אזרחים – ורק לאחר מכן גם מלחמה בין מדינות. רובם של קורבנות מלחמת 1948 נפלו בשלב ה-2, כשצה"ל לחם כנגד הצבאות הערביים (צה"ל הוקם ב-26.5.1948). העובדה, שבשלב ה-1 של המלחמה, שהתנהלה בין כנופיות מקומיות ליישוב העברי, נפלו מעט מאוד קורבנות (בעיקר מהצד היהודי) – עובדה זו יש בה כדי ללמד עד כמה מוסרי היה היישוב העברי, גם לאחר שנכפה עליו להשתמש בנשק.

במהלך השלב האזרחי של המלחמה, לא קל היה להבחין בין כנופיות לוחמות לבין אוכלוסיה ערבית בלתי-לוחמת. למרות זאת, נזהרו הכוחות היהודיים ככול שרק ניתן, שלא לפגוע באזרחים חפים מפשע – לעיתים אף תוך סיכון עצמי של ממש, בדומה להתנהלות צה"ל בשנים האחרונות, מאז פרוץ האינתיפאדה בדצמבר 1987 ועד היום. לנגד עיני ההנהגה הצבאית והמדינית של הישוב היהודי ב-1948, עמדה המטרה לשמור על צלם האדם הלוחם וחוסנו המוסרי ("**טוהר הנשק**"), כמו גם הרצון שלא לשרוף את הגשרים להבנה יהודית-ערבית לעתיד.

במהלך כיבוש דיר יאסין נהרגו אומנם מספר אנשים חפים מפשע – אך זאת רק לאחר שאלה סירבו להתפנות, למרות שהכוחות היהודיים הפצירו בהם לעשות כן. למעשה, שימשו אותם אנשים כבני-ערובה, כחומות מגן אנושיות שמאחוריהן הסתתרו הכוחות הערביים הלוחמים – בדומה

לשימוש שעושה החמאס בתושבי עזה בשנים האחרונות. לאחר שאבד גורם-ההפתעה, הפכו הכוחות הערביים כול בית בכפר למצודה, כשהם מתבצרים בבתים ומסרבים לפנות את הנשים והילדים. את המספר הרב יחסית של הרוגים ופצועים בקרב אנשי האצ"ל והלח"י, אפשר להסביר, בין השאר, על-ידי הסיכונים שנטלו על עצמם כדי להימנע מלהרוג תושבים חפים מפשע.

המנהיגות הערבית עטה על טרגדיה אנושית זו כמוצאת שלל רב. עתה יכולה הייתה לפטור עצמה מאחריות, ולגלגלה על שכם **"האויב הציוני"**. בדרך זו הצליחה היא להציג את הערבים כקורבנות של הסכסוך – אף שהם היו אלה שיזמו אותו. העולם הוצף בסיפורים דמיוניים על טבח ואונס שביצעה ישראל, אף שלא היה להם שום בסיס עובדתי. למרות זאת, נשמעו גם קולות אחרים. כך, למשל, ביום השנה ה-5 לקרב זה (9 באפריל 1953) כתב **יונס אחמד אסעד**, שהצליח לברוח מהכפר, ביומון הירדני **אל-אורדון** כי (שם, ע' 29):

היהודים לא התכוונו כלל לפגוע באוכלוסי הכפר,
אלא נאלצו לעשות זאת לאחר שנתקלו באש עוינת
מצידם, אשר בה נפל מפקד האצ"ל.

נשק התעמולה, שלאחר המלחמה הופנה נגד ישראל, כוון במהלכה דווקא נגד הציבור הערבי מבית. לאחר שהתברר שהגזר שהוצע לתושבים אינו מתוק דיו כדי להניעם לעזוב, הוחלט להשתמש במקל ההפחדה. השקר אודות הטבח שבוצע כביכול בדיר יאסין, הופץ בקרב הציבור המקומי, משל היה הוא אמת לאמיתה – ובכך גרם לבהלה המונית, שהסירה את העכבות האחרונות שעדיין נותרו בקרב ציבור זה. סיפורי הבלהות שהופצו על-ידי התעמולה הערבית כדי להגביר את השנאה ל**"אויב הציוני"**, זרעו פחד וניפחו כול

כישלון צבאי לממדים של שואה לאומית. אין פלא, אפוא, כי גם אלה שלא נשמעו בתחילה לפקודת המנהיגות, נשמעו עתה לקול הפחד והלכו בעקבות הראשונים. על **"אפקט הפחד"** כתב העיתון הירדני **אל-אורדון** ב-9 באפריל 1953 (כהן, "פליטים", ע' 49):

האחראים בעד הבריחה ובעד נפילת הכפרים הם מנהיגינו, אשר הפיצו שמועות המפריזות את פשעי היהודים והמתארות אותם כמעשי זוועה, וזאת על מנת להלהיב את הערבים... על-ידי סיפורי זוועה אלה על טבח נשים וילדים, הם נטעו פחד ואימה בלב ערביי פלשתינ, אשר ברחו בהשאירם את בתיהם ורכושם בידי האויב.

אם התרחש בכלל טבח המוני במלחמת 1948, הרי שזה לא בוצע על-ידי הצד היהודי, אלא על-ידי הצד הערבי דווקא: הראשון – זה המוכר כ"**טבח שיירת הדסה**" שבו נרצחו 78 אזרחים חפים מפשע, ובכללם עובדי בית-החולים **הדסה והאוניברסיטה העברית** (13.4.1948); השני – זה המוכר כ"**טבח קיבוץ כפר עציון**" ב-13 במאי 1948 (יום אחד לפני תום המנדט וההכרזה על הקמת מדינת ישראל). אף שקיימת מחלוקת לגבי האחריות לכך (פורעים מקומיים או חיילי **הלגיון הערבי**) – אין כלל מחלוקת שתושבים חפים מפשע נרצחו במהלך תקיפת הקיבוץ על-ידי **הלגיון הערבי**, אף לאחר שהניפו דגל לבן. כותב **יצחק יעקובסון** על פרשה זו (מורים, "הדרך לירושלים", ע' 146):

התנהל טבח אכזרי והתעללות בהתאם למסורת הערבית שנודעת כבר כאן... הערבים שפרצו למשק מכול הכיוונים, הרגו את החיים והפצועים תוך קריאות "דיר יאסיך" ופנו חיש מהר לבזיזה... אין ספק שהטבח בכפר עציון נבע בראש וראשונה

ממנטאליות פראית, צימאון לנקמה ולדם יהודים,
והיה המשך ישיר לטבח בחברון בשנת 1929
ולהתעללות בגויות ה-ל"ה. בכפר עציון נטבחו 127
איש, ביניהם 21 נשים.

זוהי אפוא האמת. מלחמת 1948, שבה היישוב היהודי
נלחם על חייו, הייתה מלחמת מגן והישרדות שאין צודקת
ממנה. היישוב היהודי, לא זו בלבד שלא תכנן בריחה
המונית זו של התושבים המקומיים, שהיוותה בעבורו
הפתעה גמורה – אלא שבמקרים מסוימים אף עשה כול
מאמץ כדי למנעה, כבמקרה של חיפה. מבחינה זו, הבריחה
מחיפה אינה אלא הבולטת ביותר בריכוזה, בהיקפה
ובבהירות עדויותיה. נטישת חיפה הייתה רק דוגמא וסמל
למה שקרה בשאר המקומות, בערים ובכפרים, שניטשו
בפקודת המופתי וחבריו בשל הפחד להיחשב כ"בוגדים".
בהקשר זה מאלפת היא תגובתו של דוד בן-גוריון, בזמן
אמת, לכיבוש יפו. לאחר שנכנס ליפו, רשם בן-גוריון
ביומנו, כי נדהם ממה שראו עיניו (מוריס, "פליטים", ע' 145):

לא יכולתי להבין: איך תושבי יפו עזבו עיר זו?

אין כל ספק, שמבחינת צבאית הקלה בריחה זו על טיהור
השטחים מגורמים מקומיים עוינים – כמו גם על הדיפת
הצבאות הערביים מאוחר יותר. לאחר שערים וכפרים
ניטשו, שדות עמדו בשיממונם ועצים בכמישתם – לאחר
כול זאת, התמלא ההלל הריק על-ידי זרם של עולים
(פליטים יהודיים מאירופה ומהמזרח-התיכון), ששינו את
פני הארץ עד לבלי הכר. בעקבות המלחמה הוכפל מספר
היהודים בארץ, שמילאו אותה חיים חדשים. מדינת-
ישראל, שהוקמה לאחר הנורא שבחורבנות שפקדו את
העם היהודי, קלטה פליטים יהודיים אלה בחום, העניקה
להם בית, והחלה בשיקומם במולדתם ההיסטורית. סוף-

סוף יכלה היא למלא את ייעודה המקורי – קיבוץ גלויות עם ישראל מכול קצווי-תבל, לרבות ובמיוחד מהארצות השכנות. בפרספקטיבה זו, לא שואה קוסמית וחורבן התרחשו במלחמת 1948 – אלא לכול היותר חילופי-אוכלוסין, בדומה לחילופי-אוכלוסין במקומות אחרים במחצית ה-1 של המאה ה-20. חילופים כפויים מעין אלה, הנתפשים היום כמוקצים ובלתי-לגיטימיים בעליל, היו באותה עת לגיטימיים לחלוטין (כפי שניתן ללמוד מהעובדה, שממשלת בריטניה שקלה חילופים מעין אלה בשנות ה-30, כחלק מתוכנית החלוקה של **ועדת פיל**). ומה שחשוב לא פחות – מרבית תושביה הערביים של פלשתינ המנדטורית, כלל לא נטשו אותה, אלא נותרו בתחומה (ביש"ע ובממלכת ירדן).

על הלך הרוח שאפיין את היישוב העברי בארץ בתקופת מלחמת 1948, אפשר ללמוד, בין השאר, מדברים שכתב מפקד מחוז הצפון, **משה כרמל**, בספרו "**מערכות הצפון**". לא שמחה לאיד, לא צימאון דמים, לא כוונות נישול מפעמים בהם – אלא רגש אנושי של לוחם, הרוצה בשלום עם שכניו, ואשר יצא להלחם, רק לאחר שהאויב כפה עליו מלחמה זו. כותב **משה כרמל** (כהן, "פליטים", ע' 55):

הלכתי בסמטאות המעוקלות שבעיר הערבית. הצצתי לחדרים, לכוכים אפלים, ריקים עתה ומוזנחים, כשכלי-הבית מתפלשים על רצפות נאלחות. נא לזכור: כל כוך וכוך היה לפני בית לאדם, לאישה, לילד. פת נשמו, פה צחקו ובכו, פה התייסרו בייסורים של לידה, של מחלה, של קנאה, של תשוקות נחנקות, של מוות ... איכה היה הכול כלא-היה, ושקט-של-לא-כלום, של אפס, של מוות רחוק, זר, לא-נוגע-בכל.

הלכנו ברחובות, בסמטאות, בבתים הריקים, כמנצחים. האויב שביקש כליוננו – נמחץ, הוכרע. אפס, לא הייתה בלבנו שמחה לאיד. למה הגיעם כל זה? על-שום-מה הוליכו עצמם לקראת הרס, כליון, מוות, גלות? מי ביקש את המלחמה, מי רצה בה, למי הייתה נחוצה? הוי, מה נאלחה היא המלחמה ההורסת, הממיתה, המוחצת!

ארץ הר ומישור

במונח **"פליטי פלשתיין"** מובלעת ההנחה, שהבריחה ההמונית במהלך מלחמת 1948 הייתה משטח **"פלשתיין"**. ואולם, מונח זה אינו מדויק, באשר **"פלשתיין"** יכולה להיות כמעט כול שטח שרוצים לעשות בו שימוש, בכול מקרה לפי הצורך. כשנתבעת זכות הבעלות על **"פלשתיין"** – הרי זו משתרעת על כול שטח המנדט, כולל יו"ש, חבל עזה וממלכת ירדן. לעומת זאת, כאשר נתבעת זכות השיבה ל**"פלשתיין"** – מצטמצמת ארץ זו לרצועת-חוף צרה שלחופי הים-התיכון, מנהרייה עד אשקלון, שבה מרוכזת מרבית האוכלוסייה היהודית.

"פלשתיין" זו יכולה כאמור להימצא בכול מקום ובשום מקום – כול עוד יש בכוחה לשמש כלי במלחמתו של הג'יהאד התקשורתי נגד ישראל. **"פלשתיין"** יכול שתהיה חלק מסוריה הגדולה, כשם שיכולה היא להיות ירדן, וכשם שיכולה היא להיות ארץ-ישראל המערבית – לפחות כול עוד קיימת מדינת ישראל וכול עוד יושבים בה יהודים, שהרי **"פלשתיין היא המקום שבו נמצאת ישראל"** (ראה פרק 5). אם רק תיעלם ישראל, ואם רק יפסיקו להתגורר בה יהודים – כי אז גם תיעלם יחד עימם **"פלשתיין"** ותהפוך

לחלק מירדן ו/או מסוריה הגדולה ו/או מ"המולדת הערבית הגדולה" כולה – מולדת המשתרעת מהמפרץ-הפרסי ועד האוקיינוס האטלנטי.

ואולם, כול עוד קיימת ישראל, הרי שתביעת השיבה אליה תצטמצם לאותה רצועת-חוף צרה שלחופי הים-התיכון, מכיוון שבשטח זה מרוכזת היום מרבית האוכלוסייה היהודית. כשמדברים "פליטי פלשתיין" על רצונם לחזור למולדתם, מכוונים דבריהם תמיד לערים במישור-החוף, בשפלה ובעמקים (עכו, חיפה, יפו, רמלה, לוד, אשדוד, אשקלון, בית-שאן וטבריה) – ואף לא פעם אחת לערים בחבליה ההרריים של הארץ (למעט צפת). הסיבה לכך ברורה: מהערים ומהכפרים בארץ-ההר לא הייתה בריחה (למעט מספר חריגים בפרוזדור ירושלים, בגליל המזרחי ובגבול לבנון).

מבדיקה תביעת השיבה ברזולוציה גבוהה יותר מתברר אפוא, שזו אינה מכוונת לפלשתיין כולה, אלא אך ורק למישור-החוף ולשפלה – מכיוון שרק משם (כמעט) התבצעה הבריחה במלחמת 1948.

מבט מהיר במפה יבהיר מיד היבט נוסף: מישור-החוף והעמקים, מהם נערכה הבריחה, הם אותם שטחי קרקע אשר בהם ריכזה הקק"ל את רוב רכישותיה, ושבהם הוקמו יישוביה העיקריים של הציונית. הישוב היהודי הישן התרכז במשך הדורות ב-4 ערי-הקודש – ירושלים, חברון, צפת וטבריה – ואילו הציונות יישבה את ארץ-המישור. העליות הציוניות, החל מזו הראשונה (1882), לא הצליחו לחדור לארץ-ההר, שבה נמצאה אוכלוסייה מקומית חזקה ומגובשת. מחוסר ברירה פנו הן אל מישור-החוף והעמקים, אשר היו מכוסים ביצות ודיונות-חול, ואדמותיהן נטושות ברובן הגדול – ושם הקימו הן את ביתן.

ואכן, מי שיבחן את מפת ההתיישבות היהודית בארץ מראשיתה עד 1947, יבחין מיד כי זו הוקמה בצורה הגראפית של האות האנגלית N כדלקמן: מדרום לצפון – נגבה, רחובות, נס-ציונה, תל-אביב, הרצליה, נתניה, חדרה וחיפה; לאחר מכן פנייה מזרחה – עפולה, ישובי עמק-יזרעאל, דגניה וכנרת; ומשם צפונה – ראש-פינה, יסוד-המעלה, תל חי, כפר גלעדי ומטולה. שטחים אלה במישור-החוף ובעמקים, הם גם אלה שיועדו למדינה היהודית לפי החלטת החלוקה. מארץ-מישור זו – ולא מכלל ארץ-ישראל – ברחו **"פליטי פלשתיין"**. לעומת זאת, בכל יתר שטחיה של הארץ, במיוחד בשטחי ההר, נותרו התושבים על אדמתם מאז ועד היום.

בריחה המונית מתבצעת רק אם הפחד גדול מהעכבות הטבעיות הפועלות נגד עזיבה. כלל זה נכון כאשר מדובר באוכלוסיה המושרשת באדמתה והיושבת בבתיה דרך קבע **"מאז ומקדם"** – לעומת זאת, כאשר מדובר באוכלוסייה ארעית, יכול כול משבר (אילוצים כלכליים, מתיחות מדינית וכד') לגרום לאוכלוסייה זו לנטוש את מושבה ולנדוד למקום אחר, הנתפש כבטוח ויציב יותר.

לפי כול קנה-מידה לא הייתה האוכלוסייה המקומית של מישור-החוף והשפלה מושרשת באדמתה. הייתה זו אוכלוסיית פלחים שעזבו את כפריהם בחבלי ארץ-ההר (הגליל, השומרון ויהודה) או בארצות שכנות (לבנון, סוריה, ירדן, ערב-הסעודית, מצריים) ואפילו בארצות רחוקות יותר (ארצות צפון-אפריקה). מהגרי-עבודה קשיי-יום אלה התמקמו בשוליהן של ערי-החוף המעורבות (חיפה ותל-אביב-יפו), במה שכונה **"שכונות הפחונים"**, כשהם משמשים כוח-עבודה זול בבניין ובחרושת (בצד מהגרים בני המעמד הבינוני, רובם נוצרים, אשר עשו כסף קל

בעיקר מעסקות הקרקע האינטנסיביות באזור זה). כול אלה הגיעו בתקופת המנדט למישור-החוף במטרה למצוא פרנסה. ואולם, ברגע שהבינו כי האזור עומד לעבור טלטלה רבתי – כי מלחמה בשער, וכי זרם הכסף עתיד להיפסק – העדיפו הם לאסוף את מיטלטליהם ולהסתלק. בצד אלה, היו במישור-החוף ובעמקי-הצפון גם שבטי בדואים, שחלקם עבר בהדרגה תהליך של **"התקבעות"** – מעבר מנוודות ליישוב-קבע.

נטישת מישור-החוף במלחמת 1948 לא הייתה אלא חזרה על נטישה קודמת, שהחלה בשלהי המאה ה-13, לאחר חיסולה של ממלכת הצלבנים (1291). בתום 200 שנות קרבות, חששו המוסלמים שמא יהיו מסעי-צלב נוספים, ולכן הרסו את ערי הצלבנים במישור-החוף במו ידיהם – עכו, עתלית, קיסריה וכד'. ערים אלו נהרסו בשיטתיות. מבנים בהם היו הקירות כה חזקים עד שלא ניתן היה להרסם, כגון אולמות האבירים בעכו, נסתמו באדמה ובחול. הרס מכון זה השתלב בהתדרדרות הכללית של ארץ-ישראל בתקופת הכיבוש המוסלמי. חולשת השלטון המרכזי אפשרה חדירת שבטים בדואים אל מישור-החוף והעמקים – והללו, ככול שבטי הנוודים המתפרנסים ממרעה, הזניחו את החקלאות, פשטו על הכפרים ובזזו מכול הבא ליד. בין היתר, לא ניקזו שבטי בדואים אלה את הנחלים היורדים אל הים. התוצאה הייתה ברורה. בכול חורף גאו המים, עלו על גדותיהם, ויצרו ביצות. במהרה החלה הקדחת להבריא את מעט תושבי-הקבע שטרם נמלטו מהמקום קודם לכן, מאימת הבדואים.

כאשר החלו להגיע לארץ העליות הציוניות הראשונות, מצאו הן את מישור-החוף הרוס ונטוש (**"אדמות מתות"** בטרמינולוגיה העות'מאנית). בתחילת המאה ה-19, היו

ערי-הנמל הזעירות (עכו, חיפה ויפו) שהצליחו לשרוד את הכיבוש המוסלמי "לא יותר משרידים מדולדלים ומנוונים של עברן המפואר" (מגדל, "פלסטינים", ע' 42). חיפה: "עלתה ב-1830 אך במעט על כפר דייגים, והיו בה פחות מ-1000 תושבים" (שם, ע' 49). יפו: "לא עלתה בהרבה על כפר גדול...בתחילת המאה התגוררו בה 2500 איש בערך" (שם, ע' 44). עם פתיחת תעלת-סואץ בנובמבר 1869 "השיירות שקודם לכן עשו את דרכן מאירופה למזרח-הרחוק ולהודו ובחזרה, ובחלקן עברו דרך הארץ, פסקו... לפתע הייתה הארץ כמנותקת מן הסחר הבינלאומי" (שם, ע' 44).

ממחקרים דמוגרפיים שנעשו על-ידי חוקרים מערביים במאה ה-19, לרבות ובמיוחד אלה של **הקרן הבריטית לחקר א"י** (Palestine Exploration Fund) עולה, כי מישור-החוף היה ריק למעשה, לפחות עד בואכה חבל פלשת. אפשר למנות על פחות משתי ידיים את מספר הכפרים שנמצאו בו, שהיו למעשה מאחזי בדואים ארעיים, כגון: **ג'סר-א-זרקא, אום ח'אלד, ג'מוסין**.

השוואת מפת יציבות הישוב הכפרי בארץ במאה ה-16, עם זו של המאה ה-19 היא מאלפת: הן במאה ה-16 והן במאה ה-19 נמצא עיקרו של הישוב הארץ-ישראלי בארץ-ההר – בגליל, בשומרון ובהרי-יהודה. לעומת זאת, ארץ-המישור – מישור-החוף, עמק-זבולון, עמק-יזרעאל, עמק בית-שאן ואצבע-הגליל – הייתה למעשה ריקה מאדם (ראה בהקשר זה את ספרו של יהושע בן אריה "ארץ בראי עברה", וכן את ספריו של דוד גרוסמן: "האוכלוסייה הערבית והמאחז היהודי" ו-"הכפר הערבי ובנותיו").

שטחי מישור-החוף והעמקים מכוסי הביצות והדיונות הם האזורים אשר הוקצו ל"**התיישבות יהודית צפופה**" לפי סעיף 6 של **כתב המנדט**. לאזורים אליהם פנו, בליט ברירה,

אנשי העליות הציוניות הראשונות, אשר נזקקו למגורים שלא היו בנמצא. במאמצים קשים יובשו הביצות, נכבשו הדיונות, והחלה בניית הערים העבריות במישור-החוף (רחובות, נס ציונה, ראשון לציון, תל-אביב, נתניה, חדרה, נהרייה) – כמו גם בניית היישובים הכפריים לסוגיהם (במישור-החוף, בעמק זבולון, בעמק יזרעאל, בעמק בית-שאן ובאצבע-הגליל).

התבססות היישובים היהודיים גררה אחריה גם את התפתחות הערים המעורבות (יפו וחיפה), שמשכו אליהן כמגנט את מהגרי-העבודה הערביים מארץ-ההר ומארצות שכנות. ענף הבניין נתן תנופה לבתי-המלאכה ולמפעלים הזעירים, ואלה גם אלה הגבירו יותר ויותר את הביקוש לידים עובדות. כתוצאה מהתפתחותן המהירה של יפו וחיפה, הפכו ערים אלו להיות יעד הגירה מרכזי לא רק של העליות הציוניות – אלא גם של התושבים המקומיים מארץ-ההר ושל מהגרי-עבודה מהארצות השכנות.

הצופן הגנטי להבנת הסכסוך הארץ-ישראלי בכלל, ולבעיית **"פליטי פלשתיין"** בפרט, הוא ההבחנה בין ארץ-ההר לבין ארץ-המישור – הבחנה שרק מעטים מודעים לה, אף שאין דבר בולט ממנה. בהיותה ארץ-מעבר, ידעה ארץ-ישראל יותר תנועות-עמים מכל ארץ אחרת בעולם. רובן של תנועות-עמים אלה התרחשו בארץ-המישור, ששימשה כצומת של דרכים בינלאומית – ורק מיעוטן בארץ-ההר. כתוצאה מכך, השינויים הדמוגרפיים התחוללו בעיקר בארץ-המישור, ורק מקצתם בארץ-ההר. כך היה בעבר הרחוק – וכך היה גם בעבר הקרוב, החל מראשית המפעל הציוני בארץ.

במהלך הכיבוש הערבי-מוסלמי התחדדה ההבחנה בין ארץ-המישור לבין ארץ-ההר – בעיקר כתוצאה מהתפוררות

השלטון המרכזי, והתפצלותה של הארץ ליחידות מנהליות שנשלטו מבחוץ. התפוררות השלטון המרכזי פגעה בעיקר בתושבי מישור-החוף, שהיו חשופים לפלישות ערביי המדבר מדרום – ולצבאות זרים מצפון. ערי-החוף, שבתקופות קודמות נהנו מביטחון יחסי בזכות חומותיהן וביצוריהן, חרבו בהדרגה כתוצאה מהזנחת הגנתן, ולאחר סילוק הצלבנים אף נהרסו כאמור בכוונת-מכוון, כדי למנוע פלישות חוזרות שלהם. לעומת זאת, היישוב הכפרי על גב ההר המשיך להתקיים לאורך כל התקופה המוסלמית. כך, כשהגיעו לארץ ראשוני היהודים בשלהי המאה ה-19, מצאו הם יישובים חיים ומבוססים על גב ההר (אף שרובם היו קטנים מאוד בהשוואה למה שמוכר לנו היום) – בעוד שמישור-החוף והעמקים היו ריקים מאדם.

בטרם החל המפעל הציוני, היה היישוב דובר הערבית בארץ-ישראל מורכב מ-3 קבוצות עיקריות: (א) **הפלחים**, תושבי הכפרים בארץ-ההר ובחבל פלשת; (ב) **העירוניים**, תושבי הערים במישור-החוף ובירושלים (יתר הערים בארץ-ההר היו בעצם כפרים גדולים, לא ערים של ממש); (ג) **הבדואים**, שנדדו בנגב, במישור-החוף ובעמקי-הצפון. כאמור, רק לתושבי הכפרים בארץ-ההר היו שורשים עמוקים – ואילו התושבים בערי-החוף, הבדואים והפלחים של חבל פלשת, היו לא יותר מחולות נודדים.

אוכלוסיית הארץ ערב המפעל הציוני (1880) הייתה קטנה להפליא – כ-350,000 איש בלבד, שהתגוררו בכ-700 יישובים. כ-70% מכלל התושבים חיו בארץ-ההר – ואילו היתר חיו בארץ-המישור, בעיקר באזור שמדרום ליפו, המוכר גם בשם "**מישור פלשת**" (במקרא: "**ארץ פלשתים**").

ארץ-המישור הייתה כאמור כמעט ריקה, כשפה ושם היו משובצים בה כפרים זעירים ומאהלי בדואים. בשנת 1880

מנתה חיפה כ-6500 איש, ואילו יפו – לא יותר מ-10,000 איש (מתוכם כ-1000 יהודים). ירושלים, שעברה תהליכי פיתוח מהירים עקב הגירת יהודים אליה לאורך המאה ה-19, מנתה כ-31,500 איש, והייתה בעלת רוב יהודי (כ-17,500 איש). מבחינה עדתית-דתית, רוב היישוב בא"י היה מוסלמי (81%), מקצתו נוצרי (כ-11%), ומיעוטו יהודי (8%).

הניגוד שבין ארץ-ההר לבין ארץ-המישור השתקף במבני-המגורים השונים: בהר היו אלה בתי-אבן – ואילו במישור היו אלה בתי-חמר או מאהלי-בדואים. הבדלים אלה באופיים של המבנים בתקופה זו יוצרים קושי לגבי אומדן מספר היישובים הכפריים בארץ, ערב המפעל הציוני. בעוד שאת היישובים בארץ-ההר ניתן היה לספור במדויק – לגבי מספר היישובים בארץ-המישור חלוקות הדעות, בעיקר סביב השאלה אם יש לכלול בגדר יישובים אלה גם את מאהלי-הבדואים. לשאלה "מהו יישוב בארץ-ישראל של המאה ה-19?" השלכות גם לגבי קביעת מספר היישובים הערביים שננטשו במלחמת 1948. מבדיקת 369 היישובים הנטושים שמביא בני מוריס בספרו "לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949", עולה, שזו כוללת מספר לא-מבוטל של מאהלי-בדואים (בעיקר באצבע-הגליל ובעמק בית-שאן) – מספר שיש בו כמובן כדי לנפח באופן מלאכותי את המספר הכולל של היישובים שננטשו.

הניגוד בין ארץ-ההר לבין ארץ-המישור, ערב המפעל הציוני, השתקף גם בזהותם השונה של הכפרים בשני חבלי ארץ אלה – זהות עברית ביישובי ארץ-ההר כנגד זהות ערבית ביישובי ארץ-המישור. זהותם העברית של יישובי ארץ-ההר משתקפת בעיקר בשמותיהם המקראיים או התלמודיים – אף שאלה עברו שיערוב מסוים, הנובע מהחלפת השפה העברית בשפה הערבית. בסקר שערכה

הקֶרן הבריטית לחקר א"י בשנות ה-60 וה-70 של המאה ה-19, מצאה היא, כי מקור רוב שמות המקומות בארץ-ההר – שמות כפרים, הרים, עמקים, גבעות, חורבות ואף נחלים ומעיינות – הוא בתקופה העתיקה, ושרבים מהם נזכרים במפורש בספרות המקראית והתלמודית. עוד מצאה היא, שמערכת השמות והמונחים הללו נשתמרה בלשונם של הפלחים תושבי ארץ-ההר בלבד – ואילו באזורים המישוריים, שבהם חיו הבדואים או התגוררו פלחים שהיגרו ארצה מהארצות השכנות, נעלמה מערכת שמות ומונחים זו.

שמותיהם של מקומות אלו נשתמרו לעיתים בצורתם המקורית, ולעיתים עברו שינויים פונטיים מסוימים, כגון חילופי אותיות אחדות (חילופי א-ע, ד-ט, ג-ק, ש-ס וכד'). הקרבה הלשונית בין העברית לערבית ודאי סייעה לשמירת רציפות שמות היישובים – אך היא כשלעצמה לא הייתה מספיקה. אלמלא דבקו תושבי יישובים כפריים אלו בשמם המקורי, כדי להבטיח את שמירת זהותם חרף גזרות השלטון הערבי-מוסלמי – כי אז קרוב לודאי ששמות אלו היו נעלמים, ולא רק משתבשים. לשונם של תושבי ארץ-ההר הייתה ערבית, דת רובם הייתה מוסלמית – אך זהותם הקיבוצית העברית המשיכה להתקיים בשמות יישוביהם, אפילו שובשו שמות אלה בצורה מסוימת.

שמות כפרים רבים אין להם משמעות אלא בעברית, כגון: **טירה** – **אט-טירה** (טירה, נדרים נ"ז, למרגלות הכרמל), **אל-טירה** (בעמק בית-שאן), **אט-טירה** (בשומרון ליד טַיִבָה), **אט-טירה** (בהרי יהודה), **אל-טירה** (בשפלה); **גבע** – **ג'בְּתָא** (גבתא, קדמוניות י"ג א/ד, בגליל התחתון), **ג'בְּע** (גבע, מלחמות, ג, ג/א ברמות מנשה), **ג'בְּע** (גבע, משנה, מסכת כלים י"ז ה, בהרי השומרון), **אל-ג'יב** (גִּבְעוֹן, יהושע י"ח/25 בהרי יהודה), **ג'בְּע** (גִּבְעוֹן).

בְּנִימֹן, מל"א ט"ו/23, בהרי יהודה), אל-ג'בֶּעָא (גִּבְעָה, יהושע ט"ז/57, בהרי יהודה); רמה – אר-רֶמָה (הַרְמָה, יהושע י"ט/29, בהרי הגליל), אר-רֶמָה (הַרְמָה, מל"א ט"ז/17, 21-22, בהרי שומרון), אר-רֶם (הַרְמָה, יהושע י"ח/25, בהרי יהודה); מגדל – מְגִדָּל (מגדלא, קהלת רבה א, בגליל התחתון) מְגִדָּל יָבָא (בשומרון), מְגִדָּל בְּנֵי פֶדֶל (בשומרון).

כמו כן ניתן להצביע על עשרות כפרים ערביים אחרים שמקור שמותיהם בעברית, אף אם שובשו מעט בעקבות המעבר לשפה הערבית:

בהרי הגליל המערבי: אל-בֶּצָה (בצת, ירושלמי, שביעית ו), אל-פֶּבְרִי (גברה חיי יוסף), עֶמְקָא (בֵּית הָעֶמֶק, יהושע, י"ט/27), יְנוּחַ (יְנוּחַ, מל"ב, ט"ז/29), ג'ת (גִּתָּה חֶפֶר, יהושע י"ט/13), שַׁעֲב (שאב, ויקרא רבה ב), כָּבּוּל (כָּבּוּל, יהושע, י"ט/27), אַעֲבָלִין (אובליון, תוספתא שביעית ז), שַׁפְּאֵעֵמֶר (שִׁפְרָעַם ראש השנה ל"א/ע"א), הוֹשָׁה (אושא, בבלי ראש השנה ל"א), בֵּית לָחֶם (בֵּית לָחֶם, יהושע י"ט/15), טִבְעוֹן (טבעון, תוספתא, נידה/ד).

בהרי הגליל העליון: אַקְרַת (יוקרת), פֶּסוּטָה (מפשטה), דִּיר אל-קֶסִי (אֶלְקֶשׁ (נחום האֶלְקֶשִׁי), נחום א/1), מַעֲלִיָּא (עלות, מל"א ד/16), אל-בִּקְעָה (פִּקִּיעִין, סנהדרין ל"ב), בֵּית גִּ'ן (בֵּית דָּגוֹן, יהושע י"ט/2), בַּעֲנָה (באינה, ירושלמי, ערלה), מְגִיד אל-בְּרוֹם (בית הכרם), סִגְוִיר (שזור), קֶדֶס (קָדֶשׁ נִפְתָּלִי, שופטים ד/6), אָבֶל-אֶלְקָמָח (אָבֶל בֵּית-מַעֲכָה מל"ב כ"ט/29), עֶלְמָא עלמה), גִּשׁ (גוש חלב, מנחות, פ"ה), סַעֲסַע סאסא, תוספתא, גטין/א), דִּלְתָה (בית דלתיא, תוספתא, רה"ש פ"א), צַפְצָף (ספסופה, ירושלמי, תרומות ה), בִּירְיָא (בירי, בבא מציעה פ"ד), עֵין אל-זִיתוֹן (עין זיתים), מִירוֹן (מרון, ירושלמי, תענית ד), עֶפְרָה (עכבר, מלחמות ב, כ/ו).

בהרי הגליל התחתון: יָקוֹק (חוקֶק, יהושע, י"ט/34), אֶל-מַעְאָר (מעריה), עֵילָבוֹן (עיילבו), חֲטִיָּן (כפר חטיה, חגיגה ה), אָם גִּזְנָא (כפר גון ירושלמי בבא בתרא ה), נִמְרִין (נמרה, ירושלמי, תענית ד), עוֹלָם (אולם ירושלמי, סנהדרין ב), אַנְדוֹר (עין-ד'ר, יהושע, י"ז/11), גִּיין (נעין, בראשית רבה צ"ח), נְעוּרָה (אָנְחָרָת, יהושע, י"ט/19), סוֹלָם (שונם, יהושע י"ט/18), סְחָ'לִין (סכנין, סנהדרין ל"ב), עֶרְבָה (ערב, שבת, ט"ז/ז; כ"ב/ד), דִּלְר חֲנָא (כפר חנו), פּוֹכֵב (כוכבא, יוסף בן מתתיהו), רְמִנָה (רמון, יהושע י"ט/13), גְּעִינָה (באינה, ירושלמי, ערלה), צִפּוּרְיָה (ציפורי, גליל תחתון), אֶר-רִינָה (ראני, תוספתא, עבודה זרה ז), דְּבוּרְיָה (דְּבָרָת, יהושע י"ט/12), אֶקְסָל (בְּקָלָת, יהושע י"ט/12), יָפָא (יָפִיע, יהושע י"ט/12), שְׂטָא (בֵּית הַשְּׁטָה, שופטים, ז/22), מַעְלֹל (נִהְלָל, יהושע י"ט/15).

ברמות מנשה: אֶל-לְגִזֹּן (מְגִדוֹ, יהושע י"ב/21), קִמּוֹן (יָקָנְעָם, יהושע כ"א/34).

בהרי השומרון: גִּלְבּוֹן (גִּלְבֵּעַ, דה"א י' 8), זֶרְעִין (יִזְרְעֶאל, יהושע י"ט/18) עֶרְבָה (אֲרוֹמָה, שופטים, ט/41), בֵּית קָד (בית עקד), גִּית (גַּת-רָמוֹן יהושע י"ט/45), טוֹל-כָּרָם (תל כרם), אֶט-טִיבָה (טיבה, ירושלמי דמאי ב), גִּלְיָן (עין-גִּלְיָם, יהושע י"ט/21), רְמִנָה (הַדְּרָמוֹן, זכריה, י"ב/11), תַּעֲנֹךְ (תַּעֲנֹךְ, יהושע י"ב/21), בְּרָקִין (ברקה פסחים נ"ז), עֶרְבָה (אֲרָבוֹת, מל"א ד/10), תִּיאָסִיר (אָשֵׁר), טוֹבָס (תַּבְּיָן, שופטים ט/51), סִילָת א-ד'הָר (שִׁילָתָה), פְּנֹדֶק (פנדק, ירושלמי, דמאי ב), אִמְתִּין (אלמתון), פִּרְעָתָה (פִּרְעָתוֹן, שופטים י"ב/15), קִרְיַת גִּיָּת (גִּיתָה), שׁוּפָה (שִׁפְתוֹן), סִפְרִין (ספר) סְנוּר (שְׁמִיר, שופטים י' 1) אֶל-פְּנֹדֶקוֹמִיָה (פְּנֹדֶקוֹמִיָה) זִוְתָא (אזה) עֲצִירָה אֶש-שְׁמָלִיָה (חֲצֵרוֹת), קוּצִין (קִצָּה), יָצִיד (יצת), בֵּית זֶזֶן (בית זיו) עֶרְק בּוּרִין (בִּאֲרִיִּים), חֲנֹרָה (חורון) סַנְבֶּלֶט (הַחֲרִי' נחמיה ב/10), עֲזִמוּט (עֲזִמּוֹת), עֶסְכֵר (עין סוכר, מנחות י'), בִּלְטָה (פִּלְטָנוֹס), עוֹרְתָא (עבורתא), בֵּית דִּגְלָן (בית דגון), גִּנוֹן (גִּנוֹחָה, יהושע ט"ז/6), עֶקְרָבָה (עֶקְרָבָה מלחמות), בֵּית פּוּרִיךְ (פִּרְכֵּךְ)

משנה ערלה ג), ג'מעיין (בית בעל מעון), חרס (תמנת-קרט, שופטים ב/9), יסוף (ישב), לבן שרקיה (קבונה, שופטים כ"א/19), סלביית (שעלבים), ברקין (ברקה, פסחים, נ"ז), בדיא (בית הבד, מסכת שבת א/9), לבן ע'רביה (בית לבן, מנחות, ז, ו), יתמא (כפר יתמה, משנה, ערלה ב), דומא (דומה, יהושע ט"ו/52).

בהרי יהודה: ג'לג'ליה (ג'לג'ל, יהושע ה/9, י"ב/23), עטרה (עטרות אדר, יהושע, י"ח/13), בית רימא (בית רימה, מנחות ט), ביר זית (ברזית, דה"א ז/31), ג'פנא (גופנה, מלחמות א י"א/ב), סורדא (צ'רדה, מל"א י"א/26), ביתילו (בית אל, יהושע ט"ז/2), ח'רבנתא (הרבית, יהושע י"ט/20), בדרס (פטרס תוספתא דמאי א), אל-מדיה (מודיעין, מקבים א, ב/1), ביתוניא (בית און, יהושע ז/2), בית עזיר תחתא (בית-חרון תחתון), בית סיכא (אח שאכרה, דה"א ז/27), בית ענן (בית און, יהושע ז/2), קטנה (קטונית, סוטה ט), בית סוריק (שורק ע"ש נחל שורק), ג'רוד (ארבל, מקבים א ט/2), דיר דבון (דיבון, נחמיה י"א/25), אל בירה (בגרות, יהושע ט/17), רמון (סלע הרמון, שופטים כ/45), מח'מס (מחמס, שמ"א י"ג/2), ג'דירה (גדור, יהושע ט"ו/58), ביר נבלא (נבלט, נחמיה י"א/34), בית חנינא (ענניה, נחמיה י"א/32), שעפת (יהושפט), חזמא (בית-עזמנת, נחמיה ז/28), ענתא (ענתות, יהושע כ"א/18), סלון (כפר שילוח), אבו דיס (בית אבדיסון), לפתא (נפתוח, יהושע ט"ו/9, י"ח/15), בית נקובא (בית נקופה), קרית אל-ענב (ענב, יהושע ט"ו/50), בית ת'ול (יתלה, יהושע י"ט/42), ילו (אילון, יהושע כ"א/20), עמוס עמוס, מכות יד), בית ג'ז (ג'זו, דה"א י"א/34), אל-מלחה (מנחת, בראשית ל"ו/33), עין פרים (בית-הפך, נחמיה, ג/14), פסלה (כסלון, יהושע ט"ו/10), צרעא (צ'רעה, יהושע ט"ו/33), בית לחם (בית לחם יהודה, שופטים י"ט/2), צור ב'הר (בית-צור, יהושע, ט"ו/58), בית ג'לא (ג'לה, יהושע ט"ו/51), בית סחור (בית סחורה, מקבים א ו), בתיר (ביתר, גיטין נ"ז), בית אמר (מענת, יהושע ט"ו/58), ח'רס (חרשא, עמא ב/52), אדנא

(דָּנָה, יהושע ט"ו/49), **תַּפְּחוּ** (בֵּית-תַּפְּחוֹת, יהושע ט"ו/53), **א-דוֹרָא** (אֲדוֹרָיִם, דה"ב יא/9), **נוֹבָא** (נָבו, נחמיה, ז/33), **צָעֵר** (צִיעֵר, יהושע ט"ו/54), **אש-שִׁינָן** (שׁוֹכָה, יהושע ט"ו/48), **חִלְחוּל** (חִלְחוּל, יהושע ט"ו/58), **יִטָּה** (יִוֶּטָה, יהושע ט"ו/55), **אס-סְמוּעִי** (אֶשְׁמֹעִי, יהושע כ"א/14), **זָפְרִין** (דכרין, גיטין מ) **זָפְרִיא** (בֵּית זכריה, קדמוניות י"ב ט/ד), **בֵּית נָטִיף** (נטופה, ירושלמי, קידושין ג), **דָּרָן נַח'ס** (עיר נַחֲשׁ, דה"א ד/12), **א-נְיִימָה** (רוֹמָה, יהושע ט"ו/52), **בֵּית ג'בְּרִין** (גוברין, ירושלמי דמאי ב).

רציפות זו בולטת במיוחד בשמותיהם של יישובים כפריים רבים שבהם מהווה המונח "**כֶּפֶר**" (שמוצאו בעברית ושאינו לו כול משמעות בערבית), חלק משמות הכפרים הללו, כגון: **כֶּפֶר יִסִּיף** (חֶסֶה, יהושע י"ט/29), **כֶּפֶר סְמִיעִי** (כפר סימאי, גטין, ו), **כֶּפֶר עֲנָן** (עֲנָם, דה"א ו/58), **כֶּפֶר מִנְדָּא** (כפר מנדי, תוספתא יבמות י'), **כֶּפֶר כְּנָא** (קְנָה, יוחנן ד/46), **כֶּפֶר בְּרַעַם** (ברעם), **כֶּפֶר א-סְמוּעִי**, **כֶּפֶר סִבְתָּ** (כפר שובתי, בראשית רבה), **כֶּפֶר כְּמָא**, **כֶּפֶר יִמָּא** (כפר ימא נדרים, נ"ז), **כֶּפֶרָא** (כפרה, ירושלמי, פאה ה), **אל-כְּפָרִין** (תְּפָרִים, יהושע, י"ט/19), **כֶּפֶר קָרַע**, **כֶּפֶר סִבְא** (כפר סבא, נידה, ט"א), **כֶּפֶר קֶסֶם** (כפר קסם, תוספתא, ע"ז/ו), **כֶּפֶר בְּרָא**, **כֶּפֶר דָּן**, **כֶּפֶר קוּד**, **כֶּפֶר רְעִי**, **כֶּפֶר צוּר**, **כֶּפֶר זִיבְד**, **כֶּפֶר עֲבוּש**, **כֶּפֶר לָקָף**, **כֶּפֶר קְדוּם**, **כֶּפֶר רָמֹן**, **כֶּפֶר א-לְבָד**, **כֶּפֶר קָלִיל**, **כֶּפֶר חָרָס**, **כֶּפֶר אד-דִּיד**, **כֶּפֶר ת'לָת'**, **כֶּפֶר עִין**, **כֶּפֶר אשׁוּעַ**, **כֶּפֶר נְעֻמָּה**, **כֶּפֶר מֶלֶךְ**, **כֶּפֶר עֲקֵב** (כפר עקביא, ירושלמי, מיר ט), **כֶּפֶר עֲנָה** (אונו, דה"א ח/12).

רובם המכריע של תושבי הכפרים הללו, ששפתם ערבית ודת רובם מוסלמית, הם צאצאיו של עם ישראל הקדום, שנאלצו לקבל עליהם את האסלאם, רק בכדי שלא יאלצו לוותר על מולדתם, כפי שכתב **דוד בן גוריון** במאמרו "**לבירור מוצא הפלחין**":

המנצחים הערבים שנשתקעו אז בא"י, נתיישבו רובם בערים. תושבי הכפרים, שהיו להם למס עובד, היו ילידי הארץ, שקדמו לכיבוש הערבי, ושקבלו אחר-כך את לשון המנצחים ודתם. רוב הפלחין בזמננו הם אפוא צאצאי אותם האיכרים שמצאו הערבים בארץ במאה השביעית...מציאותו של מעמד איכרים עברי בא"י לפני החורבן – ומציאות זו אינה מוטלת בספק משם שאין ספק במציאות עם יהודי בא"י – מצריכה בהכרח להניח מציאות ישוב זה גם לאחר החורבן, כי רק חלק של הישוב העברי אבד בשעת המלחמה. המדרשים התלמודים – בייחוד התלמוד הירושלמי – מאשרים את דבר קיומו של ישוב חקלאי מאות שנים אחדות לאחר החורבן. הקהילות שנהרסו בשעת הגזרות והרדיפות והמרידות היו רובן קהילות עירוניות, כמו גמלא, יודפת, בית-ירח, יפו, ירושלים בשעת חורבן, גֵּיתֵר בשעת מפלתו של בר-כוכבא, לוד וציפורי במרד קונסטנציום. גם היהודים שנמלטו מארצם מחמת המציקים היו בייחוד בני העיר – בעלי המלאכה והסוחרים, קלי התנועה, שאינם מאבדים לגמרי את משלוח ידם בהגירתם מארץ לארץ. יש לזכור, שבני העיר, מרכזי הישיבות ובתי המדרש, היו יותר נאורים ודבקים בדת, וגזירות השמד העיקר עליהם יותר מאשר על "עמי הארץ", האיכרים הגסים, ריקי-הדעת, שגם בלאו-הכי לא היו נזהרים בכל הדינים והמצוות שהעמיסו עליהם החכמים. מלבד זאת הרי האיכר על פי טבעו כבד-תנועה. קשור הוא לכברת אדמתו שרוותה זיעת אפו בקשר בל ינתק, ולא בנקל יעזוב את נחלתו – מקור חייו – שעברה אליו בירושה מאבותיו ואבות אבותיו. הלחץ הדתי,

שעקר הרבה בני העיר מארץ מולדתם, לא השפיע מפני כך על הישוב החקלאי, שבחר לסבול מתגרת האויב, לפעמים גם להתכחש לדת אבותיו – ובלבד שלא יצטרך להינתק מעל אחוזתו.

הטענה, שישראל ביצעה במלחמת 1948 "טיהור אתני" היא אפוא שקרית לחלוטין. כך גם ניתן להפריך בנקל את הטיעון שלפיו לא הייתה בריחה מחבלי יהודה ושומרון, רק משום שצה"ל לא כבש אזורים אלה, שנתפסו על-ידי **הלגיון הערבי**. זאת, מכיוון שהיו מקומות שצה"ל כבשם, ובכל זאת נותרה שם רוב האוכלוסייה על מקומה – כבמקרה של כיבוש הגליל (שרק מחלקו המזרחי ובגבול לבנון הייתה בריחה מסוימת). חיזוק לכך זו ניתן להביא גם על-ידי מה שהתרחש במהלך מלחמת יוני 1967, שעה ששטחי יו"ש נכבשו על-ידי ישראל – ולמרות זאת לא גרם כיבוש זה לבריחה המונית. במידה שהייתה בכלל בריחה מי"ש בעקבות מלחמה זו, הרי שזו הייתה מקרב אותם מהגרי-עבודה חסרי שורשים שהתקבצו בפרברים של ערי יו"ש (**"מחנות הפליטים"**), לאחר שנסו קודם לכן ממישור-החוף והשפלה. סיבת אי-הבריחה מארץ-ההר איננה אפוא היעדר כיבוש – אלא קיומם של שורשים עמוקים.

הגירת-צל ערבית בעקבות העליות הציוניות

ההגירה למישור-החוף הייתה מורכבת משני סוגים: מחד, הגירה גלויה של יהודים דרך הים – ומאידך, הגירת-צל סמויה של דוברי ערבית דרך היבשה. הגירת-צל סמויה זו הייתה הגירה טפילית, באשר נלוותה כצל להגירה הציונית וניזונה ממנה. מאחר שברחבי האימפריה העות'מאנית לא היו למעשה גבולות בין היחידות המנהליות השונות, יכול

היה כל מי שחי בתחומה לעבור ממקום למקום ללא פיקוח כמעט. גם בתקופת המנדט הבריטי נמשכה הגירה סמויה זו, באשר גבולותיה היבשתיים של הארץ נשארו פרוצים, ללא פיקוח כמעט – וזאת שעה שעל ההגירה הציונית הגלויה הוטלו מכסות, שהגבילו אותה מאוד.

הגירת-צל סמויה זו השפיעה על נופה היישובי של הארץ, הכפרי והעירוני כאחד, לא פחות מההגירה היהודית הגלויה והמתוקשרת. יעדיה של הגירה זו היו, כאמור, מכוונים לארץ-המישור בלבד – בעיקר למישור-החוף. מהגרים סמויים אלה התקבצו בפרברי חיפה ויפו (בשל קרבתה לתל-אביב). בעוד שאוכלוסיית-ההר קפאה על מקומה – בארץ-המישור התחוללה מהפכה דמוגרפית, בייחוד בחיפה וביפו, שבהן רוכזה מרבית הפעילות הכלכלית באותה עת.

חיפה, שבשנת 1880 הייתה לא יותר מכפר גדול בן כ-6,500 איש – הפכה ערב החלטת החלוקה בנובמבר 1947 לאחת משלושת הערים הגדולות בארץ, ומנתה כ-150,000 איש (80,000 יהודים ו-70,000 דוברי ערבית). יפו, שבשנת 1880 הייתה לא יותר מעיירה קטנה שמנתה כ-10,000 איש – הפכה ערב החלטת החלוקה לעיר בת כ-70,000 איש. תל-אביב, שהוקמה בשנת 1909 (לאחר שהתנתקה מיפו), הפכה ערב הקמת המדינה לגדולה שבערי הארץ ומנתה כ-250,000 איש (וביחד עם יפו – כ-320,000 איש).

שתי ערי-חוף מעורבות אלו צמחו במהירות מדהימה, לא רק בהשוואה לערי ארץ-ההר שקפאו על מקומן – חברון, בית לחם, שכם, ג'נין ונצרת – אלא אף ביחס לירושלים, שבאותה תקופה צמחה מ-31,500 איש לכ-165,000 בלבד (גידול של 420%). לעומת זאת, אוכלוסיית חיפה ויפו (אם כוללים בה גם את תל-אביב) גדלה מ-16,500 איש לכ-470,000 איש (גידול של 2,750%) – גידול אסטרונומי לפי

כול קנה מידה. לשם השוואה, מספר זה גבוה מהמספר של כלל תושבי הארץ בראשית המאה ה-19, הנאמד ב-250,000 איש בלבד.

כתוצאה מהגירת-צל סמויה זו של מהגרי-עבודה נוצרו בארץ, ערב מלחמת 1948, שתי אוכלוסיות דוברות ערבית שונות מאוד זו מזו: היישוב דובר הערבית **הישן** (תושביה הכפריים של ארץ-ההר) – כנגד היישוב דובר הערבית **החדש** (תושביה העירוניים של ארץ-המישור). שעה שתושבי היישוב הישן המשיכו להוות חטיבה אתנית הומוגנית יחסית – הרי שתושבי ארץ-המישור היוו ערב-רב של אוכלוסיות שונות, שהמכנה המשותף היחיד שלהם הייתה השפה הערבית.

על מוצאה המגוון של אוכלוסיית המישור דוברת הערבית אפשר ללמוד, בין השאר, מראיות נסיבתיות כגון שמות משפחה, שמות שכונות, להגים ומנהגים מסוימים. החברה דוברת הערבית בנויה לפי מפתח חמולתי, ושמות המשפחה של חלק מחמולות אלו נגזרים משם מקום המוצא שלהם – שם הארץ, האזור או הכפר. כך, למשל, מוצאה של חמולת **אל-מצרי** הוא ממצרים. אך לא רק שם משפחה זה מצביע על מוצא מצרי – אלא גם שמותיהן של חמולות שמוצאן מיישובים מצריים כגון **אל-אסכנדראני**, **אל-דמיאט**, **אל-בלבייסי**, **אל-פיומי** וכד'. כך גם השם **פֶּפֶר מֶצֶר**, השוכן כ-5 ק"מ דרומית להר תבור, מעיד על מוצאם המצרי של תושביו. דוגמא נוספת היא שמות של שכונות בערי-חוף השונות. כך, למשל, במספר ערים יצרו המהגרים המצריים שכונות מיוחדות, במיוחד בעיר יפו, כגון: **סֶפֶנֶת מוצריה** (שכונת המצרים); **סֶפֶנֶת אבו-כביר** (הנקראת על-שם כפר מוצאם של המצרים) ועוד. בדומה לכך, מעידים שמות חמולות אחרות על מוצאן מהארצות השכנות (ערב-

הסעודית, ירדן, סוריה ולבנון), ואף רחוקות יותר (תורכיה, עיראק, איראן, אלג'יר, הודו, ניגריה, סודן, אתיופיה, בוסניה ועוד). **חמולת א-זרקאוי** מוצאה מזרקא שבירדן; **חמולת א-צוראני** מוצאה מצור שבלבנון; **חמולת א-צידאוי** מוצאה מצידון שבלבנון; **חמולת א-טראבלסי** מוצאה מטריפולי שבלבנון; **חמולת אל-חוראני** מוצאה מהר חוראן שמדרום לדמשק; **חמולת אל-עראקי** מוצאה מעיראק; **חמולת אל-עג'מי** מוצאה מאיראן; **חמולת אל-תורכי** מוצאה מתורכיה; **חמולת תורכמאן** מוצאה מהקווקז; **חמולת בושנאק** מוצאה מבוסניה; **חמולת אל-מוג'רבי** מוצאה מאלג'יר; **חמולת אל-חבש** מוצאה מאתיופיה; **חמולת ברנאווי** מוצאה מחבל בורנו בניגריה; **חמולת אל-הנדי** מוצאה מהודו וכד'. לכך אפשר להוסיף גם מספר רב של חמולות ששמן מתחיל ב-**ערב אל** (כגון: **ערב אל-זַבִּיד**, **ערב אל-קודירית**, **ערב אל-סויאד**, **ערב אל-שמלינה**, **ערב אל-פוקארה**, **ערב אל-נופיעאת**, **ערב אבו-כשפ**, **ערב אל-סולימה**, **ערב אל-סוארפה** ועוד) שמוצאן מחצי-אי ערב.

הגירת-הצל הערבית לחיפה וליפו הייתה דומה במהותה להגירות ההמוניות לערים הגדולות באסיה ובאפריקה של היום, שבהן מצטופפים המוני מהגרי-עבודה בפרברי הערים הללו – רובם ב"**שכונות פחונים**" שהוקמו בחיפזון ובלא כל תכנון. אוכלוסיית זו של מהגרי-עבודה מארץ-ההר ומהארצות השכנות הייתה מורכבת מגברים בלבד – שכן הנשים והמשפחות הושארו מאחור, בכפרים שבהר או בארצות המוצא השכנות. "**שכונות פחונים**" אלו החלו להיווצר מסביב ליפו (כגון **תל אל-ריש** הסמוכה לחולון ו-**סלאמה** הנמצאת מזרחה לה), מצפון לתל-אביב (**שיח' מואנס ו-סומייל**), מסביב לחיפה (בכפרים **בלד אל-שייח'**

שליד בית-החרושת **"נשר"**, ו-**ארד אל-רמל**, ליד בית-החרושת **"שמך"**.

ענף הפרדסנות, שהתפתח אף הוא במישור-החוף, הגביר עוד יותר את הביקוש לידים עובדות. כתוצאה מכך, גדל במהירות גם מספר התושבים, לעיתים במאות אחוזים. אוכלוסיית מהגרי-עבודה זו, תושבת מישור-החוף, היא אשר ברחת עם פרוץ מעשי האיבה הראשונים בשלהי שנת 1947, ובריחתה גברה כאשר התלקחה המלחמה במלוא עוצה בשנת 1948.

הציונות הביאה ברכה לא רק לפלחים של ארץ-ישראל – אלא גם לשבטי הבדואים, הנוודים והנוודים-למחצה. אף שרבים מהם נאלצו לעזוב את שטחי המחיה שלהם כתוצאה ממכירתם על-ידי בעליהם למתיישבים היהודים, בכל מקרה השתפר מצבם יחסית לתקופות קודמות. בעוד שהשלטון העות'מאני נהג בהם ביד קשה – הייתה ידם של מנהיגי הציונות כלפיהם רכה ואנושית. ברוב המכריע של המקרים הוצע להם סידור חלופי או פיצויים, שאפשרו התארגנות באזורים אחרים.

כך, למשל, עם ייבוש ביצות כאברה על-ידי פיק"א בשנות ה-20 של המאה הקודמת, נבנה לשבטי **עַרַב אל-ע'וארנה** יישוב-הקבע **ג'סר-א-זַרְקָא**. היה זה עוד אחד מאותם מפעלי ההתיישבות שהתבצעו על-ידי הציונית, שבמקרה זה נועד לא ליהודים אלא לאוכלוסייה דוברת ערבית – ושרק לעיתים רחוקות מזכירים אותם היום. חלקם התיישב במבנים קשיחים וחלקם המשיך להתגורר באוהלים ובסוכות עשויות מחלצות. בשנות ה-30 כבר הפכו הע'וארנה לפלחים, שגידלו גידולים אינטנסיביים כגון אורז, תירס ובוטנים.

התקבעותם של שבטי הבדואים הייתה אחת מתוצאותיה החשובות של המהפכה שחוללה הציונות בארץ. במשך אלפי שנים היו הבדואים אימת הפלחים הארץ-ישראלים. כל אימת שנחלש השלטון המרכזי בארץ, היו שבטי הבדואים פושטים מן הספר על הכפרים ומחוללים בהם חורבן והרס בדומה לארבה המכלה כול יבול שנקרה בדרכו. כבר בתקופת המקרא, בתקופת השופטים, שומעים אנו כי כאשר נחלש השלטון התאפשר לנוודי הספר להשתלט על כל חלקה טובה בארץ (שופטים, 6/2-1):

וַתֵּצֵא יָד-מִדֶּן עַל יִשְׂרָאֵל; מִפְּנֵי מִדֶּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמְּנִהוּת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת הַמַּעְרוֹת וְאֶת הַמַּצְדּוֹת. וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל – וְעָלָה מִדֶּן וַעֲמָלָק וּבְנֵי-קֶדָם, וְעָלוּ עָלָיו, וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם, וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוֹל הָאָרֶץ, עַד בּוֹאֵן עֲזָה; וְלֹא יִשְׁאִירוּ מִחַיָּה בְּיִשְׂרָאֵל, וְשָׁה נָשׁוֹר וְחָמוֹר. כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וַאֲהַלְיָהֶם וַיָּבֹאוּ כְּדֵי אֲרֵבָה לְרֹב, וְלָהֶם וּלְגַמְלֵיהֶם אֵין מִסָּפָר; וַיָּבֹאוּ בָּאָרֶץ לְשַׁחֲתָהּ. וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מָאֵד, מִפְּנֵי מִדֶּן; וַיִּזְעַקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה.

בשלהי התקופה העות'מאנית חיו שבטי הבדואים לא רק בנגב, כפי שמקובל לחשוב – אלא גם בעמקים הצפוניים, בשרון, בשפלה ובמדבר יהודה (אזור בית-לחם וים-המלח). הווה אומר: באותם האזורים שהיו דלילים או אף פנויים מישוב כפרי. באזורי ההרים, לעומת זאת, לא היו בדואים.

את שבטי הבדואים שמחוץ לנגב ניתן לסווג ל-2 קבוצות עיקריות: (1) אלה שמוצאם, הרחוק או הקרוב, מהבדואים שבנגב, שהיו נודדים בעיקר בחלקה הדרומי של הארץ ובמישור-החוף עד בואן הכרמל; (2) אלה שמוצאם משבטי עבר-הירדן וסוריה, ושבחלקם היו עדיין קשורים עם קרוביהם שם – אלה התרכזו בחלקה הצפוני של הארץ,

בעמקי יזרעאל ובית-שאן ובעמקי הגליל. על אלה נוספו שבטים אחדים ממוצא מצרי או בני תערובת כושים.

בניגוד לתושבי ארץ-ההר, שהיו ברובם תושבי-קבע מושרשים עמוק באדמתם – היו אפוא תושביה של ארץ-המישור אורחים לרגע, מהגרי-עבודה מודרניים, שבאו מאזור ההר ו/או מהארצות השכנות כדי להתפרנס ללא שום זיקה לאומית אליה (או בדואים שנדדו בארץ זו מאז ומקדם). לכן, בפרוץ המשבר הראשון, נסו הם על נפשם. עובדה היא, שרובם המכריע של הבורחים במלחמת 1948 היו כאמור אנשים שהתגוררו במישור-החוץ – בשעה שמארץ-ההר כמעט שלא הייתה מנוסה. עובדה היא, שבגליל, חרף העובדה שנכבש על-ידי ישראל, לא ניטשו כמעט יישובים.

השאלה, באיזו מידה אחראי כול אחד מהגורמים האנושיים למנוסה המונית זו – המנהיגות המקומית, שליטי המדינות דוברות הערבית, הבריטים ואף היהודים – הינה שולית בפרספקטיבה המוצעת כאן. כול הגורמים האנושיים האלה השפיעו, במינון כזה או אחר, על ההחלטה של התושבים המקומיים לברוח. ואולם את הסיבה העיקרית יש לחפש במקום אחר – בתחושת הארעיות של תושבים אלה, שכלל לא ראו עצמם נוטשים מולדת, אלא עוזבים ארץ זרה, שהציעה להם פרנסה לשעה קלה, ותו לא.

שקר הגלות

אם בדרך כלל לא גורשו "פליטי פלשתיין" באופן ישיר – כיצד בחרו הם את יעדי הבריחה שלהם? יש להניח, שהם ברחו למקומות, שאליהם היה להם קשר קודם, אפילו אין הם מוכנים היום להודות בכך. יש להניח, שהם בחרו בקו

הבריחה הקצר ביותר – כשם שקודם לכן בחרו בקו ההגירה פנימה הקצר ביותר. אפילו לא נערך מחקר יסודי בסוגיית בחירתם של יעדי הבריחה, יש בידינו מספיק ראיות, המצביעות על קשר בין יעדי-הבריחה למקומות-המוצא. רוב התושבים שברחו מחיפה, מצפת ומטבריה – נסו לנצרת, לשומרון, לסוריה (סביב דמשק) וללבנון (לערי החוף). רוב תושבי יפו ברחו לרצועת עזה, ליו"ש ולעבר-הירדן. תושבי לוד ורמלה (והכפרים שמסביבם) ברחו ליו"ש, לעבר-הירדן ולחבל עזה. אף שאין נתונים מדויקים לגבי מספרם והתפלגותם של אלה בין האזורים השונים (יו"ש, חבל עזה, דרום-סוריה ולבנון) הרי שאין מחלוקת שרובם (55%) נמצאו תחת שלטון ירדני (כולל יו"ש) כשייתרתם מתפלגת כך: בחבל עזה – 23%; בלבנון – 12%; בסוריה – 10% (אבנרי, "טענת הנישול", ע' 238).

משמע, כמעט 80% מכלל "פליטי פלשתיין" נותרו בגבולות פלשתיין המנדטורית. לכן, אין כלל הצדקה לדבר על "פזורה פלשתינית" לגבי אותם אנשים שכלל לא עזבו את הארץ – אלא רק עברו מחלק אחד שלה לחלק אחר שלה. קל וחומר, שהבדואים, שהיוו מרכיב חשוב של מהגרי-עבודה פנים-ארציים אלה, אינם רשאים להימנות על פזורה זו, באשר כלל לא נטשו מגורי-קבע – אלא רק תחנות-מעבר ארעיות במסלול הנדודים שלהם, מאז ומקדם. מכאן, שעצם השימוש במונח "פזורה פלשתינית" הוא לא יותר מפרודיה על המונח "תפוצה יהודית", שתכליתה ליצור סימטריה כוזבת של "שתי מדינות לשני עמים". הערים שאליהן ברחו מהגרי-עבודה אלה (עזה, ירושלים, שכם ורבת-עמון), אינן מצויות מעבר לים ולהררי החושך, כפי שמתאר זאת הג'יהאד התקשורתי – אלא ערים בתוך פלשתיין המנדטורית, או ממש בסמוך לגבולותיה.

עובדות היסטוריות אלו, שהג'יהאד התקשורתי מנסה לטשטש, מפריכות לחלוטין את מיתוס הגלות של "פליטי פלשתיין" – מיתוס שעל בסיסו תובעים הם כבר 70 שנה את זכות השיבה. "פליטי פלשתיין" נוהגים להציג את בריחתם מחיפה ויפו כאילו הייתה זו שואה קוסמית שפקדה את בני-עמם, שאינה נופלת בעוצמתה מהשמדה פיזית של ממש. עולם הדימויים שבו הם משתמשים הוא בעל אופי מיתולוגי מובהק. יפו וחיפה אינן ערים שסביבן התקבצו מהגרים כלכליים, שגרו בצפיפות ובעוני – אלא מחוזות כסופים, שנטישתם משולה לגירוש אדם וחווה מגן-העדן האבוד. כאן – בפרברי ירושלים, שכם, חברון, עזה ורבת-עמון – ההווה הוא אפור ונטול תקווה; ואילו שם – בחיפה וביפו – מצוי עתיד מזהיר שכולו טוב. כאן גלות חשוכה, ואילו שם – מולדת שטופת אור. העובדה שירושלים, שכם, חברון, עזה ורבת-עמון הן חלק מאותה ארץ שבה נמצאות גם יפו וחיפה – ארץ שאנו מכנים בשם "ארץ-ישראל" והם בשם "פלשתיין" – כלל אינה מפריעה להם ליצור תהום שאינה ניתנת לגישור בין הערים הללו.

לוליינות מספרית ומילולית

בעיית "פליטי פלשתיין" אינה אפוא בעיה אמיתית – אלא הונאה שיצרו אויבי ישראל במטרה להשתמש באבק-אדם זה ככלי-נשק נוסף במלחמתם נגדה. הונאה זו משתקפת גם בניפוח מספר האנשים שברחו, שבזמן אמת נאמד בקצת יותר מ-300,000 איש בלבד – ואילו לאחר כעשור נאמד כבר בכמה מיליונים. כך, למשל, פ'ארס אל-ח'ורי, נציג סוריה במועצת-הביטחון של האו"ם, אמד בסוף מאי 1948 את מספר הפליטים ב-250,000. אמיל גורי, שהיה אז מזכיר הוועד הערבי העליון אמר ב-6 בספטמבר 1948 כי באמצע

יוני (בעת ההפוגה ה-1), היה מספר הפליטים 200,000 ואילו בסוף יולי (לאחר שנכנסה לתוקפה ההפוגה ה-2) קבע שמספרם עלה ל-300,000. הדיפלומט השבדי **פולקה בֶּרְנָדוֹט** (Folke Bernadotte), נציגו המיוחד של האו"ם בארץ-ישראל, הודיע 10 ימים לאחר מכן (16 בספטמבר 1948) כי לפי אומדנו מספר הפליטים הוא 360,000 (לרבות 50,000 בשטח ישראל). בשלב זה כבר הסתיימה למעשה הבריחה, שאלה הצטרפו לאחר מכן לא יותר מ-50,000 איש, שברחו מהגליל ומהנגב (כך, "אדמת מדיבה", ע' 33).

12 שנים לאחר מכן, כחלק מאותו היפוך של סיבות ותדמיות, כבר הוכפל ושולש מספר זה עד שהגיע לכמה מיליונים. בדיון שנערך בעצרת האו"ם בנובמבר 1960 אמר **אחמד שוקיירי**, שמדובר ב"**מיליון פליטים**". נציג לבנון דיבר כבר על "**מיליון ומעלה**". נציג מרוקו קבע שמדובר ב-1,120,000. נציג סודן עיגל את המספר ל"**מיליון וחצי**". אך הגדיל לעשות **אמיל גורי** (זה שבזמן אמת העריך שמדובר בכ-300,000 איש), כשהצהיר, שמדובר בלא פחות מ"**שני מיליון פליטים**" (כהן "פליטים", ע' 62).

מאז ועד היום הוצעו לא מעט אומדנים לגבי מספר "**פליטי פלשתיין**", שהתבססו בעיקר על גודל האוכלוסייה הערבית בגבולות הקו הירוק לפי מפקד האוכלוסין הבריטי שנערך בשנת 1931, בצירוף אומדן משוער של הגידול הטבעי (כ-2.5% שנתי) ובניכוי מספר התושבים שנותרו בגבולות הקו הירוק. למרות ההבדלים במסקנות, לפי רוב האומדנים הללו עומד מספר זה בין 367,000 איש (ד"ר וולטר פינר, "אגדת הפליטים הערביים", 1967) ל-520,000 איש (המספר הרשמי שקבעה ממשלת ישראל). מספרים אלה נמוכים בהרבה לא רק בהשוואה למספרים המנופחים של המנהיגות הערבית מנובמבר 1960, או של UNRWA בשנת

1966 (1,317,749 איש) – אלא גם מהמספרים שפרסמה בריטניה בספטמבר 1949 (בין 600,000 ל-760,000).

מספרם המדויק של "פליטי פלשתיין" חשוב הרבה פחות מהטיפול המיוחד שלו הם זכו. בעוד שכול יתר הפליטים בעולם טופלו ומטופלים על-ידי UNHCR (נציבות הפליטים העליונה של האו"ם) – עבור "פליטי פלשתיין" הוקם ארגון מיוחד בשם UNRWA (סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטי פלשתיין). ההבדלים העיקריים בין שני הארגונים הללו הם ב-2 נושאים: (1) הגדרת משך השהות בארץ הבריחה (לפני מועד הבריחה) הנדרש לצורך רכישת סטאטוס הפליטות; (2) הגדרת משך קיומו של סטאטוס הפליטות.

כדי לזכות בסטאטוס הפליטות לפי המבחנים שקבעה UNRWA, די בכך שאותו פליט שהה בארץ-ישראל שנתיים לפי הקמת המדינה – ואילו לפי UNHCR נדרש להוכיח מגורים של עשרות שנים בארץ הבריחה. הבדל זה, חשוב ככול שיהיה, הוא משני ביחס לקביעת משך קיומו של סטאטוס הפליטות, המקנה לא מעט הטבות סוציאליות. בעוד שלפי UNHCR פוקע תוקפו של סטאטוס הפליטות עם ההתאזרחות בארץ הקולטת או עם המוות (לפי המוקדם ביניהם) – הרי שלפי UNRWA סטאטוס זה הוא למעשה נצחי, בלא שום הגבלות דומות:

Under UNRWA's operational definition, Palestine refugees are people whose normal place of residence was Palestine between June 1946 and May 1948 , who lost both their homes and means of livelihood as a result of the 1948 conflict...The descendants of the original Palestine Refugees are also eligible for registration.

כתוצאה מהרחבת סטאטוס הפליטות על-ידי UNRWA, נוצר אותו מצב פרדוקסאלי המאפיין את סוגיית הפליטים בעשור ה-2 של המאה ה-21. בשעה ש-UNHCR מטפלת היום בכ-10.5 מיליון פליטים בעולם כולו – מטפלת UNRWA ב-4.7 מיליון **"פליטי פלשתיין"** (זילברשץ, "פליטים", ע' 29). עד כמה גדול אבסורד זה ניתן ללמוד גם מהשוואת גורלם של **"פליטי פלשתיין"** המטופלים על-ידי UNRWA עד היום – לגורלם של יתר הפליטים בעולם מאז 1945 ועד היום, שרובם השתקמו מזמן, בין שנסתייעו על-ידי האו"ם ובין שלא נסתייעו על ידו, אלא שוקמו על-ידי המדינות שקלטו אותם (כמו במקרה של קליטת מיליון פליטים יהודיים מאירופה ומארצות האסלאם על-ידי ישראל). מבין אלה, המקרים הבולטים הם: פליטים גרמניים (בעיקר מפרוסיה, מפולין ומצ'כיה) – 16 מיליון; פליטים פולניים (בעיקר מבלרוס ומאוקראינה) – 4.5 מיליון; פליטים הינדיים (מפקיסטן להודו) – 9 מיליון; פליטים מוסלמיים (מהודו לפקיסטן) – 6.5 מיליון; פליטים צפון-קוריאניים (לדרום קוריאה) – 9 מיליון; פליטים צפון-ווייטנאמיים (לדרום-ווייטנאם) – 0.9 מיליון; פליטים סיניים (להונגקונג) – 0.7 מיליון (כהן, "פליטים", ע' 19).

אלמלא הרחבה זו של הזכאות לסטאטוס הפליטות, מרבית מהגרי-העבודה שברחו ממישור-החוף והשפלה במלחמת 1948 כבר היו מאבדים מעמד זה – מהסיבה הפשוטה שחלפו כמעט 70 שנה מאז, ולכן אינם עוד בין החיים. חלק מהם, אלה שברחו לשטחים שבשליטת ירדן (כולל יו"ש), היו מאבדים מעמד זה כבר בשנת 1954, משום שזכו לאזרחות ירדנית בשנה זו. לכן, אין כמעט חשיבות למספר המדויק של **"פליטי פלשתיין"** בשנת 1948, שהיום לא נותר מהם אלא מספר זעום בלבד (ההולך ופוחת מדי שנה).

להבדל בטיפול שבו זכו "פליטי פלשתיין" בארצות הקולטות, היו השלכות על דרגת שיקומם של אלה. בעוד שבירדן רק כשליש מהם הגיע למחנות פליטים (ואילו השאר התיישבו בכפרים או התמקמו בערים ובפרבריהן) – הרי שבשאר המקומות רוכזו רובם במחנות פליטים, כאשר השלטונות נוקטים נגדם במדיניות של בידוד וסגר. למרות שכלפי חוץ המשיכו מדינות אלה להציגם כ"אחים" – הרי שבפועל זכו הם ליחס משפיל ומפלה, כל מדינה מהשיקולים האנוכיים שלה. כך, למשל, לבנון דחתה את אותם מחשש כי קליטת מסה כה גדולה של מוסלמים תפר את שיווי-המשקל הבינעדתי לרעת הנוצרים. לעומת זאת, מצרים וסוריה הקשיחו את היחס כלפיהם במטרה ללבות אצלם את השנאה כלפי ישראל, ובדרך זו להפוך אותם לחומר-נפץ במלחמה נגדה.

חמור במיוחד היה רק מצבם של הפליטים בחבל עזה, שנושלט על-ידי מצרים, שעד הסכם השלום עם ישראל ראתה עצמה כנושאת הדגל במאבק נגדה. חבל עזה, (שאורכו כ-35 ק"מ ורוחבו כ-8 ק"מ), הפך כתוצאה מכך לאחד האזורים היותר צפופים בעולם. ממשלת מצריים שללה מהם לא רק אזרחות (דרכון או תעודת זהות) – אלא גם כול אפשרות להקים מוסדות פוליטיים ו/או להשתקם כלכלית. הסגר שהוטל על חבל עזה והעמדה הנוקשה של שלטונות מצריים – שני אלה הפכו את חיי תושביו לגיהנום של ממש. למרות זאת הצליחו לא מעטים (בעיקר מקרב בעלי השכלה והכשרה מקצועית), להגר מהרצועה, במיוחד לארצות הנפט, וכך אף לסייע בידי המשפחות שהשאירו מאחור. מאידך, הייתה להגירה זו גם השפעה שלילית, בהשאירה מאחוריה ריכוז של השכבות היותר חלשות כלכלית וחברתית.

לעומת זאת, בסוריה ובלבנון הייתה הגירה מתמדת החוצה – הגירה שרוקנה למעשה את המחנות במהירות גדולה בהרבה ממה שהיו השלטונות מוכנים להודות, כי אילו עשו כן היה נפגע הסיוע הנדיב של אומות המערב. עם זאת, מהדו"חות השנתיים שפרסמה UNRWA עולה, כי כבר בשנת 1962 נותרו במחנות הללו פחות מ-40% מכלל הפליטים, כשמספר זה משקף התפלגות פנימית כדלקמן: בירדן – 18%; בעזה – 14.3%; בלבנון – 5.5%; בסוריה 1.7% (שכטמן, "הפליט בעולם" ע' 234). בדו"ח על המצב בלבנון בשנים 1951-1952 נאמר (פיטרס, "מאז ומקדם", ע' 32):

שני-שלישים מן הפליטים חיים לא במחנות אלא מחוצה להם... אותם פליטים ששיחק להם המזל, יותר אינם נזקקים אפילו למנות הקצובות אלא חיים ברווחה למדי... ועובדים במקומות עבודה טובים.

בשנת 1959 דווח על-ידי העיתון הלבנוני **אל-חיאא** כי (שם, ע' 32):

מתוך 120,000 הפליטים שנכנסו ללבנון, נמצאים עדיין במחנות לא יותר מ-15,000... למרות המקהלה הרעשנית של סביבתם, הפליטים נוטים להשתלב מיד.

האינטגרציה דה-פקטו של רוב "**פליטי פלשתיין**", אפילו הייתה חלקית, עמדה בניגוד משווע לתיאור מצבם בפרסומים הרשמיים של מצריים, סוריה ולבנון. בפועל היה מצבם של רבים מהם טוב בהרבה משל שכניהם המקומיים, בשל הסיוע הנדיב שקיבלו מ-UNRWA. כך, למשל, בדו"ח שמסר **נדים מקדיסי** בשנת 1960, נאמר כי (שכטמן, "הפליט בעולם", ע' 235):

את מקומם של אלפי האוהלים תפסו יישובים מודרניים, על מבני האבן שלהם, רחובותיהם, בתי-החולים, בתי-הספר והמוסדות המוניציפאליים. את מקומם של מחנות הפליטים העלובים והמזהמים תפסו יישובי פליטים נקיים וברמה סניטארית גבוהה מזו של יישובי שכניהם הערבים.

הבדל נוסף בין שני ארגוני הפליטים הללו משתקף ביחס השונה כלפי עבריינות פוליטית. לפי UNHCR, פליט שביצע "פשעי מלחמה" או "פשעים נגד האנושות" מאבד את סטאטוס הפליטות – ואילו לפי UNRWA יכולים גם רוצחים נתעבים להמשיך וליהנות ממעמד נכבד זה עד סוף חייהם, ואפילו להורישו לצאצאיהם עד סוף כול הדורות.

תוצאת ההרחבה של סטאטוס הפליטות היא אבסורד שאין גדול ממנו: אדם ששהה שנתיים בלבד בחלק מסוים של ארץ-ישראל (במישור-החוף ובשפלה), בדרך-כלל במעמד של פועל זר, ואשר כתוצאה ממלחמת 1948 עבר לחלק אחר שלה (יש"ע או ירדן) – אדם שכזה יכול להפוך ל"פליט נצחי" (על-ידי הורשת סטאטוס הפליטות לצאצאיו עד סוף כול הדורות), אפילו הוא (או מי מצאצאיו) התאזרחו במקום מגוריהם החדש, ואפילו הפך הוא (או מי מצאצאיו) לטרוריסט נתעב. אבסורד זה, שאין לא הקבלה בשום מקום אחר בעולם, יכול היה להיווצר רק משום שהיה בכוחו לשמש כלי במלחמה להשמדת ישראל. כך הפך UNRWA – ארגון סעד ותעסוקה, שהוקם וממומן עד היום על-ידי מעצמות נוצריות – לחממה של טרור ערבי-אסלאמי רצחני, שכול תכליתו היא להשמיד יהודים.

על הקשר בין UNRWA לטרור אפשר היה ללמוד למן תחילת פעולתו של הארגון. מי שאמור היה להמציא סעד ותעסוקה לאבק-האדם שברח על נפשו במלחמת 1948,

הפך אותו לאבק-שריפה של הג'יהאד המודרני. עובדה זו משתקפת בכך, שלא רק המחבלים גויסו מתוך "פליטי פלשתיין" – אלא גם מנהיגיהם. כך גם קרה, ששליחיו של UNESCO (שנוסד כדי "לתרום לשלום לביטחון ולשיתוף-פעולה בינלאומי באמצעות חינוך, מדע ותרבות"), מנהלים היום בתי-הספר הממומנים על-ידי UNRWA, ושבהם מלמדים כיצד לשנוא ולרצוח יהודים. אותו ארגון, שנוסד מתוך שאיפה "להנחיל ברחבי העולם רגש של כבוד כלפי ערכי הצדק, שלטון החוק וזכויות האדם", סייע בעבר, ומסייע גם היום, לגדל ולחנך את הדור הבא של רוצחים נתעבים. חלק ניכר מתוכניות הלימוד בבתי-הספר של UNRWA מוקדש למטרה אחת – השמדת ישראל. כבר בעשור ה-1 שלאחר מלחמת 1948 שיננו התלמידים בבתי-ספר אלה משפטים כגון (כהן, "פליטים", ע' 92):

נשק, תותחים ומטוסי-מיג, העולים במהירותם על מהירות השדים – כל אלה ישמידו את בני הציונים הרשעים. אנו נרמוס את הציונים ברגלינו. נטיל פצצות מוות על תל-אביב ונהרסה בתוך שעותיים.

או (שם, ע' 91):

הוי פלשתיין!

ישראל לא תישאר – גורלה נחרץ לכיליון.

כשיקומו הערבים להלחם בך – אלוהים יהיה לצדם.

נאצר נשבע באלוהים, כי לא ייכנע ולא ינוח,

עד שובך אלינו. הוי פלשתיין!

מספר שפרסם לאחרונה דוד בדן (מנהל המרכז לחקר מדיניות המזרח-התיכון), עולה, שמאז ועד היום ההסתה בבתי-הספר הללו לא רק שלא פחתה עם השנים – אלא להפך: הלכה וגברה עם הזמן. הג'יהאד התקשורתי, על כול

מרכיביו (שלילת הלגיטימיות של ישראל, הדמוניזציה שלה והקריאה למאבק מזוין נגדה) – זה המסר שאותו מעבירים בתי-ספר אלה לתלמידיהם (D. Bedein: Roadblock to peace).

הונאת השיבה

תביעת השיבה לערים ולכפרים במישור-החוף ובשפלה אינה מועלית משיקולים הומניטאריים של עשיית צדק – אלא במטרה להציף את ישראל בהמוני בני-אדם עוינים, ובדרך זו להביא לחיסולה הפוליטי והפיזי.

זהותם של "פליטי פלשתיין" מזויפת וטקטית לא פחות מזהותה של "פלשתיין" עצמה – שתי זהויות משלימות שכול כוונתן להביא להשמדת ישראל. בדומה לשאר המכשירים התעמולתיים של הג'יהאד התקשורתי, גם "תביעת השיבה" אינה מכוונת אלא לחסל את ישראל. ככלל, גורל הציונות מתואר בתעמולה זו, כתלוי, לשבט או לחסד, בידי הגורם הדמוגרפי. אתוס השיבה, כציווי המוטל על העם הפלשתיני כולו כדי לטהר את פלשתיין מן "הטומאה היהודית" – אתוס זה לא נוצר אלא כדי להביא להכחדת מדינת ישראל, תוך הסוואת יעד זה בלשון משפטית נקייה כביכול.

קשה לתאר עיוות נורא יותר של רעיון הומניסטי כלשהו, מאשר לעשות אנאלוגיה בין זכות עם ישראל לשוב למולדתו עתיקת היוםין, לאחר שבניו הוגלו ממנה לפני אלפי שנים לארבע קצוות תבל – לבין התביעה להשיב את "פליטי פלשתיין" ליפו ולחיפה, ערים שבהן שהו באופן ארעי בלבד, ושמהן לא הורחקו אלא מספר קילומטרים. גם מבחינת הכוונה שבתביעה זו – זהו סירוס נורא. בעוד שהתביעה הציונית יונקת את שורשיה מרוחם של נביאי

ישראל, שראו בקיבוץ גלויות-ישראל מימוש של צדק היסטורי – הרי שהקריאה להשיב את "פליטי פלשתיין" לשטחה של מדינת-ישראל, לא באה אלא כדי להביא להשמדתה של מדינה זו, על ידי הצפתה בהמוני בני-אדם עוינים לה.

עד כמה מניפולטיבית וטקטית היא "תביעת השיבה", אפשר ללמוד מאותן הצהרות כנות (בניגוד לתעמולה השקרית השוטפת) שבהן נאמר במפורש, כי אין הם אלא כלי נוסף במאבק המתמשך להשמדת ישראל. אף שכלפי חוץ מוצגת התביעה לזכות השיבה כאקט הומניטארי – הרי שכלפי פנים מוצגת האמת העירומה כפי שהיא: לקבל לגיטימציה בינלאומית להצפה דמוגרפית עוינת בתוך ישראל. מסיבה זו, גם לו הייתה קיימת "זכות שיבה" במשפט הבינלאומי (זכות השנויה במחלוקת בקרב המשפטנים), הרי שלא ניתן היה להחילה על "פליטי פלשתיין", כפי שתובע זאת העולם הערבי-מוסלמי. זכויות משפטיות ניתן לרכוש רק ביושר – לא במרמה. לכן נשללים סעדים משפטיים מעבריינים. כלל ברזל זה הוא מיסודותיו של המשפט העברי, הקובע "שלא יהא חוטא נשכר" (כתובות ל"ו/ב), כמו גם מיסודותיו של המשפט הרומי – "ex injuria jus non oritur" ("מעוולה לא תצמח זכות").

המניע להנצחתה של בעיית "פליטי פלשתיין" על-ידי העולם הערבי-מוסלמי היה בעיקרו אותו מניע מרכזי שהביא לידי הופעתה – להמיט חורבן על מדינת-ישראל. זוהי מטרה שקופה וגלויה. מעולם לא ניסה שום מנהיג ערבי להסתירה או לטשטש אותה. היא מקובלת כדבר המובן מאליו. חזור וחזור הבהירו המנהיגים הערביים כי סירובם לקלוט פליטים באדמותיהם הנרחבות (הריקות והרעבות לכוח

אדם) נובע מעמידתם התקיפה על זכותם של "פליטי פלשתיין" לשוב לבתייהם – כש"זכות" זו זוהתה עם זכות הבעלות של "האומה הערבית הגדולה" על ארץ-ישראל כולה. מימוש הזכות הזאת משמעה הצפת ישראל במיליוני בני-אדם עוינים, שיחריבו אותה מבית – לאחר שנכשלו הניסיונות להחריבה בכוח צבאי מבחוץ. הנצחתה של "בעיית הפליטים" היא אפוא חלק מאותה מדיניות השוללת לחלוטין את זכותה של מדינת היהודים להתקיים.

הדוברים הערביים אינם מסתירים כלל כוונותיהם אלו. בהסתמכם כביכול על החלטות או"ם (בעיקר החלטה 194 מיום 11 בדצמבר 1948), מתעלמים הם לגמרי מהתנאי המפורש המתנה את מימוש זכות השיבה בהתחייבות לקיים יחסי שלום ושכנות טובה. אין הם גם מוכנים לשום פשרה, לשום ויתור, לשום דיבור על קליטת חלק מהפליטים גם בארצותיהם. כשהם מאוחדים על-ידי שנאה לוחטת כלפי ישראל ואדישותם לגורל "אחיהם", נערכים כל הדוברים הערביים, ובפיהם תביעה אחת בלבד – להחזיר את "פליטי פלשתיין" לחיפה, ליפו, ללוד, לרמלה, לאשדוד ולאשקלון (ערי החוף שבהן מרוכזת היום מרבית האוכלוסייה היהודית). תביעה זו אף פעם אינה כרוכה בהשלמה עם קיומה של ישראל והכרה רשמית בה – אלא עם השמדתה בלבד. כך, למשל, ב-11 באוקטובר 1949 הכריז מוחמד סלאח אד-דין, מי שהיה אז שר החוץ של מצריים באותה עת, כי (כהן, "פליטים", ע' 120):

על-ידי התביעה להחזרת הפליטים לפלשתיין, מתכוונים הערבים להחזירם כאדוני הארץ, ולא כעבדים. ביתר בהירות, הם מתכוונים לחיסול מדינת ישראל.

בדומה לכך, נאמר בשנת 1957 בהחלטה של ועידת- הפליטים שהתכנסה בעיר חומס שבסוריה כי (כך, "אדמת מריבה", ע' 41-42):

כל דיון שמטרתו להמציא לבעיית פלשתינ פתרון שאינו מבוסס על הבטחת זכותם של הפליטים להכחיד את ישראל ייחשב חילול קודשי העם הערבי ומעשה-בגידה.

בספטמבר 1961 הצהיר **גמאל עבד אל נאצר**, שליטה הרודני של מצריים ונושא דגלה של האידיאולוגיה הפאן-ערבית, כי (שם, ע' 42):

אם יחזרו הערבים לישראל – תעבור ישראל מן העולם.

משהועבר הלפיד לארגוני הטרור, שצמחו בקרב "פליטי פלשתינ", חזרו והצהירו הם שוב-ושוב, כי מטרתם אינה לחיות בשלום עם ישראל – אלא להחריבה. כך, למשל, מצוטטים באתר האינטרנט של **הפת"ח** דבריו של **סח'ר חבש** (חבר הוועד המרכזי של הפת"ח וראש המחלקה האידיאולוגית של ארגון טרור זה), שאמר בהרצאה באוניברסיטת א-נג'אח בשכם, בשנת 1988, כי (ארנון, "קו החריש והאש", ע' 415):

עבורנו, נושא הפליטים הוא הקלף המנצח, שמשמעותו – קיצה של ישראל.

פרק 9: שקריות הנוסחה "שלום תמורת שטחים"

המושג הזה שאנחנו חיים איתו כול הזמן, המושג של "שלום במזרח-התיכון" – כלומר מערכת-יחסים הדומה למערכת-היחסים בין מדינות אירופיות אחרי המלחמה, בינינו לבין עולם האסלאם – לא ייתכן לעולם. כלומר, המילה "שלום" צריכה להיעקר מתוך המילון של השיח הישראלי, מפני שהיא איננה קיימת במילון של השיח המוסלמי האמיתי. בשביל האסלאם ישנו רק דבר אחד, והוא: השמדתה של מדינת ישראל, ואם אפשר – השמדתם הפיזית של כול יהודיה. כול הדיבורים על שלום הם אחיזת-עיניים – אך לא רק הדיבורים על שלום, אלא גם דיבורים על הפסקת-אש הם אחיזת-עיניים. מדוע? מפני שבתפישה האסלאמית מותר לשקר כאשר רוצים להרוס את האויב.

פרופ' משה שרון ("קללת אדריאנוס")

בין שלל השקרים שמפצים אויבי ישראל, במטרה לגרום לדה-לגיטימציה שלה, שקר מתועב במיוחד הוא הצגת ישראל כמדינה מחרחרת מלחמה ותאבת התפשטות וכיבושים. שקר מתועב זה לובש גרסאות שונות, כגון הטענה שבמלחמת ששת הימים כבשה ישראל שטחים של עם אחר, ושכיבוש זה הוא המכשול העיקרי לכינון שלום בארץ ובמזרח התיכון כולו. שקריים הם אף הפתרונות שמציעים אויבי ישראל כדי לכונן שלום, כגון הנוסחה "שלום תמורת שטחים", או "שלום תמורת מדינה פלשתינית" או "שלום תמורת השבת הפליטים" וכד'.

הטענה, שהתוקפנות הישראלית היא המכשול לכינון "שלום אמת במזרח-התיכון", הועלתה לראשונה לאחר ניצחונה המפתיע של ישראל במלחמת ששת הימים – טענה המסמנת את ראשיתו של הג'יהאד התקשורתי. אם עד לאותה עת ניסה העולם הערבי-מוסלמי להשמיד את ישראל בכוח צבאי – הרי שמאז ועד היום עושה הוא זאת בכוח התקשורתי, כשאין הוא בוחל בשום אמצעי להשגת מטרה זו. בדומה לעשיית שימוש הציני בזכות להגדרה עצמית, כך גם עושה הג'יהאד התקשורתי שימוש ציני בשאיפה העולם המערבי לשלום – אידיאל שאין גבוה ממנו בסולם הערכים המערבי. שימוש זה הינו ציני במיוחד, מאחר שבמוקד ערכי האסלאם לא עומד השלום אלא המלחמה (הג'יהאד) – מלחמה שבה הכול מותר, רבות ובמיוחד לשקר בלי למצמץ כלל.

הנוסחה "שלום תמורת שטחים" היא שקרית משתי סיבות: (א) לפי תפישת השלום המודרנית, השלום הוא זכות משפטית מוחלטת, בלתי מותנית בשום תמורה, ולכן לא צריך לשלם בעבור השלום בשום מטבע; (ב) לפי תפישת השלום הערבית-מוסלמית, נדרש לשלם עבור השלום מחיר מופקע – כניעה מוחלטת לאימפריאליזם האסלאמי שמטרתו לכבוש את העולם כולו.

כלומר, לפי תפישת האסלאם, השלום לא רק שיש לו מחיר, אלא שהמחיר כבד הרבה יותר ממה שנדרש מישראל במוצהר. המחיר הוא כניעה פוליטית ותרבותית כאחד: אובדן הריבונות והזהות הלאומית לטובת הריבונות והזהות האסלאמית. גם אם תענה ישראל לכל הדרישות המופנות אליה כעת (שטחים, מדינה פלשתינית, ירושלים, שייבת הפליטים וכד') – גם אז לא ייכון שלום בארץ. רק משעה שישראל תסכים לוותר על ריבונותה וזהותה

הלאומית, יושג בארץ **"שלום"**. לא מדובר אפוא בשלום עם ישראל – אלא ב**"שלום"** בלי ישראל.

השלום, שעד לכינון המשפט הבינלאומי המודרני הובטח על ידי מאזן כוחות בין טריטוריות מדיניות, ולכן היה שביר מאוד, הפך להיות נושא לזכויות וחובות משפטיות, בדומה לזכויות ולחובות המוטלות על בני אדם כפרטים. המשפט הבינלאומי המודרני הקנה לאומות העולם שלוש זכויות יסוד: (א) **הזכות לשלום וביטחון**; (ב) **הזכות לשמירה על השלמות הטריטוריאלית של כל מדינה ומדינה**; (ג) **הזכות לעצמאות מדינית**. בעשותו כן, הפליל המשפט הבינלאומי לא רק את המלחמה, אלא אף את האיום לעשות בה שימוש לצורך השגת מטרות פוליטיות.

מרגע שהשלום הפך לזכות יסוד, הפך גם המושג ההיסטורי **"הסכם שלום"** לבלתי לגיטימי, באשר זכות יסוד זו אינה ניתנת למיקוח ולהסכם, אלא היא מוענקת ללא מתן תמורה כלשהי לכל אומות העולם על ידי המשפט הבינלאומי. מדינה, או אפילו ארגון פוליטי שהוא פחות ממדינה, המפרים את האיסור לעשות שימוש באלימות ו/או איום באלימות, הם בבחינת עבריינים בינלאומיים המבצעים עבירות שהן בבחינת **"פשע נגד השלום"** או **"פשע נגד האנושות"**.

בתרבות הפוליטית של האסלאם נתפשים המונחים **"מלחמה"** ו**"שלום"** באופן שונה לחלוטין מהמשמעות שמקנה להם המשפט הבינלאומי המודרני. במידה מסוימת דומה תפישת המשפט המוסלמי לתפישה שרווחה במערב עד המאה ה-20. בדומה ל**"דוקטרינת המלחמה הצודקת"**, ששלטה בעולם הנוצרי בעבר – כך גם בעולם המוסלמי שלטת עד היום **"דוקטרינת הג'יהאד"** (**"דין מוחמד בסייף"**),

לפיה השימוש באלים לשם כפיית האסלאם הוא לא רק לגיטימי, אלא אף בעל משמעות של חובה דתית.

האסלאם אינו מכיר בתפישה המודרנית של הפללת המלחמה – אלא לכל היותר במצבים של הפסקת-אש או שביתת-נשק, שהם תמיד זמניים ונגזרים מיחסי-הכוחות שבין המוסלמים לאויביהם. כשידם של המוסלמים היא על התחתונה, מול אויב חזק מהם, מותר להניח את הנשק ולהסכים ל"הודנה" – מונח שאפשר להקבילו ל"הפסקת אש" או "שביתת נשק". לעומת זאת, כאשר המוסלמים נמצאים ביתרון כוח, מותר להם לחוס על המנוצחים ולהכתיב להם את ה"סולח" – מונח המקביל ל"כתב כניעה". עיקרו של הסולח הוא כפיפותו של בן החסות ("הדימי") לאדונו המוסלמי.

המשפטים האסלאמיים נשארו עד היום קשורים לתפישת הריבונות המאוחדת והאוניברסאלית של הח'ליף, ומשום כך אין הם יכולים לאמץ את עקרונותיו של המשפט בינלאומי המודרני. שאלת היחסים בין מדינות מוסלמיות מעוררת שאלות משפטיות כבדות, שאין למשפט האסלאמי מענה עליהן. לעומת זאת, היחסים עם מדינות שאינן מוסלמיות אינן נבחנות כלל במישור המשפטי, אלא רק במישור הצבאי: יחסים אלה נתפשים גם היום כמלחמה מתמדת בין המאמינים לכופרים ("ג'יהאד"), המופסקת על-ידי שביתת-נשק קצרות ("הודנה" או "סולח").

לפיכך, על פי תפישת האסלאם, שלום אמת אינו יכול להתקיים בעולם הנוכחי, שרובו נמצא עדיין ב"בית המלחמה" והשייך ל"אומת הכפירה". שלום אמת יושג רק משעה שהאסלאם יצליח להשתלט על העולם כולו, משימה שהיא בלתי אפשרית בכל טווח נראה לעין, אך אסור לוותר עליה.

לפי תפישת השלום האסלאמית, מחיר השלום הוא אובדן הריבונות הלאומית לטובת הריבונות האסלאמית האימפריאלית, בד בבד עם אובדן הזהות הלאומית לטובת הזהות האסלאמית. שלום זה, אותו אפשר לכנות בשם **"שלום של בית כלא"**, שרר בעבר ברחבי האימפריות האסלאמיות (ובמידה מתונה יותר אף באימפריות היסטוריות אחרות).

על רקע תפישה זו ניתן להבין עד כמה שקרית היא הנוסחה של **"שתי מדינות לשני עמים"**, כדרך להשכין שלום בארץ ובמזרח-התיכון. לא רק שהצד הערבי-מוסלמי אינו מכיר בזהות הטריטוריאלית הנפרדת של הפלשתינים, אלא שאף אין הוא מאמין כלל באפשרות להשיג שלום. לפיכך ברור, ששלום עם מדינת ישראל הוא בלתי אפשרי בהיותו פוגע בערכי הליבה של האסלאם. המלחמה בישראל נתפשת לא רק כנורמטיבית, אלא גם כמצווה דתית (**"ג'יהאד"**) – אף אם סותרת היא את התחייבויותיהן של המדינות הערביות-מוסלמיות על-פי מגילת האו"ם. לפיכך ברור גם שאין אויבי ישראל מתכוונים כלל להגיע עמה לשלום אמת, אלא לכל היותר להשיג הפסקת אש זמנית (**"הודנה"**), כל עוד מאזן הכוחות נוטה לרעתם, תוך תקווה להשתנות יחסי הכוחות לטובתם, שאז יוכלו להכניעה ולהכתיב לה את תנאי הכניעה שלהם (**"סולח"**).

על רקע זה ניתן אף להבין טוב יותר את המניע לאיבה כלפי ישראל. השנאה כלפי ישראל נובעת לא רק בשל היותה מדינה בעלת תרבות שונה, אלא גם בשל תביעתה לממש את זהותה הטריטוריאלית, זהות שטרם הופנמה על ידם ושאין הם מכירים בלגיטימיות שלה. מסיבה זו רואים הם בציונות את האויב העיקרי, ולא דווקא את היהודים או הישראלים. הציונות היא תנועת זהות טריטוריאלית,

ובתור שכזו מאיימת היא על זהותם הערבית-אסלאמית יותר מכל דבר אחר.

בפרספקטיבה של המשפט הבינלאומי הפלילי, כפי הסדרתו במגילת האו"ם, ב"אמנה למניעת השמדת עם" ובמסמכים נוספים – המלחמות שניהלו שכנותיה של ישראל נגדה, כמו גם האיום המתמיד להשמדה, מהווים "פשעים נגד השלום" ו-"פשעים נגד האנושות" גם יחד. לכאורה הוכרזו המלחמות הללו כדי להגן על "העם הפלשתיני" מפני "הקולוניאליזם הציוני" – אך למעשה לא התעניינו הן כלל בגורלו, אלא רצו בכיליונה של ישראל, כדי לחלק את שטחה ביניהן. כוונות ההשמדה שלהן באו לביטוי בהצהרות מפורשות, חוזרות ונשנות, "לזרוק את היהודים לים". כך, למשל, ביום שלמחרת ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (15.5.48), הצהיר כאמור **עזאם פאשה**, מזכיר הליגה הערבית באותה עת, כי תהיה זו מלחמת השמד וטבח. מפאת חשיבות הדברים אחזור עליהם שוב:

תהא זו מלחמת השמד וטבח, שתיזכר לדורות...
בדומה לשחיטות המונגולים ומסעי-הצלב.

בזמן אמת כלל לא הסתירו שכנותיה של ישראל את כוונותיהן הרצחניות, שעמדו בניגוד מוחלט לאיסור על שימוש באלימות ביחסים הבינלאומיים – כפי שניתן ללמוד, בין השאר, מדבריו של **טריגוור לי** (Trygve Lie) מזכירו הכללי של האו"ם באותה עת (כהן, "פליטים", ע' 37):

זו הייתה הפרה מזוינת של החלטות או"ם, והן (מדינות ערב – א.י.) נתנו פומבי לתוקפנות...הפלשה שנערכה על ידי מדינות ערב לארץ-ישראל הייתה הדוגמא הראשונה של תוקפנות מזוינת, אותה חזה העולם מאז תום מלחמת-העולם ה-2.

מלחמת 1948 נתפשה לא רק כסכסוך אזורי, אלא גם כחלק ממאבק גלובלי בין המזרח-התיכון המוסלמי למערב – מאבק שבו הייתה ארץ-ישראל (וממשיכה להיות גם היום), שדה-קרב מרכזי. היישוב העברי ראה את עצמו (וכך אף נראה בעיני העולם הערבי כולו), כעמדה קדמית של המערב, כשההתקפה עליו נתפשה כמלחמה נגד המערב וערכיו – ובה בעת גם תגובה למה שנתפש בעיניו כעושק קולוניאליסטי של אדמה מוסלמית קדושה. לא ניכרה שום נכונות לתפוש את הציונות כתנועת שחרור לאומית, שניתן להתפשר עימה – התנגדות שהתעצמה לנוכח הפער שבין הציביליזציה המערבית, המפותחת מבחינה ארגונית וטכנולוגית, לבין הציביליזציה הערבית-מוסלמית שסבלה מפיגור ניכר בתחומים אלה.

היסטוריונים רבים נוטים להתעלם מרטוריקת הג'יהאד שליוותה את ההתקפה המשולבת של 7 מדינות דוברות ערבית על היישוב העברי – התעלמות שמקורה בתפיסת העימות במונחים חילוניים מובהקים. גישה זו מוטעית לחלוטין. מלחמת 1948 הייתה, מנקודת-מבט ערבית-מוסלמית, מלחמת דת מובהקת – מלחמה על טריטוריה, שחוללה בידי הכופרים הציוניים. אפילו המלך עבדאללה (המתון שבמנהיגי הקואליציה הערבית) חזר ודיבר בחודשים שקדמו ל-15 במאי 1948 על **"הצלת המקומות הקדושים"**, ובהתקרב יום הפלישה נעשתה התמקדותו בירושלים כפייתית יותר ויותר. בדומה לכך, גם **חסן אל-בנא**, מייסד תנועת **האחים המוסלמים**, אמר כי (מוריס, 1948, ע' 425):

פלסטין תופסת בנפשנו מקום רוחני מקודש, העומד מעל רגש לאומי מופשט. בתוכה אנו חשים את

רוחה המבורך של ירושלים ואת ברכות הנביאים ותלמידיהם.

רבים בעולם הערבי-מוסלמי ראו במלחמה נגד היישוב העברי בארץ-ישראל מלחמת קודש במובן של ג'יהאד, כפי שהכריזו האחים המוסלמים כבר בשנת 1938 (שם, ע' 426):

ללחום למען פלסטין זו חובתו הבלתי-מעורערת של כל מוסלמי.

המלחמה נתפשה כג'יהאד שיש לגייס עבורו את כול המשאבים, בכוח אדם ובכסף, אפילו כרוך הדבר בויתור על העלייה לרגל למכה – ג'יהאד שנתפש במושגים נבואיים-אפוקליפטיים, כפי שניתן ללמוד מהחדית' שצוטטה פעמים רבות באותם ימים (שם, ע' 426):

יום התחייה לא יבוא עד אשר יילחמו המוסלמים ביהודים, עד שיתחבאו היהודים מאחורי עצים וסלעים ועד אשר העצים והאבנים יצקו לכל עבר: "הו, מוסלמי, הנה יהודי מאחורי, בוא והרגהו".

המסגדים וחכמי הדת האסלאמיים (علماء, עולמא) מילאו תפקיד מרכזי בג'יהאד זה, שאליו הצטרפו גם תושבים נוצריים. כך, למשל, מתיאל מוע'נם, נוצרייה ילידת לבנון שעמדה בראש ארגון נשות פלסטין (שהיה מסונף לוועד הערבי העליון), אמרה לכתבת שראיינה אותה בתחילת מלחמת האזרחים (שם, ע' 426):

החלטת האו"ם ליכדה את כל הערבים כפי שלא היו מלוכדים מעולם, אף לא נגד הצלבנים.... מרגע שהוכרזה "מלחמת קודש" אין שום סיכוי למדינה היהודית לשרוד. הסוף יהיה שכל היהודים ייטבחו.

התכחשות שכנותיה לתוקפנותן באה רק לאחר התבוסה המוחצת ביוני 1967, כחלק מהשינוי באסטרטגיה שלהן, שבמרכזה **"כיבוש השטחים"** ו-**"דיכוי העם הפלשתיני"**. מעתה ועד היום חוזרות מדינות אלו על השקר, שלפיו לא הן שפתחו במלחמות, אלא ישראל – וכי הן קורבנותיה של תוקפנות זו. מכאן צמח השקר, שלפיו ישראל היא **"מקור מתמיד של איום לשלום במזרח-התיכון ובעולם כולו"**, כדברי **האמנה הפלשתינית** (סעיף 22) – שקר שהופנם במלואו על ידי הקהיליה הבינלאומית.

מדינת ישראל כמה כחוק, מתוקף החלטות חבר הלאומים ועצרת האומות המאוחדות, ועל יסודותיו של המשפט הבינלאומי, ומכאן זכות קיומה, בלי קשר למידת רצונם של אויביה להכיר בה. ישראל נאלצה להיאבק על קיומה, מכיוון שבמועד הקמתה, ואף לאחר מכן, לא היה בכוחו של האו"ם לאכוף את המשפט הבינלאומי, בעיקר כתוצאה מהמלחמה הקרה, שהתפתחה ממש בסמוך להקמת המדינה. מבחינה משפטית, השימוש באלימות שעושים אויבי ישראל כדי לחסל אותה, הוא הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי, ואף עדות לחוסר האונים שלו.

הציונות היא אולי התנועה המדינית היחידה במאה ה-20, שניסתה לבסס את קיומה על עקרונותיו של המשפט הבינלאומי בלבד, ולא על השימוש באלימות. כך, למשל, כבר **בקונגרס הציוני ה-1**, שנערך בבאזל באוגוסט 1897, הכריז הרצל כי: **"הציונות שואפת להקים בית-מולדת לעם ישראל בארץ-ישראל, שיהא מובטח על-ידי המשפט הפומבי"** (פיינברג, "בעיות במשפט" ע' 24). בדומה לכך, עם ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, נאמר **במגילת העצמאות** כי:

אנו קוראים – גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חודשים – לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם הערבי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ המשותף לקדמת המזרח-התיכון כולו.

השימוש שעשתה ישראל באלימות למן הקמתה, לא היה אלא מלחמת מגן לגיטימית, לנוכח אוזלת ידו של המשפט הבינלאומי לאכוף את השלום והביטחון על האזור.

מדינות ערב, לעומת זאת, חרף היותן חברות באו"ם, התעלמו אז, וממשיכות להתעלם אף עתה, מקיומו של המשפט הבינלאומי, לא רק ביחסן למדינת ישראל, אלא אף ביחסים הפנים-ערביים. המשפט הבינלאומי ומוסדותיו, אף שהיו המסד להקמתן של מדינות אלו, מעולם לא הוכרו על-ידן, אף שהרטוריקה הערבית מנסה לערפל זאת, על-ידי כפל הלשון האופיינית לה.

להלכה, כפופות מדינות אלו (ואף מדינות מוסלמיות דוגמת איראן) למשפט הבינלאומי – אך למעשה כפופות הן למשפט האסלאמי. המשפט הבינלאומי נתפש ככפוי על-ידי מעצמות המערב, בעוד המשפט המוסלמי נתפש כמובנה בתרבות המוסלמית שלהם, ומכאן עליונותו הנורמטיבית.

חוסר יכולתו של המרחב הערבי-מוסלמי להפנים את הנורמות של המשפט הבינלאומי נובע אפוא בראש

ובראשונה מאי הכרתו בלגיטימיות של הזהויות הטריטוריאליות שאת היחסים ביניהן מסדיר משפט זה. כל עוד אין אויבי ישראל רואים עצמם כפופים למשפט הבינלאומי לא ייכון שלום אמת באזור, אלא לכל היותר "שלום של מאזן כוחות", "מלחמה קרה" ותו לא. על ישראל לשלול על הסף את הדרישה לתת תמורה בעבור השלום, ואף אין היא צריכה לשאוף להסכמי שלום, באשר אלה אינם חוקיים עוד. רק משעה שיופנם מושג השלום הנורמטיבי הבינלאומי, ניתן יהיה לכונן שלום אמת באזור.

פרק 10: שקר מרכזיות הסכסוך הישראלי-פלשתיני

באו"ם, כמו בתקשורת ובדיפלומטיה העולמית בכללה, התמחו הערבים בטאטוא כול אלימות בינם לבין עצמם אל מתחת לשטיח. יש משהו מפליא ביכולתו של העולם להתמקד בסכסוך בין ישראל לערבים, שבו נהרגו בחמישים שנה כ-70 אלף איש, ולהתעלם מסכסוכים עקובים מדם במזרח-התיכון שבהם נספו מיליוני בני-אדם: פלישת מצרים לתימן (250 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים באלג'יריה (מיליון הרוגים), מלחמת האזרחים בלבנון (150 אלף הרוגים), פלישת לוב לצ'אד (100 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים בסודן (500 אלף הרוגים לפחות), מלחמת איראן-עיראק (למעלה ממיליון הרוגים) ולאחרונה מלחמת המפרץ (100 אלף הרוגים). לפי כל אמות מידה של הרג וסבל, גם הקטן שבסכסוכים אלה עולה כמה מונים על כל מה שאירע ביובל שנים של הסכסוך הישראלי-ערבי. על רקע זה, קשה לאדם בר-דעת לקבל את הטענה המסולפת, שאפשר לדחוס את כל הסכסוכים במזרח-התיכון ל"מיטת סדום" של הבעיה הפלשתינית.

בנימין נתניהו

השקר בדבר הציונות כמכשול לשלום במזרח-התיכון

המצאת הזהות הפלשתינית והאתוס של המאבק לשחרורה הלאומי היא התכסיס התקשורתי המבריק ביותר שניתן להעלות על הדעת. בעולם הבתר-קולוניאלי אין לשום

נרטיב פוליטי כוח משיכה גדול יותר מאשר סיפור של מאבק לשחרור לאומי. ישראל, שעד 1967 נתפשה כמופת של תנועה לשחרור לאומי – הפכה באחת למעצמה קולוניאלית תאבת כיבושים, שגזלה בכוח את אדמתו של העם הפלשתיני המסכן והגלתה מאות אלפי פלשתינים ממולדתם ההיסטורית, ובעשותה כן המיטה שואה על עם זה ("הנכבה"), שאינה נופלת מהטרגדיה של העם היהודי.

באמצעות אסטרטגיה תקשורתית מתוחכמת זו, הפכה **"בעיית פלשתיין"** ל**"לב הסכסוך המזרח-תיכוני"** – התפישה שלפיה כול הצרות במזרח-התיכון מקורן בתוקפנות הישראלית כלפי העם הפלשתיני, וכי אם רק יושג פתרון לבעיה זו, יבוא הקץ לכול הצרות הללו. כתב אשמה זה, שהפך למוטיב המרכזי של הג'יהאד התקשורתי, מקורו **באמנה הפלשתינית** (מהדורת 1968, טעיף 22):

הציונות היא תנועה מדינית הקשורה קשר אורגני באימפריאליזם העולמי, והיא עוינת לכול תנועות השחרור והקדמה בעולם; היא גזענית וקנאית בהווייתה; היא תוקפנית וקולוניאלית במטרותיה; היא פשיסטית באמצעיה. ישראל היא מכשיר התנועה הציונית, ומשמשת בסיס אנושי וגיאוגרפי לאימפריאליזם העולמי. היא משמשת לו, בלב המולדת הערבית, נקודת התבססות וקפיצה, כדי להלום בתקוות האומה הערבית לשחרור, לאיחוד ולקדמה. ישראל היא מקור מתמיד של איום לשלום במזרח-התיכון ובעולם כולו.

האמת היא, כמובן, הפוכה לחלוטין. לא **"הקולוניאליזם הציוני"** (**"בעיית פלשתיין"**) הוא הבעיה המרכזית במזרח-התיכון – אלא רצונו של עם ישראל למצוא לעצמו מקום קטן תחת השמש במולדתו ההיסטורית, שהאימפריאליזם

הערבי-מוסלמי מתנגד לכך בכול כוחו ("הבעיה היהודית"). התנגדות זו אינה נובעת מהרצון לשחרר את הפיקציה המכונה "העם הפלשתיני" – אלא מהמורשה האסלאמית האימפריאלית שעצבה את המזרח-התיכון במשך למעלה מ-1300 שנה, והעומדת בניגוד מוחלט למסורת המערבית, שעיצבה את התרבות המודרנית.

אף שברמה ההצהרתית הפכה סיסמת "שחרור פלשתיין" לדגלה המרכזי של "הלאומיות הערבית" – הרי שבפועל עשו המעצמות דוברות הערבית (מצריים, סוריה ועיראק) כל שביכולתן כדי למנוע את הקמתה של מדינה פלשתינית נפרדת, כפי שכותב פרופ' אפרים קארש במאמרו "מורשתו האסונית של ערפאת חיה וקיימת בשלטון יורשיו" ("האומה", גיליון 159, ע' 43):

למדינות-ערב מעולם לא היה עניין ממשי ב"שחרור פלשתיין". האנטי-ציונות הייתה אמנם עיקרון מרכזי של הסולידאריות הפאן-ערבית מאז אמצע שנות השלושים – אחרי ככלות הכול, קל לאחד עמים סביב שנאה משותפת יותר מאשר סביב נאמנות משותפת – אבל הפאן-ערביזם שימש כמעט תמיד כלי להגשמת אינטרסים אנוכיים של הדוגלים בו.

טראומת האשמה של המערב בשל עברו האימפריאלי-קולוניאלי, מקשה עליו להבחין באופייה האימפריאלי של "הלאומיות הערבית". חשיפת אופיו של האימפריאליזם הערבי-מוסלמי היא המפתח להבנת המציאות המזרח-תיכונית, הגם שזו כרוכה בשינוי תפישתי קשה לעיכול. בפרספקטיבה זו, השקר המרכזי של הג'יהאד התקשורתי הוא הצגת העולם הערבי-מוסלמי כקורבן של הקולוניאליזם המערבי-ציוני, בשעה שהוא עצמו אימפריאליסטי לא פחות, כפי דבריו של פרופ' אפרים

קארש במאמרו "האימפריאליזם הערבי – הטרגדיה של המזרח-התיכון", שהובאו בפרק ה-4, ושמפאת חשיבותם אצטט אותם שנית:

במציאות, המונח "לאומיות ערבית" הוא שם מוטעה. הוא אינו מייצג תנועה או אידיאל לאומיים אמיתיים, ואינו אלא לשון נקייה לאימפריאליזם טהור. מעולם לא הייתה "אומה ערבית", והחתיירה לכינונה הייתה רק מזימה מחוכמת לגיוס תמיכה עממית בחתיירה לשאיפות אימפריאליות שעבר זמנן.

כך גם שקרית היא הצגת הציונות כצורה של קולוניאליזם – שלטון זר שאותו יש לסלק, בדומה, למשל, לשלטון הצרפתי באלג'יר. אנלוגיה כוזבת זו, שאותה מחזר הג'יהאד התקשורתי במשך עשרות שנים, מתעלמת מההבדל היסודי שבין הציונות לכול צורות הקולוניאליזם שהתקיימו במאה ה-20 – קולוניאליזם המבוסס על קיומה של מעצמה, שלה טריטוריה לאומית משלה (ארץ-אֵם), ושכל עניינה הוא כיבוש ארצות נוספות מחוצה לה. והנה, דווקא יסוד זה של ארץ-אֵם חסר היה בתנועה הציונית. **הציונות לא ייצגה התפשטות טריטוריאלית של מעצמה, שלה ארץ-אֵם משלה** – אלא תביעה של עם-ללא-ארץ לזכות במקום תחת השמש, כשאר עמי העולם.

כך גם שקרית היא הטענה שהתוקפנות הישראלית היא מקור כול הצרות במזרח-התיכון. ישראל, יותר משהיא גורם מחרחר מלחמה במזרח-התיכון, הריה גורם מייצב – בעיקר בשל כושר ההרתעה שלה, המציב גבולות לתוקפנותם של מדינות וארגוני טרור באזור. אירוני ככול שיישמע הדבר, אלמלא הייתה ישראל קיימת, היה האזור סוער ובלתי-יציב בהרבה. לפחות עד ינואר 2011 מיקדה ישראל את כול התסכולים של עמי האזור, המתקשים

להסתגל למציאות המודרנית, שעוצבה על ידי אירופה – זירה מתחרה לזירה המזרח תיכונית, מאז ראשית ימי-הביניים. היום, כבעבר, משקפת שנאת ישראל את הפגמים של החברה הערבית – בבחינת הייתה היא שעיר לעזאזל לכול התחלואים הללו.

אם בעבר היה קשה להוכיח טיעון זה, הרי שמאז מלחמות המפרץ בין עיראק לאיראן (20.8.88-2.9.80) ובין עיראק לכווית (28.2.91-2.8.90) ועד לרגע זה ממש (מלחמת האזרחים בסוריה) – עבר נטל ההוכחה למי שמבקש להפריכו. מלחמות עקובות מדם אלו, שבהן נרצחו מיליוני בני-אדם, ביניהם מאות אלפי אזרחים חפים מפשע – מלחמות אלו לא ניתן להסביר על ידי **"בעיית פלשתיין"**, אלא רק על-ידי תחלואיה של החברה הערבית המודרנית.

המזרח-התיכון כזירה של הפשע הבינלאומי המאורגן

הקורבנות הראשונים של מלחמות המפרץ הפרסי לא היו בני-אדם אלא פרות – **"פרות קדושות"**. במשך שנים ארוכות טיפחו אויביה של ישראל עדר של פרות כאלו – מוסכמות פוליטיות שלא ניתן היה לערער עליהן. על מוסכמות אלו בנו תורה מסולפת ומטעה על טבעו של המזרח-התיכון ועל המקום שתופסת בו ישראל. מרחץ-הדמים במלחמת עיראק-איראן, כמו גם המראה של השריון העיראקי הדורס באכזריות את כוויית חסרת-מגן – אירועים דרמטיים אלה הצליחו לערער כמה מן השקרים המקודשים הללו.

משקלן של שתי מלחמות המפרץ הללו בערעור השקרים הללו לא היה שווה. מלחמת עיראק-איראן התנהלה בחשיכה, הרחק מן העין של התקשורת העולמית – ואילו

מלחמת עיראק-כווית התנהלה לאור הזרקורים של הטלביזיות המערביות (המלחמה הראשונה שסוקרה באופן שוטף על-ידי רשתות הטלביזיה הגלובליות). השקר המרכזי שהופך במלחמות אלו הייתה ההשקפה, שכול התהפוכות במזרח-התיכון נובעות במישרין או בעקיפין ממה שמכונה **"בעיית פלשתיין"**. לפני שפרצו מלחמות אלו שימשה הנחה מקודשת זו בסיס לכול הניתוחים של בעיות האזור, כמו גם של פתרונותיהן. לא חלף כמעט יום בלי שדובר ערבי כלשהו יכריז ש**"בעיית פלשתיין"** היא **"לב"** הסכסוכים במזרח-התיכון (או **"גרעינים"** או **"שורשים"** או **"הגורם היסודי"** שלהם. אי-היציבות באזור הוסברה על-ידי גורם אחד בלבד – **"הסכסוך הישראלי-פלשתיני"**. לפי פרדיגמה זו, אלמלא אותו סכסוך יחיד ומרגיז זה שבין הישראלים לערבים, היו החיים במזרח-התיכון הופכים בין רגע לשלווים והרמוניים. כך נוצר בהדרגה הרושם, שאם רק תיפתר **"בעיית פלשתיין"**, מיד ישכון שלום במזרח-התיכון.

אך לא רק מנהיגי המשטרים הערביים דגלו בתפישה מוטעית זו בקשר לשורש המחלוקות באזורנו – אלא גם הקהילייה הבינלאומית כולה, ובראשה ממשלות רבות בעולם השלישי ובגוש הסובייטי. בין שאר הזירות שבהן הופץ שקר מרכזיות הסכסוך הישראלי-פלשתיני, בלטה במיוחד הבמה שהעניק לה האו"ם. אפילו מדינות המערב, שעד יוני 1967 נטו ברובן לתמוך בישראל, הפכו לפתע עורן והצטרפו למקהלה האנטי-ישראלית. מה שהתחיל כסיסמה שדופה של הג'יהאד התקשורתי, הפך בהדרגה לאמת שאינה טעונה הוכחה – **"עובדה"** מקובלת על מדינאי העולם כדבר מובן מאליו.

ואז, באוגוסט 1990, פלשה עיראק לכוויית – פלישה שהכתה בתדהמה את הקהילה הבינלאומית כולה. לפתע

פולשת מדינה ערבית אחת למדינה ערבית שנייה ומאיימת על מדינה ערבית שלישית, בלי שום קשר ל"בעיית פלשתיין". כותב בנימין נתניהו בספרו "מקום תחת השמש" (ע' 102):

חשיפת פרצופו האמיתי של סדאם חוסיין הכתה בהלם מנהיגים רבים בעולם, ובהם גם לא מעטים הרואים את עצמם כידידי ישראל. בעשור שקדם לפלישה לכוויית נחשב שליט עיראק לא רק לגורם שאינו מאיים על האזור, אלא אפילו לידיד המערב; לפיכך העניקו לו מדינות המערב סיוע כלכלי וצבאי נדיב ביותר. בימי המלחמה בין עיראק לאיראן התפרסמו כמה מאמרים בעיתונים אמריקניים, פרי עטם של "מומחים" למזרח-התיכון, שכותביהם הטיפו להעדפת עיראק כמדיניות מועילה לאינטרסים של ארצות-הברית. אין פלא, אפוא, שהמנהיגים המערביים שבמשך שנים הולעטו בהנחות אלה הופתעו כשהתברר להם פתאום, עם הפלישה הברוטאלית לכוויית, מפני מה נקרא סדאם חוסיין על-ידי בני עמו "הקצב מבגדד".

פלישה זו לא הייתה מתקבלת בתדהמה כזו, אלמלא הקונספציה השגויה שבה היו שבוי המערב עד אז. מורגלים לחשוב שהסכסוך הארץ-ישראלי הוא הסיבה העיקרית לחוסר היציבות במזרח-התיכון, התקשו המומחים הללו להתמודד עם התוקפנות של עיראק, שעד אז נתפשה כ"מדינת-לאום" במובן המערבי של מונח זה. אם הייתה להם ביקורת כלפי עיראק, הרי שזו התייחסה לאופיו הרודני של המשטר – אך רודנות זו לא נקשרה בהכרח אם מדיניות-חוץ אימפריאלית. ביקורת מסוג זה לא הייתה כלל חריגה, מאחר שעד שנות ה-80 היו הרבה יותר משטרי

עריצות בעולם מאשר משטרים ליברליים דמוקרטיים. האימפריאליזם הערבי-מוסלמי טרם נחשף, בעיקר משום שבמוקד הפוליטיקה הגלובלית עמדה המלחמה הקרה – מלחמה שבה נתפש האימפריאליזם הסובייטי כאויב העיקרי של המערב.

המלחמות שהתנהלו במזרח-התיכון מאז שמדינות האזור קיבלו את עצמאותן היו בעלות אופי אימפריאלי מובהק. לא צריך היה להמתין עד כיבוש כוויית בידי עיראק האימפריאליסטית כדי להבין שהמזרח-התיכון כולו רווי בסכסוכים ובמלחמות בעלות אופי אימפריאלי. עיראק עצמה נחלצה רק שנה אחת קודם-לכן ממלחמת חורמה ארוכת שנים שניהלה נגד איראן, לאחר המהפכה האסלאמית – מהפכה שהחלישה את איראן והפכה אותה לטרף קל בידי שכנתה (לפחות עד שהתברר שחרף חולשתה, חזקה היא מספיק כדי להדוף את ניסיונות ההשתלטות של עיראק). במלחמה זו נספו למעלה ממיליון בני-אדם ונגרם נזק עצום לשתי המדינות.

עיראק ביצעה מעשי תוקפנות רבים עוד לפני פלישתה לכוויית, שעה שעסקה בחתרנות נגד שכנותיה – ובהן סוריה (אויבתה המסורתית), וירדן (ידידתה הזמנית במלחמת המפרץ). בשנת 1976 הגיע המתח בין עיראק לסוריה לשיאו. עיראק סגרה את צינור הנפט העובר דרך שטחה של סוריה – כשבתגובה סגרה סוריה את גבולה עם עיראק לשנתיים תמימות. מאמצי עיראק להפיל את ממשלת סוריה נמשכו כל ימי מלחמת איראן-עיראק, הפעם בגלל תמיכתה של סוריה בחומייני.

די בסקירה שטחית ביותר של תולדות המזרח-התיכון במאה ה-20 כדי לקבוע, שתאוות המלחמה לא הייתה תופעה מוגבלת לעיראק. מאז היווסדן במחצית הראשונה

של המאה, היו כמעט כול מדינות האזור מעורבת במלחמות, בניסיונות חתרנות, בהתנקשויות פוליטיות, ובתככים אינסופיים נגד שכנותיהן – אלימות רצחנית שהמניע העיקרי שלה היה בעל אופי אימפריאלי.

בצפון-אפריקה ניהלה לוב מדיניות אימפריאלית כלפי כול שכנותיה (תוניסיה, סודן ומצרים) – מדיניות שנקט **קדאפי** כדי לשכנען שתתמזגנה עם לוב. כחלק מן **"התיאוריה האוניברסאלית השלישית"** שלו, הכריז קדאפי על תמיכתו ב**"תנועות שחרור"** שונות, ומימן ניסיונות חוזרים ונשנים להפיל משטרים ערביים במצרים, בעיראק, במרוקו, בסודן, בתוניסיה ובסומליה. לוב האימפריאלית, לא הסתפקה בתביעה לאיחוד מדינות דוברות ערבית, אלא לטשה עיניה גם למדינות נוספות. כך, למשל, כבשה לוב חלק גדול מצ'אד, שיגרה מזוודת-נפץ לממשלתה ואף כוננה בה ממשלת-בובות, עד שגורשה משם ב-1986 על-ידי כוח צרפתי. כמו כן, אימן קדאפי יחידות מיוחדות להפלת המשטרים בכמה מדינות אפריקניות, ואפילו בחש בקדירה של סנגל הרחוקה.

גם מצרים בהנהגתו של נאצר ניהלה מדיניות אימפריאלית מובהקת, שכוונה לא רק כלפי ישראל, אלא גם כלפי מדינות אחרות באזור. במסגרת מדיניות תוקפנית זו ניסתה מצרים להתנקש בחייהם של מנהיגי ירדן, לבנון ועיראק; לכפות את שלטונה על סוריה על-ידי הקמת **"הקהילה הערבית המאוחדת"** (פברואר 1958 – ספטמבר 1961), שאליה סופחה ב**"איחוד קונפדרטיבי"** גם צפון תימן.

אלג'יריה אף היא ניהלה מדיניות אימפריאלית, כשתבעה לספח שטחים השייכים מרוקו, ובשל כך התחוללו בגבול שביניהן תקריות רבות, שהסלימו לכדי מלחמה של ממש

ביניהן (1963) – כמו גם לתמיכה במורדים בסהרה המערבית, אנשי **חזית פוליטריו** (Frente Polisario).

ערב-הסעודית אף היא ניהלה מדיניות אימפריאלית בתקופות שונות, כך, למשל, בתקופת מלכה הראשון, **אבן-סעוד** (ספטמבר 1932 – נובמבר 1953), פשטה סעודיה לתימן, לירדן, לעיראק, לכוויית ולשאר אמירויות-המפרץ – פשיטות שהסתיימו ב"**חוזי ידידות**" ביניהן. למרות שעיראק היא שפלשה לכוויית (לראשונה בשנת 1973), הייתה כוויית מוטרת במשך שנים ארוכות מן ההתנכלויות כלפיה מצד ערב-הסעודית דווקא. רק הפלישה השנייה של עיראק (1990), הרגיעה את חששותיה של כוויית מפני ערב-הסעודית, לפחות לזמן-מה.

סוריה תופסת גם היא מקום נכבד בין המשחרים לטרף. לא אחת איימה על ירדן, רצחה את הדיפלומטים שלה, הטמינה פצצות ברבת-עמון, ואפילו פלשה לירדן ב-1970. סוריה מכפישה בדרך קבע את אנשי הבעת' בבגדד, וחותרת בגלוי וללא ליאות להפלת השלטון בעיראק, יריבתה העיקרית במאבק על השליטה באגן הפרת. כמעט כל שטחה של לבנון היה עד לפני קצר נתון לכיבוש סורי. מטרתה של סוריה לא הייתה להפיל את המשטר הלבנוני, שהיה נתון ממילא למרותה, ואף לא לשנות את קו הגבול בין שתי המדינות, שכבר איבד ממילא את משמעותו – אלא פשוט לבלוע את לבנון בשלמות. מזימה זו נרקמה כבר ב-1946, כששתי המדינות זכו בעצמאות – כבר אז סירבה סוריה להשלים עם קיומה של מדינה נפרדת בלבנון ולא הכירה בה. מראשית שנות ה-70 התחילה סוריה להצהיר שלבנון היא חלק מ"**מרחב ההגנה האסטרטגי**" שלה, והציפה את לבנון בחייליה. אסד טבח כל לבנוני שנחשד בהתנגדות לשלטון הסורי בלבנון, ולא הבדיל כלל

בין מוסלמים, נוצרים ודרוזים. להצדקת הכיבוש טען אסד, שצבאו נמצא בלבנון ככוח "משכין שלום" בשליחות הליגה הערבית (ש"הוזמן" ב-1976 על-ידי ממשלה לבנונית נואשת) ושרק הנחיה כלל-ערבית תוכל לסיים אח שליחותו. ולבסוף, בשנת 1991, כשכל תשומת-הלב הבינלאומית הייתה מרותקת למשבר במפרץ הפרסי, עשתה סוריה ללבנון מה שלא הצליחה עיראק לעשות לכוויית – בלעה את שכנתה על קרבה ועל כרעיה, ואחר-כך חיפתה על המעשה ב"חוזה-ידידות" מדומה בינה ובין לבנון המוכנעת. כשם שהמשטר בסוריה טען תמיד שלבנון היא חלק בלתי-נפרד מסוריה, כך טען שגם ארץ-ישראל ("פלשתיין") היא חלק בלתי-נפרד מ"סוריה הגדולה" (ראה פרק 5).

בדומה ללוב, גם סוריה לא הסתפקה בטרף ערבי בלבד. סוריה תובעת לעצמה את השליטה על אזור אלכסנדריה שבתורכיה. הסכסוך בעניין זה יושב כביכול ב-1939, אבל אלכסנדריה עדיין מופיעה במפות סוריות רשמיות בתחום סוריה, וממשלת סוריה הודיעה לא אחת לעיתונות שאין בכוונתה לוותר על שטח זה. סוריה תחת שלטונו של חאפז אסד, אף אימנה קבוצות של כורדים וארמנים שהתנגדו לתורכיה, סייעה להם בכסף, ואף עזרה להם לחדור לשטחה של תורכיה.

מאז המהפכה האסלאמית באיראן (1979), הצטרפה אף היא לטורפים המזרח-תיכוניים. לאחר שהצליחה להדוף את המתקפה העיראקית (1980-1988), אימצה היא מדיניות אימפריאלית מובהקת, שמטרתה היא לחדש את האימפריה הפרסית בעת העתיקה ובימי-הביניים – אימפריה שבשיאה השתרעה מנהר האינדוס במזרח ועד מיצרי הבוספורוס בצפון-מערב ומצריים בדרום-מערב: "מֶהְדוּ וְעַד כּוּשׁ – שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה" (מגילת אסתר, א/1). נכון להיום,

לאחר התפרקותן של סוריה ועיראק, האיום האימפריאלי הגדול ביותר נשקף מצד איראן – איום המגובה באידיאולוגיה שיעית מהפכנית, כמו גם בטילים ארוכי-טווח (ועל סף השגתה של פצצה גרעינית).

בצד מלחמות אימפריאליות מובהקות אלו, רווי המזרח-התיכון במלחמות מוגבלות יותר, כמו גם בניסיונות חתרנות, בהתנקשויות פוליטיות, ובתככים אינסופיים – אלימות רצחנית שגבתה מאות-אלפי קורבנות ושסופה אינו נראה לעין.

מבין המלחמות המוגבלות יותר, בולטת במיוחד היא המלחמה בחלקו הדרומי של חצי-האי ערב. במסגרת סכסוכים מקומיים אלה נהגו כוחות חתרניים מדרום-תימן לחדור בלי הרף לחבל דרפאר כדי לקורעו מעומאן. צפון-תימן ודרום-תימן לא חדלו לעסוק בתככים זו כנגד זו – כשעד לאיחוד הנוכחי ביניהן, כל אחת מהן ראתה בשכנתה חלק בלתי-נפרד משטחה. מעשי-איבה פרצו בגבולותיהן בשנת 1972, ושוב ב-1979, לאחר שנשיא צפון תימן נהרג בפיצוץ מזוודת-נפץ שנשא עמו שליח מדרום תימן. בשנת 1991 שוב נעשה ניסיון לאחד את שתי המדינות, אבל שתיהן לא שבעו נחת מן האיחוד; בשנת 1994 פרצה מלחמה זוטא ביניהן, והדרום הכריז על פרישתו מן האיחוד. נכון להיום תימן היא מדינה מאוחדת – איחוד שספק אם יחזיק הרבה זמן.

האלימות הרצחנית במזרח-התיכון אינה מתבטאת רק בתוקפנות בין מדינות – אלא גם במעשי אלימות נגד אזרחיהן של המדינות הללו, שעד ינואר 2011 נשענו דרך קבע על כוחות הצבא כדי לקיים את שלטונן. למעשה עד ל"**אביב העמים**" הנוכחי שררה במדינות אלו דיקטטורה צבאית לכל דבר. בלוב, למשל, החזיק קדאפי בשלטון

שנשען על כת קטנה של קצינים נאמנים. זה היה גם המצב גם בעיראק, בסוריה (שהחזיקה לא פחות מ-5 ארגוני ביטחון ומודיעין נפרדים) ואף באלג'יריה (אחרי פסק-זמן של שלטון אזרחי בין המשטרים הצבאיים). ערב-הסעודית אינה מסתפקת עד היום בצבא אחד – אלא מחזיקה שני צבאות, כדי שיעקבו זה אחר זה ויגנו על משפחת המלוכה מפני נתיניה.

אלימות רצחנית זו הופנתה עד לפני זמן קצר לא רק כלפי מתנגדים פוליטיים, אלא גם כנגד מיעוטים אתניים באזור – בָּרְבָּרִים, כורדים, קופטים, נוצרים, דרוזים, יהודים, צ'רקסים, אשורים ושחורים פגאנים, המהווים חלק ניכר מן האוכלוסייה הכללית. נוכחותם של המיעוטים הלא-ערביים והלא-מוסלמיים נסבלת, בדרך-כלל, אבל לעולם לא ייהנו הם משוויון זכויות עם הרוב הערבי-מוסלמי, ותמיד ייחשבו לבני מעמד נחות, מעמד ה"ד'ימי". כול מי שלא השלים עם מעמד נחות זה דוכא בכוח, ולא אחת אף באכזריות מרובה.

כך, למשל, בשנת 1933 רצחו פורעים עיראקיים רבים מבני האשורים, בני עדה נוצרית עתיקה, והסיתו את התושבים הערביים לרצוח ולבזוז את הנותרים לפלטה (אלפי אשורים נמלטו מן המדינה. גורלם של הכורדים (המיעוט האתני הגדול ביותר במזרח-התיכון) היה אף גרוע יותר. כך, למשל, בשנת 1945 הכריזו הכורדים בצפון עיראק על הקמת רפובליקה עצמאית, אבל הצבא העיראקי חיסל אותה מיד. הכורדים ניסו להכריז על עצמאות פעם נוספת (1961), ושוב נרמסו באכזריות – רבבות נהרגו וכ-200 אלף נותרו בלא קורת גג. בשנות ה-70 גירש סדאם חוסיין 200 אלף כורדים לאיראן.

גורלם של מיעוטים אתניים אחרים במזרח-התיכון אינו טוב יותר. בשנות ה-20 נטבח בסוריה המיעוט הנוצרי שחי בה, ואחר מלחמת-העולם ה-2 גורשו רבבות ארמנים משטחה. לפי הסכם צרפת-סוריה משנת 1936 הובטחה לדרוזים אוטונומיה באזור ג'בל דרוז שבסוריה, שבו הם מהווים רוב, אבל כל ניסיונותיהם ליישם אוטונומיה זו דוכאו במרחץ דמים. בשנות ה-50, בתקופת שלטונו של נאצר, הגלתה מצרים את בני העדה הנוצרית-יוונית, והמשיבה לעודד את האלימות נגד הנוצרים הקופטים גם בשנות ה-60 וה-70. גורלם של הנוצרים שחורי העור בדרום סודן היה טרגי במיוחד. משנת 1956 ואילך יזמה ממשלת סודן סדרה של מבצעים להמרת דתם מאונס, תוך כדי הרעבתם המכוונת ומסירתם לעבדות. לפי אומדן זהיר, הגיע מניין ההרוגים בשיא המערכה (בשנות ה-70), ללא פחות מחצי מיליון איש. מאות אלפים נוספים נמלטו אל המדינות השכנות, חרף מאמצי השלטון ללכוד אותם בתוך שטחי סודן.

בצד מעשי אלימות אלו, התנסה המזרח-התיכון בהפיכות צבאיות ו/או בניסיונות לבצען, הרבה יותר מאשר בכול אזור אחר בעולם. רשימה חלקית של הפיכות והתנקשויות פוליטיות אחרות במזרח-התיכון שלפני ינואר 2011, יש בה כדי ללמד על אופייה הרצחני של החברה הערבית-מוסלמית יותר מכול הכללה גורפת:

1949 – נשיא סוריה, חוסני זעים, הוצא להורג על-ידי בית-דין צבאי אחרי הפיכה פרו-האשמית.

1951 – עבדאללה, מלך ירדן, נרצח בידי סוכני המופתי על שניהל שיחות חשאיות עם ישראל.

- 1958 – פייסל, מלך עיראק, ויורש העצר, נורי סעיד, נרצחו בימי המהפכה ששמה קץ למלוכה בעיראק.
- 1960 – עבאס אל-מג'לי, ראש ממשלת ירדן, נרצח בידי סוכנים מצריים בשעת ניסיון התנקשות במלך חוסיין.
- 1963 – נשיא עיראק, קאסם, נרצח על-ידי סיעה של פעילי הבעת' וקצינים לאומניים שהפילו את משטרו.
- 1964 – אדיב שישקלי, נשיא סוריה, נרצח בג'בל דרוז כנקמה על הפצצת החבל בימי שלטונו.
- 1967 – הווארי בומדיין, נשיא אלג'יריה, ניצל ממוות בשעת ניסיון הפיכה צבאית.
- 1971 – רצפי א-תל, ראש-ממשלת ירדן, נרצח בקהיר בחודש נובמבר על-ידי אנשי אש"ף, כנקמה על טבח הפלשתינים בירדן ב-1970.
- 1972 – חסן, מלך מרוקו, ניצל מהתקפה מן האוויר על ארמון המלוכה שלו, שביצעו טייסים מורדים מחיל-האוויר המרוקני.
- 1975 – פייסל אל-סעוד, מלך ערב-הסעודית, נרצח בירי בן אחיו, שנתפס והוצא להורג.
- 1977 – חמדי, נשיא צפון תימן, נרצח, כנראה בידי פרו-סעודים.
- 1978 – גשמי, נשיא צפון תימן, נרצח על-ידי שליח מדרום תימן שנשא עמו תיק ממולכד.
- 1981 – אנואר סאדאת, נשיא מצרים, נרצח בידי מתנקשים מוסלמיים קיצונים בזמן מצעד צבאי לכבוד יום השנה למלחמת יום-כיפור.

1982 – בשיר ג'מאייל, נשיא לבנון, נהרג על-ידי פצצה שהוטמנה בבניין המטה של הפלנגות הנוצריות בבירות.

1984 – קולונל קדאפי, שליט לוב, הותקף במעונו בטריפולי על-ידי אנשי החזית הלאומית להצלת לוב.

1985 – ג'עפר נומיירי, נשיא סודן, הצליח להימלט בשעת הפיכה שהפילה את שלטונו.

1987 – רשיד כראמה, ראש-ממשלת לבנון, נהרג כשהמסוק שבו טס התפוצץ באוויר.

1989 – רנה מוואד, נשיא לבנון, נהרג בהתפוצצות רכב ממולכד ימים אחדים לאחר שנכנס לתפקידו.

1992 – מוחמד בודיאף, נשיא אלג'יריה, נרצח על-ידי קיצוני מוסלמי, 4 חודשים לאחר שהכריז על משטר צבאי כדי למנוע את השתלטות המוסלמים הקיצונים על המדינה.

לשם הקיצור הושמטו מן הרשימה אינספור מעשי רצח והתנקשות בשרים זוטרים, במנהיגי אופוזיציה, באנשי רוח, בעיתונאים, בדיפלומטים ובפקידים, ואף לא את הרציחות שאירעו בארצות מוסלמיות קטנות יותר. אי-אפשר ללקט רשימה כזו, שהיא דוגמה אופיינית למציאות מתמשכת וקבועה, בשום אזור אחר בעולם – מפני שזה עשרות שנים המזרח-התיכון הוא האזור האלים ביותר על פני כדור-הארץ. ומה שחשוב עוד יותר הוא, שרוב האירועים שברשימה אינם קשורים כלל לישראל – ולמרות זאת אף לא אחד ממוקדי האלימות הללו נמצא מתאים לדיון בעצרת הכללית של האו"ם ו/או בתקשורת העולמית.

המאמצים הגדולים ביותר להסתרת אופיו הרצחני של המזרח-התיכון נעשו באו"ם. כך, למשל, בשנת 1984 הקדיש האו"ם שני מושבים שלמים של המליאה, שכל אחד מהם נמשך שבוע ימים, להפצת הרעיון בדבר מרכזיותה של הבעיה הפלשתינית בסכסוכים של המזרח-התיכון. המושב הראשון כונה **"שאלת פלשתיין"**, ובמהלכו התייצבו זו אחר זו מדינות ערביות ולא-ערביות, גינו את ישראל על פשעיה כביכול נגד הפלשתינים, וקראו לה לקבל עליה את הפתרון ה**"צודק"** ל**"בעיה הפלשתינית"** – פתרון שכלל בדרך-כלל את ריסוקה של ישראל בשלבים, או את פירוקה המידי. המושב השני של עצרת האו"ם הנוגע לאזור כונה אומנם בשם שונה – **"המצב במזרח-התיכון"** – אך לא היה אלא חזרה על נשף המסכות של המושב הקודם, שעה שהנאומים במושב זה היו זהים עם הנאומים של המושב הקודם, ולפעמים אף חזרו עליהם מילה במילה. צביעות זו של האו"ם, הגיעה לשיאה באותה החלטה מפורסמת, שקבעה כי **"הציונות היא צורה של גזענות ואפליה גזעית"** (החלטה 3379 מיום 10.11.1975).

האובססיה של האו"ם כנגד ישראל היא אחת מהתופעות היותר מוזרות של הפוליטיקה הבינלאומית בת זמננו. האו"ם, שלפי עקרונותיו אמור היה להשליט בטחון, שלום וצדק בעולם – הפך עם השנים כלי שרת בידי הג'יהאד התקשורתי במלחמתו כנגד ישראל, כפי שניתן ללמוד מהמספר העצום של החלטותיו האנטי-ישראליות.

מניתוח 870 החלטות של מועצת הביטחון והעצרת הכללית בעניין ישראל במשך 45 שנה (מאז ייסוד האו"ם בשנת 1945 ועד 1989), אפשר ללמוד עד כמה לא

פרופורציונאלי הוא יחסו של האו"ם לסכסוך הישראלי-פלשתיני, כמו גם עד כמה מוטה הוא כנגד ישראל, בעיקר בנושא זכויות האדם. כך, למשל, 26% מכלל החלטותיה של מועצת הביטחון התמקדו בסכסוך הישראלי-ערבי. 42% מהחלטות אלו היו ניטרליות – ואילו בקרב יתר 58% מההחלטות, 96% היו נגד ישראל ורק 4% נגד מדינה דוברת ערבית. באותה עת, לא התקבלה אף לא החלטה אחת נגד אש"ף.

במשך 45 השנים הללו הייתה נוכחות קבועה של לפחות מדינה דוברת ערבית אחת במועצת הביטחון – ואילו ישראל לא הייתה חברה בה אף לא פעם אחת. באותה עת מועצת הביטחון קראה לסדר את ישראל 105 פעמים – בשעה שכלל שכנותיה נקראו לסדר 12 פעמים בלבד, ואילו אש"ף לא נקרא לסדר אף לא פעם אחת.

בעצרת האו"ם (שהחלטותיה הן בבחינת המלצות חסרות שיניים), 62% מתוך 690 החלטות היו נגד ישראל – שעה שרק 8% מהן היו נגד שכנותיה (יתר ההחלטות נשאו אופי ניטרלי, בעיקר משום שעסקו בענייני תקציב ופרוצדורה).

מאז יוני 1967, לאחר שישראל ניצלה ממתקפה משולבת של שכנותיה ואף הצליחה לשחרר את חבלי יהודה ושומרון מהכיבוש הירדני – מאותה עת נתפשה היא כמדינה תוקפנית וגזענית, הפוגעת ללא הרף בזכויותיהם של התושבים הפלשתיניים ב"שטחים הכבושים". כתוצאה מכך, כווננו רוב ההחלטות של האו"ם בנושא הפרת זכויות אדם כנגד ישראל. כך, למשל, בשנים 2006-2016 התקבלו לא פחות מ-67 החלטות שגינו את ישראל על הפרת זכויות האדם – בשעה שכול יתר מדינות העולם, שברבות מהן

שררו דיקטטורות רצחניות, זכו לגינוי דומה 61 פעמים בלבד.

בעוד שבארצותיהם משתמשים המנהיגים במזרח-התיכון בכוח ללא גבול כמעט – הרי שביחסיהם עם ישראל מגנים הם ללא הרף את השימוש בכוח, ובדרך זו כופים על ישראל להתנצל כול הזמן. את נהרות הדם ומעללי הדיכוי שלהם דואגים הם להסתיר היטב – ואילו את מעשיו של צה"ל רואים בכול העולם, מזדעזעים, שופטים וחורצים דין, וכול ההסברים שתביא אחר כך ישראל, לא יועילו. בכישרון רב הצליחו המנהיגים במזרח-התיכון להסתיר את האלימות שבתוכם – תכסיס תקשורתי שהצליח מעבר לכול דמיון. כך הפך הסכסוך הארץ-ישראלי למרכזי שבסכסוכים באזור, למרות שמבחינת חומרתו עומד הוא בסוף הרשימה. כותב **בנימין נתניהו** בספרו **"מקום תחת השמש"** (שרוב המידע דלעיל נשאב ממנו), כי (שם, ע' 113):

בא"ם, כמו בתקשורת ובדיפלומטיה העולמית בכללה, התמחו הערבים בטאטוא כול אלימות בינם לבין עצמם אל מתחת לשטיח. יש משהו מפליא ביכולתו של העולם להתמקד בסכסוך בין ישראל לערבים, שבו נהרגו בחמישים שנה כ-70 אלף איש, ולהתעלם מסכסוכים עקובים מדם במזרח-התיכון שבהם נספו מיליוני בני-אדם: פלישת מצרים לתימן (250 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים באלג'יריה (מיליון הרוגים), מלחמת האזרחים בלבנון (150 אלף הרוגים), פלישת לוב לצ'אד (100 אלף הרוגים), מלחמת האזרחים בסודן (500 אלף הרוגים לפחות), מלחמת איראן-עיראק (למעלה ממיליון הרוגים) ולאחרונה מלחמת המפרץ (100 אלף הרוגים). לפי כל אמות מידה של הרג וסבל, גם הקטן שבסכסוכים

אלה עולה כמה מונים על כל מה שאירע ביובל
שנים של הסכסוך הישראלי-ערבי. על רקע זה, קשה
לאדם בר-דעת לקבל את הטענה המסולפת, שאפשר
לדחוס את כל הסכסוכים במזרח-התיכון ל"מיטת
סדום" של הבעיה הפלשתינית.

האלימות הרצחנית הזו, שעד ינואר 2011 הייתה חבויה
מתחת להררי התעמולה של "הסולידאריות הערבית",
פרצה לפתע ובעוצמה לעיני כול, שעה שלא יכלה עוד
להימלט מעיניה הבוחנות של התקשורת העולמית. בעידן
של מצלמות סלולאריות ורשתות חברתיות, לא ניתן עוד
להחביא את הכביסה המלוכלכת מבית – וזאת נחשפת
לעיני כול, מבלי שניתן עוד להסתירה. נכון לרגע זה (ינואר
2017) גבתה אלימות רצחנית זו מאות אלפי בני-אדם בכול
רחבי המזרח-התיכון – רובם על אדמת סוריה המדממת
כבר כמעט 6 שנים. לפי אומדן זהיר נהרגו במלחמת-
האזרחים הסורית כחצי מיליון בני-אדם, ביניהם תינוקות,
נשים וגברים חפים מכול פשע (וזאת בנוסף להרס העצום
של בתי-מגורים, בתי-ספר, בתי-חולים וכד')

מאז החל המזרח-התיכון לבעור לעיני כול, לא עובר יום
מבלי שמעשי טבח המתחוללים באזור – שהמזוויעים
שבהם הן עריפות ראשים על-ידי נושאי הדגלים השחורים
של "מדינת האסלאם", לעיני המצלמה ממש – חוזרים
ומזעזעים את דעת הקהל העולמית. האלימות הרצחנית
הזו מגיעה למערב לא רק דרך עדשות המצלמה – אלא גם
על-ידי מעשי טבח בליבה של אירופה. הטרור הערבי-
אסלאמי, שעד אז גבה קורבנות רק מישראל ומשאר
מדינות האזור – טרור גלובלי זה מכה עתה באירופה
ובארה"ב ללא תגובה כמעט. הצפת אירופה בלמעלה

ממיליון פליטים, שחלקם משמשים בשר תותחים של הג'יהאד העולמי, אף היא נותרת ללא מענה של ממש.

למרבה האירוניה, אפילו בשעה זו, כשרעידת אדמה בסדר גודל של 10 בסולם ריכטר פוקדת את האזור, עוסק האו"ם כמעט אך ורק בסכסוך הישראלי-פלשתיני, משל היה הוא חזות הכול – ואם רק ייושב, כי אז יבואו כול הצרות באזור לסיומן וייוון **"שלום אמת במזרח-התיכון"**.

הסכסוך הארץ-ישראלי אינו אלא סכסוך אחד מאינספור סכסוכים במזרח-התיכון – ולבטח לא החשוב שבהם. בסכסוך זה, שהג'יהאד התקשורתי הפך אותו ל**"לב הסכסוך המזרח תיכוני"**, נפלו הרבה פחות קורבנות מאשר ביתר הסכסוכים באזור – סכסוכים שהוסתרו מאחורי מסך העשן של התעמולה הערבית-מוסלמית. סכסוך זה נופח הרבה מעבר לממדיו המקוריים כדי להסתיר את המצב האמיתי השורר במזרח-התיכון – חברה שסועה ואלומה, שאין דוגמתה עלי אדמות.

הסכסוך הארץ-ישראלי אכן שונה משאר הסכסוכים באזור רק בהיבט אחד – היותו לא רק סכסוך טריטוריאלי, אלא גם סכסוך בעל אופי זהותי. בעוד שהסכסוכים האחרים הם סכסוכי-גבולות רגילים – הרי שהסכסוך הארץ-ישראלי הוא סכסוך-זהויות, וזה מה שהופך אותו למיוחד כל כך.

סכסוכי-גבולות הם (כמוסבר בפרק 5), סכסוכים בין ארצות שכנות, שזהותן והזכות עליהן אינן נתונה במחלוקת. המחלוקת היחידה במקרים שכאלה היא לגבי מיקומו של קו-הגבול האמור להפריד ביניהן – כלומר לגבי הזכות על שטחים מסוימים בגבולותיה של טריטוריה הלאומית, אך לא לגבי הטריטוריה הלאומית עצמה.

לעומת זאת, בסכסוך זהויות המחלוקת היא לגבי זהותה של הטריטוריה כולה ואף לגבי מלוא הזכויות עליה – ולא רק על שטחים מסוימים בגבולותיה. בסכסוך הארץ-ישראלי כל צד לסכסוך טוען לזכויות בטריטוריה הארץ-ישראלית כולה – ולא רק לגבי שטחים מסוימים בגבולותיה. ויתור טריטוריאלי כלשהו נתפש על ידי כל צד לא רק כאובדן של חלק מטריטוריה שלו – אלא אף כפגיעה בשורשה של זהותו הקיבוצית.

היותו של הסכסוך הארץ-ישראלי בעל אופי זהותי הוא המקנה לו את ייחודו בהשוואה לסכסוכים אחרים בעולם. בשום מקום אחר בעולם לא מתעוררת מחלוקת לגבי שם הארץ, זהותה והזכות עליה – באשר אלה הם נתונים ראשוניים שאינם מצריכים כלל בירור. רק בזירה הארץ-ישראלית המחלוקת העיקרית היא לגבי סוגיות אלו. מאחר שקיים קשר הדוק בין הזהות והזכות, ומאחר שהזהות היא הקובעת את הזכות – לכן ההכרעה בסוגיית זהותה של הארץ היא גם המפתח להכרעה בשאלת הזכות עליה.

מכאן גם החשיבות של הגדרת הזהויות הקיבוציות המעורבות בסכסוך הארץ-ישראלי לצורך הגדרת היקפו. בעוד שהזהות הישראלית היא טריטוריאלית בלבד – הרי שזהותם הקיבוצית של אויביו היא מורכבת למדי: כאשר הזהות שבשמה הם נאבקים על הארץ היא זהות טריטוריאלית-פלשתינית נפרדת – הסכסוך הוא מקומי בלבד; כאשר זהות זו היא תרבותית-לשונית ערבית (זהות אימפריאלית) – הופך הסכסוך לאזורי; ואילו כאשר זהות זו היא אסלאמית (זהות אימפריאלית) – הופך הסכסוך לגלובלי.

הסכסוך הארץ-ישראלי הפך מרכזי כול-כך רק משום שהפך מסכסוך מקומי בעל אופי טריטוריאלי – לסכסוך אזורי

ואף גלובלי בעל אופי אימפריאלי. אילו נותר הוא סכסוך בעל אופי מקומי, ניתן היה ליישב אותו בקלות רבה יחסית – ואילו משעה שהפך הוא לאזורי ואף גלובלי, הופך יישובו לקשה ביותר ואולי אף בלתי אפשרי. לפיכך, הדרך היעילה ביותר ליישוב הסכסוך הוא להשיבו לממדיו המקוריים – סכסוך בין העם היהודי לתושביה דוברי הערבית של הארץ, זאת ותו-לא. כותב פרופ' אפרים קארש במאמרו "מורשתו האסונית של ערפאת חיה וקיימת בשלטון יורשיו" (["האומה", גיליון 159, ע' 45](#)):

אין לכחד שיישוב הסכסוך הפלשתיני-ישראלי הוא סוגיה דוחקת, אבל ההשלכות הגלובאליות של כל הסדר שהוא יהיו מצומצמות הרבה יותר מכפי שמשערים מדינאים בעלי כוונות טובות, כגון טוני בלייר. אדרבא, התקווה הטובה ביותר לשלום בין הערבים לישראלים טמונה בשלילת ה"זיקה" הכוזבת בין סכסוך זה לבין בעיות אזוריות וגלובאליות אחרות.

פרק 11: הסכם אוסלו – סוס טרויאני לישראל

חתימה על מסמך על-ידי אויבי ישראל, אין לה שום ערך. זאת אומרת, בודאי שאין שום ערך לאמירה. על מילים לא משלמים מכס. יאסר ערפאת חתם על המסמכים של אוסלו בווינגטון – ולמחרת היום הוא הלך ליוהנסבורג ואמר "אל תתייחסו לזה ברצינות" (אני מסכם את דבריו). אחד מתלמידי הפלשתינאים-הירושלמיים סיפר לי על כך. שאלתי אותו: "ומה עם החתימה של ערפאת?" – והוא ענה לי: "זה לא שווה את הדיו שנמצא בעט של ערפאת". את זה אני ידעתי, לא צריך היה לחדש לי את זה. חתיכת נייר שאתה חותם עליה, יש לה איזו חשיבות? איך אומרים שסאדאת אמר: "מנחם המסכן, נתתי לו חתיכת נייר, והוא נתן לי את כול סיני".

פרופ' משה שרון ("קללת אדריאנוס")

הזהות הפלשתינית היא, כאמור בפרקים הקודמים, טקטית וארעית בלבד, כפי שמודים אויבי ישראל באותם מקרים נדירים של גילוי לב. בשם זהות מזויפת זו, שהחלה קורמת עור וגידים באמנה הפלשתינית, ואשר קיבלה הכשר ישראלי בהסכמי אוסלו – מנהלים היום אויבי ישראל מסע משולב של טרור פיזי ומנטאלי, כדי להפוך למדינה בשטחי הליבה של ארץ-ישראל – בארץ-ההר, ארץ-האבות.

ערב חתימת הסכמי אוסלו ואף לאחר מכן חזרו והדגישו מנהיגי כנופיית תוניס, שהם חותרים לא רק לנסיגת

ישראל לגבולות הקו הירוק, אלא לתפיסת שטחי ארץ-ישראל המערבית כולה. את הסכם אוסלו השוו הם **להסכם חוֹדִיִּיבִיָּה**, שחתם הנביא מוחמד עם אנשי מכה ב-628 לספירה, ואשר הופר מקץ שנתיים בלבד כשידו של מוחמד הייתה על העליונה. כך, למשל, בפגישה סגורה עם מנהיגים מוסלמים בדרום אפריקה, ב-10 במאי 1994, טען ערפאת כי הסכמי אוסלו כמותם כהסכם חוֹדִיִּיבִיָּה, וכעבור שלושה שבועות חזר על אותה אנלוגיה, הפעם בפומבי, באומרו לקבוצת קבלנים פלשתינים שביקרו אותו בתוניס (קארש, "ערפאת", ע' 71-72):

מה שהשגנו לא היה כל מה שרצינו להשיג אלא הטוב ביותר שיכולנו לקבל בזמן הגרוע ביותר. הנביא מוחמד הגיע להסכם [דומה] עם כופרים בחוֹדִיִּיבִיָּה וההסכם נקרע לגזרים כעבור שנתיים.

האנלוגיה של הסכם חוֹדִיִּיבִיָּה להסכם אוסלו הפכה לתו היכר קבוע ברטוריקה הפומבית של ערפאת בשנות התשעים של המאה שחלפה. בנאום לאסיפה המחוקקת הפלשתינית ב-15 במאי 2002, בעיצומה של מלחמת הטרור שלו נגד ישראל, הזכיר ערפאת למאזיניו שגם הסכם חוֹדִיִּיבִיָּה היה כלי שרת, אמצעי השהיה במלחמה נגד הכופרים היהודיים עד להטייתו של מאזן הכוחות.

שעה שבפני ישראל והעולם המערבי התחזה ערפאת לפציפיסט הרוצה לכוון "**שלום של אמיצים**", הרי שבפני קהלו הפנים ערבי-מוסלמי אמר תמיד את ההפך מזה. בהזדמנויות רבות הסביר ערפאת לקהל שומעיו, כי שורת הסכמי השלום שחתם עם ישראל מאז ספטמבר 1993 אינה אלא הונאה אסטרטגית שמטרתה להביא בסופו של דבר לחיסול מדינת ישראל. בדרך כלל השתמש ערפאת במבחר של אמרות כנף ודימויים, חילוניים ודתיים כאחד, שהיו

ברורים וחד-משמעיים לערבים ולמוסלמים אבל סתומים לחלוטין לאוזניים מערביות.

אויבי ישראל לא ויתרו על "תוכנית השלבים" שלהם מאז ההכרזה עליה בשנת 1974 ועד היום. הסכם אוסלו נתפש כשלב נוסף בתוכנית זו, כפי שניתן ללמוד משורת התבטאויות של ערפאת ושאר חברי כנופיית תוניס בסמוך לחתימת ההסכם ואף לאחר מכן. בחודש ספטמבר 1993, שבו נחתם הסכם אוסלו, הזכיר ערפאת את "תוכנית השלבים" יותר משנים עשר פעמים בהופעות בכלי התקשורת ברחבי העולם הערבי. בולטת במיוחד הודעתו האישית לעם הפלשתיני ששודרה בערבית בטלוויזיה הירדנית בעת טקס החתימה על הצהרת העקרונות על מדשאת הבית הלבן (שם, ע' 73):

אחי היקרים, אל תשכחו שהמועצה הלאומית הפלשתינית שלנו קיבלה את החלטתה ב-1974. החלטה זו קראה להקמת ישות לאומית על כל חלק מאדמת פלשתינ שישוחרר או שהישראלים ייסוגו ממנו. הסכם זה הוא פרי מאבקכם. פרי קורבנותיכם והג'יהאד שלכם. זהו רגע השיבה, רגע השגת דריסת רגל על אדמה פלשתינית משוחררת. תחי פלשתינ משוחררת וערבית!

לשיא הצביעות הגיע ערפאת ב-30 בינואר 1966, שעה שנועד לפגישה סגורה עם כארבעים דיפלומטים ערביים בבית המלון גראנד הוטל בשטוקהולם. באותו מעמד פרס ראש אש"ף את חזון "השלום" שלו בבהירות ברוטאלית כשאמר (שם, ע' 76):

אנו מתכננים להשמיד את מדינת ישראל ולהקים מדינה פלשתינית טהורה. נעשה את חייהם של

היהודים לבלתי נסבלים באמצעות לוחמה פסיכולוגית והתפוצצות אוכלוסין. יהודים לא ירצו לחיות בין הערבים...הם יוותרו על בתיהם ויהגרו לארצות הברית.

ההתייחסות להסכם אוסלו כאל מעשה הונאה, המיועד להביא להשמדת מדינת ישראל, לא הייתה נחלתו של ערפאת בלבד, אלא של כנופיית תוניס כולה. בספרו "הסכנה ההיסטורית וגבולותיה של הזהות הלאומית", שיצא לאור חודשים לאחר החתימה על הצהרת העקרונות, תיאר סח'ר חבש, (חבר הוועד המרכזי של הפת"ח וראש המחלקה האידיאולוגית של הארגון), את החלטת אש"ף להצטרף לתהליך אוסלו כמעוגנת ב"תוכנית השלבים" של המל"ף. בהתבססו על סעיף 10 בתוכנית, המאפשר להנהגת המהפכה "לקבוע את הטקטיקה שתאפשר את מימוש היעדים" החליט אש"ף לנצל את ההתפכחות הגוברת בישראל מחלום ארץ-ישראל השלמה על מנת לזכות בדריסת רגל על אדמת פלשתיין בדרך לשחרורה המלא. כשלב הראשון באסטרטגיה הזו היה הסכם הביניים שהוביל לשליטה פלשתינית מלאה בגדה המערבית וברצועת עזה. לאחר השלמתו של שלב זה אמורים הפלשתינאים להמשיך בדרכם ל"פתרון הסופי" – קרי הקמת מדינה פלשתינית על כל שטח פלשתיין ושיבת פליטי 1948 לבתייהם.

אידיאולוג חשוב נוסף של אש"ף, עות'מאן אבו גרבייה, המכהן גם כמנהל ההכוונה הפוליטית ברשות הפלשתינית ועורך השבועון שלה א-ראי, התווה חזון דומה של "שלום" בנובמבר 1999 (שם, ע' 77):

על כל פלשתיני להבין כי המדינה הפלשתינית העצמאית עם ירושלים כבירתה אינה סוף התהליך

אלא רק שלב ביניים בדרך למדינה דמוקרטית בכל שטח פלשתינ. וכל זה ילווה בשלב שלישי, דהיינו – התמזגותה המוחלטת של פלשתינ במרחב הערבי והמוסלמי מבחינה תרבותית, לאומית, היסטורית וגיאוגרפית. זוהי משמעותו של הסכם הקבע.

אפילו אלה הנחשבים בטעות כ"מתונים", כגון פייסל חוסייני, אבו עלא ואחרים, לא הסתירו את דעתם כי "תהליך השלום" אינו אלא מעשה הונאה, שמטרתו לממש את תוכנית השלבים להשמדת ישראל ולכינונה של פלשתינ על חורבותיה. כך למשל התבטא **פייסל חוסייני** בטלוויזיה הסורית ב-9 בספטמבר 1996 (שם, ע' 77):

כל הפלשתינאים מסכימים שהגבולות הצודקים של פלשתינ הם נהר הירדן והים-התיכון. באופן ריאליסטי יש לקבל כל מה שאפשר להשיג עכשיו בתקווה כי האירועים שיתרחשו בעתיד, אולי בחמש-עשרה או בעשרים השנים הבאות, ייתנו לנו הזדמנות להשיג את הגבולות הצודקים של פלשתינ.

חוסייני נשאר מחויב ל"חזון שלום" זה עד ימיו האחרונים. כך למשל התבטא במרס 2001 (שם, ע' 78):

יש לעשות הבחנה בין שאיפותיו האסטרטגיות של העם הפלשתיני, שלא יוותר על פיסה אחת מאדמתו לבין מאמציו הפוליטיים המבוססים על מאזן הכוחות ועל אופייה העכשווי של המערכת הבינלאומית. עינינו תמשכנה להיות נשואות למטרה האסטרטגית – פלשתינ מן הים עד הנהר – ושום טריטוריה שאנו מקבלים כיום לא תביאנו לשכוח אמת עליונה זאת.

ביוני 2001, זמן קצר לפני מותו מהתקף לב, אמר חוסייני בלא כחל ושרק לעיתון מצרי, כי (שם, ע' 78):

כאשר אנו מבקשים מכל הכוחות והפלגים הפלשתיניים לראות את הסכם אוסלו והסכמים אחרים כאמצעים זמניים, פירוש הדבר שאנו מוליכים שולל את הישראלים או משטים בהם... אנו מבדילים בין המטרות האסטרטגיות לטווח הארוך לבין המטרות של שלבי הביניים, שאנו נאלצים לקבל זמנית בגלל הלחץ הבינלאומי... אמנם הסכמנו להכריז על מדינתנו בשטח שהוא עכשיו 22% מפלשתינ, לאמור הגדה המערבית ועזה, אבל מטרותנו הסופית נותרה שחרור כל פלשתינ ההיסטורית מהנהר עד הים, אפילו אם פרוש הדבר המשך הסכסוך עוד אלף שנה או דורות רבים.

חוסייני אף הוסיף והסביר, כי אילו הבינו הישראלים והאמריקאים שהסכמי אוסלו היו רק "סוס טרויאני", שנועד לקדם את השגת המטרה הסופית של שחרור כל פלשתינ, כי אז "הם לא היו פותחים את שעריהם המבוצרים ומכניסים אותנו אל בין חומותיהם" (שם, ע' 78). מכיוון שהישראלים הולכו שולל והסתבכו בטעות האסטרטגית המטופשת הזאת, סופם של הפלשתינאים לנצח, בדומה ליוונים הקדומים (שם, ע' 78):

אנשי טרויה... צהלו ושמחו למחשבה כי החיילים היוונים הובסו ותוך כדי נסיגה השאירו שלל מלחמה בדמותו של סוס עץ לא מזיק. לכן הם פתחו את שעריהם והכניסו את סוס העץ. כולנו יודעים מה קרה אחר כך.

מנהיגים פלשתינאים אחרים התבטאו באותה מידה של גילוי לב. ביולי 1994 צוטט **יאסר אבו רבו**, שר התרבות, האמנות והתעמולה ברשות הפלשתינית, שהצהיר כי הפלשתינאים ישיבו לעצמם את "**כל פלשתינ**". **שייח' חמאד ביתאוי**, שמונה מטעם הרשות הפלשתינית כמטיף במסגד אל אקצא אמר לקהל אלפים בפברואר 1996 כי (שם, ע' 79):

דתנו תשחרר את כל פלשתינ מהים עד הירדן.

באותו החודש, במהלך טקס השבעתו של ערפאת כראש הרשות הפלשתינית, הצהיר **סלים זענון**, יושב הראש בפועל של המל"ף, כי (שם, ע' 79):

היום אנו חוזים בניצחונו של צלאח-א-דין, למען אומתנו הערבית והאסלאמית.

אבו עלא, מאדריכלי אוסלו, טען ביוני 1996 (שם, ע' 80-81):

לא חתמנו הסכם שלום עם ישראל אלא על הסכמי ביניים שנכפו עלינו. כאשר קיבלנו את הסכם אוסלו, קיבלנו שטחים, אך לא את כל האדמות הפלשתיניות. השגנו זכויות, אך לא את מלוא זכויותינו. לא ויתרנו ולא נוותר על אף שעל מאדמה זו או על זכותו של כל פלשתינאי לחיות עליה בכבוד.

כיוון שהישראלים לא רצו לוותר על החלום המתוק של "**שלום עכשיר**", שמנהיגיהם ותקשורתם טמטמו באמצעותו את מוחם, הם לא הבינו, שלא על הסכם שלום מחייב הם חותמים – אלא על "**הודנה**" בלבד, משמע, על הפסקת-אש קצרה, שכול תכליתה לאפשר לאש"ף להקים לו בסיס טריטוריאלי בתוך ישראל, שממנו יוכל להחריבה מבפנים

לכשירגיש חזק מספיק. כותב פרופ' משה שרון במאמרו "המימד האסלאמי של מלחמת ישראל ערב":

ערפאת וחבורתו מעולם לא התכוונו לקיים את "הסכם אוסלו". ההודנה של אוסלו נעשתה על-מנת להתחזק, לבסס את מעמדו של המנהיג, להתעשר, וליצור בסיסים נוחים לחדש את המלחמה בתנאיו הוא, וזאת בדיוק מה שהחל לעשות מיום שהוקמה הרשות הפלסטינית. הכול נחזה מראש, ולא צריך להיות לא נביא ולא חכם. צריך להכיר את ההיסטוריה המוסלמית ותרבות האסלאם.

המרכיב הדתי ברטוריקה של בכירי אש"ף ("הסכם חונדיבייה", "צלאח-א-דין", "אינתיפאדת אל אקצה", "שהיד" וכד'), מסגיר שקר נוסף של הג'יהאד התקשורתי – יומרתו לכונן מדינה "דמוקרטית וחילונית", בצידה של מדינת ישראל. לכאורה, התחייבו בכירי אש"ף להפריד בין דת למדינה ("אל-דין ללאה, ואל-נטן ללג'מיע", משמע, "הדת היא עניין בין הפרט לאלוהיו, בעוד שהמולדת היא של כולם") – אלא שבדיעבד התברר, כי גם התחייבות זו הייתה חלק מאותה תרמית, שנועדה לגייס תמיכה בקרב דעת-הקהל העולמית. רטוריקה זו ניתן להסביר, בין השאר, על רקע השתייכותם של מרבית מייסדי הפת"ח, ובראשם ערפאת, לתנועת האחים המוסלמים, קודם להקמתו של ארגון טרור זו. כך, למשל, מסקר דעת-קהל שנערך בין תומכי פת"ח בספטמבר 2000, מתברר כי (זליקוביץ, "פת"ח", ע' 99):

87.6% מהנשאלים היו סבורים שעל האסלאם למלא תפקיד משמעותי בחייה הפוליטיים של החברה הפלסטינית, ו-80% הביעו עניין בהחלת השריעה כחוק המדינה העתידית.

כשל אוסלו: טעות בזיהוי ובניווט

הסכמי אוסלו נכשלו לא בגלל שהיו הסכמים גרועים כשלעצמם – אלא משום שנכרתו עם הפרטנר הלא נכון. עיקר חשיבותם של הסכמים אלה משתקפת בהכרזה על סיום השימוש באלימות, כפי שנכתב במבוא להסכם אוסלו א' (13 בספטמבר 1993):

ממשלת ישראל והקבוצה הפלסטינית (במסגרת המשלחת הירדנית-פלסטינית לשיחות השלום במזרח-התיכון) (להלן: "המשלחת הפלסטינית"), המייצגת את העם הפלסטיני – מסכימות כי הגיעה העת להביא לידי גמר עשרות שנות עימות וסכסוך, להכיר בזכויותיהם הלגיטימיות והפוליטיות של שני הצדדים, ולפעול ככול יכולתן למען דו-קיום בשלום, כבוד ובטחון הדדיים, ולהשיג הסדר שלום כולל, צודק ובר-קיימא ופיוס היסטורי במסגרת התהליך המדיני המוסכם.

היעד של הפסקת האלימות בין הצדדים והמרתה בהדברות כדרך ליישוב הסכסוך, מוזכר גם בסעיף 15 להסכם זה:

סכסוכים הנובעים מיישום או פרשנות של הצהרת עקרונות זו או הסכמים נוספים הנוגעים לתקופת הביניים ייושבו באמצעות מו"מ במסגרת ועדת הקישור המשותפת שתוקם התאם לסעיף 10 דלעיל. סכסוכים שלא ניתן לפותרם במו"מ, יכול שייפתרו במסגרת מנגנון גישור שיוסכם בין הצדדים. הצדדים יוכלו להסכים למסור לבוררות סכסוכים הנוגעים לתקופת הביניים שאינם יכולים להתיישב באמצעות פישור. לשם כך, ועל-פי הסכמת שני הצדדים, הצדדים יקימו ועדת בוררות.

חשיבות הסכמי אוסלו לא רק במה שיש בהם, אלא גם במה שאין בהם – אין בהם שום אזכור להקמת מדינה פלשתינית. ההסכם מדבר על כינון אוטונומיה פלשתינית (הרשות הפלשתינית) – אך לא על כינון מדינה פלשתינית. הבחנה זו שבין **"אוטונומיה פלשתינית"** לבין **"מדינה פלשתינית"** משתקפת במספר סעיפים ספציפיים, שבהם נוסח במפורש כי ישראל תמשיך להחזיק ב**"סמכות השיורית"** (הריבונות) – ואילו הרשות הפלשתינית תחזיק רק באותן סמכויות שיועברו אליה (לדיון רחב בסוגיה זו ראה: רות לפידות, **"לסוגיית הסמכויות השיוריות בהסכמים בין ישראל לאש"ף"**, מחקרי משפט, 1998).

הסכמי אוסלו לא היו אפוא גרועים כשלעצמם – אלא רק משום שנכרתו עם הצד הלא נכון. הבנת טיעון זה מצריכה סקירה גיאוגרפית-גיאוגרפית-היסטורית, שעל עיקרה עמדתי בפרק 8. כפי שהוסבר שם, ערב מלחמת 1948 היו בארץ-ישראל שתי אוכלוסיות דוברות ערבית שונות מאוד זו מזו: היישוב דובר-הערבית הישן (תושבי הכפריים של ארץ-ההר) – כנגד היישוב דובר-הערבית החדש (תושבי העירוניים של ארץ-המישור). שעה שתושבי היישוב הישן המשיכו להוות חטיבה מסורתית הומוגנית יחסית – הרי שתושבי ארץ-המישור היוו ערב-רב של מהגרי-עבודה (רבים מהם גברים בלבד), שהמכנה המשותף היחיד שלהם הייתה השפה הערבית.

חלוקה דמוגרפית זו קיבלה משמעות חדשה לאחר מלחמת 1948, שעה שהיישוב דובר הערבית הישן נשאר על מקומו (למעט זה שבפרוזדור ירושלים ובגליל המזרחי) – ואילו היישוב דובר-הערבית החדש נמלט על נפשו והתרכז בפרברי הערים ביש"ע, בירדן, בדרום סוריה ובערי-החוף שבלבנון (פרברים עירוניים המכונים בטעות **"מחנות"**

הפליטים). חלוקה דמוגרפית זו זכתה לכינויים **"ערבי הפנים"** (תושבי ההר) כנגד **"ערבי החוץ"** (**"פליטי"** מישור החוף).

להבחנה זו שבין **"פנים"** לבין **"חוץ"** ישנה גם משמעות פוליטית הרת חשיבות על הסכסוך הארץ ישראלי מאז 1948 ועד היום: מנהיגי ארגוני הטרור יצאו ברובם מתוכם של **"ערבי החוץ"**, כשם שרוב כוח האדם שלהם גויס מתוכם. כך, למשל, **אֶחְמַד שוּקִירִי**, היו"ר הראשון של הוועד הפועל של אש"ף, גדל והתחנך בעכו (נולד בדרום לבנון); **יָאסֵר עֶרְאפָּת**, מייסד פת"ח והיו"ר השני של הוועד הפועל של אש"ף, נולד בעזה (ויש אומרים בקהיר לשם היגרה משפחתו); **ג'וֹרְג' חַבֵּשׁ**, מייסד ויו"ר **החזית העממית לשחרור פלשתינ** נולד בלוד; **צֶלְאָח ח'לֵף**, ממייסדי פת"ח, נולד ביפו; **חֵלִיל אל-נַזִּיר**, ממייסדי פת"ח, נולד ברמלה וכד'. אף שלא נעשה עד היום פילוח מדויק של מוצא המחבלים הפלשתיניים, ניתן להצביע בבירור על עובדה אחת: המוצא של רובם הוא מ**"ערבי החוץ"** – כשרק מיעוטם מ**"ערבי הפנים"**.

כיוון שלא הצליחו חכמי אוסלו להבחין בין **"החוץ"** לבין **"הפנים"** – לא הצליחו הם להבחין בין האויב הבלתי-מתפשר (ארגוני הטרור) לבין האוהב שבפוטנציה (תושבי ההר). היו צריכות לחלוף שנים עקובות מדם, כדי שיגלו הם את מה שהיה ברור מאליו מלכתחילה למי שענינו היו פקוחות ובעלות רזולוציה גבוהה דיה: שארגוני הטרור לעולם לא יוכלו להיות צד ליחסי שלום, באשר משחקים הם עם ישראל **"משחק סכום אפס"**.

לו היו חכמי אוסלו ערים להבחנה זו שבין **"חוץ"** ל**"פנים"**, כי אז כלל לא היו נכנסים למשא ומתן עם אש"ף – הראשון לטרור בעולם. מחיר-הדמים שאותו שילמה ישראל

יכול היה להיחסך, אילו היו עיניהם של חכמי אוסלו בראשם – ולא בענני השלום. מבחינה זו היו הסכמי אוסלו טרגדיה לאומית אמיתית. שכן, כוונות יוזמי אוסלו היו טובות: הם רצו להביא שלום לדורות לארץ שסועה ומדממת זו. ואולם, בפוליטיקה לא די בכוונות טובות – אלא נחוצות גם **עיניים טובות**. מי שכוונותיו טובות, אך עיניו גרועות – סופו שיביא לכישלון קולוסאלי דוגמת אוסלו. חכמי אוסלו חיבקו את האויב הבלתי-מתפשר – ולאחר מכן התפלאו הם שמפר הסכמים סדרתי זה אינו מסוגל אלא למעשי טרור והרס. כמי שקפאו שד המשיכו חכמי אוסלו לעשות הסכמים נוספים, שרק הגבירו את תאבונם של ארגוני טרור אלה. כשהתפוצץ בלון השלום, החלו חכמים אלה לזעוק כי אינם מבינים מה קורה כאן: למה הכול קורה הפוך ממה שצריך היה לקרות? למה הפלשתינים מפספסים תמיד את ההזדמנויות שנקרו בדרכם? למה מתעקשים הם להמיט חורבן אחר חורבן על עצמם? למה דוחים הם כול הצעה המוצעת להם – תחילה הצעה למדינה משלהם (החלטת החלוקה), ולאחר מכן את הצעות השלום מצד ישראל?

ארגוני הטרור לא החמיצו שום הזדמנות להשגת שלום – באשר לא ראו בשלום את מטרתם, אלא במלחמה. להפך: הם נצלו כל הזדמנות לחולל מלחמה, ודרכם זו הייתה דווקא רצופה הצלחות לא מבוטלות – שהנסיגה מחבל עזה היא האחרונה שבהן. נכונותם של רבים בקרב הציבור הישראלי להמשיך לסגת לגבולות הקו הירוק ("**גבולות 1949**" המכונים בטעות "**גבולות 1967**") היא הוכחה נוספת להצלחתה של מדיניות הטרור.

מי שהחמיץ הזדמנויות היה דווקא הצד היהודי בסכסוך הארץ-ישראלי. למחרת הניצחון המוחץ ב-1967, הייתה

ארץ-ישראל המערבית כולה בריבונות ישראל דה-פקטו, ויכולה הייתה היא לעשות בה כרצונה. מבחינה צבאית הייתה היא המעצמה החזקה באזור. שום כוח ממשי לא איים עליה עוד. ארגוני הטרור היו בחיתוליהם, ולא היה שום קושי לחסלם, בטרם יהפכו לשחקן המרכזי באזור.

במלחמה מנצח לא זה שהוא חכם יותר – אלא מי שהוא טיפש פחות. במלחמה מנצח זה שעושה פחות טעויות מיריבו – לאו דווקא מי שיש לו הישגים רבים יותר. מאז יולי 1967 לא פסקה ישראל מלעשות טעויות, ולכן הגיעה היא למצבה הנוכחי. את אש"ף ניתן היה עליה לחסל כבר למחרת מלחמת ששת הימים; החמאס טרם נולד (הוא נוסד רק 20 שנה מאוחר יותר ב-1987); ומה שחשוב לא פחות – נוצר חלל ריק בארץ-ההר, שאותו יכולה הייתה ישראל למלא על-ידי מנהיגות ידידותית ומשתפת פעולה. מה שחסר לישראל אז, חסר לה גם היום – היכולת להבחין בין האויב הנצחי והבלתי מתפשר לבין האוהב שבפוטנציה שוחר ההתחברות.

ישראל נקטה אומנם מדיניות מסוימת של התקרבות למנהיגות המקומית של אנשי ארץ-ההר, אך זו הייתה מהוססת וחלקית בלבד. שיאה של אותה התקרבות היה במערכת הבחירות העירוניות, שהתקיימה בחבלי יהודה ושומרון בשנת 1972. מערכת בחירות זו חיזקה את השמרנים והמתונים, שהיו אז רוב בארץ-ההר. מנהיגות **"הפנים"**, אף שהייתה מוגבלת מבחינת סמכויותיה לתחומי השיפוט העירוניים, יכולה הייתה אז להצמיח מנהיגות חילופית לאש"ף. אש"ף היה אז כולו על טהרת **"החוץ"**, לאחר שניסיונותיו ליצור לעצמו מאחז קרקעי בארץ-ההר נבלמו על-ידי ישראל כבר ב-1968, ושכתוצאה מכך עקר ארגון טרור זה לממלכת ירדן. ואולם, ההתקרבות שהחלה

במערכת הבחירות של 1972, פסקה באחת, באוקטובר 1973. בעקבות מלחמת יום הכיפורים נחלשו מעמדה ויוקרתה של ישראל במזרח-התיכון בכלל ובפנים הארץ בפרט. השפעת ירדן על יהודה ושומרון נחלשה גם היא כתוצאה ממלחמה זו, אף שירדן לא נטלה בה חלק. בועידת הפסגה הערבית שהתקיימה ב-1974 ברבאט, הוחלט לשלול מירדן את המשך ייצוגם של תושבי **"הגדה המערבית"** – ואת מקומה תפס אש"ף, שהוכר כנציג הלגיטימי היחיד של **"העם הפלשטיני"**. למרות שמאז 1968 ועד אוסלו ב-1993 נשאר אש"ף בחוץ, הלכה וגברה השפעתו על הפוליטיקה של ארץ ההר, בעיקר בשל אמצעי ההפחדה שנקט נגד אנשי ההר. בהיעדר תמיכה מצד ישראל, לא יכלה המנהיגות המקומית להציב עוד חלופה לארגון טרור זה.

שנת 1972 הייתה שנת החמצת ההזדמנויות – באשר לאחריה החל אש"ף צובר עוצמה הולכת וגוברת והפך לשחקן המרכזי בזירה הארץ-ישראלית ואף במזרח-התיכון כולו. מבסיסיו הקרקעיים, תחילה בירדן, לאחר מכן בלבנון ולבסוף בתוניס – החל הוא משליט טרור חסר מעצורים. בסופו של יום הוכחה הרצחניות של ארגוני הטרור כיעילה ביותר: היא שעמדה מאחורי שתי האינתיפאדות, והיא שמנהלת את מלחמת הטרור העכשווית (כשלזו מצטרפת הרצחניות של החמאס).

הסכמי אוסלו שינו לחלוטין את מערך הכוחות, בהקנותם לאש"ף דריסת רגל בשטחי הליבה של ארץ-ישראל. גם המתונים שבתושבי ארץ-ההר, שקודם לכן חפשו דרכים להסדר עם ישראל – נאלצו מאז להיכנע לטרור שהשליט אש"ף, לאחר שזה קבע בארץ-ההר את ביתו. כשהתקיימה מערכת הבחירות ביו"ש ובחבל עזה, התנהלה היא בין שני ארגוני הטרור הגדולים – אש"ף והחמאס – ואילו קולה

של המנהיגות המקומית לא נשמע כמעט. במצב דברים זה נמצאים אנו גם עכשיו.

היחסים בין ישראל לארגוני הטרור הם, כאמור, **"משחק סכום אפס"**, ולכן המאבק כנגדם אינו יכול להסתיים בפשרה, אלא רק בניצחון מוחלט – בחיסולם הטוטלי, עד אחרון הטרוריסטים. אסור להותיר זכר כלשהו מהם. מדיניות החיסולים, שנקטה ישראל לאורך השנים כנגד ראשי הטרור, הוכיחה את עצמה היטב. אלא שמדיניות זו הייתה תמיד מהוססת ומרוסנת, כיוון שפעלו כנגדה שיקולים אחרים. הסכמי אוסלו שמו קץ למדיניות זו – אף כי חיסולים ממוקדים המשיכו להתבצע, באופן מוגבל, גם לאחר שהחלה ישראל ביישומם. הסכמי אוסלו הכניסו את ארגוני הטרור ללב-הארץ, ואף נתן להם לגיטימציה בינלאומית, בהפכם אותם ל**"רשות הפלשתינית"**. משזו קמה עשתה היא שימוש ציני בחסינות שמקנה המשפט הבינלאומי גם לישות אוטונומית שהיא **"פחות ממדינה"**. מעשי הטבח הסיטונאיים שביצעו הם גם לאחר מכן, הוכיחו אפילו לתמימים שבחברה הישראלית, כי לא ניתן להגיע עמם לפשרה כלשהי.

מאז כניסת אש"ף לגבולות הארץ, לא ידעה זו שקט. עלייתו של ארגון החמאס, שלא ידע את תלאותיו של הפת"ח, רק הקצינה עמדות קיימות, בהוסיפה לשנאת ישראל הפאן-ערבית את הרובד הדתי. במהלך השנים התפתחה מעין חלוקת-עבודה בין ארגוני הטרור השונים, שהקשתה על הפעילות הצבאית נגדם. הפחד מפני הפת"ח הוביל את ישראל לתמוך בחמאס, עד שהתברר שזה אינו פחות גרוע ממנו. הפחד הנוכחי מפני החמאס שולח את ישראל הישר לזרועותיה המגואלות בדם של הרשות הפלשתינית. חיבוק הדוב של הרשות הפלשתינית רק מזיק

לישראל, ביוצרו את האשליה שיש פרטנר לחלוקת הארץ. גם לאחר הקמת הרשות הפלשתינית על ידי אש"ף, לא חלה התמתנות בעמדותיו, וזה המשיך להתנהג בשיטות הישנות והמוכרות, כארגון טרור לכל דבר. לראשונה בהיסטוריה נוצר ארגון טרור שיש לו **"כמעט-מדינה"**. הרשות הפלשתינית היא ארגון טרור דו-זרועי: בעל זרוע צבאית מחד – וזרוע מדינית מאידך. מעמדה הבינלאומי של הרשות הפלשתינית מאפשר לה את המשך המלחמה הצבאית כנגד ישראל – מבלי לוותר על המלחמה המדינית כנגדה. שילוב מתוחכם זה מעמיד את ישראל בפני מצב חסר תקדים. למרות מעשי הטבח הנוראיים, ממשיכה ישראל לנהל כל הזמן משא ומתן מדיני, אף שהמשפט הבינלאומי אוסר ניהול משא-ומתן תחת אש. משאים ומתנים אלה לא הבשילו אומנם לכלל הסכמים מחייבים (מעבר להסכמי אוסלו), אך זאת רק בשל סירוב הרשות הפלשתינית לוותר על מה שנתפש בעיניה כעיקר: הקמת מדינת טרור בעלת צבא חזק מחד – והצפת מישור החוף על-ידי מיליונים **"פליטים"** מאידך.

המסקנה מכישלון הסכמי אוסלו איננה אפוא שמדובר בהסכמים גרועים כשלעצמם – אלא רק שבהסכמים אלה התקשרה ישראל עם הפרטנר הלא-נכון. אם רוצה ישראל להיחלץ מהמלכוד הנוכחי עליה להתנתק מרשות הטרור הפלשתינית, מחד – ולהתחבר עם מנהיגות ארץ-ההר, מאידך. חיזוק מנהיגות **"ערביי הפנים"**, בד-בבד עם החלשת מנהיגות **"ערביי החוץ"** עד לחיסולה המוחלט – בשני צעדים אלה טמון הצופן לפתרון הדרגתי של הסכסוך הארץ-ישראלי. פיתרון זה מורכב משני שלבים: תחילה ארגון-מחדש של האוטונומיה הפלשתינית הקיימת היום – ולאחר מכן התחברות ל**"מדינה אחת בעל זהות ישראלית"**.

פרק 12: שני תרחישי השמדה

מצעד האיוולת

אלמלא פתחו הרשות הפלשתינית והחמאס במסע של טרור רצחני למחרת הסכמי אוסלו, כבר הייתה המדינה הפלשתינית נופלת לידם כפרי בשל. ואולם נהרות הדם שנשפכו מאז ועד עתה, האטו את קצב האירועים, וגרמו לחשיבה מחדש באשר למטרותיה הסופיות של זהות זו. עתה, מששקטה הארץ מעט, עולה מחדש, וביתר שאת, התביעה להקמת מדינה פלשתינית – וישראל נופלת לתוך מלכודת הדבש שהכינו לה, כאילו אין עוד חלופות אחרות לפתרון **"הבעיה הפלשתינית"**.

גם לאחר הניסיון הכושל של פינוי חבל עזה, שעה שאת הבטחות השלום המירו קאסמים וסקאדים, ממשיך השמאלי הישראלי לדבר על הצורך בהקמת מדינה פלשתינית בחבלי יר"ש. האובססיה של השמאל להגיע לשלום בכל מחיר מעוורת את עיניו ומוליכה אותו להתאבדות לאומית. השמאל הישראלי איננו מתנהג באופן שפוי, כנדרש להגנה על האינטרסים החיוניים של ישראל, אלא באופן בלתי-שפוי תוך נכונות להקריב הכול ובלבד שיושג שלום. הסכמי אוסלו הם הדוגמא הטובה ביותר להוכחת התזה של ההיסטוריונית **ברברה טוכמן** בדבר **"מצעד האיוולת"** של פוליטיקאים הנוקטים במדיניות שאינה משרתת את עמיהם – אלא את זו של האויב.

הקמת מדינה פלשתינית לא תפתור את הבלוף הקרוי **"הבעיה הפלשתינית"**, אך עלולה היא, חס וחלילה, להוות פתרון סופי ל**"בעיה היהודית"** – הפעם לא על אדמת אירופה, אלא על אדמת ארץ-ישראל. היה זה לא אחר

מאשר שמעון פרס, אשר בטרם הפך את עורו, אמר את הדברים הבאים (פרס, "כעת-מחר", ע' 267):

הערבים מטפחים את הלאומיות הפלשתינית הנפרדת ואת המיתוס של "השבת זכויות העם הפלשתיני" – בשטחה של ישראל ובמקומה. הם עושים כן לא כדי לפתור את בעיית הפליטים, אלא כדי להחריב את הלאומיות הישראלית וכדי ליצור מחדש בעיה יהודית בהיקף גדול פי כמה וכמה. התביעה הלאומית הפלשתינית מיועדת לבטל את קיומה של מדינת ישראל ולא לחיות בצידה בשלום.

עד לפני מספר שנים לא רק הימין התנגד להקמת מדינה פלשתינית, אלא אף השמאל, על כל גווניו כמעט. היה זה שמעון פרס, שהצביע כבר ב-1978 על הסכנות הממשיות הצפויות לישראל אם תאפשר הקמת מדינה פלשתינית, באומרו כי (שם, ע' 255):

אם תקום מדינה פלשתינית נפרדת, היא תהיה חמושה מכף רגל עד ראש. יהיו בה גם בסיסים לכוחות המחבלים הקיצוניים ביותר, ואף הם יהיו מצוידים בטילי כתף נגד מטוסים וטנקים, המסכנים לא רק עוברי אורח, אלא כל מטוס ומסוק שימריאו בשמי ישראל, כל כלי רכב שינוע בעורקי התנועה העיקריים בשפלת החוף...גם פירוז הגדה נראה כתרופה מפוקפקת: הבעיה העיקרית איננה הסכם על פירוז, אלא קיומו של הסכם כזה, הלכה ולמעשה. מספר ההסכמים שהפרו הערבים אינו נופל ממספר ההסכמים שקיימו.

שעה שכפה על ישראל את הסכם אוסלו, שכח שמעון פרס את אזהרותיו שלו מפני הסכם מעין זה, שהרי ברור היה כי

זה יופר מיד, באשר "מספר ההסכמים שהפרו הערבים אינו נופל ממספר ההסכמים שקיימו". כמו כן, שכח כי אם תקום מדינה פלשתינית "היא תהיה חמושה מכף רגל עד ראש". כמו בטרגדיה יוונית, הולך שמעון פרס את ישראל לקראת התופת שמפניה הזהיר מספר שנים קודם לכן, בהכניסו עשרות אלפי לוחמים לליבה של הארץ, ששטפו אותה בנחלי דם של נשים ילדים וטף, במקומות ציבוריים כגון מסעדות, קניונים, תחבורה הציבורית וכד'. הקמת מדינה פלשתינית, כתב אז שמעון פרס, פירושה הוא (שם, ע' 232):

נהירת כוח פלשתיני לוחם (יותר מ-25,000 לוחמים על נשקם) אל תוך יהודה ושומרון; כוח זה, בצירוף צעירי המקום, יכפיל את עצמו בתוך זמן קצר – נשק וציוד לא יחסרו לו; בתוך זמן לא רב תקום ביהודה ובשומרון וברצועת עזה תשתית למלחמה; יהיו לישראל בעיות של ביטחון שוטף, והן עלולות לדרדר את ישראל למלחמה, או לערער את המורל של אזרחיה; ובזמן מלחמה – יהיו גבולות המדינה הפלשתינית קו זינוק מצוין לכוחות ניידים, כדי לפרוץ מיד לעבר התשתית החיונית לקיום ישראל, לפגוע מיד בחופש הפעולה של חיל האוויר הישראלי מעל שמי ישראל ולהקיז את דם האוכלוסים על ידי "מסות של ארטילריה" בסמיכות מקום לקו הגבול.

היה זה **יצחק רבין**, שותפו של שמעון פרס להסכם אוסלו, שבטרום הפך עורו הזהיר מפני הקמת מדינה פלשתינית, כי היה לו ברור שזו תביא לחורבנה של מדינת ישראל (סתיו, "מדינה פלשתינית", ע' 16):

מדינה פלשתינית, "חילונית ודמוקרטית", תקום על חורבותיה של מדינת ישראל.

אריאל שרון, שבמשך שנים הוביל את מחנה הימין, הזהיר אף הוא, בטרם הפך עורו, מפני הקמתה של מדינה פלשתינית, אותה הגדיר כ"מתכון בטוח להתאבדות לאומית" (שרון, "מדינה פלשתינית"):

כל ויתור, ולו חלקי ב"שטחים", הוא מתכון בטוח להתאבדות לאומית...מדינה זו (הפלשתינית), בכל צורה שהיא – או אף גרוע מזה, אובדן שליטתנו הבלעדית והמלאה על שטחה – משמעותה היא אחת ויחידה: גזר דין מוות, בייסורים ממושכים או במהלומה אחת, על מדינת ישראל.

ההתנגדות החזקה ביותר להקמת מדינה פלשתינית באה מצידו של בנימין נתניהו, שהתריע במשך שנים על הסכנות הצפויות הכרוכות בה. כך למשל, בראיון לארי שביט (הארץ, 22.11.1996) טען נתניהו, כי יש הסכמה לאומית, שלפיה ניתן יהיה לאפשר לפלשתינים "מידה לא-מבוטלת של עצמאות", אך לא מעבר לכך. באותו ראיון הגדיר נתניהו את המגבלות שיחולו על הישות הזו, שבשלן אין הוא מוכן לקרוא לה בשם "מדינה", אלא רק "פחות ממדינה". שכן, לפי תפישתו, יש לשמור בידי ישראל את "סמכויות-העל", במיוחד בנושא הביטחוני, באופן שהפלשתינים לא יוכלו להצטייד בכלי נשק מתקדמים, לשלוט במרחב האווירי שלה, לכרות בריתות צבאיות, להציב בפני ישראל איומים דמוגראפיים ולגזול את מימיה. בראיון זה הדגיש נתניהו, כי בשאלת המדינה הפלשתינית מדובר ב"וויכוח מלאכותי שאינו נוגע לשורשי ההסכמה הלאומית הרחבה, שחובקת את שני המחנות", וכי הסייגים המקובלים על הכול מתבטאים ב"דרישות שאינן מתיישבות עם רעיון הריבונות, כמו שהוא מובן היום בעולם". עוד טען נתניהו, שהוא נזהר מן השימוש במושג

"מדינה ריבונית", כיוון שהניסיון ההיסטורי מלמד, שהריבונות תמיד גוברת על הסייגים המוטלים עליה.

כך גם במאמר שפרסם במקור ראשון ב-24.5.2002, תחת הכותרת "למה לא מדינה פלשתינית", חזר והסביר, שאף ישראלי אינו מעוניין לנהל את חיי היום-יום של הפלשתינים – ומאידך אין אף ישראלי שפוי שיהיה מוכן לתת להם מדינה של ממש, ולכן הרעיון להקים מדינה פלשתינית בלי לתת לה סמכויות של מדינה, הוא אשליה. אסור להקים מדינה כזו, כתב אז, לא היום ולא מחר:

גם אלה שדוגלים במדינה פלשתינית אינם מוכנים בשום אופן לתת לפלשתינים את הסמכויות האלה, אבל צריך להבין, שלריבונות יש כוח עצמי משלה. אפילו אם ייחתם הסכם המגביל במפורש זכויות ריבוניות מסוימות, הרי שתוך זמן קצר תתבע המדינה הפלשתינית את כל הסמכויות הללו וגם תממש אותן, בין שנסכים ובין שלא נסכים. ומה העולם יעשה אז? שום דבר. העולם לא יפריע למדינה הפלשתינית לנכס לעצמה את כל הסמכויות הללו שבכוחן להחריב את מדינת ישראל, אבל הוא בהחלט יפריע לנו, אם ננסה למנוע ממנה להפר את ההסכם וליטול לעצמה את הסמכויות האלה...לכן: ממשל עצמי, החופש לנהל בעצמם את חייהם – בהחלט כן. מדינה – לא. לא תחת ערפאת, לא תחת הנהגה אחרת. לא היום ולא מחר. הפלשתינים יוכלו בעת שלום ליהנות מכל הזכויות, פרט לזכות אחת: הזכות להשמיד את מדינת ישראל! ...בסופו של דבר החשבון ההיסטורי ברור וחד: "כן" למדינה פלשתינית, פירושו "לא" למדינה יהודית. ו"כן" למדינה יהודית, פירושו "לא" למדינה פלשתינית.

ארבעת ראשי הממשלה הללו, כל אחד בשעתו, הזהירו מפני הקמתה של מדינה פלשתינית, באשר הבינו, שזו אינה אלא מלכודת, שאויבי ישראל מנסים לטמון לה. כיצד קרה אפוא שהפכו הם לפתע את עורם וחלו להכשיר, כל אחד בשעתו, את דעת הקהל הישראלית והעולמית, להסכים להקמתה של מפלצת זו?

התשובה לכך היא מורכבת, באשר אישים מרכזיים אלה היו בעלי אופי שונה מאוד זה מזה. ההצדקה היחידה שהם יכלו לתת לכך (ואכן כך עשו), היא לטעון, ששינוי דעתם באשר הנסיבות השתנו. אך האומנם הנסיבות השתנו בצורה המצדיקה את השינוי שחל בדעותיהם, או שמא אין זה אלא תירוץ דחוק, שמטרתו לחסוך שאלות נוקבות, שעליהן אין להם תשובות?

מאז נחתמו הסכמי אוסלו השתנו אומנם הנסיבות, אך זאת במידה רבה לרעת ישראל ולא לטובתה. הסכנה שבהקמת מדינה פלשתינית ביו"ש הופכת לחריפה אף יותר מבעבר. ההקצנה האסלאמית בצירוף כלי הנשק החדשים שבהם מצטיידים אויבי ישראל, הופכים מדינה זו לאיום קיומי של ממש. כתוצאה מהתחזקות הזהות הפאן-אסלאמית על חשבון הזהות הפאן-ערבית, עלולה מדינה זו, (אם תקום חס וחלילה) ליפול בידי האימפריאליזם הפאן-אסלאמי השיעי בהנהגת איראן (או זה של דאע"ש הסונית) ולשמש כחוד החנית במאבק נגד ישראל. האימפריאליזם האסלאמי צובר היום תנופה ומאיים לכבוש את המזרח-התיכון כולו – ובכך לחולל שורה של רעידות אדמה בסדר גודל שקשה לנו לתאר. על פי תיאוריית הדומינו, עלול ניצחון האסלאם באזור לאיים לא רק על ישראל, אלא אף על שאר מדינות המזרח-התיכון, העולות ליפול לידיו בזו אחר זו. לכשזה יקרה, חס וחלילה, תתהדק טבעת המצור

סביב ישראל על ידי קואליציה של מדינות פאן-אסלאמיות, שיגייסו את כל כוחן כדי לפתור, הפעם באופן סופי באמת, את הבעיה היהודית.

לאחר נצחונו של החמאס בעזה רק השמאל הישראלי והמערב עדיין ממשיכים לדבוק באופציה של **"שתי מדינות לשני עמים"** – ואילו מנהיגי החמאס דוחים אופציה זו על הסף. המינימום שעליו מוכנים הם לחשוב זו מדינה אסלאמית מאוחדת מן הים עד הירדן. המכסימום שעליו הם חולמים זו אימפריה אסלאמית כלל אזורית ואולי אף כלל עולמית. כל ויתור, ולו חלקי, על שליטה בחבל ארץ מסוים, רק יחזק את רוח האסלאם, כפי שנוכחנו לדעת לאחר הנסיגה מדרום לבנון ולאחר מכן מחבל עזה.

שני תרחישי השמדה

שני תרחישי השמדה מאיימים היום על ישראל, שבעקבות מסע התעמולה המוצלח של אויביה הפכה למצורעת שבין מדינות העולם: (א) **תרחיש ההשמדה האלימה**; (ב) **תרחיש ההשמדה הדמוגרפית-זהותית**.

תרחיש ההשמדה הראשון הוא גלוי וברור לעין, ועליו הצביעו בעבר מנהיגים רבים בישראל שהבולטים שבהם הם פרס, רבין, שרון ונתניהו (לפני ששינוי את דעתם): מדינת-הר פלשתינית תשלוט במדינת-המישור הישראלית, – שעה שערי-החוף יהיו בטווח הירי שלה, כמו גם רום האוויר והמים הטריטוריאליים שלה. מדינת-הר פלשתינית תהא מוקד של טרור אסלאמי עולמי, שיהפוך את חייה של מדינת היהודים לבלתי נסבלים. ברגע שישראל תאבד את כושר הרתעתה, יכריזו אויביה מלחמה עליה – כאשר צבא פלשתין ישמש כחוד החנית במלחמה זו, אליו יחברו כוחות

ערביים מחוץ לקו הירוק ואף מתוכם. בתנועת מלקחיים משולבת יושם אז, חס וחלילה, קץ לישראל.

תרחיש ההשמדה השני – הדמוגראפי-זהותי – גלוי הרבה פחות, ולכן אינו זוכה כמעט לתשומת לב. הנשק הדמוגראפי מבוסס על התפישה הדמוקרטית, לפיה הרוב קובע את הזהות הפוליטית של המדינה. מיד לאחר הקמתה תספח פלשתין את שאר חלקי הארץ שבגבולות הקו-הירוק ואשר בהם רוב דובר ערבית – הגליל, המשולש והנגב – וזאת על ידי משאלי-עם בנוסח שערכה גרמניה הנאצית, אקט שיגרום לניתוק הרצף של היישוב היהודי. להשלמת המשימה תקרא אז פלשתין להמוני **"פליטים"** להציף את מרכזי האוכלוסייה היהודיים במישור החוף. על פי תרחיש זה יושם לישראל קץ, חס וחלילה, ללא ירייה אחת.

בעצם הקמתה של מדינה פלשתינית בלב-לבה של ארץ-ישראל, עלולה אפוא להיווצר אומה פלשתינית **יש מאין**, רק כדי שזו תהפוך לאחר מכן את האומה הישראלית **אין מיש**. אם חפצת חיים היא, על ישראל להציג חלופה למדינה פלשתינית ולנוסחת הכזב – **"שתי מדינות לשני עמים"**. כל עוד שולטת ישראל דה-פקטו בכל חבלי ארץ-ישראל המערבית, יש בכוחה להתמודד עם סכנות אלו. ואולם, אם תקום, חס וחלילה, מדינה פלשתינית, שוב לא ניתן יהיה לעצור תהליכים הרי אסון אלה. תהיה זו אז רק שאלה של זמן עד שישראל תקרוס מעומס הלחצים שמחוץ ומבית.

לנוכח הסכנות הצפויות לישראל, אם זו תאפשר את הקמתה של מדינת-הר פלשתינית עוינת, עולה שוב ושוב דרישתו של הימין הישראלי לספח את שטחי יו"ש – אפילו כרוך הדבר באיום על זהותה היהודית של מדינת ישראל, ו/או ביצירת משטר אפרטהייד בשטחים אלה.

ארגון-מחדש של האוטונומיה פלשתינית

הברירה – סיפוח יו"ש או הקמת מדינה פלשתינית – היא ברירה כוזבת, שכן קיימת גם חלופה נוספת שעיקרה ארגון-מחדש של האוטונומיה הפלשתינית הקיימת בפועל. לא סיפוח שטחי יו"ש הוא המענה המתבקש עכשיו, באשר לישראל יש כבר ריבונות דה-פקטו על שטחים אלה (סיפוח דה-יורה, בלי מנגנוני הגנה משפטיים, יש בו כדי לאיים על זהותה של מדינת ישראל) – אלא ארגון-מחדש של הרשות הפלשתינית, שיתבסס על 3 עקרונות: (1) ביזור מרבי של הסמכויות בין 8 הערים המרכזיות ביו"ש (והכפרים הסובבים אותן); (2) צמצום ההסתה נגד ישראל; (3) פיתוח מערכת כבישים (כולל מחלפים, מנהרות, גשרים, כבישים עוקפים וכד'), שתאפשר לתושבים המקומיים לנוע בחופשיות בכול שטחי יו"ש, מבלי שיהא עליהם לעבור דרך שטח C הנמצא בשליטה ישראלית. בדרך זו יוסרו המחסומים הקיימים היום, שבהם נתקלים התושבים הללו בחיילי צה"ל – מחסומים המזכירים להם שנתונים הם תחת "כיבוש ישראלי". כינון מערכת כבישים מעין זו הוא פרויקט הנדסי מורכב ויקר למדי, אך אין הוא בלתי-אפשרי – להפך: בהשוואה לכול פתרון אחר הוא פשוט וזול יחסית. תוכנית זו, אף שאין בה כדי לפתור את דילמת ההישרדות הפיזית והזהותית באופן מוחלט – הרי שהיא התוכנית היחידה הנותנת לה מענה מייד, אפילו הוא חלקי בלבד.

כול עוד קיימים העוינות והפחד בין הצדדים, צריך להשיג הפרדה מרבית שתמנע את החיכוך ביניהם – הפרדה שאותה ניתן להשיג על-ידי מיסוד האוטונומיה הפלשתינית, שהוקמה בעקבות הסכמי אוסלו. עיקר חשיבות האוטונומיה הוא בכך שזו סיימה למעשה את

"משטר הכיבוש" ששרר בישראל עד הסכמי אוסלו. לאחר נסיגת צה"ל במהלך שנת 1996 (שהושלמה על-ידי הפריסה-מחדש בחברון בינואר 1997), כ-99% מכלל הפלשתינים אינם נמצאת עוד תחת שלטון ישראלי ישיר.

ברצועת עזה, שלאחר נסיגתה החד-צדדית של ישראל ממנה (ספטמבר 2005), נהנים התושבים מעצמאות מלאה – אף שלנוכח הטרור הבלתי פוסק המיוצא משטחה, מוטל פיקוח מסוים על גבולותיה. האיפוק וההבלגה, שנוקטת ישראל כלפי טרור רצחני זה, ראויים כשלעצמם להוקרה – אף אם נגררת היא מדי כמה שנים להתערבות צבאית הפוגעת גם בחפים מפשע.

המצב בישראל שונה אומנם, בעיקר לנוכח האיום הקיומי הנשקף מהם. כול נסיגה משטחי ההר נתפשת כויתור על שטחים שולטים – ולכן אין ישראל מוכנה לוותר על השליטה בהם. למן חתימת הסכם אוסלו א' ועד היום מחפשת ישראל דרכים לאזן בין צורכי הביטחון שלה – לבין רצונה שלא לפגוע בזכויות-היסוד של התושבים דוברי הערבית בשטחים אלה. על רקע שיקולים אלו חולקו שטחי ישראל **ב' (28 בספטמבר 1995)** ל-3 אזורים שונים לפי אופי הפיקוח עליהם. כ-60% מכלל תושבי ישראל דוברי הערבית חיים בשטח A (המהווה כ-18% משטח ישראל), הכולל את 8 הערים המרכזיות (ג'נין, שכם, טול-כרם, קלקיליה, רמאללה, בית-לחם, חברון ויריחו) והכפרים שסביבן – שטח שבו הואצלו כלל הסמכויות הביטחוניות והאזרחיות לרשות הפלשתינית. כ-40% מהם חיים בשטח B (המהווה כ-22% משטח ישראל), שבו נותרה בידי ישראל **"האחריות העליונה לביטחון"**. יתרת האוכלוסייה מתגוררת בשטח C (המהווה כ-60% משטח ישראל), שבו יש לישראל שליטה מלאה, ביטחונית ואזרחית. בשטחי ישראל נהנים

היום התושבים דוברי הערבית מזכויות אזרחיות מלאות – כולל הזכות לפנות לבג"ץ, כול אימת שרואים הם את עצמם נפגעים על-ידי מדינת ישראל. כמו כן נהנים הם מזכויות פוליטיות (הזכות לבחור ולהיבחר לרשות הפלשתינית) – אף שמוטל על רשות זו פיקוח מסוים מסיבות ביטחוניות. מצב זה השתנה מעט לאחר **מבצע חומת מגן** לחיסול הטרור ביו"ש (10.5.02-29.3.02), שבעקבותיו גדל חופש הפעולה של צה"ל גם בשטח A – אך חלוקת הסמכויות המקורית נשארה על כנה.

אם שוללת ישראל מהרשות הפלשתינית את סמכויות הריבונות, הרי שהיא עושה כן מכוח תביעתה הלגיטימית לבעלות על שטחים אלה, כמו גם מכוח הצורך להגן על קיומה. בהסכימה להקמת אוטונומיה זו העניקה ישראל לתושבי יש"ע חופש קיבוצי מלא – למעט החופש לרצוח את אזרחיה ולאיים על המשך הקיום שלה עצמה.

העובדה, שהסכמי אוסלו אמורים היו להיות שלב-ביניים בלבד, בדרך להסדר-קבע בין הצדדים שייקבע לאחר משא-ומתן ביניהם – עובדה זו אין בה כדי לפגוע באוטונומיה הקיימת דה-פקטו בשטחים אלה, זה למעלה מ-20 שנה. בהסכמי אוסלו (בדומה להסכם קמפ-דיוויד), לא דובר כאמור על הקמת מדינה פלשתינית ריבונית, אלא על הקמת אוטונומיה בלבד – בהותירם את המעמד הסופי של שטחי יש"ע פתוח למשא-ומתן עתידי. אם לשפוט לפי דברי אדריכלי הסכמים אלה, ישראל אף פעם לא התכוונה להוציא מידיה את סמכויות הביטחון, כיוון שהייתה מודעת לכך שהעברת סמכויות אלו לרשות הפלשתינית תהווה איום קיומי עבורה. כך, למשל, בנאומו של **יצחק רבין** בעת הצגת הסכם אוסלו ב' בכנסת (5.10.1995), אמר הוא

במפורש שהסכם זה צריך להוביל לישות פוליטית שהיא
"פחות ממדינה":

את פתרון הקבע אנו רואים במסגרת שטח מדינת
 ישראל שיכלול את מרבית שטחה של ארץ-ישראל,
 כפי שהייתה תחת שלטון המנדט הבריטי (כמובן, זה
 לא מתייחס לרמת-הגולן) ולצדה ישות פלשתינית
 אשר תהיה בית למרבית התושבים הפלשתינים
 החיים ברצועת-עזה ובשטח הגדה המערבית. אנו
 רוצים שתהא זו ישות שהיא פחות ממדינה והיא
 תנהל באופן עצמאי את חיי הפלשתינים הנתונים
 למרותה.

המשפט הבינלאומי מכיר בקשת של מצבים פוליטיים –
 החל במדינה ריבונית, המשך באוטונומיה (בדרגות שונות
 של חופש קיבוצי), וכלה בשטחים הנתונים תחת כיבוש
 צבאי. לכן, לא כול טריטוריה שאינה משודרגת לכדי מדינה
 ריבונית, הינה בבחינת **"שטח כבוש"** – אלא די בכך שמוקם
 בה ממשל עצמי בעל סמכויות רחבות.

כשם שהמשפט הפרטי מכיר בקשת של זכויות פרטיות,
 שלעיתים משלימות אלו את אלו ולעיתים סותרות אלו את
 אלו – כך גם המשפט הבינלאומי מכיר בקשת של זכויות
 וסמכויות קיבוציות, שחלקן משלימות אלו את אלו וחלקן
 סותרות אלו את אלו. אף שישנם עקרונות משותפים
 למשפט הפרטי ולמשפט העמים, הרי שיישומם של
 העקרונות הללו בשני המקרים שונה למדי.

כשם שהמשפט הפרטי מגן על חופש הפרט – כך גם משפט
 העמים מגן על חופש העמים. ואולם, משמעות המונח
"חופש" במשפט הפרטי, שונה מאוד מהמשמעות של מונח
 זה במשפט הבינלאומי. מבין שלל המונחים המשמשים את

משפט העמים, המונח **"חופש קיבוצי"** הוא מהמעורפלים והרב-משמעיים ביותר. לקושי זה מצטרף קושי נוסף הקשור במונח **"מדינה"** – אחד מאותם מונחים שעבר גלגולים רבים במהלך ההיסטוריה, כשבכול תקופה הייתה לו משמעות שונה. בירור שני המונחים הללו, שהם ייחודיים למשפט הבינלאומי, עשוי להבהיר את קשת המצבים הפוליטיים שבהם מכיר המשפט הבינלאומי – החל במדינה ריבונית, המשך באוטונומיה, וכלה בשטחים הנתונים תחת כיבוש צבאי.

כול עוד נשלט העולם על-ידי משטרים מלוכניים, מקובל היה לכנות את הישויות הפוליטיות בשם **"ממלכות"** (**"מונרכיות"**) – ואילו היום מקובל לכנותן **"מדינות"** (States). במשפט הבינלאומי מקובל להגדיר **"מדינה"** כ**"חטיבה מאורגנת של עם בארצו, קיבוץ אנשים, היושב על שטח אדמה מסוים והכפוף לשלטון עצמי וריבוני"** (פינברג, בעיות במשפט, ע' 214).

המשפט הבינלאומי מונה אפוא 4 תנאי-יסוד מצטברים לקיומה של מדינה: **אוכלוסייה, טריטוריה, ממשלה וריבונות (עצמאות)**. משעה שמתמלאים כל התנאים הללו במצטבר, ניתן לדבר על קיומה של מדינה כאישיות משפטית או כתאגיד בינלאומי. כול ישות פוליטית שלא מתקיימים בה 4 תנאי-יסוד אלה במצטבר, הריהי **"פחות ממדינה"** – משמע, **"אוטונומיה"** (מנהל עצמי).

המפתח להבחנה בין **"מדינה"** לבין **"פחות ממדינה"** (**"אוטונומיה"**), טמון במושגים **"ריבונות"** ו**"עצמאות"**. בדרך כלל משתמשים בשני מושגים אלה כשמות נרדפים במשפט הבינלאומי, כשהמושג **"ריבונות"** משמש לציון הסמכות כלפי פנים – ואילו המושג **"עצמאות"** משמש לציון הסמכות כלפי חוץ. הסיבה לכך היא היסטורית.

כשהחל המושג **"ריבונות"** להתגבש בכתביו של ז'אן בודין (Jean Bodin) במאה ה-16, יוחדה למושג זה משמעות כלפי פנים, ביחסים שבין המלוכה לבעלי-האחוזות ולכנסייה. רק אחר כך החל המושג להתרחב גם לתחומים אחרים, כשעם התרחבותו נעשה הוא רב-משמעי ועמום. משום כך מעדיפים היום רבים להשתמש במושג **"עצמאות"**, המורה על העדר כפיפות לגורם פוליטי אחר. על כל פנים המונחים **"ריבונות"** ו**"עצמאות"** משמשים לציון אותה תכונה המאפיינת את התאגיד המדיני – להבדיל מכול שאר הארגונים החברתיים. כול ארגון חברתי שאינו מדינה כפוף, בראש ובראשונה, למדינה ולמשפט שלה, באותם גבולות שבהם היא מתוחמת – ואילו המדינה עצמה אינה כפופה לשום מדינה אחרת, אלא רק למשפט הבינלאומי ולמוסדותיו.

מכאן גם ההבדל שבין **"מדינה"** לבין **"אוטונומיה"**. הזלזול שרבים מאתנו נוקטים ביחס להבחנה בין שני אלה הוא הרה-סכנות, במיוחד במזרח-התיכון. אוטונומיה היא ישות שהיא **"פחות ממדינה"** – משמע שהיא כפופה, בראש ובראשונה, למדינה שבה היא נמצאת. מעל תושבי האוטונומיה מרחף המשפט החוקתי של מדינת-הלאום, ולא המשפט הבינלאומי – אף שלזה יכולות להיות השפעות חשובות על האוטונומיה, בשל היות מדינת הלאום כפופה לו. הקשר בין האוטונומיה למשפט הבינלאומי הוא אפוא עקיף – באמצעות מדינת הלאום – ולא ישיר כשל מדינה ריבונית.

הבדל זה שבין **"מדינה"** לבין **"פחות ממדינה"** (אוטונומיה) ניתן גם להגדיר על-ידי היקף הסמכויות שיש לכול אחת משתי ישויות אלו – סמכויות המשקפות את מידת החופש שיש לכול אחת מהן כלפי פנים וחוץ כאחד. כשם

שבמשפט הפרטי משתמשים במונח **"זכות"** לתיאור אינטרס פרטי המוגן על-ידי משפט זה – כך במשפט הבינלאומי והחוקתי משתמשים במונח **"סמכות"** לתיאור אינטרס קיבוצי המוגן על-ידי משפט זה. כשם שבמשפט הפרטי כנגד כול **"זכות"** של צד אחד קיימת **"חובה"** של הצד האחר (למשל, הזכות לחיים של אדם אחד היא חובת האחר שלא להרגו) – כך גם במשפט הבינלאומי כנגד כול **"סמכות ציווי"** של רשות מסוימת, קיימת **"חובת ציות"** של אותם אנשים וארגונים הכפופים לה. כשאומרים אנו שלמדינה **"סמכות שיורית"** (סמכות-על) בטריטוריה מסוימת מתכוונים אנו לכך שהמשפט הבינלאומי מכיר בעליונותה על פני כול ארגון חברתי אחר שבתחום ריבונותה. לכן, בכול טריטוריה מדינית יש מעין **"היררכיה של סמכויות"**, שבה כול גורם נמוך יותר כפוף לגורם הגבוה ממנו – ממש כשם שיש היררכיה פנימית בתוך ארגון, שבו כול בעל משרה (או תפקיד) כפוף לבעל המשרה שמעליו. ככול ששטחה של מדינה מסוימת גדול יותר, כך רבה יותר חלוקת הסמכויות הפנים-מדינתיות שבתוכה, כפי שניתן ללמוד מחלוקת הסמכויות בתוך מדינות ענק כגון רוסיה, סין או הודו.

למדינה **"סמכות שיורית"** (סמכות-על) ביחס לכל אותם תחומים הנחשבים ביותר כגון: ביטחון (פנים וחוץ), גבולות (כניסה לשטח המדינה ויציאה ממנו), משאבים טבעיים (מחצבים, אנרגיה), מטבע (הסמכות לקבוע את כמות הכסף במדינה, בין על-ידי הדפסת כסף ובין על-ידי קביעת הריבית במשק) וכד'. כדי שסמכות שיורית זו תהיה אפקטיבית, צריך שיהיו בידי השלטון המרכזי כלים לאכיפתה. אפקטיביות זו משמעה מונופול על השימוש בנשק (משטרה וצבא), מונופול על קביעת כמות הכסף

(בנק מרכזי) וכד'. אם בעבר היה השימוש במונופול זה שרירותי במידה רבה – הרי שהיום כפוף הוא למשפט הבינלאומי ולמשפט החוקתי של כול מדינה. כך, למשל, אם בעבר הייתה לכול מדינה היכולת להפעיל את צבאה בלא שום הגבלה – הרי שהיום, עם הפללת המלחמה על-ידי מגילת האו"ם, קיימות מגבלות רבות על הפעלת הצבא (זכות ההגנה העצמית), כמו גם על ניהול המלחמה (דיני המלחמה). לאחר הפללת המלחמה במשפט הבינלאומי, עיקר ההבדל שבין מדינה לאוטונומיה הוא בסמכויות שיש לה כלפי פנים – רק למדינה יש מונופול על הקרקע (אדמת המדינה), מונופול על המים הטריטוריאליים שלה ומונופול על רום האוויר שמעליה.

הבדלים אלה שבין "מדינה" לבין "אוטונומיה" ניתן לנסח במשפט אחד: אם למדינה יש מדיניות פנים וחוק כאחת, הרי שלאוטונומיה יש מדיניות פנים בלבד – הבדלים שקל לנסחם בלשון משפטית, אך קשה הרבה יותר ליישם במציאות. בכול אותן מדינות שיש בשטחן אוטונומיה אחת או יותר, נקבעות סמכויות האוטונומיה (או האוטונומיות) על-ידי השלטון המרכזי שלו היא כפופה. תיחום סמכויות מעין זה יכול שיתבצע על ידי תכתיב חד-צדדי של השלטון המרכזי, ויכול שיקבע בהסכם בין הצדדים, הכול לפי יחסי הכוחות בין הצדדים.

ההבדל שבין "מדינה" לבין "אוטונומיה" הוא אפוא במידת החופש שיש לכול אחת משתי ישויות פוליטיות אלו. מדינה נהנית ממידת חופש רבה יותר מזו שממנה נהנית אוטונומיה – באשר מדינה מוגבלת רק על-ידי המשפט הבינלאומי, ואילו אוטונומיה מוגבלת גם על-ידי המשפט הפנימי של המדינה שבה היא נמצאת ושלה היא כפופה. העובדה שלמדינה יש חופש רב יותר אין פירושה שחופש

זה הינו בלתי-מוגבל (כפי שנתפש בעבר המונח "ריבונות") – אלא רק שזוהי דרגת החופש הקיבוצי הגבוהה ביותר שאותה מעניק המשפט הבינלאומי. דרגת חופש זו אינה סטאטית, אלא משתנה כול העת בהתאם להתפתחויות הפוליטיות והמשפטיות בעולם. אפילו היכולת לעשות מלחמה ולכונן בריתות צבאיות – יכולת שהיא כאמור מעיקרי הריבונות הפוליטית – אינה עוד בלתי מוגבלת אלא כפופה למשפט הבינלאומי.

בעבר לא הייתה הבחנה שבין "מדינה" לבין "אוטונומיה" ברורה כל-כך. כאשר החברה הגלובלית כללה רק מעט מאוד מדינות (שהיו ברובן מעצמות אימפריאליות רב-אתניות), הרי שבנוסף לאוטונומיה, היו גם יצירי-כלאיים שנקראו "מדינות", אף שבפועל היו הן "פחות ממדינה" במובן המודרני של מילה זו. המכנה המשותף הרחב לכול הישויות הפוליטיות שהיו "פחות ממדינה" היה, שעצמאותן הוגבלה במידה מסוימת על-ידי מעצמה ו/או מעצמות, ולכן נחשבו כ-protectorate ("מדינת חסות"). "שטח חסות" לא נחשב כ"שטח כבוש" – כיוון שמונח זה יוחד למצב שבו נכפה המשטר באופן חד-צדדי על-ידי המעצמה הכובשת, שראתה עצמה כעליונה מבחינה תרבותית ומוסרית. לעומת זאת, שטח חסות נוצר על-ידי אמנה דו-צדדית, שהסדירה את היחסים בין המעצמה הכובשת למדינה הנכבשת – הסדר ששיקף את האינטרסים של שני הצדדים, אף שנתן העדפה לאינטרסים של המעצמה הכובשת (בדומה ליחסים פֶּאודו-וסאליים באירופה של ימי-הביניים). בעקבות הסכמי-כפיפות אלה העבירה מדינת-החסות את ההגנה עליה (ואף את ניהול כל ענייניה החיצוניים, או לפחות חלק מהם) למדינה החוסה. קשר כזה היה קיים באירופה בין מדינות רבות, כגון: בין איטליה

וסן-מרינו, אשר החליפה ב-1862 את הוותיקן; בין צרפת ומונקו עד 1945, אך גם לאחר שהסתיים הפרוטקטורט, קיבלה על עצמה צרפת להגן על עצמאות מונקו ולערוב לשלמותה הטריטוריאלית; בין שווייץ וליכטנשטיין, הממשיך להתקיים עד היום, בעיקר במה שנוגע להסכמים מסחריים, טכניים ומנהליים.

הקולוניאליזם המערבי אף הוא היה מבוסס במקרים רבים על הסכמי-כפיפות בין מעצמות המערב למושבות שלהן (יחסים דומים התקיימו גם בין מעצמות לא-מערביות למדינות-חסות שלהן). כך, למשל, פנתה בשנת 1829 אמירות **אלשארקה** (الشارقة) שבמפרץ-הפרסי לבריטניה לקבלת חסותה, כדי להגן על עצמה מפני כיבושה על-ידי האימפריה העות'מאנית. במקרה אחר ביקשה מדינת **לסוטו** (Lesotho) את חסותה של בריטניה (1868), כדי למנוע את כיבושה על-ידי דרום-אפריקה, המקיפה אותה מכול עבריה. דוגמא נוספת היא מצריים, שב-1867 הצליחה לבטל את מעמדה כמחוז של האימפריה העות'מאנית, והפכה למדינת-חסות שלה (עם סמכות לחתימת הסכמי סחר ואף לשגר ולקבל נציגים זרים). בשנת 1882 הפכה היא למושבה של בריטניה, ולאחר מכן למדינת-חסות שלה (1914-1922). גם לאחר שזכתה בעצמאות (1936), נותרה היא תלויה בבריטניה (**ההסכם האנגלו-מצרי** שבוטל ב-1951).

המכנה המשותף הרחב לכל ההסדרים המדיניים הללו היה העדר שוויון בין המעצמות לבין מדינות-החסות שלהן, שכתוצאה ממנו נשללה ממדינות-החסות אותה מידת עצמאות שהיא כיום תנאי להיחשב כמדינה – היינו, לקיים שלטון ריבוני כלפי פנים ועצמאי כלפי חוץ. מגילת האו"ם שמה קץ למשטר ששרר עד לכינונה, בהעמידה את הסדר הבינלאומי החדש על העיקרון של שוויון בפני המשפט

הבינלאומי. הסכמי כפיפות שבין מעצמה לבין מדינת-חסות אינם מוכרים עוד במשפט הבינלאומי המודרני – אף שאין פירוש הדבר שבפועל לא המשיכו הסדרים כאלה להתקיים אף לאחר מכן. היום כול ישות פוליטית יכולה להיות או "מדינה" או "פחות ממדינה" – משמע "אוטונומיה". המשפט הבינלאומי אינו מכיר ביצור המכונה "מדינה" – ולמרות זאת מוגבלות סמכויותיו על-ידי מדינה אחרת.

את ההכללה הגורפת לעיל יש לסייג על-ידי מספר חריגים. גם לאחר כינון האו"ם ומגילתו ייתכנו מצבים, שבהם תיחשב חטיבה מאורגנת כמדינה – ובכל זאת תישלל ממנה העצמאות בפועל. כזה, למשל היה המצב בגוש המזרחי, עד להתמוטטות בריה"מ בדצמבר 1991. מדינות מזרח-אירופה נחשבו לריבוניות ולעצמאיות, ולמרות זאת בפועל שללה מהן בריה"מ חלק מהסמכויות המכוננות עצמאות זאת – במיוחד בכול הקשור לענייני חוץ וביטחון. שלילה זו, שנעשתה במסווה של הסכמה, הייתה בניגוד למשפט הבינלאומי – באשר לא התקיימו בברית-ורשה התנאים הנדרשים לכינון הסכמות בינלאומיות. 15 הרפובליקות שהיו עד 1991 חברות בבריה"מ נהנו לכאורה ממעמד של מדינות, אפילו לפי חוקת בריה"מ – ואולם בפועל שללה מהן רוסיה (שהייתה אחת מהרפובליקות הללו), את עצמאותן וריבונותן. לעצמאות אמיתית זכו הרפובליקות הללו רק עם התפרקות בריה"מ וכינון חבר העמים העצמאיים. מצב דומה שרר ביוגוסלביה עד 1991 ביחסים בין סרביה לשאר 5 הרפובליקות, שיחד היו את הרפובליקה הפדראלית העממית של יוגוסלביה.

ההבחנה היא אפוא ברורה, לפחות מבחינה משפטית: כול חטיבה פוליטית מאורגנת, המקיימת את המרכיבים של ריבונות ועצמאות, היא "מדינה" – באשר זו אינה כפופה

לשום מדינה אחרת, אלא רק למשפט הבינלאומי. לעומת זאת, כול חטיבה מאורגנת שאינה מקיימת את המרכיבים של ריבונות ועצמאות, היא **"אוטונומיה"** – באשר זו כפופה במישרין למדינה אחרת, ורק בעקיפין למשפט הבינלאומי. טריטוריות אוטונומיות פזורות על פני תבל כולה, במיוחד במדינות ענק כגון סין (שהמפורסמות שבהן הן טיבט והונג-קונג), רוסיה (שהמפורסמת שבהן היא צ'צ'ניה) והודו. נכון להיום יש בעולם 35 מדינות שבהן יש לפחות טריטוריה אוטונומית אחת, כשבמדינות הענק מדובר בעשרות טריטוריות שכאלה. אפילו באירופה, המורכבת ממדינות קטנות יחסית, יש מספר טריטוריות אוטונומיות שהמפורסמות שבהן הן: קטלוניה וחבל הבאסקים (ספרד), קורסיקה (צרפת), סרדיניה (איטליה), צפון-אירלנד (בריטניה). בצד טריטוריות אוטונומיות אלו, המוכרות בשם **"אוטונומיות"**, קימות עשרות ישויות פוליטיות שאף הן **"פחות ממדינה"**, אף שחלקן נושא את השם **"מדינה"**, כבמקרה של ארצות-הברית (United States of America). נכון להיום קיימות בעולם 27 מדינות בעלות משטר פדראלי, שהמכנה המשותף הרחב שלהן הוא הגבלת סמכויותיהן של חברות הפדרציה לטובת הממשל הפדראלי המרכזי. מספרן הכולל של טריטוריות אוטונומיות אלו – בין שהן מוכרות בשם **"אוטונומיה"** ובין שאינן מוכרות בשם זה אלא בשמות אחרים (כגון Cantons בשווייץ או Länder בגרמניה ובאוסטריה) – הוא אסטרונומי.

העובדה, שישראל מסרבת לאפשר הקמת מדינה פלשתינית בשטחי יש"ע, אין משמעה אפוא שמקיימת היא בהם **"משטר כיבוש"**. הסכמי אוסלו הסדירו את היחסים בין מדינת-ישראל לרשות הפלשתינית – וכתוצאה מהם קיימת ברוב שטחי יש"ע אוטונומיה מלאה. אם שוללת ישראל

מהרשות הפלשתינית את סמכויות הריבונות, הרי שהיא עושה כן מכוח תביעתה הלגיטימית לבעלות על שטחים אלה, כמו גם מכוח הצורך להגן על קיומה. בהסכימה להקמת אוטונומיה זו העניקה ישראל לתושבי יש"ע חופש קיבוצי מלא, למעט החופש לרצוח את אזרחיה ולאיים על המשך הקיום שלה עצמה – חופש שאותו מנצלות הרשות הפלשתינית והחמאס באופן ציני, מאז הכרזתן על **אינתיפאדת אל אקצא** ועד היום, כשהן מסיתות ומעודדות **"להבעיר את השטחים"** בכול דרך העומדת לרשותן.

אוטונומיה פלשתינית אינה הפתרון הטוב ביותר שניתן להעלות על הדעת – אלא רק הפתרון היחיד האפשרי כול עוד לא ויתרו ארגוני הטרור הפלשתיניים על רצונם להשמיד את ישראל. למעשה, נתפשה האוטונומיה כפתרון המועדף על-ידי ארבעה מתוך ששת ראשי ממשלת ישראל מאז הסכמי אוסלו – אף שעם השנים חל בעמדה זו כרסום מסוים, במיוחד לאחר **נאום בר-אילן** של בנימין נתניהו (14.6.2009), למרות ההבדלים בסגנון ובאופי, חזרו הם על רצונם לתת לפלשתינים ישות שלא תהא **"מדינה"** לפי הגדרת המשפט הבינלאומי, אלא **"פחות ממדינה"** – משמע אוטונומיה. יצחק רבין אמר זאת, כאמור, כבר בעת הצגת הסכם אוסלו ב' בפני הכנסת (5.10.1995) – ולאחר-מכן חזרו על עמדה זו אהוד ברק, אריאל שרון ובנימין נתניהו. בראיון שנתן לעיתון **הארץ** ביום 4.10.1996, אמר אהוד ברק כי:

מדינה פלשתינית ריבונית לחלוטין תסבך מאוד את הסיכוי של ההסכם...לכן העניין של שתי מדינות לשני עמים אינו כול-כך פשוט. שתי מדינות של ממש ממערב לירדן זו בעיה. לדעתי הדרישה שלנו צריכה להיות ישות פלשתינית שהיא פחות ממדינה.

אריאל שרון אף הוא חזר על עמדה זו בעת ביקורו בצרפת בינואר 1999, כשבמספר ראיונות לכתבים מקומיים אמר במפורש (הארץ 15.1.1999):

אינני מתכוון למדינה כפי שהיא מוגדרת במשפט הבינלאומי, אלא למדינה שתהיה "ישות"...אני רוצה להדגיש שהתכוונתי לריבונות מוגבלת.

בנימין נתניהו אף הוא חזר על עמדה זו במספר הזדמנויות, כפי שצוין לעיל. מפאת חשיבות הדברים אחזור על חלקם פעם נוספת:

גם אלה שדוגלים במדינה פלשתינית אינם מוכנים בשום אופן לתת לפלשתינים את הסמכויות האלה, אבל צריך להבין, שלריבונות יש כוח עצמי משלה. אפילו אם ייחתם הסכם המגביל במפורש זכויות ריבוניות מסוימות, הרי שתוך זמן קצר תתבע המדינה הפלשתינית את כל הסמכויות הללו וגם תממש אותן, בין שנסכים ובין שלא נסכים. ומה העולם יעשה אז? שום דבר. העולם לא יפריע למדינה הפלשתינית לנכס לעצמה את כל הסמכויות הללו שבכוחן להחריב את מדינת ישראל, אבל הוא בהחלט יפריע לנו, אם ננסה למנוע ממנה להפר את ההסכם וליטול לעצמה את הסמכויות האלה...לכן: ממשל עצמי, החופש לנהל בעצמם את חייהם – בהחלט כן. מדינה – לא. לא תחת ערפאת, לא תחת הנהגה אחרת. לא היום ולא מחר. הפלשתינים יוכלו בעת שלום ליהנות מכל הזכויות, פרט לזכות אחת: הזכות להשמיד את מדינת ישראל!

מדינה אחת בעלת זהות ישראלית

הסכמי אוסלו אמורים היו להיות שלב-ביניים בדרך להסדר קבע בארץ-ישראל – פרק זמן שנועד לבטל בהדרגה את יחסי העוינות והפחד שנוצרו עקב הסכסוך הממושך בין הצדדים. הסכמים אלה נתפשו כחלק מתהליך של שלום כולל באזור, שישים קץ לשימוש באלימות ובאיום להשתמש בה – תקווה שהתנפצה כיוון שלאש"ף לא הייתה שום כוונה להפסיק את השימוש באלימות, אלא דווקא להחריפה בתנאים נוחים יותר, לאחר שיקבל אחיזה בשטחי הליבה של ארץ-ישראל. עוינות זו, שהלכה והחריפה לאחר שאש"ף קנה אחיזה לא רק בקרקע אלא גם במוחותיהם של התושבים המקומיים (בעיקר של הצעירים שבהם) – עוינות זו היא שהופכת את שדרוג האוטונומיה הקיימת לבלתי-אפשרי.

שדרוג האוטונומיה אין משמעו בהכרח הפיכתה למדינה ריבונית, אלא גם האפשרות להפיכתה מ"שטח חסות" (פרוטקטורט) ל"טריטוריה שוות זכויות" – שוויון המאפיין את היחסים בין היחידות הפוליטיות השונות המרכיבות את המדינה הפדראליות. טריטוריות שוות זכויות אלו מכונות אומנם בשמות שונים (States בארה"ב, Cantons בשווייץ, Länder בגרמניה ובאוסטריה), אך משותפת להן התכונה החשובה ביותר – מעמד שוויוני בתוך המדינה הפדראלית, משמע, מקיימות הן שותפות מלאה בשלטון המרכזי. בשני המקרים לא מדובר בחופש מלא, אלא באוטונומיה בלבד, כיוון שחופש מלא יש רק לשלטון המרכזי (הריבון) – אלא שבמדינה פדראלית מתבטלת האפליה בין הטריטוריות המרכיבות את המדינה.

בשני המקרים מדובר אפוא בסוג של אוטונומיה שהיא "פחות ממדינה", כשההבדל בין שני המצבים מתבטא

ביחסים השונים בין הטריטוריות – יחסי שוויון כנגד יחסי כפיפות – שוני הנגזר מאופי המשטר השורר בתוך המדינה. כאשר מדובר במשטר דמוקרטי-ליברלי (פדרציה), האיחוד בין הטריטוריות השונות הוא בעל אופי הסכמי ושוויוני – ואילו כאשר מדובר במשטר רודני, האיחוד בין הטריטוריות הוא כפוי והיררכי. במילים אחרות: ישות פוליטית שהיא **"חברה במדינה פדראלית"** מקיימת יחסים שוויוניים עם אחרותיה – ואילו ישות פוליטית שאינה כזו, אלא היא **"אוטונומיה"**, הריהי נמצאת במעמד נחות בהשוואה לחברות הבכירות במדינה.

ההבדל בין שני המצבים נגזר אפוא מאופי המשטר הפנימי של המדינה. מסיבה זו רוב הטריטוריות המסווגות כ**"אוטונומיות"** נמצאות במדינות רודניות, שהבולטת שבהן היא סין של היום – ובעבר הקרוב דרום-אפריקה (לפני ביטול האפרטהייד) או רוסיה הסובייטית (בטרם הפכה למדינה פדראלית). נכון להיום מסווגות כ**"אוטונומיות"** גם טריטוריות במדינות הדמוקרטיות – אך בפועל מהוות הן **"חברות במדינה פדראלית"** (דוגמת האוטונומיות בספרד ובאיטליה). לא העטיפה (השם) היא העיקר – אלא סוג המשטר השורר במדינה מסוימת. מכאן, שכול טריטוריה במדינה שעברה ממשטר רודני לדמוקרטי, עשויה לשדרג עצמה ממעמד של **"אוטונומיה"** למעמד של **"חברה במדינה פדראלית"**.

כדי שאוטונומיה מסוימת תצליח לשדרג עצמה למעמד של **"חברה במדינה פדראלית"** לא די שישתנה המשטר הפנים-מדינתי – אלא צריך שיתקיימו 3 תנאים מצטברים נוספים: (1) קיום זהות לאומית משותפת; (2) קיום יחסי ידידות בין הטריטוריות השונות; (3) שוויונות חברתית-כלכלית בין

הטריטוריות השונות. בהיעדר תנאים אלה לא ניתן להשיג אחדות פוליטית שוויונית – משמע, מדינה פדראלית.

המסגרת הפדראלית חותרת, בראש ובראשונה, לכונן הסדרי ביטחון אזורים, כדי למנוע את התמריץ להתחמש ללא גבול, הנתפש כהכרחי להשגת הביטחון הלאומי. מסגרת זו אף יציבה יותר, באפשרה חופש קיבוצי רב יותר למיעוטים האתניים שבתוכה – חופש שבמשטרים אחרים נגזל מהם, ושכתוצאה מכך נוצרים מתחים בינם לבין הקבוצה האתנית הדומיננטית. המסגרת הפדראלית פותרת בצורה יעילה וצודקת יותר את המתחים האתניים הללו. היה זה הפילוסוף **קרל פופר**, שעמד כבר בראשית המאה ה-20 על הבעיה הכרוכה ברעיון "**ההגדרה העצמית**", אם זה לא יסויג על-ידי מגבלות פוליטיות ומשפטיות. לטענתו, עיקרון ההגדרה העצמית מביס את עצמו, הואיל וכל שחרור פוליטי של עמים ומיעוטים מסוימים, פשוט מוליד עמים ומיעוטים נוספים (ראה פול ג'ונסון, "ההיסטוריה של הזמן המודרני – מ-1917 עד שנות ה-90", ע' 39-40).

לפי קו-חשיבה זה החלופה **לחלוקת טריטוריות** היא **חלוקת סמכויות** – משמע, במקום לבצע חלוקה אינסופית של טריטוריות, מוטב לבצע חלוקה שונה של **סמכויות**. אותן סמכויות שהן על-פי אופיין **כלליות** (ביטחון, אקולוגיה, מטבע וכד') צריכות לעבור לארגונים **על-לאומיים**; ואילו אותן סמכויות שהן על-פי אופיין **פרטיות** (חינוך, רווחה, בריאות וכד') צריכות לעבור לארגונים **תת-לאומיים**. מכאן חשיבותם העצומה של הארגונים העל-לאומיים בעולם המודרני – ובראשם מוסדות האו"ם והמשפט הבינלאומי. חלוקת סמכויות מעין זה עשויה אף לפתור את המתחים האתניים הפנים-מדינתיים, שעה שסמכות-העל (הסמכות השירית) נתונה בידי השלטון

המרכזי – ואילו שאר הסמכויות מבוזרות בין היחידות האתניות התת-מדינתיות.

החשיבה במונחים של חלוקת סמכויות (במקום חלוקת טריטוריות), פותחת אפשרויות שנעדרו קודם לכן, במיוחד באזורים שבהם מצטופפות קבוצות אתניות רבות זו בצד זו ואף זו בתוך זו. נכון אומנם שריבוי קבוצות אתניות במסגרת פוליטית אחת מאפיין בדך-כלל ארצות-ענק דוגמת סין, הודו ורוסיה – אך ריבוי מעין זה יכול שיתקיים גם בארצות זעירות, שארץ-ישראל המערבית היא הדוגמא המובהקת לכך (ראה דיון בספרי "ציון במשפט תיפדה - חלופה להסכם אוסלו", פרק 12).

כדי שתוכל להיווצר מסגרת פדראלית מדינתית בשטחה של ארץ-ישראל המערבית, צריך שיתקיימו 3 תנאים מצטברים: (1) קיום זהות לאומית משותפת; (2) קיום יחסי ידידות בין הטריטוריות השונות (3) שוויונות חברתית-כלכלית בין הטריטוריות השונות. בהיעדר תנאים אלה לא ניתן יהיה להשיג אחדות פוליטית שוויונית – אחדות שהיא המפתח לביטול מעמד הנחות של שטחי י"ע בהשוואה לשאר שטחי ארץ-ישראל המערבית.

בדומה לברירה הכוזבת – סיפוח יו"ש או הקמת מדינה פלשתינית – כך גם הברירה בין מדינת אפרטהייד דו-לאומית לבין **שתי מדינות-לאום** היא ברירה כוזבת. ברירה זו היא כוזבת, באשר ניתן בהחלט לחזות מדינה פדרטיבית בחלק המערבי של ארץ ישראל, שתהיה לה זהות לאומית אחת – זהות ישראלית. "**מדינה אחת בעלת זהות ישראלית**" שלה משטר פדראלי היא אומנם חלופה פוליטית שטרם הוצעה עד כה, אך ניתן למצוא לה רמזים כבר במחשבתם הפדרטיבית של שניים מאבות הציונות – זאב ז'בוטינסקי ודוד בן-גוריון – כשכל אחד מהן דמיון

אפשרות זאת בדרך אחרת (על תוכניותיהם הפדראליות של דוד בן-גוריון וזאב ז'בוטינסקי ראה יוסף גורני, "מדיניות ודמיון - תוכניות פדראליות במחשבה המדינית הציונית", 1948-1917).

ארגון-מחדש של האוטונומיה הפלשתינית הנוכחית אמור אפוא ליצור את התנאים המוקדמים לשדרוג שטחי יו"ע לדרגת התפתחותם של חבליה האחרים בגבולות הקו-הירוק - שדרוג שאותו ניתן יהיה להשיג רק באמצעות תוכנית רדיקלית, תוך הבחנה ברורה בין שטחי יו"ש לבין חבל עזה - שני שטחים שלהם היסטוריה דמוגראפית שונה לחלוטין. על עיקרי תוכנית שדרוג זו אעמוד בקצרה בשני הפרקים הבאים.

פרק 13: טרנספורמציה – שיבה לזהות הישראלית

דילמת ההישרדות הפיזית והזהותית

כל ניסיון ללכת בדרכים הישנות עתיד בהכרח להיכשל, כי אין הוא נותן מענה לשורש הבעיה של ארץ-ישראל – סירוב אויביו של עם ישראל לאפשר לו לשוב למולדתו ההיסטורית ולקומם בה את ריבונותו. לכן צריך לחפש אחר חלופות לדרכים הישנות שנכשלו. הקמת מדינה פלשתינית לא תפתור את הבעיה – אלא רק תחריף אותה. כל שטח שישראל תיסוג ממנו יהפוך בהכרח למנוף נוסף במאבק להשמדתה, כפי שנוכחנו לדעת מאז ההתנתקות מחבל עזה. כל עוד שולט ההיגיון הדמוגרפי, כי אז לא תיפסק נסיגתה של ישראל בגבולות הקו הירוק, אלא רק בגבולות החלטת החלוקה מ-1947, המשקפים היום, כבעבר, את החלוקה הדמוגרפית האמיתית: הם בארץ-ההר – ואילו אנחנו בארץ-המישור, רצועה דקה לחופו של ים.

ההיגיון הדמוגרפי הוא אפוא הגיון אובדני, באשר מוביל הוא בסופו של יום לאובדן מדינת ישראל. גבולות הקו הירוק אינם גבולות ברי הגנה, קל וחומר – גבולות החלוקה. תמצית הטרגדיה היא, שכדי להבטיח את זהותה היהודית והדמוקרטית, על ישראל להתכנס לגבולות המסכנים את קיומה – ואילו כדי להבטיח את קיומה, על ישראל לבלוע אל קרבה אוכלוסייה המסכנת את זהותה. כך נקלעת ישראל לדילמה חסרת מוצא לכאורה: **כיצד תוכל להבטיח את קיומה, מבלי לאבד את זהותה? כיצד תוכל לעמוד על נפשה, מבלי לאבד את נשמתה?**

עיקר המחלוקת בין הימין לשמאל בישראל הוא לגבי המשקל שיש לתת לכול אחד משני הסיכונים הללו: הסיכון

הפיזי מחד – והסיכון הזהותי מאידך. הימין מוכן לסכן את הזהות, כדי להבטיח את הקיום – ואילו השמאל מוכן לסכן את הקיום, כדי להבטיח את הזהות. לכן מציע הימין לספח את יו"ש, ובכך להבטיח שלא תקום מדינת-הר פלשתינית שתאיים על קיום ישראל – אפילו כרוך הדבר באפשרות שישראל תהפוך למדינת אפרטהייד. לעומת זאת, השמאל מוכן לסגת מיו"ש, ובלבד שישראל לא תהפוך למדינת אפרטהייד – אפילו כרוך הדבר בהחרפת האיום על קיומה.

הניסיון הרציני ביותר להתמודד עם דילמה זו הוא רעיון **הטרנספר**. בניגוד למה שמקובל לחשוב, רעיון הטרנספר לא נולד עם הקמתה של **מפלגת מולדת**, אלא כבר ביולי 1937 על-ידי **ועדת פיל** הבריטית – טרנספר שנלווה להצעה לחלק את ארץ-ישראל בין היהודים לערבים. הטרנספר הוא חלופה הגיונית לחלוקה, באשר יש בו כדי להבטיח את זהותה היהודית והדמוקרטית של מדינת-ישראל, מבלי לסכן את קיומה. בתקופה ההיא היה רעיון זה בר ביצוע, כיוון שבאותה עת התבצעו לא מעט העברות אוכלוסין כפויות בעולם. ואילו היום, בעידן זכויות האדם, שוב אין להעלות אפשרות זאת על הדעת.

טרנספורמציה – לא טרנספר

אם רעיון החלוקה הוא רעיון אובדני; ואם הטרנספר הוא בלתי מתקבל על הדעת – איזו חלופה רצינית נותרה לישראל? כל עוד חושבים אנו במונחים פיזיים בלבד, מוגבלות האפשרויות שלנו לחלוקת הארץ או לטרנספר, ואולי אף לשילובם יחד. ואולם, אם נחרוג מדפוסי חשיבה קונבנציונאליים אלה, תפתח בפנינו אפשרות שלישית, לא-קונבנציונאלית, שאותה אכנה בשם **"טרנספורמציה"**.

להבדיל משתי החלופות המקובלות, הטרנספורמציה אינה מטפלת בגיאוגרפיה או בגופם של בני האדם, אלא **בנפשם ובנשמתם**. טרנספורמציה, להבדיל מטרנספר, פירושה, שלא את תושבי הארץ דוברי הערבית צריך לגרש, אלא את **זהותם הערבית-פלשתינית**. טרנספורמציה פירושה **מהפכת זהות מודרנית**, שאינה אלא מהפכת נגד למהפכה שחולל הכיבוש הערבי-מוסלמי בארץ.

פריצת דרך מדינית לא תיתכן אלא אם קדמה לה פריצת דרך מחשבתית. כישלונן של החלופות המקובלות בכך, שהן מבוססות על ההנחה המוטעית, שזהותם הערבית-פלשתינית של תושבי הארץ הלא-יהודיים היא נצחית ובלתי משתנה, ובתור שכזו לא ניתן להשפיע עליה. הנחה זו מקורה בבורות היסטורית ובהזנחת הפן הפסיכולוגי של הפוליטיקה.

כל עוד נתפשת הזהות הערבית-פלשתינית כנצחית, גם שנאת ישראל הנגזרת מזהות זו נתפשת כנצחית. האסטרטגיה שפיתחה ישראל עד כה כוונה להתמודד עם מצב של שנאה מתמדת, המולידה תוקפנות מתמדת, שלכל היותר ניתן להרתיעה, אך לא למגרה. לעומת זאת, התפישה הטרנספורמטיבית המוצעת כאן גורסת, שניתן לעקור את שנאת ישראל משורש, על ידי הפיכת הלבבות – הפיכת האויב לאוהב. לכשיקרה הדבר, ואין זה פשוט כלל ועיקר, יתרחש המפץ הגדול באמת, מפץ שלאחריו שום דבר לא יהיה עוד כבעבר.

זהות קיבוצית אינה נתון סטטי – אלא דינאמי. תהליכים של שינויי זהות מתרחשים כל העת, גם בלא שנהיה מודעים לכך. כך במהלך כל ההיסטוריה – קל וחומר בעת החדשה, משעה שהקצב של תהליכים היסטוריים הואץ

במידה ניכרת. טרנספורמציה מתרחשת כל הזמן, והשאלה היא רק איזה דפוס של זהות ינצח.

משברי הזהות הפוקדים את עמי המזרח-התיכון מקורם בתחרות הזהויות העכשווית, שכתוצאה ממנה מאוימת הזהות הטריטוריאלית על ידי יריבותיה – הזהות הפאן-ערבית והזהות הפאן-האסלאמית. תחרות זהויות זו היא אולי החשובה שבגורמים המניעים את הפוליטיקה המזרח תיכונית – הבינלאומית והפנים-מדינתית כאחד. כך, למשל, הפת"ח משקף פוליטיקה פאן-ערבית – ואילו החמאס משקף פוליטיקה פאן-אסלאמית. המפלגות במגזר דובר הערבית בגבולות הקו הירוק אף הן משקפות תחרות זהויות דומה, כאשר כל אחת מהן נושאת דגל זהות אחר. התחרות האמיתית היום אינה על שטחים, אלא על זהויות, כפי שמנסח זאת **אהרן אמיר** במאמרו "**שלום עברי**" (אהרון, "אחרת", ע' 19):

בעיקרו של דבר, המערכה שאנו עומדים בה זה שנים על שנים, ובפרט מאז 1987, היא מערכה על נפשותיהם של בני-אדם. אמנם כן: לא על שטחים ועמדות, לא על קווים ומתווים – כי אם על נפש האדם שבארצות האזור, על זו שבארץ-ישראל ובגבולותיה, וגם על זו שבמחננו פנימה.

עד כה לא ניסתה ישראל לשחרר את תושביה דוברי הערבית מזהותם הערבית, באשר מהלך מעין זה נתפש כפגיעה בעקרונות של הדמוקרטיה הליברלית. למרות זאת, לרבות מהפעולות שנקטה, במישרין או בעקיפין, הייתה השפעה על זהותם. כבר היום מוכנים צעירים רבים בקרב תושבי הארץ דוברי הערבית לוותר כליל על זהותם הערבית, במטרה להשתלב בחברה הישראלית, דבר המשתקף בין השאר בהחלפת שמותיהם הערביים בשמות

עבריים. על ההשלכות שיש למגמה זו, אומר **אסעד ראנס**, ראש המחלקה לממשל באוניברסיטת חיפה (ידיעות אחרונות, 22.5.05):

צעירים ערביים רבים מרגישים שהם לא יכולים לסמוך על ההנהגה שלהם והם מוכנים לוותר כליל על הזהות הערבית שלהם, כדי להבטיח את עתידם. שינוי שם משם ערבי לשם ישראלי בכוונה תחילה מעיד כאלף מונים על ניסיון להתקרב ועל נכונות להתפשר על הזהות שלהם. הם מאמינים, שכמה שיותר ישראלים הם יהיו וכמה שיתקרבו יותר ליהודים, כך יתאפשר להם להשתלב בחיי המדינה ולהבטיח את רווחתם... באוכלוסייה הערבית הישראלית מעמיק הפילוג בין המבקשים להיטמע בחברה הישראלית לאלו המבקשים להינתק ממנה לחלוטין.

זהות תושבי הארץ דוברי הערבית נתונה אפוא לשינוי ולהשפעה. השימוש במכשיר הטרנספורמציה כבמכשיר מדיני אינו דבר חדש. החידוש המוצע כאן הוא בשדרוג כלי זה ובהפיכתו למדיניות רשמית של ישראל. חידוש נוסף הוא בהצגת הממצאים ההיסטוריים לצורך הצידוק המוסרי של השימוש במכשיר זה: הכוונה איננה לכפות זהות חדשה, אלא להשיב את הזהות המקורית לתושבים אלה, זהות שאבדה עת נכבשה הארץ על ידי הערבים.

זהות לאומית ישראלית אמיתית עשויה אפוא לשמש תחליף הולם לזהות הערבית, בהיותה הזהות המקורית של תושבי הארץ. הזהות הערבית נכפתה עליהם בכוח ובתחבולות, ובתור שכזו היא זהות כפויה ומזויפת. זוהי האמת ההיסטורית, אפילו עשויה היא להכאיב לרבים מהם.

טענתי היא, בתמצית, כי ניתן לחולל מהפכת זהות בארץ, מהפכה שתקנה גם לתושבי הארץ דוברי הערבית זהות ישראלית – זהות שבאמצעותה יוכלו להשתלב באומה הישראלית החדשה ובמדינתה. התחברות ישראלית על בסיס הטרנספורמציה היא אפוא המדיניות היחידה שיש לה סיכוי ליישב את הסכסוך הארץ-ישראלי ולהשכין שלום לדורות בארץ.

המאבק היום איננו אפוא צבאי ומדיני בלבד – אלא גם תקשורתי, פסיכולוגי וזהותי. מדינת-ישראל שולטת דה-פקטו על כול ארץ-ישראל המערבית – אך הולכת ומאבדת היא את אחיזתה בה, בשל חוסר יכולתה לשמור על זהותה ההיסטורית. אירוניה היסטורית היא, כאמור, שדווקא ארץ-ההר, ערש מולדתו של עם ישראל, נתפשת כארץ כבושה – ואילו ארץ-המישור, שבה ישבו תמיד אויבי-ישראל, נתפשת כארץ המשוחררת. אירוניה היסטורית זו עלולה להיחפץ לטרגדיה, אם לא נשכיל לשמור על ארץ-ההר כולה. לשם כך עלינו לפתח אסטרטגיה לאומית חדשה – אסטרטגיה שתכונה כאן **"התחברות ישראלית באמצעות מכשיר הטרנספורמציה"**, שעל עיקריה בפרק הבא.

פרק 14: התחברות – תוכנית המדינה האחת

"התחברות ישראלית באמצעות מכשיר הטרנספורמציה", היא תוכנית שלבים ישראלית, שתהווה משקל-נגד אמיתי לתוכנית השלבים של אויבי ישראל. תוכנית שלבים זו תתבסס לא על מאבק מזוין, בנוסח אש"ף או החמאס – אלא על מאבק רוחני בזהויות שנכפו על תושבי הארץ במהלך הכיבוש הערבי-מוסלמי.

המאבק על ארץ-ישראל הוא מאבק על זהותה ועל זהות תושביה – מאבק שאותו יש לנהל **בשלבים**, בהתאם **לקהלי היעד** השונים ו**בכלים** המתאימים. את **קהלי היעד** ניתן לחלק כך: המגזר דובר הערבית בגבולות הקו הירוק הוא היעד הראשון במאבק זה; הציבור במזרח ירושלים הוא היעד השני; הציבור ביהודה ובשומרון הוא היעד השלישי. לעומת זאת, הציבור בחבל עזה הוא מחוץ למאבק זה, באשר ההיסטוריה שלו שונה לחלוטין. בעוד שלציבור בגליל, בשומרון וביהודה יש שורשים עמוקים בארץ (רובם בעם ישראל הקדום שאונס לשפה הערבית ולאסלאם) – הציבור בחבל עזה הוא ברובו הגדול ערב-רב של מהגרי-עבודה שנסו במלחמת 1948 ממישור פלשת הצפוני (אסדוד, מְג'דל וכפרים ערביים אחרים) לחלקו הדרומי (רצועת עזה).

את המאבק על נפשותיהם של התושבים דוברי הערבית בגליל, במשולש ובנגב יש לנהל במסגרת כללי המשחק הפוליטיים של מפלגות ותקשורת – ואילו את המאבק על נפשותיהם של התושבים דוברי הערבית בשומרון וביהודה יש לנהל רק לאחר שאזורים אלה יסופחו לישראל. השוני בדרכי המאבק נגזר מהתרבויות הפוליטיות השונות בשני

האזורים הללו: בגבולות הקו הירוק חיה ותוססת חברה ליברלית-דמוקרטית – ואילו בשומרון ויהודה חיה חברה העושה את צעדיה הראשונים בלבד בכיוון זה.

מהבדל בסיסי זה נגזרות שתי אסטרטגיות שונות ליישום מהפכת הזהות המוצעת כאן. אסטרטגיה אחת מתאימה לחברה שבתוך גבולות הקו הירוק – והשנייה לחברה שמעבר לקו הירוק. בתוך גבולות הקו הירוק נדרש להקים תנועה חדשה, שתרים את דגל הזהות הישראלית המאוחדת ותאבק על נפשותיהם של אזרחי ישראל, יהודים ולא-יהודים כאחד. לעומת זאת, בשטחים שמעבר לקו הירוק יש לכונן תחילה דמוקרטיה ליברלית, שתאפשר לנהל את המאבק בדרכים דמוקרטיות.

כינון דמוקרטיה מעין זו אינה עניין להצהרות בלבד – אלא לתהליכי עומק המתחוללים שנים רבות. אם עומד מכשול אמיתי בפני מהפכת הזהות הישראלית הרי זה מצבה העגום של החברה דוברת הערבית בשטחי שומרון ויהודה, חסרת הניסיון הדמוקרטי. כל עוד לא פורקו תשתיות הטרור בשטחי יו"ש, וכול עוד לא הופסקה ההסתה נגד ישראל בתקשורת ובבתי-הספר – לא ניתן יהיה לכונן בהם חברה דמוקרטית. בחירות לא ניתן לנהל תחת אש ואיומי טרור. הטרור הרצחני המשתולל בשטחים אלה (ואף מיוצא מהם לתוך גבולות הקו הירוק) הוא איום לא רק על מדינת-ישראל – אלא גם על תושבי המקום עצמם. לכן, יש אינטרס משותף לשני הצדדים לשים לטרור קץ מהר ככל שרק ניתן.

תוכנית השלבים הישראלית מבוססת לא רק על פנייה לקהלי יעד שונים, אלא אף על שימוש בשני **כלים** שונים: הכלי הראשון הוא **משפטי** – יצירת מסגרת מדינית חדשה; הכלי השני הוא **חינוכי-פסיכולוגי** – רכישת זהות חדשה.

בשלב הראשון יושלם האיחוד המדיני של הארץ על ידי סיפוח יהודה ושומרון (אף שסיפוח זה צריך שיהיה מדורג – שטחי C תחילה, לאחר מכן שטחי B, ולבסוף גם שטחי A). בשלב השני תתווסף לאיחוד המדיני גם האחדות הזוהות, שרק היא יוצרת את הדבק המלכד האמיתי.

רק טיפול משולב בזכות ובזהות עשוי לתת מענה שלם לבעיית ארץ-ישראל. שני כלים אלה שונים זה מזה לא רק באופיים, אלא אף במשכי הזמן השונים שלהם. אחדות מדינית ניתן להשיג על ידי הצהרה משפטית בלבד, בהינף קולמוס של שלטון ריבוני, בהחלטת כנסת של שעה אחת. לעומת זאת, אחדות רוחנית היא תוצאה של תהליך חינוכי ממושך והדרגתי, לאורך שנים רבות, המחולל שינוי עמוק בלב וברוח כאחד, בבחינת **"וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה"** (יחזקאל י"ח 31).

זהות ישראלית טוטלית היא זהות טעונה ומורכבת. זהות טוטלית היא הרבה יותר מזהות אזרחית בלבד. זהות ישראלית היא בראש ובראשונה תחושת השתייכות לעם ישראל ההיסטורי והזהות עמוקה עמו. זהות ישראלית טוטלית מבוססת על הזהות עם כול מה שהשם **ישראל** מסמל: ארץ-ישראל, לשון-ישראל, תרבות-ישראל, דת-ישראל, ההיסטוריה של עם-ישראל ומדינת-ישראל.

המגזר הערבי בגבולות הקו הירוק תחילה

את מהפכת הזהות צריך להתחיל בתוך גבולות הקו הירוק, ורק אחר כך ניתן לייצא אותה אל שטחי יהודה ושומרון. אם תצליח מהפכת הזהות בבית פנימה – יהא קל יותר לייצא אותה גם אל החוץ. ואולם, תנאי מוקדם והכרחי לכך הוא שלא תוקם מדינה פלשתינית ביר"ש. שכן, אם

תוקם ישות ריבונית בעלת צבא משלה, כי אז לא רק שמדינת-הר זו תאיים פיזית על קיומה של מדינת ישראל – אלא גם שיהיה בכוחה למנוע את יצוא מהפכת הזהות המוצעת כאן לשטחים שיהיו בשליטתה.

לכן, הצעד הראשון שעל מדינת ישראל לעשות הוא לספח בהדרגה את שטחי יהודה ושומרון, ולהצהיר בריש גלי, שאין בכוונתה להקים מדינה פלשתינית בשום שלב – לא מחר ואף לא מחרתיים. כמו כן עליה לפרק את תשתיות הטרור, כמו גם את כל מה שנותר מהרשות הפלשתינית, לאחר שזו התפרקה ממילא ממרבית נכסיה. כול הניסיונות להפיח רוח חיים באבו מאזן ובחבריו, כדי שאלה יוכלו להתמודד מול החמאס, לא יפתרו שום בעיה, אלא רק יחריפו אותה. שכן, תנועת הפת"ח אינה מייצגת אלא זהות טקטית ומזויפת, ואילו תנועת החמאס מייצגת זהות אמיתית.

התחברות פיזית-משפטית תחילה – ורק לאחר מכן גם **התחברות רוחנית**. התחברות מעין זו צריך להתחיל בכיוון ההפוך לזה של ההתנתקות. לא עזה תחילה – אלא יהודה ושומרון תחילה. התחברות היא היפוכה של התנתקות. תחילה יש להתחבר אל הקרוב, ולאחר מכן גם אל הרחוק. הקרובים לנו באמת הם תושבי יהודה ושומרון, אשר בדומה לתושבי הגליל דבקו בארץ-ההר למן ראשיתה של ההתיישבות הישראלית בארץ. תושבי ארץ-ההר הם עם ישראל של ממש, בשר מבשרה של האומה הישראלית עתיקת היום.

על ישראל להתייחס היום לחבלי יהודה ושומרון, כשם שהתייחסה בעבר לגליל, למשולש ולנגב. למעשה שום כוח אינו יכול ואף אינו רשאי למנוע זאת ממנה. המשפט הבינלאומי הכיר בזכותו של עם ישראל על כל שטחי ארץ-

ישראל, בהחלטות שהתקבלו על ידי **חבר-הלאומים** בסוף מלחמת העולם ה-1, עת נקבעו כל הגבולות במזרח-התיכון. על פי אותן החלטות בינלאומיות, אמורה הייתה ארץ-ישראל לכלול גם את השטח שממזרח לנהר הירדן – אלא ששטח זה נמסר לבית-המלוכה ההאשמי, שהקים בו את ממלכת ירדן, מיד בסמוך לאחר קבלת החלטות אלה. לעם ישראל במצבו אז לא היה די כוח פיזי ומדיני, כדי למנוע מסירת שטחים אלה לידי עם זר. לעומת זאת היום, כשכול השטח שממערב לירדן הוא בשליטת ישראל, היא יכולה ואף חייבת להחיל על שטח זה את מלוא הריבונות הישראלית, ולאחר מכן אף את מלוא הזהות הישראלית.

פער המיליון

סיפוח יהודה ושומרון עשוי להוסיף למדינת ישראל אוכלוסייה בעלת זהות ערבית-אסלאמית לא קטנה, ומכאן הפחד ששרר תמיד מפני סיפוח שכזה. לפחד זה אין בסיס, באשר מספר תושביהם דוברי הערבית של יהודה ושומרון נמוך בהרבה ממה שמקובל לחשוב. במשך שנים התקבלו המספרים שסיפקה הרשות הפלשתינית (מאז הסכם אוסלו) ללא עוררין כמעט. אלא שבשנים האחרונות התברר, שמספרים אלה נופחו בכוונת מכוון, כיוון ש"**השד הדמוגראפי**" משמש כמכשיר נוסף במאבק נגד ישראל.

ממחקר שנערך באוניברסיטת בר-אילן בשנת 2006 עולה, כי קיים פער של למעלה מ-1.3 מיליון איש בין המספרים הרשמיים שמפרסמת הרשות הפלשתינית לבין גודלה האמיתי של אוכלוסיית יש"ע. סך כל האוכלוסייה הזו, לפי ממצאי מחקר זה, עומד על לא יותר מ-2.5 מיליון איש – ולא על 3.83 מיליון כפי מספריה הרשמיים של הרשות. אם

מנקים מתוך מספר זה את האוכלוסייה בחבל עזה, (העומדת על כ-1.06 מיליון איש), הרי שבשטחי יהודה ושומרון מונה אוכלוסייה זו פחות מ-1.5 מיליון איש – מספר שאינו גדול בהרבה מהאוכלוסייה דוברת הערבית בגבולות הקו הירוק (צימדון, "פער המיליון").

מה שחשוב לא פחות, שיעור הילודה בקרב אוכלוסייה זו נמוך בהרבה ממה שמקובל לחשוב. לעומת זאת, קצב ההגירה החוצה גדול בהרבה מהמספרים הרשמיים. כתוצאה משני נתונים אלה, עולה, כי קצב גידול האוכלוסייה ביהודה ושומרון נמוך בהרבה מהמספרים הרשמיים, ולכן השד הדמוגרפי אינו כה נורא כפי שמנסים אויבי ישראל להציגו. סיפוח יהודה ושומרון אינו עשוי אפוא לשנות באופן משמעותי את המאזן הדמוגרפי הנוכחי בין יהודים ללא-יהודים בארץ, באשר יתקיים רוב יהודי מוצק גם לאחר סיפוח שטחים אלה.

מסיבה זו, ואף מסיבות היסטוריות שעליהן הצבעתי קודם לכן, לא ניתן יהיה לספח את חבל עזה, באשר זה יוסיף באחת למעלה ממיליון איש (המספר המדויק כיום שנוי אף הוא במחלוקת) – מספר העלול לשנות את המאזן הדמוגרפי לרעת היהודים.

החלט הריבונות על יו"ש אין פירושה בהכרח סיפוח חבלי מולדת אלה באקט אחד – אלא ניתן לעשות זאת באופן מדורג, בשלבים, לפי היחס בין גודל השטח לגודל האוכלוסייה. ככול שהשטח שאותו יש לספח דליל יותר מבחינת אוכלוסייתו, כך יש לתת לו עדיפות במסגרת מדיניות זו. היום, לאחר שבהסכמי אוסלו חולקו שטחי יהודה ושומרון ל-3 אזורים, לפי מידת הצפיפות של תושביהם דוברי הערבית, ניתן לספח כול אזור בנפרד – תחילה את שטחי C, לאחר מכן את שטחי B, ורק לבסוף

גם את שטחי A. יתרונה של מדיניות סיפוח מדורגת זו הוכח כבר בעבר, בעת סיפוח רמת-הגולן – שטח גדול יחסית שבו אוכלוסייה דוברת ערבית דלילה ביותר. ייתכן מאוד, שבמסגרת מדיניות זו ניתן יהיה לפצל גם את שטחה של ירושלים-רבתי למספר אזורים, כדי לצמצם את גודל האוכלוסייה דוברת הערבית ביחס לאוכלוסייה היהודית בירושלים. משמעות צעד מעין זה היא שסיפוח מלא (המקנה לתושבים זכויות אזרחיות מלאות) יחול רק על העיר העתיקה (ירושלים ההיסטורית) – ואילו שאר השטחים יזכו למעמד דומה לזה של הערים בשטח A.

סיפוח יהודה ושומרון עשוי לשחרר את ארץ המישור מהצפיפות ההולכת וגדלה בה. כבר היום אין כמעט מקום פנוי במישור החוף, ומצב זה רק ילך ויחריף. הבנייה באזור זה לא רק מגדילה את הצפיפות, אלא אף מקטינה את שטחי הקרקע לצרכי חקלאות, הקלים לעיבוד והעשירים ביבול. ההגירה לארץ-ההר דלילת האוכלוסין היא לא רק מימוש צורך אידיאולוגי – אלא גם הכרח קיומי. ארץ ההר הייתה מאז ומקדם ביתו הטבעי של עם ישראל. לכן כינה הוא את חבל-ההר בשם **"הָהָר הַטוֹב הַזֶּה"** (דברים ג/25), בבחינת היה בו סגולה שאין בחבלי ארץ אחרים. ההר הוא החבל האקלימי הבריא ביותר בנופי הארץ, בשל אווירו הזך והיבש יותר. כמו כן יודע הוא הרבה פחות חולי מאשר המישור. בהר השתקפה גאוניותו הטכנולוגית של עם ישראל הקדום, שעה שהפך יערות וטרשים לגן פורח – על ידי בניית מדרגות וסכרים במדרונותיו ובגאיותיו, כריית בורות ובריכות בסלע, חציבת מנהרות ובניית אמות מים. כך נוצל כל שעל קרקע בהר, דבר שאפשר התרחבות יישובית, שלא היה לה אח ורע בחבלי הר אחרים בעולם העתיק.

מארץ-ההר קלט עם ישראל את רוב תכונותיו, עד כדי הזדהות עמה והתמזגות בה: עוז הרוח, חוסן טבעי, הסתפקות במועט, עיקשות, התמדה, מסירות ודבקות במטרה. היום, כבעבר, חייב עם ישראל להשקיע בארץ-ההר את כול מרצו וכושר המצאתו הטכנולוגי, לא רק כדי להקטין את הצפיפות במישור החוף – אלא גם כדי להמשיך ולקלוט מיליוני יהודים מתפוצות העולם.

חוק יסוד: זהות המדינה ותושביה

מאחר שהשגת זהות ישראלית משותפת היא תהליך ארוך וממושך, הרי שבתקופת הביניים עד להשגתה ידרשו הסדרי הגנה משפטיים, שאותם ניתן לכונן רק במסגרת חוקתית. לכן, במקביל לסיפוח המדיני, יהיה על ישראל לחוקק חוק יסוד שיקרא **"חוק יסוד: זהות המדינה ותושביה"** (להלן – **חוק היסוד**). מטרת חוק יסוד זה היא להגן על מדינת ישראל המאוחדת מפני השתלטות של זהות ערבית ו/או מוסלמית עוינת. הסדרי הגנה משפטיים יהיו נחוצים רק כל עוד לא הושלמה מהפכת הזהות המוצעת כאן – מהפכה שתהפוך את תושבי הארץ בעלי הזהות הערבית לבעלי זהות ישראלית. ואילו לאחר שמהפכה זו תושלם, כבר לא יהיה צורך בהסדרים אלה, באשר כל דוברי הערבית של היום, או לפחות רובם, כבר יהיו ישראלים, ללא קשר לדרך בה השיגו את זהותם הישראלית.

במסגרת חוק יסוד זה יוגדרו אותם מרכיבים שהם הכרחיים לשמירת זהותה הישראלית של המדינה, ללא קשר לשאלות של רוב ומיעוט. כדי למנוע את האפשרות שרוב עוין ינסה לשנות זהות זו, ישוריינו אותם סעיפים קובעי זהות בצורה מוחלטת, על ידי קביעת רוב מיוחס

שבלעדיו לא ניתן יהיה לשנות סעיפים אלה. רשימת הסעיפים קובעי הזהות הישראלית חייבת לכלול בין השאר את הסעיפים הבאים: שם הארץ והמדינה, בירת המדינה, הנאמנות לארץ ולמדינה, לשון המדינה, מערכת החינוך של המדינה ותכני היסוד שלה, המשטר במדינה ויחסי הדת והמדינה. אסקור בקצרה סעיפי יסוד אלה.

שם הארץ ושם המדינה: הארץ המאוחדת תיקרא בשם **"ארץ-ישראל המאוחדת"**. המדינה המאוחדת תיקרא בשם **"מדינת-ישראל המאוחדת"**.

בירת המדינה: בירת מדינת ישראל המאוחדת תהא ירושלים. הריבונות בירושלים תהיה של מדינת ישראל המאוחדת בלבד, בלא מתן דריסת רגל פוליטית לשום גורם אחר.

הנאמנות לארץ ולמדינה: אזרח במדינת ישראל המאוחדת יוכל להיות רק מי שהצהיר נאמנות לארץ-ישראל ולמדינת ישראל. כל תושב אחר יהיה במעמד של תושב בלבד, ללא אזרחות ישראלית. כל מי שירצה להצטרף לאומה הישראלית כאזרח בעל זכויות וחובות מלאים, יידרש לעמוד במבחנים מסוימים כפי שאלה יוגדרו בחוק.

לשון המדינה: לשונה הרשמית של מדינת ישראל המאוחדת תהא השפה העברית, ולשום שפה אחרת לא יהיה מעמד רשמי.

מערכת החינוך של המדינה ותכני-היסוד שלה: מערכת החינוך של המדינה תהא ישראלית כלל ארצית. שפת מערכת החינוך תהיה עברית. מערכת חינוך זו תשים דגש על תכנים מגבשי זהות ישראלית, שבמרכזם לימוד ההיסטוריה של ארץ-ישראל ומורשתה. בצד מערכת החינוך הממלכתית יהיו גם בתי-ספר אחרים, אך הם יהיו במעמד

נמוך יותר ובפיקוחו של השלטון המרכזי. בתי-ספר שלא יעמדו במבחן הנאמנות למדינת-ישראל ולא-רץ-ישראל יוצאו מחוץ לחוק.

צורת המשטר: מדינת-ישראל המאוחדת תכונן משטר דו-מפלגתי או תלת-מפלגתי, בדומה למשטר באנגליה ובארה"ב. דווקא בהיותה מפוצלת מבחינה תרבותית, נחוץ לה משטר ריכוזי, שישימש כור היתוך של הזהות הישראלית. זרמים תרבותיים שונים יוכלו לבוא לביטוי ציבורי במסגרות שונות, אך לא במסגרות פוליטיות. כמפלגה במדינת ישראל המאוחדת תוכל להתארגן רק תנועה פוליטית שתצהיר אמונים למדינת-ישראל ולא-רץ-ישראל.

יחסי הדת והמדינה: במדינת ישראל המאוחדת תשרור הפרדה בין דת ומדינה. הזכות לחופש הדת ואף לחופש מדת, תיחשב כזכות יסוד. למרות זאת, תזכה דת ישראל למעמד מועדף ביחס לשאר הדתות, בשל היות דת זו מרכיב חשוב בזהות הישראלית. חיזוק המסורת היהודית בקרב הציבור החילוני בישראל, עשוי אף הוא להיות נדבך חשוב בחיזוק הזהות הישראלית. במסגרת זו יועמדו תחת פיקוח ציבורי כל המוסדות הדתיים, ובייחוד אלה של הקהילייה האסלאמית, שאת פעילותה צריך יהיה להגביל לספירה הדתית בלבד, מבלי שתיתן לה דריסת רגל כלשהי בספירה הפוליטית.

נאמנות לאומה הישראלית כתנאי להתאזרחות בה

בשלב הראשון לאחר סיפוח כול אחד משטחי יר"ש, עשויים תושביהם דוברי הערבית להיות בעלי מעמד של תושבים בלבד, ללא זכויות וחובות אזרחיות מלאות,

באשר זכויות פוליטיות (כגון הזכות לבחור ולהיבחר) עלולות לסכן את זהותה של ישראל כמדינה בעלת זהות ישראלית. במצב הנוכחי קיימת הבחנה בין אזרחות לשייכות לאומית, ולכן יכול אזרחי ישראל להחזיק בתעודת זהות ישראלית מבלי לאמץ את הזהות הישראלית. מצב בלתי נסבל זה מאפשר לאזרחים מסוימים לשלול את זהותה הישראלית של המדינה, מבלי שיענשו על כך. על ישראל, בדומה למדינות מתקדמות אחרות בעולם (דוגמת ארה"ב וצרפת), לחתור להאחדת הזהות האזרחית והזהות הלאומית, ולכונן את מה שמכונה **"אזרחות לאומית"**.

השתלבות מלאה בקהילייה הישראלית, על בסיס שוויון מלא בזכויות ובחובות, אינה יכולה להיות אוטומטית – אלא צריך שתהא מותנית בעמידה במבחני קבלה שייקבעו בחוק האזרחות, ואשר יבטיחו את הנאמנות לאומה הישראלית ומדינתה. ההתאזרחות הלאומית תהיה על בסיס פרטני, כאשר כל פרט שירצה בכך, יאלץ לעבור את אותם מבחני קבלה שיוגדרו בחוק האזרחות. חוק האזרחות במתכונתו החדשה יאפשר למדינת ישראל אף להפקיע את המעמד האזרחי מאותם אנשים שזכו למעמד זה לא מכבר, אך אינם עומדים בפועל בדרישות חוק זה.

כדי לאפשר את התאזרחותם של תושבי יו"ש דוברי הערבית יידרש אפוא, בנוסף לחקיקת חוק היסוד הנ"ל, לערוך תיקונים במספר חוקים קיימים, שהחשובים שבהם הם **חוק האזרחות התשי"ב-1952, חוק המפלגות התשנ"ב-1992 וחוק חינוך ממלכתי התשי"ג-1953**. בכל החוקים האלה תודגש חובת הנאמנות למדינת ישראל ולזהותה הישראלית כערך יסודי.

מבין כל הסעיפים בחוק היסוד ו/או בחוקים שהוזכרו לעיל, מבקש אני להדגיש את חשיבותה של הלשון העברית

כשפה הרשמית היחידה של מדינת ישראל וכשפת מערכת החינוך שלה. כל עוד נהנית השפה הערבית ממעמד של שוויון עם השפה העברית, לא ניתן יהיה למנוע את התחרות בין זהותה הישראלית והערבית. כמו כן לא ניתן יהיה למנוע את אופייה הדו-לאומי דה-פקטו של מדינת ישראל גם בגבולות הקו הירוק ו/או את מגמת ההיפרדות של דוברי הערבית בגבולות הקו הירוק. קל וחומר שבמצב דברים זה יקשה לצרף דוברי ערבית שמעבר לגבולות אלה. שפה אינה כלי תקשורת בלבד, אלא אף מכשיר לגיבוש זהות. מי שמדבר בלשון הערבית כשפה רשמית, אינו יכול להתנתק מעומס הזהויות האצורות בשפה זו. שתי שפות רשמיות במדינה אחת הן מרשם לשימור המצב הנוכחי של מדינה דו-אתנית דה פקטו.

פרק 15: שלום אמת במזרח-התיכון

נורמה אחת לכל מדינות האזור

שלום אמת בארץ ובמזרח-התיכון צריך להיבנות על יסודות איתנים של ביטחון, של צדק, ומעל לכל – של **אמת**. כאשר יתחילו אויבי ישראל להפנים את האמת, ניתן יהיה לחפש פתרונות לבעיות של הארץ והמזרח-התיכון כולו. פיתרונות יצירתיים אפשר למצוא, ובלבד ששני הצדדים מדברים באותה שפה וכפופים לאותן נורמות. לכן, הצעד הראשון שאותו יש לנקוט היום, אינו הצגת פתרונות, אלא עיצוב שפה אחת ונורמה אחת, כבסיס לפתרון הבעיות.

השפה שאותה יש לעצב היא **שפת הלאומיות הליברלית** – שפה שהיא מודרנית לחלוטין, והעומדת בניגוד קוטבי לשפה הערבית-מוסלמית האימפריאלית השלטת במזרח-התיכון. הנורמה שאותה יש לעצב היא **הנורמה של המשפט הבינלאומי**, שהיא הבסיס ליחסי שלום ולתרבות שלום. נורמה זו אף היא מודרנית לחלוטין, ועומדת בניגוד קוטבי לנורמה הערבית-מוסלמית האימפריאלית השלטת באזור. לכשיפנימו אויבי ישראל את השפה החדשה והנורמה החדשה, תימצא גם הנוסחה לשלום אמת, לא רק בארץ-ישראל אלא אף במזרח-התיכון כולו.

יש קשר הדוק בין **זהות לאומית** לבין **דמוקרטיה ליברלית** ובין שתי אלו **לשלום בינלאומי**. הזהות הלאומית היא הבסיס לכל השאר. בשל חולשתה של זהות זו במזרח-התיכון, לא ניתן היה עד כה לכונן משטרים דמוקרטיים-ליברליים במדינות האזור – וכתוצאה מכך מתנהלות באזור מלחמות כה רבות. אף שהמלחמה בין המדינות

המוסלמיות לבין מדינת ישראל היא הבולטת שבהן, הרי שאין זו היחידה ולבטח לא העקובה מדם שביניהן. כך, למשל, במלחמות בין איראן השיעית לעיראק הסונית נפלו למעלה ממיליון בני אדם. בדומה לכך נפלו עשרות אלפי בני אדם במלחמות האזרחים השונות שהתנהלו וממשיכות להתנהל באזור כגון: מלחמת האזרחים בלבנון (1975-1990), טבח האחים המוסלמים בסוריה (1982), מלחמות האזרחים בכול רחבי המזרח-התיכון מאז ינואר 2011, שהבולטת שבהן היא מלחמת האזרחים בסוריה, שגבתה כחצי מיליון קורבנות עד כה. מלחמות בינלאומיות, מלחמות אזרחים ומעשי טבח בקרב מדינות האזור הן הכלל ולא היוצא מהכלל.

כיבוד ההסדרים הבינלאומיים באזור

הבסיס לשלום אמת במזרח-התיכון הוא הכרה בלגיטימיות של ההסדרים הטריטוריאליים שעוצבו באזור בתום מלחמת העולם הראשונה, בגבולות שנקבעו, ואף בזהויות הטריטוריאליות המודרניות שנוצרו בו כתוצאה מכך. זהויות אלו, אף אם היו בתחילה מלאכותיות במידה רבה, הרי שבחלוף השנים הולכות והופכות הן לזהויות אמיתיות, הטעונות אומנם עיצוב וגיבוש לאומי, אך אין צידוק לבטלן. לא רק האומה הישראלית תצא נשכרת ממהלך זה, אלא גם יתר אומות המזרח-התיכון, שנאבקו בעבר כנגד הזרם האימפריאלי של הפן-ערביות (אותו הובילו מצרים, סוריה ועיראק) – והנאבקות היום על שרידותן מול הגל העכור של האימפריאליזם האסלאמי בהנהגת איראן.

לאומיות ליברלית

האתוס הלאומי אינו מחייב צורת משטר מסוימת, באשר הגדרתה הראשונית של הלאומיות היא שחרור מעול זרים, כשלכל לאום ולאום הזכות לבחור לעצמו את המשטר המדיני שלו. לכן, תיאורטית לפחות, גם תנועות זהות טריטוריאליות לא-דמוקרטיות רשאיות לכנות עצמן בשם "תנועות לאומיות". למרות זאת, הלאומיות הייתה קשורה, למן גיבושה האידיאולוגי המוקדם, בהלכי-רוח ליברליים-דמוקרטיים, גם אם לא תמיד בכינון מוסדות דמוקרטים יציבים. הלאומיות צמחה על בסיסה של דוקטרינה מוסרית-פוליטית, שראתה בלאום את יחידת היסוד שלה – ובערכי החירות, השוויון והרציונאליות את הערכים העליונים שלה.

הרעיון המרכזי של הליברליזם הוא, שלבני-אדם, כיצורים רציונאליים ומוסריים, הזכות להחליט בעצמם איזו תוכנית חיים ברצונם לאמץ. הם אינם רק בני חסות של הכנסייה או המונרכיה, כקטינים הנזקקים להשגחה. הנאורות היא החופש לסמוך על תבונת הפרט ועל כושר שיפוטו המוסרי, לא רק בהכרעה בעניינים אישיים אלא גם בעניינים ציבוריים. כל אדם הוא בעל ייחוד משלו ובעל זכות – שאין למנוע אותה ממנו – לממש את הפוטנציאל הטמון בו. אותם בני-אדם, המשועבדים לכוח עדיף ושאינם מסוגלים לתרגם את תכונותיהם הייחודיות לתוכנית חיים קונקרטית, מפגרים באופן טרגי בהתפתחות האנושית שלהם.

באנאלוגיה לתפישה זו נתפשים הלאומים השונים, בדומה ליחידים, כבעלי אופי ייחודי. לכל אחד מעמי העולם קול חסר תחליף משלו במקהלה האנושית. על-מנת שעם יהיה יצירתי באופן אותנטי, הוא חייב להיות חופשי לבטא את

עצמו ואת הרגישויות הפנימיות ביותר שלו, בשפתו הוא ובאמצעות הכלים התרבותיים שלו. כל עם זכאי לעצב את תוכנית החיים הקיבוצית שלו לפי בחירתו. בחירה זו, יש לה משמעות חיובית ושלילית כאחד: חיובית – באשר תובעת היא שהלאום ייקבע את גורלו בכוחותיו הוא בלבד; שלילית – באשר תובעת היא שחייו הקיבוציים של הלאום לא ייקבעו על-ידי שום גורם זר. כ"גורם זר" יכול להתפשט לא רק שלטון אימפריאלי אלא גם שלטון כפוי, דיקטטורי, שאינו נבחר בבחירות חופשיות על ידי ציבור האזרחים עצמו. הלאומיות, במשמעותה העמוקה יותר, תובעת אפוא שחרור מאימפריאליזם ומרדנות כאחת. השלטון צריך שיהיה שלטון עצמי, מוסכם, נבחר וכפוף לביקורת ציבורית. זו משמעותה הדמוקרטית והליברלית של הלאומיות.

מבחינה זו הלאומיות היא תנועה ליברלית-חילונית, באשר אינה מוכנה להשלים עם שלטון רודני כלשהו, המצדיק את קיומו בבחירה שאינה של הלאום עצמו. הרעיון המונרכי של שלטון בחסד האל, נתפש כפיקציה משפטית, שנועדה להסוות את העובדה, שהבחירה בידי האל באה לביטוי ביתרון של **כוח**, הנחזה **כזכות**. המונרכיה הייתה כרוכה תמיד בתפישה דתית כזו או אחרת. הדמוקרטיה, לעומת זאת, היא חילונית ורציונאלית. האופי המוסרי של הלאומיות חייב להתגלם ביחסי אנוש יום-יומיים, המעוצבים על-ידי מוסדות לאומיים. לאומים, שמהם נמנע לגלם את רצונותיהם באמצעות מוסדות פוליטיים ריבוניים, הם קולקטיבים נכים.

הלאומיות המודרנית היא, לפחות מבחינה עקרונית, הרחבה של העקרונות הדמוקרטיים-ליברליים לעבר הקהילייה הבינלאומית. את הסיסמה הדמוקרטית "חירות,

שוויון, אחווה" אפשר להחיל גם היחסים הבינלאומיים. כשם שהדמוקרטיה הליברלית מכירה בזכותם של יחידים להשמיע קולם בחופשיות במסגרת הקהילייה הלאומית – כך גם הדמוקרטיה הבינלאומית מכירה בזכות הלאומים להשמיע קולם בחופשיות בקהיליית העמים. כשם שהדמוקרטיה הליברלית מכירה בזכות לשוויון אזרחי – כך גם הדמוקרטיה הבינלאומית מכירה בזכויות העמים לשוויון במשפט הבינלאומי. כשם שהדמוקרטיה הליברלית שואפת לאחווה אזרחית – כך גם הדמוקרטיה הבינלאומית שואפת לאחווה בינלאומית.

המשפט הבינלאומי כמנוף לשלום

האתוס הבינלאומי תובע להכיר בייחודו של כל לאום ולאום – ייחוד המקנה לו את הזכות להתבדלות ולהתכנסות בטריטוריה הלאומית שלו. מקורה של התביעה לייחוד לאומי הוא במבנה הפסיכולוגי של בני האדם, התובעים הכרה לא רק בזהותם הפרטית הייחודית, אלא אף בזהותם הקיבוצית הייחודית. הצורך בזהות עצמית, פרטית וקיבוצית כאחד, הוא כה עמוק, עד שלעיתים מוכנים בני האדם להיהרג בהגנה על זהויות אלה. בתחרות בין ההישרדות הפיזית לרוחנית, מעדיפים אנו לא אחת את האחרונה על פני הראשונה, מה שמעיד יותר מכל על הפשטנות שבתפישה המטריאליסטית. האדם, בתור פרט יחיד, מעצב את זהותו הפרטית על ידי השוואה לזולתו. האדם, בתור יצור חברתי, מעצב את זהותו הקיבוצית על ידי השוואת קבוצתו לקבוצות אחרות.

הלאומיות מעמידה את הייחוד והחירות כאידיאלים המרכזיים שלה. עקב אכילס של הלאומיות הוא חיזוקן של

תביעות הייחוד והתבדלות על חשבון האחדות וההתחברות. כאשר מופר האיזון הדק בין שני ערכי-יסוד אלה, עלולה החברה הבינלאומית לגלוש במהירות לאנרכיה הרסנית ולמלחמות בלתי פוסקות. כדי לתת מענה הולם לחשש מפני אנרכיה הוטלו על מדינות הלאום שתי הגבלות: (א) עליהן לכוון בתוכן משטר דמוקרטי-ליברלי; (ב) עליהן להכיר בשלטון החוק הבינלאומי ובעליונותו על פני המשפט הפנימי.

על הקשר בין דמוקרטיה ליברלית לבין יחסי שלום בינלאומיים, עמד לראשונה **עמנואל קנט** בספרו **"לשלום הנצח"**. טענתו הייתה, שמלחמות הן הרפתקאות של מלכים ונסיכים, השופכים את דמם של פשוטי-העם, בשר התותחים. אם רק יתמרד בשר התותחים וימנע משליטיו לצאת למלחמות, כי אז יפסקו המלחמות ויחל עידן של שלום נצחי.

על פי תפישה זו, הדמוקרטיה נתפשת לא רק כמכשיר לביטוי עצמי של העם, אלא גם כמנוף לכינון יחסי שלום בין העמים. משמעות הדבר, שיש קשר ברור בין המבנה הפוליטי של המדינה להתנהגותה כלפי פנים וחוץ כאחד. מדינות המאופיינות על-ידי משטר חוקתי-ליברלי, הן שוחרות שלום כלפי חוץ ופנים כאחד. לעומתן, מדינות המאופיינות על-ידי משטר עריצות, הן תוקפניות במהותן, כלפי חוץ ופנים כאחד. מדינות בעלות משטר חוקתי מאמצות את המשפט הבינלאומי מרצון, כדבר מובן מאליו, בשל המגבלות המוטלות על השימוש באלימות על-פי חוקתן הפנימית. לפיכך, כלפי מדינות חוקתיות, אין צורך בהפעלת כוח חיצוני כדי להבטיח שלא יפרו את השלום והביטחון הבינלאומיים. לעומת זאת, מדינות רודניות עשויות לכבד את המשפט הבינלאומי רק כתוצאה

מהרתעה חיצונית מספקת, מיראת הסנקציות שיוטלו עליהן על-ידי כוח חיצוני.

הניסיון המצטבר של המאה ה-20 אישר הנחות אלו. את המלחמות במאה שחלפה יזמו תמיד משטרי עריצות, ואף לא פעם אחת משטרים דמוקרטיים. המדינות הדמוקרטיות היו תמיד בצד המתגונן, ולא בצד התוקפן. כמו כן, בין מדינות דמוקרטיות לא התחוללה אפילו מלחמה אחת, הגם שלא פעם נמצאו מדינות דמוקרטיות בסכסוכים חריפים ביניהן.

הדמוקרטיות הגדולות, ארה"ב ואנגליה, הן גם אלו שיזמו את הארגונים הבינלאומיים והמשפט הבינלאומי למיסוד השלום. חבר הלאומים, ולאחר מכן האו"ם, קשרו בין דמוקרטיה ושלום. מבחנה הסופי של כל שיטה משפטית הוא בכושר האכיפה שלה. אך המפתח איננו דווקא באכיפתה האלימה, אלא **בהפנמת הנורמות** שלה מתוך **רצון והסכמה**. כל שיטת משפט היא אפקטיבית רק אם הרוב מוכן לציית לה מרצון. יש גבול למה שניתן לעשות בכוח. לכן את מקומה של ההרתעה הצבאית, החיצונית, צריכים לתפוס מנגנונים של בלמים פנימיים. בלמים אלו מספקים המוסדות הדמוקרטיים. הדמוקרטיה היא צורת משטר, שבה משמשים בלמים פנימיים כתחליף לבלמים החיצוניים. ההצבעה בקלפי משמשת ככוח הרתעה פנימי כלפי השלטון, ממש כשם שהרתעה צבאית פועלת עליו מבחוץ.

היקום האנושי, כתפישתו על ידי המשפט הבינלאומי, דומה ליקום הפיזי כתפישתו על פי המדע המודרני: אין לו כלל מרכז, אלא מורכב הוא מאין ספור ריכוזי כוח (שמשות) המפוזרים בחלל, כל ריכוז כוח כזה כשהוא לעצמו. ביקום אנושי זה, לא קיים מרכז כוח אחד, אלא מתקיימים ריכוזי

כוח רבים, כמספר הטריטוריות הלאומיות. כמו כן, אין ביקום זה מעצמה ריבונית אחת, שכל יתר הטריטוריות כפופות לה – אלא מספר רב של מדינות ריבוניות, שגבול ריבונותן הוא ריבונות זולתן, אפילו אינן שוות בכוחן. יחסיותה של הריבונות נגזרת מאופיו של המשפט הבינלאומי, אשר בו שום זכות אינה זכות מוחלטת, אלא זכות יחסית בלבד, למעט הזכות המוחלטת לשלום ולביטחון (הזכות לחיים בלא פחד).

בין ריכוזי הכוח השונים מתקיימים יחסים מורכבים ומגוונים, על בסיס של שוויון והסכמה, ולא של אפליה וכפיפות, שהם יחסים אימפריאליים. היחסים בין ריכוזי הכוח השונים מוסדרים על ידי המשפט הבינלאומי, שהוא יציר כפם. זוהי אפוא המשמעות של המושג **"שלטון החוק הבינלאומי"** – כפיפות למשפט הבינלאומי, הדומה לכפיפות האזרחית במדינה דמוקרטית לשלטון החוק המדינתי. החוקים, הפנימיים והבינלאומיים, שולטים בנו – לא בני אדם או עמים אחרים.

באופן פרדוכסלי, לכאורה, יש יותר סיכויים כי דווקא במישור הבינלאומי יצטמצם בעתיד הצורך בפעולות אכיפה למניעת מלחמה – בהשוואה לצורך באכיפת הסדר הציבורי במישור הפנים-מדיני. שכן המלחמה, כפעולה פוליטית ממוסדת, מצריכה התארגנות ומשאבים ניכרים ואינה יכולה לפרוץ כך סתם, כתוצאה מטירוף זמני של אדם מסוים. **למדינות אין רגשות, אלא רק אינטרסים**, ואלה מורכבים הרבה יותר ממה שמקובל לחשוב. ולכן, בעוד שבמישור הבין-אישי עלולים התקפי-זעם רגעיים להסתיים באלימות חסרת מעצורים – הרי שבמישור הבינלאומי אין הדבר אפשרי.

יתירה מזאת: בעוד שאופיו של היחיד נקבע על-ידי צירוף של גנטיקה ותרבות, ולכן כה קשה לשנותו – הרי שאופיין של מדינות מעוצב על-ידי התרבות בלבד, ולכן ניתן לשנותן ביתר קלות. המדינות השונות נבדלות זו מזו **בתרבות הפוליטית** השוררת בהן. מהבחנה זו עולה, כי ככל שיגדל מספרן של המדינות החוקתיות בעולם, ובמיוחד של הגדולות שבהן, כך יפחת בהדרגה הצורך בשיטור בינלאומי ואף בהגנה עצמית, לשם אכיפתו של המשפט הבינלאומי.

התוקפנות האנושית מובנית לא רק ברמה הגנטית – אלא גם ברמה התרבותית. בני-אדם מסוגלים להיות תוקפנים יותר מכל בעל-חיים אחר – כשם שהם מסוגלים לשתף-פעולה יותר מכל חי אחר. בהיותם בעלי-חיים מדברים, תלויים דפוסי היחסים ביניהם ברמה התקשורתית הסמלית, יותר מאשר בכל גורם אחר. לכן, הפתרון לסכסוכים בין בני-האדם טמון בשיפור התקשורת ביניהם. שיפור זה יכול שיהיה טכני, על-ידי פיתוחם של אמצעי תקשורת חדשים – כשם שיכול הוא להתבצע על-ידי פיתוח הכושר האינטלקטואלי והרגשי. פיתוח הכושר האינטלקטואלי הוא פיתוח היכולת להבחין בין אידיאות, שלפנים נראו כחטיבה אחת. פיתוח הכושר הרגשי הוא פיתוח היכולת ליצור אמפטיה לכל מה שהוא אנושי, ואפילו פחות מכך. הציווי המקראי **"וכי יגור אתך גֵר בארצכם, לא תונו אותו; כאזרח מכם יהיה לכם, הגֵר הגֵר אתכם ואהבת לו כמוך, כי גֵרִים הייתם במצרים"** (ויקרא י"ט/33-34), מתרגם את האמפטיה האנושית לכלל משפטי ומוסרי מחייב.

שחרור המזרח-התיכון ממורשתו האימפריאלית

לא הכיבוש הישראלי המדומה ביש"ע הוא הבעיה – אלא הכיבוש הערבי-מוסלמי של הארץ ואף של שאר ארצות המזרח-התיכון. כיבוש זה לא היה טריטוריאלי בלבד, אלא אף תודעתי וזהותי. האימפריות הערביות-מוסלמיות התפרקו אומנם מזמן, אך מורשתן ממשיכה להתקיים בתודעה הפוליטית של עמי האזור והיא המעצבת את זהותם הפוליטית – ומכאן נובעות בעיות היסוד של המזרח-התיכון כולו, לרבות אלו של ארץ-ישראל. מורשת זו מסבירה לא רק את הפיגור המדעי-טכנולוגי-כלכלי של עמי האזור – אלא אף את פיגורם הפוליטי-חברתי, שהוא הפיגור החשוב באמת.

מורשת אימפריאלית זו היא המונעת מעמי האזור לפתח את זהותם הטריטוריאלית המודרנית, ובדרך זו להשתלב במשפחת העמים המודרנית. מורשת זו היא שמסבירה את **מרוץ-החימוש** המטורף במזרח-התיכון – מרוץ-חימוש שאין לו אח ותקדים בזירות אחרות בעולם. מרוץ-חימוש זה מתורץ בדרך כלל על-ידי הרצון להבטיח את מאזן הכוחות במאבק נגד ישראל – אך למעשה מניעה אותו התחרות על השליטה במרחב המזרח-תיכוני, שאותה מובילות החזקות שבמדינות האזור: מצרים, סוריה, עיראק ואיראן. כל אחת ממדינות אלה שואפת להשתלט על שכנותיה החלשות יותר (כשהדוגמאות הבולטות ביותר הן כיבוש לבנון על ידי סוריה וכיבוש כווית על ידי עיראק), וזאת כקשר קפיצה לכיבושים נוספים.

מורשת אימפריאלית זו היא אף שמסבירה את אופיים **הרודני** של המשטרים במדינות האזור. חרף כל ההבדלים ביניהן (חלקן מונרכיות, חלקן רפובליקות), המכנה המשותף לכולן הוא היותן בעלות משטרי עריצות. בכולן

כאחת, לא רק שאין הפרדה בין הדת למדינה – אלא אף שבחלקן (איראן וסעודיה) שולט הדין האסלאמי ("השריעה") זה מכבר, ובשאר המדינות צוברות התנועות הדתיות תנופה, המאיימת על המשך קיומם של משטרים אלה. כתוצאה מכך, לא מסוגלות הן ליצור חברה אזרחית חופשית ופתוחה, שהיא הבסיס לדמוקרטיה הליברלית.

מורשת זו מסבירה אף את **תרבות השקר** שהתפתחה בקרב עמי האזור. כיוון שמתקשים הם להסתגל למציאות המודרנית, חייבים הם כל הזמן לשקר, לרמות ולהמציא תירוצים שיתנו צידוק למצבם העגום – כשקיום ישראל נתפש כצידוק האולטימטיבי למצב אליו נקלעו, המקור הבלעדי לכל צרותיהם.

האימפריאליזם הפאן-ערבי

האימפריאליזם הפאן-ערבי המודרני מאיים לפגוע לא רק בישראל, אלא גם בשאר מדינות האזור. במשך עשרות שנים האפיל אימפריאליזם זה על מאמצייהן של מדינות האזור לגבש את זהותן הטריטוריאלית. לפי האתוס הפאן-ערבי, שהתגבש בשלהי המאה ה-19, אמורה הייתה ההשתייכות הלשונית-תרבותית לבוא במקומה של ההשתייכות הדתית המסורתית לקהילייה האסלאמית, אף שבפועל לא הצליחה היא לבדל עצמה מהזהות האסלאמית. הקראן נכתב בשפה הערבית ובאותיות ערביות, ובצורה זו אף הופץ בקרב עמי המזרח-התיכון.

כמעט כל התרבות שנוצרה בשפה הערבית היא דתית, באשר במסגרת הקהילייה האסלאמית לא ניתן היה ליצור אלא תרבות דתית. בהעדר הפרדה בין הקהילייה הדתית

לבין הקהילייה הפוליטית, לא ניתן היה ליצור במזרח-התיכון תרבות חילונית, בדומה לתרבות שנוצרה באירופה.

חרף ניסיונה להשתחרר מעומס המשמעויות הדתיות, לא הצליחה הזהות הערבית לבדל עצמה מהזהות האסלאמית, וסופה שנבלעה בתוכה. הפן-ערביות היא לא רק לאומיות מזויפת, מנקודת מבט מודרנית – אלא אף "דת מזויפת", מנקודת מבט אסלאמית, ובתור שכזו סופה להיעלם. כל הניסיונות, להגדיר זהות זו בלא מרכיביה הדתיים, נכשלו עד כה. הפרדה מעין זו נתקלת במחסומים פסיכולוגיים עצומים. מושג הערביות אינו יכול שלא להבליע בתוכו גם את ההשתייכות לקהיליית האסלאם האימפריאלית, כפי שניתן ללמוד מדבריו של **סר המילטון גיב** (לואיס, "הערבים בהיסטוריה", ע' 14):

ערבים הם כל מי שלדידם העובדה המרכזית בהיסטוריה היא שליחותו של מוחמד וזיכרון האימפריה הערבית, ומי שבנוסף על כך משמרים את הלשון הערבית ואת מורשתה התרבותית כנכס משותף.

הגדרה זו של הזהות הערבית המודרנית משקפת מכלול של זהויות שלא ניתן להפריד ביניהן: **זהות אימפריאלית ("זיכרון האימפריה הערבית")**; **זהות דתית-פוליטית ("שליחותו של מוחמד")**; **זהות לשונית-תרבותית ("משמרים את הלשון הערבית ואת מורשתה התרבותית כנכס משותף")**.

הגדרה זו יש בה כדי ללמד אותנו לא רק מה שיש בזהות הערבית המודרנית – אלא גם מה שאין בה. הגדרה זו היא אימפריאלית, דתית-פוליטית ולשונית-תרבותית – אך לא טריטוריאלית-גנטית. להגדרה זו אין שום מקבילה בעולם

המודרני, למעט זו של הלאומנות הגנטית-תרבותית הפאן-גרמנית, שהאתוס שלה היה אימפריאלי מובהק. ואולם, בהבדל משמעותי מהמודל הפאן-גרמני, הערביות כלל אינה טוענת לשותפות גנטית, אלא ללשון ותרבות משותפות, ובמובלע – גם לדת משותפת.

משמעות הפאן-ערביות היא אפוא סוג של נאמנות קיבוצית לא טריטוריאלי-גנטית אלא לשונית-תרבותית, הגולשת בלי משים לנאמנות בעלת אופי תרבותי-דתי. לזהות הערבית ולאתוס הנגזר ממנה אין, כאמור, שום תקדים בעולם המודרני, למעט אולי זה של הפאן-גרמניות, שהולידה את המפלצת הנאצית. התביעה לנאמנות קיבוצית כלל ערבית, היא סוג של אימפריאליזם חדש, היונק את השראתו מזיכרונות היסטוריים הקשורים בח'ליפות המוסלמית הראשונה, ששליטיה היו ממוצא ערבי. רק מעטים בקרב העמים דוברי הערבית מודעים למשמעות האימפריאלית של מושג קיבוצי זה, אחרת לא היו נותנים לו את תמיכתם.

אופייה האימפריאלי של הזהות הערבית המודרנית משתקף בעובדה, שלעם הערבי אין ארץ אחת בלבד ("**ארץ ערב**"), כמו לשאר העמים המודרניים – אלא מספר רב של ארצות, כפי בא הדבר לביטוי במונחים "**ארצות ערב**", "**מדינות ערב**" ו"**עמי ערב**" (תמיד בלשון רבים ולא בלשון יחיד). גם המונח "**העולם הערבי**" משקף זהות אימפריאלית באשר אין לו שום מקבילה אצל יתר העמים המודרניים. הרטוריקה הפן-ערבית מסרבת בתוקף להכיר בקיומן של ארצות נפרדות, ארצות שלהן שמות משל עצמן, המולידות עמים נפרדים. ישנה רק אומה אחת – "**האומה הערבית הגדולה**" – שגבולותיה אינם מוגדרים למעשה, ואשר

משתרעת על פני שטחים עצומים, מן המפרץ הפרסי ועד האוקיינוס האטלנטי.

תחילה שימשה מצרים, בהנהגת נאצר, כמוקד של האתוס האימפריאלי הפאן-ערבי. לאחר מכן, החלו סוריה של חאפז אסד (שדגלה ב"סוריה רבת") ועיראק של סדאם חוסין (שדגלה בחידוש האימפריה הבבלית או העבאסית) לשמש מוקד של אתוס אימפריאלי זה. אתוס זה הגיע לקיצו במלחמת המפרץ, אפילו לא התקבלה הודעה רשמית על מותו. כיום לא קיימת עוד שום מדינה באזור שבכוחה לממש אתוס זה.

האימפריאליזם הפאן-אסלאמי

היום תופס האימפריאליזם הפאן-אסלאמי בהנהגת איראן את מקומו של האימפריאליזם הפאן-ערבי. אימפריאליזם זה מסוכן יותר מקודמו, לא רק בגלל העובדה שהוא מונהג על ידי מעצמה אזורית של ממש, אלא גם בשל עוצמתו של האתוס הפאן-אסלאמי. אתוס זה, להבדיל מהאתוס הפאן-ערבי, שואב את השראתו מההיסטוריה ארוכת השנים של המזרח-התיכון, שבה שלטה הזהות האסלאמית באופן מוחלט, עד למפגש עם המערב בראשית המאה ה-19. הזהות האסלאמית היא זהות אוטנטית, ומכאן יתרונה על פני כל זהות חליפית.

האתוס הפאן-אסלאמי מקשה על מדינות האזור לגבש את זהותן הטריטוריאלית אף יותר מהאתוס הפאן-ערבי. זהות טריטוריאלית היא כאמור המצאה מערבית, שאין לה מקבילה כלשהי במסורת האסלאמית. מסורת זו רואה בכל זהות נפרדת, על בסיס טריטוריאלי, אתני או גנטי – משום כפירה במהותה של הזהות הקיבוצית היחידה שהיא

לגיטימית: הזהות האסלאמית של קהיליית האסלאם ("אומת אל אסלאם"). קהילייה זו, שהביטוי הפוליטי הלגיטימי שלה הוא "הח'ליפות", היא אימפריה דתית-פוליטית שאין לה למעשה גבולות, למעט אלה שמציבים לה כוחות חזקים ממנה או שקולים לה – גבולות שהם לעולם זמניים. לכן, עקרונית לפחות, לא יבואו תביעותיה הטריטוריאליות של קהיליית האסלאם על סיפוקם, אלא משזו תכבוש את העולם כולו.

במובן זה שונה האימפריאליזם הערבי-מוסלמי מכל יתר האימפריות שעלו על במת ההיסטוריה למן ראשיתה. לאימפריות הללו הייתה מדיניות אימפריאלית – אך לא הייתה להן אידיאולוגיה אימפריאלית. כך, למשל, האימפריה הרומית בשיא התפשטותה במאה ה-2 לסה"נ, הייתה ונשארה "רפובליקה", לפחות מבחינת תודעתה העצמית, אף שבפועל כבר הפכה ל-Imperium Romanum. האימפריה הרומית פעלה בנחישות כדי לדכא כל תביעה לעצמאות פוליטית בתחום שלטונה – אך לא הפכה את מדיניותה זו לאידיאולוגיה מוצהרת. בניגוד לכך, האימפריאליזם הערבי-מוסלמי לא הסתפק בנקיטת מדיניות אימפריאלית – אלא הפך את האימפריאליזם לאידיאולוגיה מוצהרת ולאחד מעיקרי האמונה שלו.

איראן של היום היא מעצמה אזורית בעלת עוצמה ממשית, שלה היסטוריה אימפריאלית ארוכת שנים. למן ראשיתה הייתה איראן לאחת מהחזקות שבאימפריות המזרח תיכוניות. איראן הייתה המעצמה השלטת באזור עד כיבושו של אלכסנדר הגדול. לאחר מכן המשיכה היא לשלוט ברציפות על חלקים שונים של המזרח-התיכון, אף שידעה חילופי דתות, שושלות וגבולות. בשל מיקומה הגיאופוליטי, גודל אוכלוסייתה ומשטרה התיאוקרטי

הקיצוני – מאיימת היא היום על כל מדינות האזור. האפשרות, שהיא תרכוש נשק גרעיני, מאיימת היום לא רק על קיומה של ישראל, אלא אף על קיומן של מדינות נוספות באזור.

אך לא רק איראן השיעית מאיימת היום על המזרח-התיכון – אלא גם תנועות וארגונים פוליטיים סוניים, שאף הם נושאים את דגל הג'יהאד. מבין התנועות והארגונים הללו, האיום הגדול ביותר הנשקף לישראל הוא מצד **החמאס** ("תנועת ההתנגדות האסלאמית"), שתחילת פעילותו באינתיפאדה ה-1 (1987-1992), עת ביסס את מעמדו ככוח הפלשתיני הצבאי והפוליטי הבולט ביותר. בשנת 2006 זכה החמאס בניצחון גורף בבחירות הפלשתיניות הכלליות, ומקץ שנה אף סילק באלים את אש"ף מרצועת עזה. אם אש"ף היה מוכן לשלם מס-שפתיים לרעיון הזהות הפלשתינית הנפרדת – כחלק מכפל הלשון שאפיין ארגון זה – הרי שהחמאס שולל בגלוי זהות זו, ומצהיר על רצונו להשמיד את ישראל בגלוי, ללא שום מסכה.

בפעולותיו פוסע החמאס בדרכו של ארגון-האם המצרי שלו, "**האחים המוסלמים**", שראה בהתנגדות האלימה לציונות חלק בלתי נפרד ממאבק מניכאי להקמת ח'ליפות עולמית, כלשונו של אחד ממנהיגי החמאס, **מחמוד אל-זאהר** ב-22 בספטמבר 2005 (קארש, "מיתוס המרכזיות הפלסטינית"):

התפישה האסלאמית והתפישה המסורתית דוחות את הרעיון של הקמת מדינה פלסטינית עצמאית... בעבר לא הייתה קיימת מדינה פלסטינית עצמאית... מטרתנו העיקרית היא להקים מדינה אסלאמית גדולה, פאן-ערבית או פאן-אסלאמית.

זמן-מה קודם לכן (ב-18 באוגוסט) הסביר אל-זאהר את הבסיס התיאולוגי-פוליטי, שממנו נגזרת עמדה זו (שם):

עמדתנו נובעת מאמונתנו הדתית... זוהי ארץ קדושה. אין היא קניינם של הפלסטינים או של הערבים. ארץ זו היא קניינם של כל המוסלמים בכל רחבי העולם.

אמנת החמאס, החוזרת כהד על עיקרי תפישתם של "האחים המוסלמים" אומצה בשנת 1988 וקובעת כי הארגון נועד לא רק "לשחרר את פלסטין מן הכיבוש הציוני" – אלא גם לפעול להשגת מטרות מרחיקות לכת הרבה יותר, והן הפצת המסר הקדוש של האסלאם והגנה על החלשים והמדוכאים בעולם (סעיף 10):

תנועת ההתנגדות האסלאמית, הסוללת את דרכה כמשען לכול המדוכאים, וכעזר לכול העשוקים, אינה חוסכת מאמצים להגשמת האמת ומחיקת השקר, במעשים ובדיבורים, כאן ובכול מקום שאליו תוכל להגיע.

במילים אחרות, "הסוגיה הפלשתינית" איננה סכסוך טריטוריאלי רגיל, ואין לראות בה מאבק של אוכלוסייה ילידית בכובש זר – אלא מדובר בחלק בלתי נפרד מג'יהאד בן אלפי שנים שמבצע האסלאם, על-מנת להרחיב את תחום שליטתו בעולם וכדי למנוע את נפילתו של חלק כלשהו לידי הכופרים (סעיפים 11, 15):

סעיף 11: תנועת ההתנגדות האסלאמית גורסת, שאדמת פלשתיין היא וקף אסלאמי (אדמת הקדש – א.י.) של המוסלמים לדורותיהם, עד קץ הימים, ואין לוותר עליה או על חלק ממנה... אין רשאים לעשות זאת מדינה או מדינות-ערב, לא מלך או נשיא או כול

המלכים והנשיאים, ואף לא ארגון אחד או כמה, פלשתיניים או ערביים. פלשתין היא וקף אסלאמי של המוסלמים לדורותיהם, עד קץ הימים. מי יש לו ייצוג אמיתי של הדורות האסלאמיים עד קץ הימים? זהו הכלל של השריעה האסלאמית, והיא שווה בכך לכול ארץ שנכבשה בידי המוסלמים בכות...הקדש זה עומד בעינו, כול עוד קיים העולם. כול דבר העומד בניגוד לשריעה לגבי פלשתין, הריהו בטל ומבוטל.

סעיף 15: ביום בו גוזל אויב חלק מאדמת המוסלמים, הופך הג'יהאד לחובה אישית המוטלת על כל מוסלמי. לנוכח שוד פלשתין בידי היהודים, אין מנוס מהנפת דגל הג'יהאד...אין מנוס גם מלהבהיר לדורות המוסלמים, שבעיית פלשתין היא בעיה דתית ושיש לטפל בה בתור שכזו.

מבחינה זו, אין כל הבדל בין פלשתין לבין שאר חלקי העולם שכבשו כוחות האסלאם לאורך ההיסטוריה. כך, למשל, גם היום עורגים ערבים ומוסלמים רבים ללא בוש להשבתה על כנה של ספרד המוסלמית, ורואים בגירושם מספרד ב-1492 עוול היסטורי חמור. אפילו מדינות שמעולם לא היו תחת שלטון אסלאמי הפכו למטרות לגיטימיות ללהט האסלאמי. מאז סוף שנות ה-80 של המאה הקודמת ראו תנועות אסלאמיות שונות את הגידול במספרם של הצרפתים המוסלמים כסימן לכך שגם צרפת הפכה לחלק פוטנציאלי מ"בית האסלאם". עמיתיהם בבריטניה החרו-החזיקו אחריהם. "אנחנו נעצב מחדש את המדינה הזו בצלם האסלאם", אמר המטיף שיח' עמר בכרי מוחמד לקהל מאזיניו פחות מחודשיים אחרי פיגועי ה-11 בספטמבר 2001 – והוסיף כי: "אנחנו נחליף את התנ"ך

ונשים במקומו את הקוראן" (קארש, "מיתוס המרכזיות הפלסטינית").

ח'אלד משעל, ראש הזרוע המדינית של החמאס ומנהיגו בפועל של הארגון כולו, חזר על דברים דומים בפברואר 2006, כאשר עבר נחשול של אלימות אסלאמית על העולם בתגובה לקריקטורות על הנביא מחמד, שפרסם עיתון דני (שם):

בשם אללה, אתם תובסו... מהרו והתנצלו באוזני בני האומה שלנו, משום שאם לא תעשו כן תתחרטו על כך. הסיבה לכך היא שהאומה שלנו הולכת ומתקדמת וזוכה בניצחון... מחר תשב האומה שלנו על כס העולם. אין מדובר בדמיונות שווא אלא בעובדה. מחר אנו ננהיג את העולם, אם ירצה בכך אללה. התנצלו היום, לפני שתגיעו לרגע שבו חרטה שוב לא תועיל.

מדינת ישראל אכן מעוררת התנגדות עצומה בקרב עמי האזור, בשקפה את השפל אליו נקלעו בעת החדשה. תקומת ישראל בארצו מערערת מן היסוד את התפישה האימפריאלית של האסלאם ואף את הטענה בדבר עליונותו על פני דתות אחרות. ריבונות ישראלית על הארץ, שבה המוסלמים הם בני חסות של היהודים, נתפשת ככפירה באחד מעיקרי האסלאם, הקובע כי על היהודים נגזר להיות בני חסות של המוסלמים ("ד'מים"), ולא להפך. תקומת ישראל בארצו נתפשת כמי שמגלגלת את גלגלי ההיסטוריה לאחור, ובכך מעמידה בספק את עליונותו של האסלאם על פני היהדות והנצרות כאחד.

על המערב לחזק את הזהויות הטריטוריאליות באזור

מלחמת המפרץ חשפה לא רק את חולשתה של עיראק, אלא גם את חולשתו של האתוס הפאן-ערבי, שקרא תגר על "הגבולות המלאכותיים, המבתרים את גופה של האומה הערבית הגדולה". התנגדותה של פוית לסיפוח העיראקי הוכיחה מה כוחה של הזהות הטריטוריאלית, אפילו אין לה שורשים היסטוריים. התברר, כי גם יחידות פוליטיות, שנוסדו באופן מלאכותי, דוגמת כווית, עשויות להצמיח קהילייה המתגבשת סביב קשר טריטוריאלי, והמוכנה להקריב את בניה לשם הגנה על שלמותה הטריטוריאלית. מאמציה של לבנון להשתחרר מחיבוק הדוב הסורי, אף הם מהווים הוכחה להתחזקות הזהות הטריטוריאלית באזור, שעה שעליה להתמודד עם האימפריאליזם של שכנתה.

הדרך העיקרית להתמודד עם האיום מצד האימפריאליזם הפאן-אסלאמי היא לחזק את זהותן הטריטוריאלית הנפרדת של מדינות האזור. להסדרים הטריטוריאליים שנוצרו באזור, שנראו תחילה מלאכותיים במידה רבה, יש דינאמיקה דומה לזו שבשאר מדינות העולם השלישי. מה שנתפש בתחילה כזהות מלאכותית, שנכתה על ידי מעצמות המערב, הופך בהדרגה להיות מוקד לנאמנות חדשה. החלוקה הטריטוריאלית ליחידות נבדלות, מקנה זהות קיבוצית חדשה, טריטוריאלית-לאומית, ששרידותה תלויה באקלים הפוליטי והרוחני השורר במרחב.

האינטרסים המקומיים הולכים ומתחזקים, ובד בבד הולכות ומתחזקות באזור הזהויות הטריטוריאליות, אפילו חסרים לחלקן שורשים היסטוריים ואתניים. כבשאר חלקי העולם, גם במזרח-התיכון, אין עוד צידוק לתנועות פוליטיות אימפריאליות, אפילו יש להן שורשים היסטוריים עמוקים. השאלה, באיזו מידה יצליחו מדינות האזור לבסס

את זהותן הטריטוריאלית, תלויה לא רק במה שהן יעשו, אלא אף במדיניות שינקטו כלפיהן מדינות המרחב הצפוני המתועש, ובראשן ארה"ב. מדינות האזור עשויות לחזק את זהותן הטריטוריאלית-לאומית, רק אם יזכו לתמיכה בינלאומית רחבה – שתעודד זהויות טריטוריאליות אלה, כנגד אותם גורמים אימפריאליים באזור החותרים לטשטש זהויות אלו. אלמלא התערבותה של ארה"ב באזור, היו כויות ולבנון נבלעות זה מכבר בקרבן של שכנותיהן החזקות מהן, בלי להותיר אחריהן כל זכר.

חיזוק הזהות הטריטוריאלית במזרח-התיכון הוא אפוא הצעד החשוב ביותר לא רק לכינון יחסי שלום, אלא אף לעצוב **תרבות שלום** באזור. חיזוק הזהות הטריטוריאלית מותנה בהכרה במכלול ההבדלים הקיימים בין עמי האזור, לרבות ההבדלים הלשוניים, ובהדגשת הבדלים אלה. בהקשר זה עשויים אנו להיות מופתעים כשנגלה, כי אף שכלפי חוץ מצהירים עמי האזור על אחדות זהותם הכלל ערבית, הרי שבשיח המתנהל בתוכם פנימה, מודעים הם היטב להבדלים שביניהם. אף שהתקשורת הערבית מנסה לטשטש הבדלים אלה (שהרי היא עצמה מותנית באחידות השפה והתרבות) – הרי שניתן להבחין בהם, אם רק מצליחים לחדור את מסך הברזל שהקימה תקשורת זו, במטרה למנוע משאר העולם לעמוד על היחסים האמיתיים השוררים בין עמי האזור השונים.

בארץ-ערב האמיתית ("**חצי-האי ערב**") מתמזגת הזהות הערבית הטריטוריאלית-גנטית המקורית עם הזהות הערבית-מוסלמית הלשונית-תרבותית-דתית, שנרכשה מאוחר יותר. התמזגות טוטלית זו של הזהויות השונות באישיות קיבוצית אחת, היא המקנה לתושבי ארץ-ערב תחושה של עליונות לגבי שאר עמי האזור. בעוד שאת

עצמם תופשים הם כ"ערבים האמיתיים", כעם הנבחר, הרי שאת "אחיהם" ללשון, לתרבות ולדת – תופשים הם כעותק דהוי של הערביות האמיתית. הם המקור – ואילו כל השאר הם העתקים מזויפים בלבד. הם אינם מכירים כלל בערביות הפלשתינים, כשם שאינם מכירים בערביות של המצרים, הסורים, העיראקים, הלבנונים ושל כל שאר העמים דוברי הערבית באזור. הערבים האמיתיים, שבשפה הערבית מכונים "בְּדוּאִים" (מלשון "בְּדִיָּה", היינו, "ארץ-המדבר"), מקפידים עד היום לשמור על זהותם על ידי הלבוש הערבי המסורתי ובמידה מסוימת אף על ידי אורח החיים המסורתי – ובכך מבדלים הם את עצמם משאר העמים דוברי הערבית, שאימצו את התרבות המערבית בלבוש ובאורח החיים.

ההבחנה בין "ערבים" לבין "עמים דוברי ערבית"

ההבחנה בין הזהויות השונות המגולמות בזהות הערבית המודרנית היא המפתח להבנת הכשל שבתפישה המקובלת הרואה בכל עמי המזרח-התיכון עם אחד – "האומה הערבית הגדולה" – ולא לאומים רבים. אם ברצוננו לחזק את הזהות הטריטוריאלית של עמי האזור, עלינו לבצע קודם לכל הבחנה ברורה בין "ערבים" לבין "עמים דוברי ערבית". כ"ערבים" ייחשבו מעתה רק אותם בני אדם, שזהותם הטריטוריאלית-גנטית היא ערבית – בדומה לאנגלים, לצרפתים, לגרמנים ולכל יתר עמי העולם. לעומת זאת, כ"עמים דוברי ערבית" ייחשבו כל יתר תושבי המזרח-התיכון, שארצותיהם אינן ערביות ושהם אינם ערבים מבחינה גנטית, אך משתייכים למעגל התרבות של השפה הערבית, בדומה למעגל התרבות אליו משתייכים ה"עמים דוברי הספרדית" באמריקה הלטינית, או ל"עמים

דוברי האנגלית באמריקה הצפונית, בדרום אפריקה ובאוסטרליה.

הערביות במובנה הטריטוריאלי-גנטי היא זהות עתיקת יומין, ואפשר להתחקות על עקבותיה עד לראשית האלף הראשון לפני הספירה. לעומת זאת הערביות הלשונית-תרבותית צעירה הרבה יותר. ראשיתה רק במאה ה-7 לספירה, עם כיבושיהם של הערבים את המזרח-התיכון כולו. הערביות הטריטוריאלי-גנטית היא אפוא זהות לאומית אמיתית, ובתור שכזו יכולה היא לשמש גם כזהות לאומית מודרנית. לעומת זאת, הערביות הלשונית-תרבותית של שאר עמי המזרח-התיכון היא זהות כפויה ואנטי-לאומית, ובתור שכזו נדרש מהם להשתחרר ממנה, כדי לרכוש זהות טריטוריאלי-גנטית מודרנית. זוהי אפוא מהפכת הזהות שאותה נדרשים עמי האזור לעבור (פרט לתושבי ארץ-ערב). כל אחד מעמי האזור הלא-ערביים צריך להחליט בעצמו, איזה משקל מוכן הוא לתת לזהות הערבית-מוסלמית במכלול זהותו הלאומית. הערביות והאסלאמיות אמורות להפוך **לזהויות תרבותיות** בלבד, בלי לעגן אותן בזהות הפוליטית.

גיבוש שפות-כתב לאומיות נפרדות הוא ללא ספק החשוב שבצעדים שעל עמי האזור לנקוט. שפת-כתב לאומית היא המפתח לא רק לרכישת זהות פוליטית נפרדת, אלא אף להתפתחות חברתית, מדעית וטכנולוגית, כפי שניתן ללמוד מהתקדים האירופי. רק כשתופנם אצלם ההבחנה בין **"העם הערבי"** לבין **"העמים דוברי הערבית"**, יצליחו עמי האזור לחולל את המעבר מחברת ימי הביניים, שבה הם נמצאים, לחברה המודרנית, שבה חיים שאר עמי העולם. מעבר זה אף יאפשר לעמי האזור לצמצם בהדרגה לא רק את הפער הפוליטי אלא גם את הפער הטכנולוגי-כלכלי,

שנוצר ביניהם לבין שאר העולם. יתכן מאוד, שגיבוש שפות-כתב לאומיות באזור ייצור מצב שבו שפת-העל הערבית הספרותית לא תהיה עוד שפה מדוברת, אלא רק שפה היסטורית דוגמת השפה הלטינית היום.

גיבוש זהויות טריטוריאליות נפרדות הוא גם המפתח לעיצוב מערכת יחסים חדשה, לא רק בין עמי האזור לבין עצמם, אלא אף ביניהם לבין האומה הישראלית ואף לשאר העולם. ההכרה באופייה התרבותי בלבד של הזהות הערבית-מוסלמית בקרב העמים דוברי הערבית – תאפשר אף לנו, הישראלים, להשתחרר מהתפישה האימפריאלית המוטעית שנצרכה בתודעתנו, לפיה קיימת "אומה ערבית גדולה", שישראל מהווה נטע זר בתוכה.

בראשית תקופת האסלאם אכן התקיימה **"אומה ערבית גדולה"** (הח'ליפות) אך זו התפרקה מזמן, וכל ניסיונות התנועה הפאן-ערבית המודרנית להחיותה, נכשלו. היום, משעה שהמזרח-התיכון מתפרק למרכיביו השונים, ללאומים רבים בעלי זהות ייחודית נפרדת, גם ישראל עשויה שלא להיחשב עוד כנטע זר, אלא כקול ייחודי נוסף במקהלה המזרח תיכונית.

חיזוק הזהויות הטריטוריאליות על חשבון האימפריאליזם הפאן-ערבי ו/או הפאן-אסלאמי, אין פירושו שיש לשמיר על הגבולות הנוכחיים במזרח-התיכון ובצפון-אפריקה – גבולות שמרביתם עוצבו על-ידי הקולוניאליזם הבריטי-צרפתי באופן שרירותי למדי, ואשר שיקפו את יחסי-הכוחות בין בריטניה לצרפת בתום מלחמת-העולם ה-1. כך, למשל, רצתה בריטניה להבטיח את שליטתה בהודו (**"היהלום שבכתר"**), ולכן תבעה את השליטה על השטח המוליך מהים-התיכון למפרץ-הפרסי – שטח הכולל היום את ישראל, ירדן ועיראק.

בעת ששרטטו מעצמות המערב את הגבולות באזור, לא נלקחו בחשבון צרכיהם של התושבים המקומיים, שהחלוקה האמיתית ביניהם אינה אתנית-לשונית כפי המצב השורר באירופה (כולם דוברי ערבית) – אלא שבטית (חמולתית). רק למצריים (ובמידה מסוימת גם ללבנון) יש זהות טריטוריאלית היסטורית – ואילו כול השאר הם **"שבטים עם דגל"** (ביטוי המיוחס לסאדאת). לכן, היציבות שבמדינות האזור הן המדינות הקטנות המבוססות על חמולה דומיננטית אחת (כווית, בחריין, קטר ואיחוד-האמירויות) – ואילו הבלתי-יציבות הן מדינות-הענק הכוללות מספר רב של שבטים. מכאן ניתן להסיק, שהשגת יציבות במזרח-התיכון מותנית בפיצול מדינות-ענק אלו לפי חלוקה שבטית, בדומה למצב במפרץ הפרסי.

חיזוק הזהויות הטריטוריאליות על בסיס שבטי, עלול אומנם להיתקל בהתנגדותם של אותם גורמים העלולים להפסיד ממהלך כזה – כשם שעשוי הוא לקבל תמיכה מאותם גורמים שירוויחו ממנו. בכול מקרה, המצב האנרכי והמשברי השורר באזור מאז ינואר 2011, עשוי להקל על עיצובם-מחדש של הגבולות על בסיס שבטי.

בכול תרחיש אפשרי, יש לקחת בחשבון במיוחד את המדיניות שבה תנקוט מצריים, שמשקלה היה תמיד רב מזה של יתר המדינות באזור. חשיבותה של מצריים נובעת לא רק ממשקלה הדמוגרפי, אלא גם ממשקלה האינטלקטואלי – משקל המשתקף בין השאר בתחרות הזהויות השוררת בה מאז מפגשה עם המערב בשנת 1798 (פלישת נפוליאון). ככל עמי האזור, גם המצרים היו נאמנים עד אז לחליפות שנשלטה מאיסטנבול, אף ששלטה בה שושלת ממוצא תורכי. זהות האימפריה העות'מאנית הייתה מוסלמית, ולכן התקבלה מרותה באופן טבעי. עם

התפוררות האימפריה העות'מאנית, החלה מתגבשת במצריים תנועה טריטוריאלית ("**מצריים למצרים**"), שקיבלה את השראתה מעברה הפרעוני, הקדם ערבי-מוסלמי. לזהות זו היה הון לאומי רב, שבאמצעותו ניתן היה לבסס זהות נבדלת זו, כמשקל נגד לתנועות האיחוד היריבות – התנועה הפאן-אסלאמית והתנועה הפאן-ערבית. עם עלייתו לשלטון של **גאמל עבד אל-נאצר** (1954), גבר כוחו של הזרם הפאן-ערבי במצריים, שהגיע לשיאו בהקמת "**הרפובליקה הערבית המאוחדת**" (האיחוד המצרי-סורי). פרישת סוריה מאיחוד זה, שוב הביאה לעליית המצריות ולירידת הפאן-ערביות. המפלה ב-1967 ומות נאצר שמו למעשה קץ לתביעות הפאן-ערביות של מצריים. מאז נעה היא כמטוטלת בין הזהויות השונות, והמצרים אינם פוסקים מלהתלבט בין אופציות הזהות השונות, הפתוחות בפניהם: זהות טריטוריאלית מצרית, זהות אתנית פאן-ערבית או זהות דתית פאן-אסלאמית.

משבר הזהות במצריים עמוק יותר מכל משבר אחר עליו מדווחים לנו עיתונאים מערביים, הסוקרים בעיקר נושאים כלכליים ופוליטיים המוכרים להם. אצל רובם קיים החשש, שלאחר ניצחון **האחים המוסלמים** בבחירות מאי 2012, תיפול מצריים כפרי בשל לידי האסלאם הפונדמנטליסטי, כפי שארע באיראן בשנת 1979. סילוק **האחים המוסלמים** מהשלטון ביולי 2013, הסיר לפי שעה חשש זה – אך לא ביטל אותו לחלוטין. המאבק הפוליטי במצריים אינו מתנהל אפוא סביב שאלת טיב המשטר הרצוי בלבד – אלא גם בין לאומיות מצרית לבין התנועות הפאן-ערביות והפאן-אסלאמיות. כך, למשל, במרץ 2002 פרסם **סובחי פואד**, עורך כתב העת "**אל מצרי**", מאמר המייחס לבעיית

הזהות את כול תחלואיה של החברה המצרית (מקור ראשון,

1.3.02):

הגדרת זהותו של האדם המצרי היא לדעתי הסוגיה החשובה ביותר בכל הנוגע למודרניזציה של מצריים... הגדרת הזהות המצרית מהווה את אבן הפינה לבנייתה של מצרים – מצרים התרבותית, מצרים של העתיד. מצרים שמעמדה לא יהיה נמוך מזה של כל מדינה מתקדמת אחרת, דוגמת צרפת, גרמניה או ארה"ב. הגדרת הזהות של האדם המצרי אינה צריכה להיות כפופה לאמוציות ולמצב הרוח של השליטים, משום שבכל פעם שמשתנה זהותו של האדם המצרי, משתנות שאיפותיו ומטרותיו, והמחיר כבד מנשוא. אני מייחל ליום שבו זהותו של האדם המצרי תהיה מצרית, ותו לא...המצרי היה קיים על אדמת מצרים לפני בוא האסלאם, הנצרות והיהדות – לפני שנודע לעולם דבר קיומן של מדינות ערביות, אסלאמיות, יהודיות או נוצריות. מדוע, אם כן, לא תהיה זהותו של האדם המצרי מצרית ותו לא? אני חושש לומר, שכל הניסיונות לבצע מודרניזציה של מצריים נידונים לכישלון, בטרם יבינו המצרים את זהותם האמיתית, יגדירו את שייכותם, וידעו מה מאחד אותם ומה מפריד אותם.

והוא מוסיף:

אילו סאדאת היה מלמד את ילדי מצריים בתקופת שלטונו שהם בראש ובראשונה מצרים, לא היינו שומעים על קבוצות טרור ההורגות, משמידות ומשתוללות בשם הדת, ולא היינו רואים כמה

מהצעירים של מצריים משתתפים בפשע של הרס מרכז הסחר העולמי.

על רקע ניתוח קצר זה, ניתן אפוא לבחון בפרספקטיבה שונה את המתחולל היום במצריים. המאבק העיקרי במצריים אינו סביב הלגיטימיות של הדמוקרטיה הליברלית בלבד – אלא סביב הלגיטימיות של הדמוקרטיה, מדינת הלאום והמשפט הבינלאומי כמקשה אחת. **האחים המוסלמים** מציבים חלופה ממשית לא רק לדמוקרטיה הליברלית, אלא למכלול הדפוסים הפוליטיים-משפטיים המערביים. דמוקרטיה ליברלית ניתן יהיה לכוון במצרים רק אם תתגבש מסה קריטית בקרב הציבור המצרי לטובת המכלול של מדינת לאום, משפט בינלאומי ומשטר דמוקרטי-ליברלי – והעדפתו של זה על פני המכלול של חליפות אסלאמית, שריעה ומשטר תיאוקרטי.

המפץ המזרח תיכוני

חיזוק הזהות הטריטוריאלית של עמי המזרח-התיכון עשוי אפוא לא רק לפגוע קשה באתוס הפאן-ערבי, אלא אף להציב סכר בפני התפשטות האימפריאליזם האסלאמי בהנהגת איראן, שהוא היום האויב מספר אחד לא רק של ישראל, אלא אף של שאר מדינות האזור. התעוררות לאומית אמיתית באזור, מעין **"אביב עמים"** מזרח תיכוני, עשויה לשים קץ לאחד מאחרוני הדינוזאורים שנותרו עדיין בעולם, כדי לאפשר לעמים קטנים יותר ומרשימים פחות, אך בעלי כושר הסתגלות מופלג ומגוון, לתפוס את מקומו. בסופו של יום עשויה אז המפה המזרח תיכונית להיראות דומה יותר למפה האירופית של היום – הפלורליסטית, הליברלית, הדמוקרטית ושוחרת השלום.

כתוצאה מטרנספורמציה מזרח תיכונית כוללת, עשויות להשתנות מיסודן כל הנחות היסוד המזינות את הסכסוכים באזור, לרבות ובמיוחד את הסכסוך בין ישראל למרחב הערבי-מוסלמי. אם רק יופנמו השפה והנורמה המודרניות, יתחולל המפץ הגדול באמת בזירה המזרח תיכונית, מפץ שייברא עולם חדש. אם כך יקרה, כי אז תשתנה בבת אחת מפת המושגים שהייתה לטבע שני שלנו. במקום המושגים האימפריאליים (האתניים והדתיים) כגון "העולם הערבי-מוסלמי", "האומה הערבית הגדולה", "ארצות ערב", "מדינות ערב", "עמי ערב" וכד' – יבואו מונחים טריטוריאליים כגון "ארץ מצרים", "המדינה המצרית", "העם המצרי", "השפה המצרית" וכד'. כך במצרים וכך גם בשאר עמי האזור.

מצרים, שלה הזהות הטריטוריאלית המגובשת ביותר, עשויה להוביל מהלך זה. בעקבותיה ילכו גם יתר עמי האזור, שגיבוש זהותם הלאומית בעייתי יותר. מכל מקום, שוב לא נידרש עוד לצבוע את המפה המזרח תיכונית בצבע ערבי-מוסלמי דהוי ואחיד, אלא נוכל להבחין בצבעים חזקים רבים, בדומה לשאר חלקי העולם – כל אומה והצבע המיוחד שלה. לא עוד קול ערבי אחיד וחד גוני – אלא כל עם והקול המיוחד שלו.

באקלים פוליטי חדש זה ניתן יהיה אף לכונן **משטרים דמוקרטיים** באזור, משטרים שהם תנאי לגיבוש הזהות הלאומית של עמי האזור. מדינות האזור יתעסקו אז בבעיותיהן הפנימיות, והחזקות שבהן לא ישאפו עוד להשתלט על שכנותיהן החלשות יותר. מרוץ החמוש המטורף ייפסק בהדרגה ומשאבים רבים יותר יופנו לשימושים אזרחיים. המשפט הבינלאומי יסדיר אז לא רק את היחסים בין ישראל לשאר מדינות האזור, אלא אף את

היחסים ביניהן לבין עצמן. והחשוב מכל – את מקומה של תרבות השקר תתפוס **תרבות האמת**, שהיא הבסיס **לתרבות שלום**. לכשזה יקרה, לא יהיה עוד צורך בהסכמי שלום (הסכמים שהם, כאמור, לא רלוונטיים ואף בלתי חוקיים על פי המשפט הבינלאומי) – אלא לכל היותר בהסכמי סחר ותרבות, כפי שמקובל ביחסים הבינלאומיים בשאר חלקי העולם. ישראל תיתפש אז לא כנטל, אלא כנכס – כמנוע של **"המזרח-התיכון החדש"**.

באקלים פוליטי חדש זה תוכל אף ארץ-ישראל לגבש סוף-סוף את זהותה הלאומית באין מפריע. ישראל לא תיתפש אז כ**"נטע זר בלב האומה הערבית ו/או המוסלמית"** – אלא כעוד אחד מעצי היער במזרח-התיכון, כעוד קול במקהלה המזרח תיכונית. קולה של ישראל יהי לבטח העשיר שבקולות אלה, בהיותו צירוף של קולות רבים, לרבות קולה של עדת דוברי הערבית הישראליים.

באקלים פוליטי חדש זה תוכל אף בעייתם של **"פליטי 1948"** לבוא על פתרונה. משעה שלא תהא עוד מלחמה בין ישראל לשכנותיה, לא יהיה עוד צורך לעשות בהם שימוש ככלי נשק נגד מדינת ישראל. למעשה, ניתן יהיה אז להתייחס אליהם כבני אדם בעלי כבוד עצמי, ולא עוד כבשר תותחים או כפצצות אדם. לצורך פתרון סוגיה זו יהיה צורך בגיוס הון אזורי ובינלאומי, שיאפשר את המשך שילובם בארצות מושבם הנוכחיות – ירדן, סוריה ולבנון – ואף בתחומי המושב שלהם בתוך ארץ-ישראל, בפרברי הערים ביו"ש ובחבל עזה.

באקלים פוליטי חדש זה, יבוא גם הקץ למלחמה ולטרור. מרוצי החמוש, הבולעים את מיטב המשאבים, יפסקו – ואת מקומם תתפוס התחרות על מדפי הסופרמרקט, כבשאר חלקי העולם המתקדמים. הטרור, שנלווה

למלחמה, ייעלם אף הוא, וכתוצאה מכך יוסר הצל הכבד המעיב על חייו היום.

מהפכת זהות היא אפוא המפתח לשינוי טוטלי של מערכות יחסים באזור כולו – ולא רק בזירה הארץ-ישראלית. כתוצאה ממהפכת זהות עשויה כל המערכת הפוליטית, הכלכלית, החברתית, התרבותית והאידיאולוגית לפשוט את צורתה הישנה וללבוש צורה חדשה. מהפכה בסדר גודל כזה אינה מתחוללת כתוצאה ממלחמות או מהסדרים דיפלומטיים הבאים בעקבותיהן – אלא אך ורק כתולדה של טרנספורמציה נפשית, שהיא הפרי של שינוי ברגש ובתודעה הקיבוציים.

אם ברצוננו לקדם יוזמת שלום אמיתית, עלינו לחדול לחשוב במושגים של החלופות הקיימות, ולאמץ במקומן דפוסי-חשיבה חדשים ורדיקליים יותר. כיוון תרבות שלום מותנה בתהליך של יצירת חברה חדשה – חברה אזוּרית, דמוקרטית ושוחרת-שלום – חברה שתחליף בהדרגה את החברה הנוכחית, האימפריאלית הרודנית ועושת-המלחמה. הסכמי-שלום והסדרים דו-צדדיים ואף רב-צדדיים, יהיו אלה מנוסחים באופן משפטי היטב ככל שיהיו, לא יחזיקו מעמד זמן רב, כל עוד לא יעוגנו בתהליכים פוליטיים-חברתיים-כלכליים מהפכניים ומרחיקי-לכת, דוגמת אלו המתרחשים במרחב הצפוני המתועש, מאז תום מלחמת-העולם ה-2.

נכון להיום, מרבית המזרחנים נוטים לשלול את האפשרות שמהפכת זהות מעין זו תצליח להתחולל במזרח-התיכון – בעיקר לנוכח כשלון **"האביב הערבי"** שהחל בשנת 2011, והפך עד מהרה ל**"חורף אסלאמי"** עקוב מדם ופליטים. כדי שתתחולל מהפכה שכזו, צריך המיעוט הליברלי להתגבר על רוב מוחלט כמעט של ציבור אנטי-ליברלי – ציבור

היונק את ערכיו מהמורשת האימפריאלית והרודנית של האסלאם. חולשתו של מיעוט זה נובעת לא רק מעוצמתו של המחנה-שכנגד – אלא גם מהפיצול הפנימי בתוכו, ומחוסר היכולת להציג השקפת-עולם סדורה עקב חילוקי-דעות במספר סוגיות-יסוד. נקודת-תורפה נוספת של הזרם הליברלי היא זיקתו למערב, המזוהה עם הקולוניאליזם השנוא, כמו גם עם ערכים מתירנים בתחום החברתי.

המיעוט הליברלי צריך אפוא להתמודד עם אתגר כפול: מחד – עליו להתעמת עם המשטרים הערביים הסמכותיים למען רפורמות פוליטיות וכלכליות; מאידך – עליו להטמיע ערכים ליברליים בחברה הערבית המסורתית בתהליך הדרגתי וארוך-טווח, כדי לאפשר בבוא היום כינוי משטר ליברלי ודמוקרטי, כפי שכותב ד"ר שאכר אל-נאבלסי (גוברין, "האביב הערבי", ע' 238):

עלינו לחכות מאה שנים שבמהלכן נפעל במאמץ גדול עד אשר נראה את אור הדמוקרטיה במאה העשרים ושתיים. שכן, האדמה הערבית והתרבות הערבית אינן מסוגלות לזרוע את הדמוקרטיה, הדורשת לחסל את הבערות ולהעלות את רמת החינוך, כדי שתעלה רמת ההכרה הפוליטית.

ברוח דומה כותבת ד"ר האלה מוסטאפה (שם, ע' 229):

הדמוקרטיה שאנו שואפים אליה אינה מסגרת חוקית, חוקתית, מוסדית ומפלגתית גרידא – אלא היא בבסיסה דמוקרטיה רעיונית, תרבותית וחברתית הנובעת מערכי החירות, והמשיבה לפרט את ערכו ומעמדו הראוי בעיצוב העתיד.

אין אפוא שום קיצור-דרך מן המזרח-התיכון הישן – אזור סוער, לא יציב, לא ליברלי ורווי איבות עמוקות ביותר –

אל המזרח-התיכון החדש, שוחר-השלום. לפיכך כל תוכנית שלום אמיתית צריך שתכלול בתוכה לא רק חזון מדיני מעורפל, אלא גם מרכיב חזק של הדרגתיות וירידה לפרטים הקטנים. רק בסופו של תהליך ממושך ומפרך, רצוף משברים ותסכולים ניתן יהיה לכוון "שלום אמת בר-קיימא במזרח-תיכון". לשם כך דרושה מהפכה בתחום התודעה, עוד בטרם ניגש ליישומה בעולם הגשמי, הממשי.

ואולם, אם חס וחלילה, לא תתחולל מהפכה זו, כי אז עלול האימפריאליזם האסלאמי להמשיך ולהתפשט במזרח-התיכון ולחולל שורה של רעידות אדמה בסדר גודל שקשה לנו לתאר. על פי תיאוריית הדומינו, עלול ניצחון האסלאם באזור לאיים לא רק על ישראל – אלא אף על שאר מדינות המזרח-התיכון, העלולות ליפול לידי בוז אחר זו. לכשזה יקרה, חס וחלילה, תתהדק טבעת המצור סביב ישראל על ידי קואליציה של מדינות פאן-אסלאמיות, שיגייסו את כל כוחן כדי לפתור, הפעם באופן סופי באמת, את הבעיה היהודית.

הסכסוך הארץ-ישראלי וגורל המשפט הבינלאומי

לעמדה הבינלאומית שתינקט בתקופה הקרובה ביחס לסכסוך הארץ-ישראלי על רבדיו השונים, עשויות להיות השלכות הרות גורל לא רק לגבי עתידה של מדינת ישראל – אלא גם לגבי עתידם של המשפט הבינלאומי ומוסדותיו. המשפט הבינלאומי המודרני ומוסדותיו נולדו לאחר מלחמת העולם ה-1, כתוצאה מהתערבותה של ארה"ב במלחמה, שחרתה על דגלה כינון סדר עולמי חדש, שבמרכזו ההכרה בזכותם של הלאומים השונים להגדרה עצמית, במונחים של ריבונות פוליטית. עד אז היה העולם

מאורגן על בסיס של נאמנות למונרכיה השושלתית ולמוסדות הדת – אך לא ללאום. המונרכיה הייתה העיקרון המאחד היחיד של האימפריות הרב-אתניות הללו, והערובה היחידה לסדר כלשהו, במחיר חירות ההמונים, כיחידים וכקבוצות בעלות ייחוד אתני. המשפט הבינלאומי חסר עד אז את יחידת היסוד העיקרית שלו: **מדינת הלאום**. ספק, אם בכלל ניתן לקרוא למשפט הבין-מדיני המסורתי בשם **"משפט בינלאומי"** – שהרי זה הסדיר את יחסיהן של מספר מעצמות אירופיות בלבד, שכולן היו אימפריות רב-לאומיות, ולא את היחסים בין מדינות-לאום.

פריחתם הגדולה של המשפט הבינלאומי ומוסדותיו – שהחשוב שבהם היה **חבר הלאומים** – הייתה בשנות ה-20 של המאה הקודמת, ולאחר מכן החלה התפוררותם. עליית גרמניה הנאצית סימנה את קיצו של המשפט הבינלאומי, ואת המרתו בסדר העולמי הישן, שהיה מבוסס על יחסי כפיפות וכוח – לא על יחסי שוויון ומשפט. הניצחון על גרמניה הנאצית הביא לתנופה מחודשת של המשפט הבינלאומי ומוסדותיו, בכוננו את **הא"ם** ובהשתיתו את הסדר העולמי על **מגילת הא"ם**, שהפללת המלחמה וההכרה בשוויון הלאומים הן החשובות שבעקרונותיו. ואולם, הא"ם לא זכה אף לאותן מעט שנות חסד להן זכה קודמו, **חבר הלאומים**. מיד לאחר שהוקם, הסתבך הא"ם במלחמה הקרה, שהפכה אותו ואת מגילתו לבלתי-רלוונטיים כמעט בחיים הבינלאומיים הממשיים.

בעידן המלחמה הקרה היה לזלזול בא"ם על מה לסמוך. במשך כמה עשרות שנים היה הארגון הבינלאומי משותק למעשה – וכתחליף לעשייה פוליטית שימש זירה לדמגוגיה ולתעמולת-סרק. **מועצת הביטחון** הייתה מנוטרלת ממרבית הנושאים החשובים, ובעצרת הכללית שלטה

הדמגוגיה של מדינות העולם ה-3 – ובראשן זו של המדינות המוסלמיות (הג'יהאד התקשורתי). כישלוננו של האו"ם ליישם את מטרתו המוצהרת – כינון מערכת ביטחון כללי – נבע, בראש ובראשונה, מאי-רצונן של מעצמות-העל לתמוך בו. כתוצאה מהיריבות ביניהן, הרי שחרף עוצמתן הצבאית הגדולה, נטרלו ארה"ב ובריה"מ זו את זו והיו נטולות-כוח כמעט. מדינות המזרח-התיכון, (בדומה למדינות אחרות בעולם ה-3), הצליחו לתמרן בחללים שיצרה האנרכיה הבינגושית, ועשו כל שביכולתן כדי לחסל את מדינת ישראל. לכן לא המשפט הבינלאומי הוא שהסדיר את היחסים הבינלאומיים – אלא הכוח הצבאי הגס, כדרכו משחר ההיסטוריה.

ברגע שהסתיימה המלחמה הקרה, המשפט הבינלאומי לא נתפס עוד כמכשיר אימפריאליסטי להשגת יתרונות לטובת המערב (כפי שטענה תמיד ברה"מ) – אלא כמכשיר לגיטימי להסדרת היחסים הבינלאומיים. המשפט הבינלאומי, שעד שלהי שנות ה-80 נחשב למעין-משפט בלבד, בשל חוסר היכולת לאכוף אותו בזירה הבינלאומית – הופך, מאז תום המלחמה הקרה, למשפט ממשי, באותו מובן שאנחנו מייחסים למשפט הפנים-מדיני. הפער ההיסטורי שבין המשפט הבינלאומי למשפט הפנים-מדיני, הולך ונסגר, שעה שהאינטרסים והכוחות הפוליטיים החשובים בעולם מכירים בערכו ומוכנים לעמוד מאחוריו. האו"ם הצמיח לפתע שיניים והחל לנשוך. המשפט הבינלאומי חדל להיות משאלה ונעשה לאינטרס חזק של המרחב הצפוני המתועש כולו.

התערבותה של הקהילייה הבינלאומית במלחמת-המפרץ ה-1 בראשית שנות ה-90, הייתה בבחינת סנונית ראשונה למה שעשוי לקרות בעתיד, כל אימת שתושג הסכמה

במרחב הצפוני המתועש. היה זה המשבר הראשון לאחר תום המלחמה הקרה, בסדר גודל עולמי, שבו הוכח כי כשקיימת הסכמה בין המעצמות, ניתן לכפות את המשפט הבינלאומי על מי שמפר אותו, דוגמת סאדם חוסיין. התברר, כי עיראק, שבתודעתה העצמית נתפסה כ"מצעדו של אלוהים עלי אדמות" (כלשונו של פרידריך הֶגֶל) ואשר את מנהיגה תפשה היא כבן-האלים – אינה אלא תאגיד טריטוריאלי, והעומד בראשה הוא מנכ"ל בלבד. משהפרה עיראק את המשפט הבינלאומי, בנסותה לערער על ההסדרים הטריטוריאליים שנקבעו בתום מלחמת העולם ה-1, נתקלה היא בקואליציה בינלאומית נחושה, שבראשה עמדה ארה"ב. קואליציה זו פעלה נגדה, בדומה להתערבות מדינת-הלאום כנגד מפירי החוק בתחום שיפוטה. התערבות זו לא נעשתה רק בשל שיקולי צדק מופשטים, אלא גם מכוחם של אינטרסים כלכליים ופוליטיים – אך את הלגיטימיות שלה שאבה היא מהמשפט הבינלאומי. מלחמת המפרץ ה-2 בשנת 2003 אף היא שקפה מגמה דומה, כשהסתיימה בהפלת סאדם חוסיין ובהפיכת עיראק למדינת-חסות של ארה"ב והקואליציה שהקימה.

בכול הנוגע לסכסוך הארץ-ישראלי, גילה האו"ם חולשה מדהימה למן ראשיתו ועד היום. תחילה עמד האו"ם באפס מעשה כששכנותיה של ישראל פלשו אליה בשנת 1948, במטרה להשמדה. זאת, למרות שמדינות אלו היו חברות באו"ם, ולפיכך היו מחויבות להימנע משימוש באלימות ואף מהאיום להשתמש באלימות. חולשת האו"ם התגלתה פעם נוספת, כשלאור איומיו של נאצר, הוציא הוא מסיני את חייליו – האקט שבעטיו פרצה מלחמת ששת הימים. כניעת האו"ם לנאצר, שהצהיר במפורש שבכוונתו להתקיף את מדינת ישראל במטרה להשמדה, הייתה לא רק מבישה

מבחינה מוסרית – אלא גם הפרת החובה המשפטית להעניק לישראל ביטחון אזורי במסגרת פרק 7 למגילת האו"ם. שתיקת האו"ם לנוכח המתקפה המשולבת על מדינת ישראל מצד מצרים וסוריה באוקטובר 1973, אף היא שיקפה את חולשתו התהומית של ארגון זה, שכול מטרתו הייתה להקנות ביטחון קיבוצי למדינות העולם.

לשיאה הגיעה התבטלות עצמית זו של האו"ם, כשב-17 באוקטובר 1975 התקבלה בעצרת הכללית ההחלטה המגנה את הציונות כתנועה גזענית (החלטה 3379) – חרף החלת שוויון אזרחי מלא בתחומי מדינת-ישראל. מגמה עוינת זו של האו"ם כלפי מדינת ישראל הוחרפה עם השנים, ככול שגדל משקלו של גוש מדינות האסלאם בעצרת הכללית. לשיא חדש של צביעות הגיע האו"ם, כשהעצרת הכללית שלו נתנה במה לנשיא איראן, **מחמוד אחמדינז'אד**, שקרא במפורש להשמדת מדינת-ישראל. אף שדבריו היוו הפרה בוטה של המשפט הבינלאומי, לא היה אפילו אחד שתבע להעמידו לדין בגין ההסתה לרצח עם. עליית משקלו של גוש מדינות האסלאם הפכה את עצרת האו"ם לזירה של פשע בינלאומי מאורגן, שעה שבהחלטותיה האנטי-ישראליות עשתה היא יד אחת עם הגרועים שבאויבי ישראל. מה שהיה במקור משפט בינלאומי, הפך כתוצאה מכך למשפח, כפי דברי הנביא ירמיהו (ו/7): **"וַיָּקֹוּ לְמִשְׁפָּט וְהָיָה מִשְׁפָּח, לְצִדְקָה וְהָיָה צִדְקָה"**.

ההיסטוריה של הציונות המדינית חופפת במידה רבה את ההיסטוריה של המשפט הבינלאומי המודרני ומוסדותיו. ההכרה הבינלאומית הראשונה בציונות כתנועה פוליטית, כמו גם ההיתר שניתן לה ליישב את ארץ-ישראל – שני הישגים אלה הושגו כתוצאה מהתמוטטותה של האימפריה התורכית ומכניסתם של הבריטים לאזור. **הצהרת בלפור**

ואימוצה על-ידי חבר הלאומים (המנדט להכשיר את ארץ-ישראל כבית הלאומי של היהודים) – צעדים אלה אף הם לא היו מתאפשרים, אלמלא השתלבו בתפישתן הפוליטית של בריטניה וארה"ב, שהמשפט הבינלאומי המודרני היה אחד מיסודותיה המרכזיים. כך גם החלטת האו"ם בעד הקמת מדינת-ישראל לא הייתה מתקבלת, אלמלא ירח הדבש הקצר בין בריה"מ לארה"ב, ערב המלחמה הקרה ביניהן.

היום, בעידן שלאחר המלחמה הקרה (שלאורך כול קיומה הייתה ישראל מאוימת לא רק על-ידי שכנותיה, אלא גם על-ידי ברה"מ), עשויה הציונות המדינית לפתוח דף חדש בתולדותיה, אם רק תשכיל לעשות שימוש נכון במשפט הבינלאומי, ואף לתרום להתפתחותו. המכשול העיקרי העומד בפני שיבת האו"ם לעקרונותיו המקוריים הוא כאמור עליית משקלו של גוש מדינות האסלאם, שכלל אינן מכרות בלגיטימיות של משפט זה, הסותר את משפט האסלאם, שהוא בלבד נחשב כמחייב.

ובְּחֶרֶת בְּחַיִּים!

המהדורה הנוכחית של ספרי הג'יהאד התקשורתי נכתבת בעיצומה של רעידת-האדמה הפוקדת את המזרח-התיכון מאז ינואר 2011, והמטלטלת אותו בעוצמה שאין לה שיעור. השימוש במטפורה גיאולוגית לצורך תיאור אירועים פוליטיים לא נועד לשם ריגוש ודרמה – אלא כדי להצביע על העובדה, שאירועים אלה אינם דומים לשום דבר שהכרנו עד כה. את הזעזועים הפוקדים את המזרח התיכון ניתן להשוות רק לאלו שחוללה מלחמת העולם ה-1 ("המלחמה הגדולה"), שכתוצאה ממנה קרסה האימפריה

העות'מאנית, כשעל חורבותיה הוקמו מדינות האזור המוכרות לנו. בניגוד למה שמקובל לחשוב, לא רק המשטרים הקיימים עתידים להשתנות תחת המכבש של **"מרד ההמונים"** (אורטגה גאסט) – אלא גם הגבולות המדיניים שעוצבו על-ידי אנגליה וצרפת במהלך מלחמת העולם ה-1, במסגרת **"הסכמי סייקס-פיקו"**.

פרט למצריים, שהיא הומוגנית מבחינת אתנית, ולכן יש בכוחה לשמור על שלמותה הטריטוריאלית – הרי שכול יתר המדינות במזרח-התיכון הן רב-אתניות, ובתור שכאלו עשויות הן להתפרק ליחידות פוליטיות קטנות יותר, שיהיו תואמות יותר לזהותן האתנית. מבין אלו, מדינות **"הסהר הפורה"** (**"הקשת הפורייה"**), הן הראשונות להתפרק, בשל ריבוי הזהויות האתניות ההיסטוריות במרחב זה. אף שלא ברור כמה מדינות חדשות יקומו על חורבות עיראק, סוריה ולבנון – כשם שלא ברור אם יהיו הן עצמאיות לחלוטין או שיתארגנו במסגרות פדרטיביות – הרי שעצם הקמתן אינה מוטלת כמעט בספק, אם אך יקבלו תמיכה מצד הקהילייה הבינלאומית. המכשול העיקרי העומד בפני הקמתן הוא האימפריאליזם הפאן-ערבי ו/או הפאן-אסלאמי שיתנגד בתוקף להתפצלות **"האומה הערבית הגדולה"** או **"האומה האסלאמית"** (הגדולה אף יותר) – כשבמלחמת-מאסף זו יפעיל הוא את כול כלי-הנשק שברשותו, לרבות ובמיוחד את **"פצצות האדם"** (מחבלים מתאבדים, בתרבות שבה חיי אדם אינם נחשבים כמעט). לא רק משטרים עשויים אפוא להתחלף, אלא גם מדינות – ומבחינה זו רעידת-האדמה הנוכחית היא החזקה שברעידות האדמה שפקדו את המזרח התיכון מאז ראשית המאה ה-19, ואולי אף בכול תולדותיו.

אף שלא ברור כלל איזה סדר יירש את האנרכיה הרצחנית הנוכחית – הרי שברור שיהיה זה בהכרח סדר שונה מזה שהתקיים מאז תום מלחמת העולם ה-1, כשעל חורבות האימפריה העות'מאנית הוקמו הישויות הפוליטיות המוכרות לנו. מפת המושגים שהייתה לטבע השני שלנו, פושטת צורה אחת ולובשת צורה חדשה. רבבות ספרים שנכתבו על המזרח-התיכון במשך 100 השנים האחרונות עלולים להיזרק לפח-האשפה של ההיסטוריה, ככלי אין חפץ בו.

שינויים דרמטיים אלה פותחים אפשרויות חדשות שלא היו קודם לכן, שרק מעטים בקרבנו מצליחים לזהותן. כבולים בהרגלי חשיבה מיושנים, מתעקשים רוב המומחים והפרשנים לחפש אנלוגיות למצבים דומים בעבר – ובדרך זו מגבילים הם את אופק הראייה שלנו.

התשובה לשאלה, **"איזו צורה ילבש המזרח-התיכון בעתיד הקרוב?"**, תלויה בראש-ובראשונה בעמדה שינקוט כלפיו המרחב הצפוני המתועש. אם בתקופת המלחמה הקרה התחלק העולם בין מזרח למערב, הרי שהיום הניגוד הוא בין הצפון המתועש לדרום הנחשל – דרום שהמזרח-התיכון הוא חלק ממנו. כול עוד הפער בין הצפון לדרום הולך וגדל כול הזמן, אין כמעט סיכוי לשינוי אמיתי במזרח-התיכון. הוכחה לכך ניתן למצוא בתהפוכות שחלו באזור מינואר 2011 ועד היום. מה שהחל כתקווה גדולה לדמוקרטיזציה וליברליזציה של עמי האזור (**"אביב העמים המזרח-תיכוני"**) – הפך עד מהרה לאנרכיה רצחנית של **"מלחמת הכול בכול"** בנוסח תומס הובס, שבה נרצחו ונטבחו מאות אלפי בני-אדם, רובם אזרחים חפים מפשע.

המזרח-התיכון הנוכחי שונה מאוד מזה של שנת 1979, שבה התחוללה המהפכה האסלאמית באיראן. בתקופה

ההיא עדיין לא הומצאו המחשב האישי, האינטרנט והרשתות החברתיות. אז עדיין הייתה המלחמה הקרה בעיצומה – מאבק שאפשר לשחקני-המשנה במזרח-התיכון חופש פעולה רחב הרבה יותר. היום שונה המצב לחלוטין. גם איראן של היום אינה איראן של 1979. מכישלון מהפכת-הנגד באיראן ביוני 2009 ודיכוי ההפגנות בעולם הערבי מאז 2011, לא ניתן להסיק שמהפכות במזרח-התיכון אינן אפשריות – אלא רק שלצורך התממשותן נדרשת תמיכה מסיבית מצד המרחב הצפוני המתועש, ובייחוד מצד ארה"ב והאיחוד האירופי.

המזרח-התיכון הנוכחי תלוי באופן מוחלט בצפון המתועש, שבלעדיו אין הוא יכול כלל להתקיים. תלות זו אינה נגזרת רק מהסיוע הכספי והטכנולוגי שמספק הצפון למשטרים באזור – אלא גם מהתלות הכלכלית שלו (מסחר, טכנולוגיה, תיירות וכד'). לכן, תוצאות האירועים באזור תלויות במשחק הכוחות הבינלאומיים, לא פחות ממשחק הכוחות הפנים-אזוריים.

גורל האירועים במזרח-התיכון ייקבע אפוא לא רק על-ידי מה שירצו ויעשו ההמונים באזור – אלא גם (ואולי בעיקר) על-ידי העמדה שתתגבש בצפון המתועש ביחס לאירועים אלה, כמו גם במעשים בפועל של מרחב זה. רעידת-האדמה באזור החלה אומנם ביוזמה מקומית – אך אחריתה תיקבע מבחוץ, בעיקר על ידי ארה"ב, רוסיה והאיחוד האירופי. בפני שלושה שחקנים מרכזיים אלה נפתחה עתה הזדמנות לסייע לכוחות הפנימיים באזור לחולל מהפכה של ממש. לצורך כך נחוצה מנהיגות נחושה, שברגע זה אינה בנמצא.

בעבר שררה באזור יציבות יחסית, שהקנתה תחושת ודאות, אם כי לא בהכרח שביעות-רצון. השקט נקנה במחיר חירותם ורווחתם של עמי האזור. התלות בנפט

המזרח-תיכוני כבלה את ידי המערב וכפתה עליו שתיקה רועמת, לנוכח העוולות והפשעים שחוללו המשטרים באזור. על רקע זה נוצרה, למשל, הברית הפרדוקסאלית בין ארה"ב, שוחרת זכויות-האדם – לבין סעודיה המדכאת אותן ביד קשה. האיחוד האירופי, אף הוא השתיק כמעט כול ביקורת, לנוכח תלותו בנפט המזרח-תיכוני. יחסים מעוותים אלה אפשרו את מרוץ החימוש המטורף באזור, שהוזן על כספי הנפט. אנרגיית הנפט, שהופקה ממעמקי אדמתו של המזרח-התיכון, הייתה חוזרת אליו בצורת כלי נשק וחומרי נפץ קטלניים – לאחר שעברה עיבוד ופיתוח בבתי-החרושת של המערב. ישראל, השוכנת בלב האזור, הייתה הקורבן העיקרי של מרוץ חימוש זה, אך לא היחידה.

כל זה יכול להשתנות, אם רק יגויסו מספיק כוחות – פנים-אזוריים וחוץ-אזוריים – שירצו לחולל דמוקרטיזציה וליברליזציה במזרח-התיכון. בהיסטוריה האנושית שולט חופש הבחירה – לא דטרמיניזם נוקשה. המזרח-התיכון, יותר מכול אזור אחר בעולם, עוצב תמיד על-ידי כוחות פנימיים וחיצוניים כאחד – כוחות שונים ואף מנוגדים. היום, יותר מאי-פעם לפנים, מה שיקבע הוא מקבילית הכוחות הללו: אם לחיי חופש, רווחה ושלוש – ואם לחיי עבדות, עוני ומלחמה. בשל מיקומו ומשקלו של האזור, ההחלטה לגביו תקבע לא רק את עתידו-הוא – אלא במידה רבה גם את עתיד העולם כולו. בהקשר זה, מקבלים משמעות חדשה דבריו של משה בספר דברים (19/7):

הַעֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: הַחַיִּים
וְהַמֵּוֹת נִתְּתִי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה – וּבִבְחֹרֶת
בְּחַיִּים!

ובניסוח מודרני יותר (שלמון, "בעידן האלימות" ע' 63):

דומה שהאנושות הגיעה לפרשת-דרכים הגורלית ביותר בתולדותיה – וההכרעה הנדרשת היא לחיים או למוות. כמו הכוח הגרעיני, כך גם האיום האקולוגי נושא בחובו חורבן או גאולה כפונקציה של הכרעה נפשית – ללכת בדרכים הישנות, או לחולל שינוי-ערכים מוחלט.

אפילוג: הג'יהאד התקשורתי וה-BDS

שום אומה שניצבה מול אימים דומים על הישרדותה – הן מבית והן מחוץ – לא עשתה מעולם מאמצים כבירים יותר, ולא התקרבה יותר, להשגת אמות המידה הגבוהות של שלטון החוק. ואולם שום אומה תרבותית בדברי ימי העולם, בכלל זה משטרים טוטאליטריים ורודניים, לא גונתה מעולם שוב ושוב גינוי לא הוגן וצבוע כול כך, ועל שום אומה לא מתחה הקהילה הבינלאומית ביקורת, כפי שארע לישראל במהלך השנים...למען ההגינות והשלום, העולם חייב להתבונן בישראל באופן מציאותי. עליו לחדול מלחפש פגמים, ואז להעצימם מעבר לכול פרופורציה – הן ביחס להישגיה החיוביים של ישראל עצמה והן ביחס לפגמיהן של אומות אחרות...אשר לתמיכה בבעלי עור כהה, ישראל היא אומה צבעונית מאין כמוה. אוכלוסייתה היא מן המגוונות בעולם.

פרופ' אלן דרשוביץ

החיבור הפרדוקסאלי בין האסלאם המיליטנטי וה-BDS

האסטרטגיה התקשורתית שפותחה על-ידי אויבי ישראל היא תוכנית השיווק המוצלחת ביותר שידע העולם מאז המצאת כלי התקשורת המודרניים. הזהות הפלשתינית עוצבה, כאמור, בדמותה של הלאומיות הישראלית, במטרה ליצור סימטריה כוזבת, שתכשיר את דעת-הקהל העולמית להסכים לנוסחת הכזב של "שתי מדינות לשני

עמים". הלאומיות הפלשתינית הומצאה כמין אנטי־זה של הציונות המדינית. כדי ליצור דמיון לזהות הישראלית עתיקת היום, הומצאה הזהות הפלשתינית, ששורשיה בעממיה העתיקים של הארץ – הכנענים והפלשתים. כדי לאזן את חזון השחרור המדיני של עם ישראל – הומצא האתוס האנטי־ציוני של **"תנועת השחרור הפלשתינית"**. כדי לאזן את חזון שיבת עם ישראל למולדתו ההיסטורית – הומצאה תביעת השיבה של **"פליטי פלשתיין"**. אפילו את השואה היהודית נכסו הם לעצמם, בהמציאם שואה משל עצמם – את **"הנִכְפָּה"** של 1948.

בעולם הבתר־קולוניאלי אין לשום נרטיב פוליטי כוח משיכה גדול יותר מאשר סיפור של מאבק לשחרור לאומי. ישראל, שעד יוני 1967 נתפשה כמופת של תנועת שחרור לאומי, נתפשת מאז ועד היום כמעצמה קולוניאלית תאבת כיבושים, שגזלה בכוח את אדמתו של **"העם הפלשתיני"** והגלתה מאות אלפים מבניו ממולדתם ההיסטורית – ובעשותה כן המיטה היא שואה על עם זה, שאינה נופלת מהטרגדיה של העם היהודי.

במבחן התוצאה הצליחה אסטרטגיה זו להשיג חלק ניכר ממטרותיה, שעה שהעולם כולו אימץ את אותה סימטריה מזויפת, שהוליכה בסופו של יום לנוסחה הכוזבת של **"שתי מדינות לשני עמים"**. ומה שחשוב לא פחות, הצדק שינה יעד: לא עוד ישראל היא הצודקת בסכסוך הארץ־ישראלי – אלא הפלשתינים. ככול שעמדת הפלשתינים מתחזקת – כך במקביל נחלשת עמדתה של ישראל. הצונמי העכור של אנטישמיות ואנטי־ישראליות השוטף היום את העולם אינו אלא מסקנה הגיונית של קו מחשבה זה.

עד כמה מוצלחת אסטרטגיה תקשורתית זו ניתן ללמוד, בין השאר, מהשפעתה על ארגוני זכויות־האדם ברחבי

העולם המערבי כולו. כפטריות לאחר הגשם צצו לפתע אינספור ארגונים שנפלו ברשתה של תעמולה זו, כיוון שאינם מודעים כלל לאופייה הג'יהאדיסטי. צעירים מכול קצווי תבל, שרוממות זכויות-האדם בפייהם, החלו לשתף פעולה עם הגרועים שבאויבי הזכויות הללו – ארגוני טרור רצחניים המפוצצים מטוסים, מפילים מגדלים ואף עורפים ראשים לעיני מצלמות הטלביזיה.

אין פרדוקס גדול יותר מהחיבור בין האסלאם המיליטנטי לבין ארגוני זכויות-האדם שוחרי השלום בעולם המערבי. בעוד שהאסלאם שולל כול זהות קיבוצית שאינה אסלאמית – ובמיוחד את הזכות לעצמאות של כול עם ועם – תובעים ארגוני זכויות-האדם לממש זכויות אלו. בעוד שהאסלאם שואף להשליט אפרטהייד על בסיס דתי – תובעים ארגוני זכויות-האדם חופש מכול דת, כמו גם שוויון חברתי ופלורליזם תרבותי.

אילו ידעו הם את האמת, לא היו ארגונים אלה מגנים את ישראל – אלא דווקא משבחים אותה, בשל היותה סמל ומופת להגשמת זכויות-האדם, חרף האיומים הבלתי פוסקים על קיומה. מאז מלחמת יוני 1967, היו אומנם שטחי יש"ע כפופים לממשל צבאי – אך זה השתדל לפעול בהתאם לדיני המלחמה ולמשפט הבינלאומי המודרני. מה שחשוב עוד יותר הוא, שבמשך 50 השנה שחלפו מאז 1967 ועד היום חל שינוי דרמטי במצבם של תושבי יש"ע – תחילה שינוי כלכלי-חברתי, ולאחר ספטמבר 1993 (הסכם אוסלו א') גם שינוי פוליטי.

לפני יוני 1967 היו התנאים ביש"ע קשים ביותר: תוחלת חיים נמוכה (כולל תמותת תינוקות בשיעור גבוה), תת-תזונה, מחלות מידבקות וכד'. גם שיעור התעסוקה ורמת-החיים היו נמוכים ביותר. לפני יוני 1967 היו פחות מ-60%

מהגברים הבוגרים במעגל העבודה, כשהאבטלה בפרברי הערים (**"מחנות הפליטים"**) הגיעה ל-83%. רמת-החיים של תושבי יש"ע הייתה נמוכה מאוד, לא רק בהשוואה לרמת-החיים הכללית בישראל – אלא גם בהשוואה לרמת-החיים של תושביה דוברי הערבית בגליל ובמשולש.

בתוך זמן קצר לאחר יוני 1967 הביא **"הכיבוש הישראלי"** לשיפור ניכר ברמת-החיים הכללית, ותושבי יש"ע התקדמו הרבה יותר מרוב תושבי המדינות השכנות. בתחום הכלכלי הייתה התפתחות זאת ברובה תוצאה של הנגישות למשק הישראלי הגדול והמתקדם הרבה יותר: מספר הפלשתינים שעבדו בישראל עלה מ-0 בשנת 1967 ל-66,000 בשנת 1975, ול-109,000 בשנת 1986. מספרים אלה היו שווים ערך ל-35% מהאוכלוסייה העובדת ביו"ש ול-45% ברצועת עזה. קרוב ל-2,000 מפעלי תעשייה הוקמו בשטחי יש"ע, שבהם הועסקה כמחצית מהאוכלוסייה העובדת. במרוצת שנות ה-70 דורגה הכלכלה הערבית ביש"ע במקום ה-4 בעולם מבחינת מהירות התפתחותה, בהקדימה לא רק את כלכלת ישראל, אלא גם את כלכלתם של **"הנמרים האסייתים"** (סינגפור, הונג-קונג וקוריאה). אף כי התל"ג לנפש גדל לאט יחסית (בעיקר בגלל הגידול המקביל של האוכלוסייה), היה קצב הגידול גבוה למדי: התל"ג לנפש גדל פי 10 בין 1968 ל-1991 – מ-165 דולר ל-1,715 דולר (בהשוואה למצרים – 600 דולר; לירדן – 1,050 דולר; לתוניסיה – 1,440 דולר; לטורקיה – 1,630 דולר). בשנת 1999 הייתה ההכנסה לנפש בקרב הפלשתינים גבוהה כמעט פי 2 מזאת של סוריה, יותר מפי 4 מזאת של תימן וב-10% גבוהה יותר מזאת של ירדן. רק לבנון ומדינות-המפרץ עתירות הנפט דורגו כעשירות יותר. התקדמות ניכרת חלה גם בתחומי השירותים הסוציאליים, שקודם לכן לא היו כמעט בנמצא.

לא פחות מרשימה הייתה העלייה ברמת-החיים של הפלשתינים. בשנת 1986 נהנו 92.8% מהאוכלוסייה ביש"ע מאספקת חשמל במשך כול שעות היממה – לעומת 20.5% בשנת 1967. ל-85% היו מים זורמים במגוריהם – בהשוואה ל-16% בשנת 1967. 83.5% כבר ביטלו על כיריים חשמליים או כיריים על גז – בהשוואה ל-4% בשנת 1967 (וכך גם לגבי מקררים, מקלטי טלוויזיה ומכוניות).

מרשימה לא פחות היא העלייה במספר התלמידים וכיתות הלימוד ביש"ע – עליה בת 102% במספר התלמידים ו-99% במספר כיתות-הלימוד (אף כי האוכלוסייה עצמה גדלה ב-28% בלבד). מדהימה אף יותר הייתה ההתפתחות שחלה בתחום ההשכלה הגבוהה: עד יוני 1967 לא הייתה ביש"ע ולו אוניברסיטה אחת. לעומת זאת, בראשית שנות ה-90 כבר היו בהן 7 מוסדות שכאלה ובהם 16,500 סטודנטים בקירוב. שיעורי הבערות צנחו ל-14% בקרב מבוגרים בני למעלה מ-15 – לעומת 69% במרוקו, 61% במצרים, 45% בתוניסיה ו-44% בסוריה.

נתון משמעותי לא פחות הוא העובדה כי שיעורי תמותת תינוקות ביש"ע צנחו באופן דרמטי כתוצאה מיישום תוכניות רפואיות ישראליות – מתמותה של 60 לכל 1000 ב-1968, ל-15 לכל 1000 בשנת 2000 (בעיראק המספר עמד באותה עת על 64, במצרים על 40, בירדן על 23, בסוריה על 22). במסגרת תוכנית חיסונים מקיפה ושיטתית בוערו מחלות ילדות כגון שיתוק ילדים (פוליו), שעלת, צפדת (טטנוס), חצבת וכד'. באותה תקופה עלתה תוחלת-החיים מגיל 48 בשנת 1967 לגיל 72 בשנת 2000 – לעומת ממוצע של 68 שנה בכל מדינות המזרח-התיכון וצפון-אפריקה. (הנתונים הסטטיסטיים דלעיל מבוססים על מאמרו של אפרים קארש "דברי כיבושים וסילופים").

השינויים הפוליטיים בשטחי י"ש החלו בעקבות חתימת **הסכם אוסלו א'** (13 בספטמבר 1993). בהסכם זה נקבע, כי יינתן לפלשתינים שלטון עצמי לתקופת-ביניים שלא תעלה על 5 שנים, שבמהלכה ישאו ויתנו הצדדים על הסדר קבע. כמו כן נקבע, כי במרוצת תקופת-ביניים זאת ינוהלו השטחים בידי מועצה פלשתינית, אשר תיבחר בחופשיות ובאורח דמוקרטי, לאחר פינוי צה"ל מרצועת עזה ומהאזורים המאוכלסים של י"ש.

במאי 1994 השלימה ישראל את הוצאת צה"ל מרצועת עזה (למעט רצועה קטנה ובה 21 ישובים ישראלים) ומאזור יריחו. ב-1 ביולי 1994 נכנס ערפאת כמנצח לרצועת עזה. חרף העובדה כי ערפאת לא צמצם את פעילות הטרור בשטחים שהיו כבר בשליטתו, חתמו הצדדים ב-28 בספטמבר 1995 על הסכם אוסלו ב' – כשבסוף אותה החל צה"ל לסגת מכול ערי י"ש (למעט חברון, שבה הושלמה הפריסה-מחדש בינואר 1997). ב-20 בינואר 1996 נערכו הבחירות למועצה הפלשתינית, וזמן קצר לאחר מכן פוזרו המינהל האזרחי והממשל הצבאי של ישראל.

אף שנסיגות אלו של ישראל היו מוגבלות (שטחים A ו-B שנמסרו לרשות הפלשתינית הקיפו כ-40% בלבד מכלל שטחי י"ש) – הרי שהשפעתן על חיי היומיום הייתה מהפכנית. בבת אחת הסירה ישראל את הפיקוח על כלל החיים האזרחיים – כשהיא מותירה בידה רק את הפיקוח הביטחוני (בשטח A הוסר גם הפיקוח הביטחוני).

אף שישראל מסרבת להקים מדינה פלשתינית בשטחי י"ש, בעיקר משיקולים של ביטחון – הרי שבמשך 23 השנים שחלפו מאז חתימת הסכם אוסלו א', רופפה היא את אחיזתה בשטחים אלה באופן ניכר. ברצועת עזה, שלאחר נסיגתה החד-צדדית של ישראל ממנה (ספטמבר

2005), נהנים התושבים מעצמאות מלאה – אף שלנוכח הטרור הבלתי פוסק המיוצא משטחה, מוטל פיקוח מסוים על גבולותיה. האיפוק וההבלגה, שנוקטת ישראל כלפי טרור רצחני זה, ראויים כשלעצמם להוקרה – אף אם נגררת היא מדי כמה שנים להתערבות צבאית הפוגעת גם בחפים מפשע.

המצב ביו"ש שונה אומנם, בעיקר לנוכח האיום הקיומי הנשקף מהם. כול נסיגה משטחי ההר נתפשת כויתור על שטחים שולטים – ולכן אין ישראל מוכנה לוותר על השליטה בהם. למן חתימת הסכם אוסלו א' ועד היום מחפשת ישראל דרכים לאזן בין צורכי הביטחון שלה – לבין רצונה שלא לפגוע בזכויות-היסוד של תושביהם דוברי הערבית של שטחים אלה.

על רקע שיקולים אלו חולקו שטחי יו"ש **בהסכם אוסלו ב'** (28 בספטמבר 1995) ל-3 אזורים שונים לפי אופי הפיקוח עליהם. כ-60% מכלל תושבי יו"ש דוברי הערבית חיים בשטח A (המהווה כ-18% משטח יו"ש), הכולל את 8 הערים המרכזיות (ג'נין, שכם, טול-כרם, קלקיליה, רמאללה, בית-לחם, חברון ויריחו) והכפרים שסביבן – שטח שבו הואצלו כלל הסמכויות הביטחוניות והאזרחיות לרשות הפלשתינית. כ-40% מהם חיים בשטח B (המהווה כ-22% משטח יו"ש), שבו נותרה בידי ישראל **"האחריות העליונה לביטחון"**. יתרת האוכלוסייה מתגוררת בשטח C (המהווה כ-60% משטח יו"ש), שבו יש לישראל שליטה מלאה, ביטחונית ואזרחית.

מאז ראשית 1996, ובעיקר לאחר השלמת הפריסה-מחדש בחברון בינואר 1997, 99% מהאוכלוסייה הפלשתינית אינה נמצאת עוד תחת שלטון ישראלי ישיר. בשטחי יו"ש נהנים היום התושבים דוברי הערבית מזכויות אזרחיות מלאות –

כולל הזכות לפנות לבג"ץ, כול אימת שרואים הם את עצמם נפגעים על-ידי מדינת ישראל. כמו כן נהנים הם מזכויות פוליטיות (הזכות לבחור ולהיבחר לרשות הפלשתינית) – אף שמוטל על רשות זו פיקוח מסוים מסיבות ביטחוניות. מצב זה השתנה מעט לאחר **מבצע חומת מגן** לחיסול הטרור ביו"ש (29.3.02-10.5.02), שבעקבותיו גדל חופש הפעולה של צה"ל גם בשטח A – אך חלוקת הסמכויות המקורית נשארה על כנה. בהסכימה להקמת אוטונומיה פלשתינית העניקה ישראל לתושבי יש"ע חופש קיבוצי מלא – למעט החופש לרצוח את אזרחיה ולאיים על המשך הקיום שלה עצמה.

ההתפתחות העצומה בתחום הכלכלי והחברתי שהתחוללה בשטחי יש"ע, בחסות השלטון הישראלי, מפריכה באחת את הטענה בדבר **"דיכוי שיטתי של העם הפלשתיני"**. לכך מצטרפות הרפורמות הפוליטיות שהתחוללו מאז הסכמי אוסלו, שכתוצאה מהן הוקמו בפועל שתי רשויות פוליטיות בשטחים אלה – אחת עצמאית כמעט לחלוטין (ברצועת עזה), והשנייה בעלת אוטונומיה רחבה (בחבלי יו"ש). והנה, למרות ששלטונה של ישראל מצטמצם היום לכדי פיקוח ביטחוני על הכניסה לשטחי יש"ע, כמו גם חופש התנועה בתוך שטחי יו"ש – ממשיך הג'יהאד התקשורתי להאשימה ב**"כיבוש אכזרי"**. כך, למשל, בנאום שנשא **חנאן עשראווי** בפני משתתפי **ועידת האו"ם נגד הגזענות ושנאת הזר**, שהתכנסה בדרום-אפריקה בעיר **דרבן** (Durban) בספטמבר 2001 (ועידת דרבן ה-1), אמרה היא את הדברים הבאים (קארש, "דברי כיבושים"):

אני מגיעה אליכם היום בלב כבד, שכן השארתי מאחור אומה שבויה המוחזקת כבת ערובה ב**"נִפְּחָה"** מתמשכת... ב-1948 נפלנו קורבן לשתי עוולות

היסטוריות גדולות: מחד גיסא, עוללת הנישול, הפיזור והגירוש של האוכלוסייה...מאידך גיסא, הנשארים נפלו קורבן לדיכוי שיטתי ולברוטאליות של כיבוש לא-אנושי, שגזל מהם את כל זכויותיהם וחירותם...אלה שמצאו עצמם תחת כיבוש ישראלי ב-1967, נמקו בגדה המערבית, בירושלים וברצועת עזה תחת שילוב ייחודי של כיבוש צבאי, התיישבות של מתנחלים ודיכוי שיטתי. רק לעיתים נדירות מצליח המוח האנושי להגות אמצעים כה מגוונים, שונים ומקיפים של ברוטליזאציה ורדיפות כה נרחבות.

הביוגרפיה של חנאן עשראווי היא אולי ההוכחה הטובה ביותר לאופי השקרי של התעמולה שהיא מפיצה. הייתה זו ישראל שאפשרה לה לחזור לרמאללה במסגרת המדיניות של איחוד משפחות (1973), כמו גם להקים את המחלקה לשפה האנגלית באוניברסיטת ביר זית, ואף לעמוד בראש הפקולטה למדעי-הרוח של אוניברסיטה זו (1986-1990) – אחת מאותן 7 אוניברסיטאות שהוקמו בישראל לאחר יוני 1967. כמו כן, הייתה זו ישראל שאפשרה את הקמת הרשות הפלשתינית, שבה שימשה עשראווי בתפקיד של השרה למחקר ולהשכלה גבוהה (1996). תחת שלטונה של ישראל זו ("שילוב ייחודי של כיבוש צבאי ודיכוי שיטתי"), נהנתה אפוא עשראווי לא רק מזכויות אזרחיות ופוליטיות מלאות, אלא גם מחופש אקדמי בלתי-מוגבל.

למותר לציין, שכאשר נאמה חנאן עשראווי בועידת דרבן לא טרחה היא כלל לספר על ההתפתחויות הדרמטיות שחלו בישראל בתחום הכלכלי, החברתי הפוליטי מאז יוני 1967 ועד ספטמבר 2001. לכן יכלה ועידה זו למחזר את השקר בדבר הציונות כצורה של גזענות – שקר שראשיתו

בסעיף 22 של **האמנה הפלשתינית** משנת 1968 ("**הציונות היא גזענית וקנאית בהווייתה; היא תוקפנית וקולוניאלית במטרותיה; היא פשיסטית באמצעיה**")¹, והמשכו בהחלטת עצרת האו"ם מספר 3379 מ-10 בנובמבר 1975 ("**הציונות היא צורה של גזענות ואפליה דתית**"). העובדה, שבדצמבר 1991 ביטלה עצרת האו"ם החלטה זו (החלטה 4686), כלל לא הפריעה למשתתפי **ועידת דרבן** לשוב ולמחזר שקר נתעב זה. אילו היו משתתפי ועידה זו מודעים לאופיו הג'יהאדיסטי של כתב-אישום זה, לא היו הם חותמים עליו. שיתוף פעולה זה שבין ארגוני זכויות-האדם לבין האסלאם המיליטנטי, הוא ללא ספק הגדול שבפרדוקסים בימינו אנו.

האנלוגיה שעשתה **ועידת דרבן** בין משטר האפרטהייד ששרר בדרום-אפריקה, לבין המשטר השורר היום במדינת ישראל – אנלוגיה זו שקרית לחלוטין. לא כול הבדלה היא בבחינת "**אפרטהייד**", אלא רק הבדלה-לרעה שקובעה בחוק – משמע, אפליה שסנקציות משפטיות, כלכליות ופוליטיות בצידה. כך, למשל, במשטרים אסלאמיים שורר "**אפרטהייד דתי**" – אפליה על רקע דתי, שסנקציות משפטיות, כלכליות ופוליטיות בצידה. בארה"ב עד שנות ה-60 של המאה ה-20 שרר "**אפרטהייד גזעני**" – אפליה על רקע גזעי, שסנקציות משפטיות, כלכליות ופוליטיות בצידה (משטר שאותו חיקתה דרום-אפריקה משנת 1948 ועד שנת 1994). לפי אותו מבחן ניתן לומר שבגרמניה הנאצית שרר "**אפרטהייד דתי-אתני**" – אפליית היהודים שהיו בצידה סנקציות משפטיות, כלכליות ופוליטיות (מבחינה זו המונח "**אנטישמיות**" הוא מונח מטעה, כי היהודים אינם גזע במובן הביולוגי, אלא קבוצה דתית-אתנית).

לאחר ביטול משטרי האפרטהייד בארה"ב ובדרום-אפריקה עדיין קיימת במדינות אלו הפרדה חברתית על רקע גזעי – אך זו אינה מלווה עוד בסנקציות משפטיות, כלכליות ופוליטיות. גם היום מועטים הם נישואי-תערובת במדינות אלו, אך הימנעות מנישואים שכאלה נגזרת מסיבות חברתיות ותרבותיות – לא מסיבות משפטיות. כך גם קיימים במדינות אלו הבדלים סוציו-אקונומיים בין לבנים ושחורים – אך אלה אינם נגזרים מהגבלות משפטיות, אלא מהבדלים במנטאליות ובחינוך. הבדלים אלה משתקפים גם ברמה הפוליטית – אך הם אינם נגזרים מהגבלות משפטיות (לשחורים מותר היום לבחור ולהיבחר למשרות פוליטיות ממש כמו ללבנים). ניגודו של האפרטהייד אינו אפוא שוויון גורף כשלעצמו, אלא רק שוויון ממוסד ומעוגן בחוק – משמע, שוויון אזרחי ופוליטי.

על רקע הבחנה זו ברור עד כמה שקרית היא האנלוגיה בין משטר האפרטהייד ששרר בדרום-אפריקה – לבין המשטר השורר היום במדינת ישראל. בישראל מעוגן עיקרון השוויון האזרחי והמדיני **במגילת העצמאות**, שבה נאמר:

**מדינת ישראל תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני
גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח
חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות.**

ישראל רואה בשוויון האזרחי והמדיני ערך עליון, המשקף את חזון הצדק של נביאי ישראל. האומה הישראלית היא מן הצבעוניות שבאומות העולם – אומה שבה חיים זה בצד זה בני-אדם מכול הגזעים, בלי שום הפרדה חוקית ביניהם – הפרדה שהייתה לב-ליבו של משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה. בצד רבגוניות ביולוגית, מתאפיינת האומה הישראלית בפלורליזם דתי ואתני שדוגמתו ניתן למצוא רק בארה"ב – פלורליזם העושה אותה לאומה ייחודית בקרב

אומות העולם. פלורליזם גזעי-אתני-דתי זה הופך את הבטחת שוויון האזרחי ומדיני בין האוכלוסיות השונות לקשה הרבה יותר – ולמרות זאת הצליחה ישראל לאכוף שוויון זה. הצלחה זו בולטת במיוחד לאור האיומים הבלתי-פוסקים על קיומה, למן לידתה ועד היום. כותב **אלן דרשוביץ** בספרו **"ישראל - כתב הגנה"** (ע' 241-247):

שום אומה שניצבה מול איומים דומים על הישרדותה – הן מבית והן מחוץ – לא עשתה מעולם מאמצים כבירים יותר, ולא התקרבה יותר, להשגת אמות המידה הגבוהות של שלטון החוק. ואולם שום אומה תרבותית בדברי ימי העולם, בכלל זה משטרים טוטאליטריים ורודניים, לא גונתה מעולם שוב ושוב גינוי לא הוגן וצבוע כול כך, ועל שום אומה לא מתחה הקהילה הבינלאומית ביקורת, כפי שארע לישראל במהלך השנים...למען ההגינות והשלום, העולם חייב להתבונן בישראל באופן מציאותי. עליו לחדול מלחפש פגמים, ואז להעצימם מעבר לכול פרופורציה – הן ביחס להישגיה החיוביים של ישראל עצמה והן ביחס לפגמיהן של אומות אחרות...אשר לתמיכה בבעלי עור כהה, ישראל היא אומה צבעונית מאין כמוה. אוכלוסייתה היא מן המגוונות בעולם, ובה אפריקאים שחורים מאתיופיה; אפריקאים חומים ואסייתים מצפון-אפריקה, תימן, מצריים, עיראק ומרוקו; יהודים ממרכז אסיה, רוסיה והקווקז; ומשפחות מרומניה, דרום-אמריקה ויוגוסלביה-לשעבר.

אף בשעה שציבור דוברי הערבית בגבולות הקו הירוק היה עוין כלפיה ונחשב כ"גייס חמישי" – לא שללה ישראל את זכויותיו האזרחיות, הכלכליות והפוליטיות. לעומת זאת,

מציבור דוברי הערבית ביש"ע נשללו חלק מהזכויות הללו, כיוון שמעמדם של שטחים אלה לא הוסדר בחוק – אלא נותר שנוי במחלוקת. באותם שטחים שסופחו לישראל (ירושלים המזרחית ורמת-הגולן) נהנה ציבור זה משוויון אזרחי ופוליטי מלא. לעומת זאת, בשאר השטחים שנתפסו ביוני 1967 אך לא סופחו על-ידי מדינת ישראל – בשטחים אלה שורר מצב משפטי מורכב וסבוך למדי. כך, למשל, עד שנת 1988 שרר ביר"ש המשפט הירדני וציבור דוברי הערבית החזיק באזרחות ירדנית – מצב שהשתנה לאחר שבשנה זו ניתקה ממלכת ירדן את זיקתה אליהם, וכתוצאה מכך נוצר שעטנז משפטי המקשה על הגדרתו.

בכול אותה תקופה הוסדר הביטחון ביר"ש על-ידי הממשל הצבאי הישראלי – משטר שהלך והתרופף עם השנים, כשלאחר הסכמי אוסלו כמעט שאינו קיים עוד, כמוסבר לעיל. העובדה, שישראל מסרבת לאפשר הקמת מדינה פלשתינית בשטחי יר"ש, אין משמעה שמקיימת היא בהם **"משטר אפרטהייד"** או **"משטר כיבוש"** – שני מונחים שונים שאויבי ישראל נוהגים לכרוך יחד משל היו הם דבר אחד. המונח **"אפרטהייד"** לקוח ממילון המשפט הפרטי, שעניינו זכויות הפרט – ואילו המונח **"כיבוש"** לקוח ממילון המשפט הבינלאומי (משפט העמים), שעניינו זכויות קיבוציות. בעוד שהמשפט הפרטי מסדיר יחסים בין פרטים, הרי שהמשפט הבינלאומי מסדיר יחסים בין לאומים – שני עניינים שונים בתכלית. כול עוד שישראל לא סיפחה את שטחי יר"ש (או חלק מהם), לא מוטלת עליה החובה לאזרח את תושביהם (או חלק מהם) – ולכן לא ניתן להאשים אותה בכינון משטר אפרטהייד בשטחים אלה. מסיבה זו מוצע בשלב זה להסתפק בארגון-מחדש של האוטונומיה, אך לא לספח את שטחי יר"ש, כמוסבר לעיל.

לוחמה פסיכולוגית ככלי פוליטי ראשון במעלה

העולם הערבי-מוסלמי לא המציא אומנם את הלוחמה הפסיכולוגית – אך הוא הפך אותה לכלי-נשק ראשון במעלה. אם עד המאה ה-20 ניסה הוא לכבוש את העולם בכוח – הרי שמאז ועד היום מנסה הוא להשיג את יעדיו במוח, משמע, באמצעות לוחמה פסיכולוגית. דווקא בשל היותו חלש מבחינה צבאית, השכיל הוא לזהות את העוצמה שבאמצעי התקשורת – עוצמה שאינה נופלת מעוצמה צבאית או כלכלית.

משחר ההיסטוריה כללה המלחמה הרבה יותר מאשר התנגשות אלימה בין צדדים יריבים. אחת מדרכי המלחמה הוותיקות ביותר היא חתרנות, שכיום נקראת **"לוחמה פסיכולוגית"**, **"מאבק תודעתי"**, **"מערכה מכוונת דימוי"** וכד'. מאחר שהמאמץ העיקרי בכול מלחמה מכוון ממילא לעבר תודעתו של היריב לצורך הכנעתו (החלשת רצונו להילחם, ולא-דווקא חיסולו פיזית) – הרי שהמאבק התודעתי, הכולל הפעלה של מנופי לחץ מגוונים, מכוון להעצים את האפקט הזה ללא הפעלת אלימות. מערכות של לוחמה פסיכולוגית מופעלות נגד יעדים שונים: מדינות, עמים וקבוצות אידיאולוגיות (דתיות ופוליטיות). בסופו של דבר, מדובר בשימוש באמצעי אפקטיבי למדי שבכווח ליצור תנאים לערעור יציבותו ולסיכון ביטחונו הקיבוצי של היריב המותקף, בלי קשר לעוצמתו הצבאית והכלכלית.

לא רק מדינות בעלות עניין יכולות לנהל מאבק תודעתי כדי לפגוע ביריב – אלא גם ארגונים למיניהם, מקומיים ובינלאומיים, השואפים לקדם יעדים שונים. במקרים רבים צורת המאבק הזאת היא חלופה להיעדר יכולת להתמודד עם יריב חזק יותר. משום כך ניתן לקבוע, שהמאבק

התודעתי הוא אחת משיטות הלוחמה האסימטרית ומענה לחולשה צבאית יחסית. הלוחמה הפסיכולוגית כוללת רכיבים רבים והיא מיועדת להשפיע על הציבור במדינת-היעד (או בקהילת-היעד), כמו גם על הזירה הבינלאומית. לעומת המאבק האלים, המצריך משאבים כלכליים ואנושיים רבים, ושעליו חלות הגבלות משפטיות ודיפלומטיות – הרי שהמאבק התקשורתי משוחרר מהגבלות שכאלה, ועלויותיו הכלכליות והמדיניות נמוכות יחסית. מסיבות אלו, ובמיוחד משום שלוחמה פסיכולוגית כרוכה בסיכון מועט של תגובה כוחנית של הצד המותקף, יעילותה נחשבת במקרים רבים לגבוהה למדי.

הפעילות העיקרית של הלוחמה הפסיכולוגית מתרכזת בבנייתם של מנופי-השפעה מגוונים על ציבור היעד – מנופים שאותם ניתן להפעיל במערכה גלויה או במערכה המנוהלת בהסתר. אל הלוחמה הפסיכולוגית הגלויה יכולים להתלוות גם מנופי לחץ מדיניים וכלכליים ישירים. דוגמא מן העבר היא חרם הנפט הערבי (1973-1974). דוגמא מימינו היא החרם המתרחב על מוצרים ישראליים או הפגיעה ביחסיה הכלכליים של ישראל עם מדינות שונות. דוגמא נוספת היא הסנקציות הכלכליות שהטיל המערב על רוסיה כדי ללחוץ עליה לסגת מחצי-האי הקרים ולשים קץ למעורבותה במלחמת האזרחים באוקראינה.

במסגרת הלוחמה הפסיכולוגית הסמויה מיושמות שיטות שונות – החל בכלי הסברה שמטרתם להתסיס ציבור וכלה בפגיעות ממוקדות באישים, במוסדות ובארגונים, לרבות השימוש באלימות. ביישום המערכות האלה מופעלים הן ארגונים ממשלתיים ייעודיים (כגון השירותים החשאיים) והן סוכנים מגויסים. עם השיטות ללוחמה פסיכולוגית נמנים גם כלים מניפולטיביים להונאת הציבור ושימוש

מגמתי בתקשורת ובמרחב הציבורי, בעזרתם של גורמי השפעה בתקשורת, באקדמיה ובפוליטיקה. אלה מתגייסים למאמץ מרצון או מאולצים להתגייס באמצעות הפעלת לחץ עליהם. כול אלה, ובמיוחד הנגישות למרחב התקשורתי הגלובלי, מקנים כיום ללוחמה הפסיכולוגית אפקטיביות והשפעה רבות יותר מאשר אי פעם בעבר.

הלוחמה הפסיכולוגית-כלכלית נגד ישראל

מאז הקמת מדינת-ישראל מתנהל נגדה מאבק עז בהובלת מדינות עוינות וארגונים לא-ממשלתיים (NGO) עוינים. במאבק זה מיושמות כול השיטות הידועות של לוחמה פסיכולוגית – כשם שבעבר, בטרם הקמתה, יושמה לוחמה זו במסגרת רדיפות היהודים, על-ידי האשמתם בכול תחלואי המדינות השונות שבהן חיו. בניגוד לציפיותיהם של אבות הציונות, שהאמינו כי הקמת מדינה יהודית תשים קץ לדמוניזציה של היהודים או לפחות תחליש אותה – התברר, שזו לא שמה לה קץ, ואף לא החלישה אותה, אלא דווקא העצימה אותה. אם בעבר התמקדה שנאת-ישראל ביהודים כפרטים (אנטי-שמיות) – הרי שהיום היא ממוקדת במדינת-היהודים (אנטי-ציונות, אנטי-ישראליות). אם במשפט דרייפוס ישב קצין יהודי על ספסל הנאשמים – הרי שהיום יושבת על ספסל זה האומה הישראלית כולה, "היהודיה שבין האומות", כפי שכותב **אלן דרשוביץ** (שם, ע' 11):

האומה היהודית – ישראל – ניצבת על ספסל הנאשמים של המשפט הבינלאומי. סעיפי האישום כוללים את היותה מדינה עבריינית, המפרה הראשית של זכויות-האדם, בבואה של הנאציזם,

והלא-עביר שבמכשולים לשלום במזרח-התיכון. בכול רחבי העולם, מאולמות האו"ם ועד לקמפוסים באוניברסיטאות, מציינים את ישראל לגנאי, להוקעה, והיא מועדת לחרם ולדמוניזציה. מנהיגיה מאוימים להירדף כפושעי מלחמה. תומכיה מואשמים בנאמנות כפולה ובכיתתיות.

מטרתה של הלוחמה הפסיכולוגית המנוהלת היום נגד ישראל – המלווה גם בלוחמה כלכלית (החרם על מוצרים ישראליים) – היא לגרום להפיכתה לבלתי-לגיטימית, כשלב-ביניים בדרך להיעלמותה הסופית ממפת-העולם. מכאן גם הדמיון לאנטישמיות הנאצית, שלא הסתפקה בסילוק היהודים מעל אדמת גרמניה – אלא רצתה בהשמדתם המוחלטת ("הפיתרון הסופי לבעיה היהודית").

עם היוזמים והמארגנים של לוחמה פסיכולוגית וכלכלית זו נמנים לא רק מדינות בעולם הערבי-מוסלמי – אלא גם ארגונים לא-ממשלתיים במערב, שתנועת ה-BDS היא הבולטת שבהם. לכאורה, מדובר בארגונים לא-ממשלתיים – אך למעשה מדובר בארגונים הנתמכים, במישרין או בעקיפין, על-ידי מדינות מוסלמיות שונות, בין שאלו דוברות ערבית ובין שהן דוברות שפות אחרות (איראן, תורכיה וכד'). המכנה המשותף הרחב של המדינות והארגונים הלא-ממשלתיים הללו הוא השנאה לישראל – בין שזו ניזונה על-ידי מניעים ג'יהאדסטיים, ובין שהיא ניזונה ממניעים אנטישמיים מסורתיים. לא סבלו של "העם הפלשתיני" מלכדת אותם – אלא הצלחתם של העם היהודי ומדינתו. השנאה המשותפת כלפי ישראל היא שמסבירה את אותו חיבור פרדוקסאלי שבין ארגוני זכויות-האדם לבין מדינות אסלאמיות, השוללות זכויות אלו.

בעשורים הראשונים לקיומה של ישראל היה המאבק להפכה למדינה לא-לגיטימית חלק בלתי-נפרד מהמאבק הפוליטי, הכלכלי והצבאי שניהל נגדה העולם הערבי-מוסלמי – מאבק שקיבל תמיכה אוטומטית מהגוש המזרחי (ברית-המועצות וממדינות-הלוויין שלה) ומגוש המדינות הבלתי-מזדהות. לעומת זאת, הגוש המערבי תמך בישראל – וזאת למרות משברים מסוימים, כגון המשבר ביחסי ישראל-צרפת לאחר מלחמת יוני 1967. אולם סדרה של התפתחויות שינתה מצב זה. החשובה שבהן הייתה התפרקות רוסיה הסובייטית והיעלמותו של העולם הדו-קוטבי. בעולם שלאחר המלחמה הקרה לא נהנית עוד ישראל מתמיכה כמעט-אוטומטית של המערב – ולעיתים אף סופגת היא ביקורת קשה, בעיקר בכול הנוגע למדיניותה בשטחי י"ע.

עליית משקלם של המוסדות הבינלאומיים (מוסדות האו"ם, בית-הדין הפלילי הבינלאומי וכד'), אף היא פעלה לרעת ישראל. המוסדות האלה, שהתיימרו להשתית את היחסים בין האומות על עקרונות המשפט הבינלאומי, הצליחו במקרים רבים להחליף את מנגנוני ההסדרה שאִפיינו את העולם הדו-קוטבי (בעיקר משא ומתן בין המעצמות) – אולם גם הם נפלו קורבן לפוליטיזציה מוגברת. כתוצאה מכך, נעשה במוסדות אלה שימוש לרעה על-ידי גורמים פוליטיים ציניים, המבקשים להכפיש את שמה של ישראל, כמו גם לעוות ולסלף את דימויה בדעת-הקהל הבינלאומית – ובדרך זו להסיר ממנה את החסינות הפוליטית שמקנה המשפט הבינלאומי, כשלב-ביניים בדרך להיעלמותה הסופית ממפת-העולם.

בעולם רב-קוטבי זה, שכלכלתו גלובלית, עלה גם משקלם של הארגונים הלא-ממשלתיים, שבעבר היה נמוך בהרבה.

בעוד שבעשורים הראשונים לקיומה של ישראל היו יריביה העיקריים מדינות וגושי-מדינות שפעלו במסגרות בינלאומיות רשמיות – הרי שבשנים האחרונות מובילים את מערכת ההסתה נגד ישראל ארגונים לא-ממשלתיים, הפועלים מתחת לראדאר הפוליטי המסורתי והעושים שימוש ציני ברשתות החברתיות שפריסתן גלובלית. באמצעות המאמץ המשותף להכפשת שם ישראל, שואף כל אחד מהגופים האלה לגייס משאבים ותומכים, ולהבליט את נוכחותו ואת פעילותו. מעמדם והשפעתם הגוברת של הארגונים הלא-ממשלתיים הללו באים לידי ביטוי במיוחד ברשות הפלשתינית, שמאז הקמתה משמשת זירה נוחה במיוחד לפעילות האנטי-ישראלית. ארגונים אלה, הנהנים ממבול של תרומות ומסיוע בינלאומי נדיב, מספקים שפע של פרנסה לפעילים פוליטיים ולאנשי מנהל רבים. רבים מאלה נמנים על השמאל הרדיקלי, העוין את ישראל באופן מסורתי. עם השנים הפכו הם ליותר ויותר צעקנים – מאחר שמשקלם התקשורתי נמדד לפי עוצמת קולם, ולאוו-דווקא לפי איכותם ומהימנותם.

הגישה החופשית של אותם ארגונים לשטחי הרשות הפלשתינית, כמו גם היותה של ישראל יעד נוח לתקיפה בשם זכויות-האדם – שני אלה הובילו להעצמת השפעתם על התקשורת הבינלאומית ועל קהלים מגוונים בארצות מוצאם. עם השנים התמסדה מערכת הבריתות ושיתופי הפעולה בין הארגונים האלה לבין ארגונים פלשתיניים, ולעיתים אף בין הארגונים האלה לבין ארגונים ישראלים אנטי-ציוניים. הבסיס לשיתוף הפעולה הזה הוא הביקורת הנוקבת נגד נוכחות ישראל ב"שטחים כבושים" – אותו "שילוב ייחודי של כיבוש צבאי ודיכוי שיטתי", כלשונה של חנאן עשראוו.

ארגונים ישראליים אנטי-ציוניים, המעדיפים לבקר את מדינתם בכלל ואת צה"ל בפרט – ארגונים אלה הופכים את עצמם ל"אידיוטים שימושיים" בעבור אותם ארגונים בינלאומיים שפועלים נגד ישראל. מלאכתם, שברוב המקרים נעשית במטרה לתקן עוולות במדינת-ישראל, כמו גם כדי להשפיע על מדיניות הממשלה ועל השיח הציבורי בישראל – מלאכתם זו הופכת לתחמושת יקרת ערך בעבור תנועת ה-BDS ובעבור מקדמי דה-לגיטימציה אחרים. במקום לראות בהם ביטוי לעוצמתה של הדמוקרטיה הישראלית – רואים בהם יריביה של ישראל הוכחה להיותה מדינת אפרטהייד פשיסטית, קולוניאליסטית ודכאנית. גם במאמרי ביקורת חריפים נגד מדיניות הממשלה, שמתפרסמים בעיתונים ישראליים, רואים הארגונים האנטי-ישראליים הללו הוכחה להאשמותיהם נגד ישראל – ולא מבינים (או שלא רוצים להבין), שמאמרי ביקורת מתמקדים לרוב במושא הביקורת ונמנעים מלהציג את התמונה הרחבה והכוללת.

התחרות על משאבים וקשב במציאות של ארגונים רבים הפועלים באותו השטח ולמען אותה מטרה – תחרות זו מחייבת את הארגונים הללו להקצין את המסרים ולהוכיח עשייה. ככול שמשאבים רבים יותר זורמים אל הארגונים האלה, כך הם צריכים להפגין יותר עשייה כדי שזרם המשאבים הזה לא ייפסק. אחת מזירות הפעולה המועדפות על הארגונים האלה היא פורומים בינלאומיים כגון מועצת האו"ם לזכויות-האדם, כנסים בינלאומיים בחסות האו"ם (כגון כנסי דרבן לדורותיהם) וטריבונלים בינלאומיים אחרים.

ההנהגה הפלשתינית מרכזת את עיקר מאמציה בזירה הבינלאומית – בעיקר בטריבונלים בינלאומיים – אך בו-

בזמן פועלת גם בחברה האזרחית, ומסתייעת בתקשורת, ברשתות החברתיות ובארגוני הדה-לגיטימציה. הרשות הפלשתינית גם יזמה החרמה של סחורות ישראליות בשטחים הנתונים למרותה. היוזמה הזאת עולה בקנה אחד עם מאמצי ה-BDS ומתבססת על אותו ההיגיון.

פעילי הדה-לגיטימציה חדרו למרחבים רבים של החברה האזרחית ובהם המרחב האקדמי, המרחב התרבותי, המרחב התקשורתי והמרחב הכלכלי. התוצאה היא יותר ויותר סנקציות וחרמות כלכליות, תרבותיות ואקדמיות נגד ישראל. הדה-לגיטימציה, שבמתכונתה המסורתית נוהלה על-ידי התקשורת הפוליטית הרשמית, מנוהלת היום בעיקר באמצעות הרשתות החברתיות. בהיותה כלי רשתי, הולכת וצוברת היא עוצמה משמעותית, וכבר היום היא מחוללת נזק של ממש. מאחר שרוב הפורומים הבינלאומיים הקיימים מתאפיינים בהטיה מבנית נגד ישראל, הם הפכו למרחב פעולה נוח וקולני שמהדהד את הדה-לגיטימציה נגד ישראל במסווה של דוחות ביקורתיים נגדה – מה שמדרבן ומתמרץ מחוללי דה-לגיטימציה נוספים.

לתהליכים האלה יש להוסיף את התפרקות משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה. פירוק המודל הפוליטי של דרום-אפריקה נחשב בעיני רבים להצלחה של הקהילה הבינלאומית לכפות את הנורמות שלה באמצעות דה-לגיטימציה וחרם (אם כי יש מי שמייחסים את השינוי שהתחולל בדרום-אפריקה לתהליכים פנימיים יותר מאשר לתוצאה של לחץ חיצוני). התוצאה הייתה שהתחולל שינוי מרחיק לכת במבנה הכוח בדרום-אפריקה: בוטלו החוקים ששללו מהרוב השחור את זכויותיו הפוליטיות – וכתוצאה מכך התבטל השלטון של המיעוט הלבן והכוח הפוליטי

עבר לידי הרוב השחור. הדוגמא שנתנה דרום-אפריקה הפכה אותה למוקד המאבק בגזענות – ללפיד שהולך לפני המחנה. **ועידת דרבן ה-1**, שפורמאלית הוקדשה למלחמה נגד אפליה גזעית ושנאת הזר, הפכה למופע גזעני כשלעצמו – מופע שנאה שבו ישראל מופלית לרעה על-ידי הקהילייה הבינלאומית כולה, ובמילותיו של **פרופ' ארווין קוטלר**: **"ועידה גזענית נגד היהודים"** (שם, ע' 249). מופע שנאה זה חיבר בפעם הראשונה בין מדינות-האסלאם המיליטנטיות לבין ארגונים ופעילים פוליטיים מערביים שהביעו בגלוי את רצונם בהיעלמותה של ישראל – ולא רק בשינוי משטרה, כבמקרה של דרום-אפריקה.

גורם נוסף המאפשר את החלטות הגינוי הגורפות נגד ישראל, הוא דעיכת זיכרון השואה. הדור הצעיר באירופה כבר לא ממש מכיר את ההיסטוריה של השואה – ולכן יכולה הייתה להתקבל בוועידה זו החלטה, שלפיה אין שום הבדל בין גורלם של יהודי אירופה בשואה לבין גורל הפלשתינים. השוואות מעין אלה עדיין לא הפכו למוסכמות בקרב הממסדים במדינות המערב – אך הן הולכות ונצטרבות בתודעתם של רבים שאינם בקיאים בזוועות השואה. בעוד שזיכרון השואה של הדורות הקודמים הקשה על אויבי ישראל בעולם להרים את דגלי האנטישמיות והדה-לגיטימציה – הרי שדעיכתו של הזיכרון מאפשרת לארגונים קיצוניים להפוך את שיח השנאה הזה לגלוי וללגיטימי, כמו גם להגביר את הפעילות האנטישמית באירופה ואפילו בארצות-הברית.

השינויים הדרמטיים המתחוללים במזרח-התיכון מאז ינואר 2011, משפיעים גם הם על שיח שנאה זה. כתוצאה מתהפוכות אלו חל פיחות ניכר במשקלו של הסכסוך הישראלי-פלשתיני בסדר היום האזורי והעולמי. חששה

הגדול של ההנהגה הפלשתינית הוא שטלטלה מתמשכת זו תגרום לעולם לאבד עניין בסכסוך זה, ושכתוצאה מכך תרד **"הבעיה הפלשתינית"** מסדר-היום העולמי. בשל כך משתדלת הנהגה זו לקדם את אסטרטגיית בינאום הסכסוך, כמו גם את מאמציה להפוך את ישראל למדינה לא-לגיטימית.

בצד גורמים פוליטיים אלה, יש משקל רב גם להתפתחויות הטכנולוגיות התקשורתיות במאה ה-21 – ובראשן להקמת הרשתות החברתיות באינטרנט. הרשתות האלה מאפשרות להפיץ רעיונות במהירות הבזק, לגייס פעילים, לארגן ולנהל פעילות שמשפיעה על קהלים רחבים. בעולם של רשתות חברתיות פוחתת חשיבותה של הגיאוגרפיה, ובאמצעות משאבים קטנים יחסית ניתן לייצר תהודה משמעותית, להפיץ רעיונות, ליצור ולעצב שיח, ולפעול באופן רשתי. פעולה רשתית מבוססת על מרכזים רבים ומבוזרים הפועלים אומנם כל אחד בגזרתו – אך בה-בשעה הם מתואמים ומקושרים באופן המאפשר שיתוף ברעיונות, בתובנות ובניסיון שנרכש. יתר על כן, פעולה רשתית מאפשרת להעצים מאוד את האפקט של פעולות. בעולם הרשתי של היום מצליחות פעולות דה-לגיטימציה בקצה אחד של התבל ליצור תהודה בקצהו האחר של עולם מרושת זה. יכול אדם לשבת מול צג מחשב ברמאללה, ובו-בזמן להחליף רעיונות ומסרים עם שונאי ישראל ברחבי העולם כולו – ובדרך זו לבנות קואליציות וירטואליות המאפשרות להעצים פעילות לוקליות.

בעוד שאתגר הדה-לגיטימציה בלבושו העכשווי מפותח ומורכב יותר מזה שישראל הכירה קודם לכן – הרי שההיגיון המנחה אותו הינו זהה, בשוללו מישראל 3 זכויות יסוד: (1) שלילת זכותה של ישראל להיות מדינתו של

הלאום היהודי; (2) שלילת זכותה של ישראל להגן על עצמה; (3) שלילת זכותה של ישראל להסביר את מעשיה.

ברובד ה-1 עושים אויביה של ישראל מאמץ לשלול את עצם הלגיטימיות של מדינת-לאום יהודית, בטענה שמדובר בפרויקט קולוניאליסטי שלידתו בחטא היסטורי ובעוול נפשע שנגרם לאוכלוסייה הפלשתינית הילידית.

ברובד ה-2 עושים אויביה של ישראל מאמץ לשלול את זכותה להגן על עצמה מפני הטרור. זה נעשה באמצעות הטענות שתגובותיה של ישראל מנוגדות לדין הבינלאומי ופוגעות בזכויות-האדם הבסיסיות של הפלשתינים.

ברובד ה-3 מתקיים מאמץ לשלול מישראל את האפשרות להסביר את מעשיה. הדרת ישראל נעשית באמצעות החרמתה והרחקתה מפורומים בינלאומיים, כמו גם על-ידי שימוש בכלי-תקשורת עוינים, המדווחים באופן שלילי על הנעשה בשטחי יש"ע, ומעדיפים שלא להבליט (ולעיתים אף להסתיר) את הסבריה ועמדותיה של ישראל.

בצד הדמיון שבין ההתנגדות לישראל בעשורים הראשונים לקיומה לבין תופעת הדה-לגיטימציה העכשווית – יש גם הבדלים רבים ביניהן: (1) המערכת הבינלאומית שונה היום מכפי שהייתה לפני כמה עשורים, וכוללת גורמים לא-ממשלתיים חזקים שלא היו קיימים בעבר; (2) המציאות הגיאוגרפית שונה; (3) הטכנולוגיה שונה באופן מהותי.

כך, למשל, היווצרותם של המרחב הווירטואלי ושל הרשתות החברתיות שינתה כליל את האופן שבו מעוצבת דעת-הקהל. כל השינויים האלה משפיעים מאוד על האופן שבו מנסים אויבי ישראל לעשות לה דה-לגיטימציה. עם זאת, נשאר לפחות מאפיין אחד יציב בכל התקופות האלה – חולשת המענה הישראלי למלחמה התקשורתית

המנוהלת נגדה. כותב קובי מיכאל במאמרו "בין ישן לחדש – מאמצי הדה-לגיטימציה במבחן הזמן" (המכון למחקרי ביטחון לאומי, מזכר 164, ע' 22-23):

ישראל עדיין לא השכילה לגבש את המענה המערכתי והמקיף לאתגר המתעצם. למרות החלטות ממשלה בנושא – הראשונה כבר בשלהי 2009 והאחרונה בשלהי 2015 (זו האחרונה מסמיכה את המשרד לנושאים אסטרטגיים לרכז את המאמץ לבניית המענה ומקצה לכך תקציב משמעותי) – עדיין אין לישראל אסטרטגיה כוללת לטיפול באתגר. היעדר אסטרטגיה כוללת המגובה בנחישות פוליטית ובהקצאת המשאבים המתאימים, חוסר היכולת לבנות ולבסס הסכמות בין משרדי הממשלה והקושי לבנות מערך אינטגרטיבי של משרדי ממשלה, של ארגונים לא-ממשלתיים, של קהילות יהודיות בעולם ושל בעלי-ברית אחרים בקהילה הבינלאומית – כל אלה מותירים את הזירה הבינלאומית פנויה למקדמי הדה-לגיטימציה כדי להשריש בקרב קהלים רבים ורחבים את רעיונותיהם בנוגע לצורך בבודד את ישראל ולהחרים אותה.

לשיטתו של קובי מיכאל, המענה האסטרטגי הכולל מחייב להקים קואליציה רחבה ככל האפשר של שותפים – בארץ ובחו"ל – שיפעילו באופן מתואם 4 סוגי מאמץ:

1. מאמץ תגובתי – מתן מענה מיידי לאירועי דה-לגיטימציה שלא ניתן היה לסכל או לשבש בעוד מועד.
2. מאמץ מניעתי – סיכול ושיבוש בעוד מועד של התארגנויות דה-לגיטימציה, ייזום פעולות נגד יוזמיהן ונגד

המממנים שלהן. יש לערער את אמינותם של חברי הגרעין הקשה ולסכל מראש מהלכים מתוכננים שלהם. לשם כך יש להשקיע ביכולות מודיעיניות מתאימות ולשכלל את שיתוף-הפעולה עם ארגונים אוהדים, למשל ארגונים של סטודנטים יהודים בקמפוסים.

3. מאמץ תשתיתי – ייזום פעולות שמטרתן לחסן את דעת-הקהל בעולם בפני התעמולה של מקדמי הדה-לגיטימציה. במאמץ הזה יש חשיבות רבה ליצירת קשרים אישיים ולאירוח משלחות בישראל לשם הצגת מורכבותו של המצב באופן ישיר. נוסף על כך נחוצה פעולה היוצרת משקל-נגד אקדמי לחומר הרב הנכתב והנלמד נגד ישראל – בין היתר באמצעות פרסום מחקרים, השפעה על רשימות הקריאה בקורסים, יצירת קורסים ותוכניות-מחקר, תמיכה בחוקרים ובמרצים פרו-ישראלים וכד'.

4. מאמץ קונסטרוקטיבי – חשיפת קהלי-היעד השונים לתרומתה של ישראל לתושבי העולם בכלל ולתושבי המזרח-התיכון בפרט, ובדרך זו ליצור אנטייתזה למאמץ לשווה לישראל דימוי של מדינת אפרטהייד גזענית וקולוניאלית. למשל, ניתן להקים רשת של ארגונים ויזמים מישראל, הפועלים למען האנושות באמצעות הפצה של טכנולוגיות מתקדמות בתחום החקלאות והרפואה. בהקשר הזה יש חשיבות להשתלבותם של גורמים ישראליים בפעילות של גופים בינלאומיים בתחומים כגון זכויות-האדם, הגנה על עובדים והגנה על הסביבה.

צעדים בוני לגיטימציה מעין אלה עלולים להיתקל לא רק בהתנגדות מחוץ, אלא גם בהתנגדות מבית – התנגדות שמקורה בשנאת היהודים את עצמם ("אוטו-אנטישמיות"). לאורך כול הדורות היו בתוך עם ישראל גורמים שרצו בחורבנו, ובדרך זו סייעו לאויביו לפגוע בו. על האויבים

מבית ("מְהַרְסִיךְ וּמַחְרִבֵּיךְ מִמֶּךָ יִצְאֹר", ישעיהו, מ"ט/17) על אויבים אלה שמבית כתב איש תנועת העבודה ברל כצנלסון ("דבר", 4 במאי 1936):

היש עם בעמים אשר בניו הגיעו לידי סילוף כזה, שכלי ונפשי, שכל מה שעושה עמם, כל יצירתו וכל ייסוריו, הם בזויים ושנואים – וכל מה שעושה אויב עמם, כל שוד וכל רצח וכל אונס ממלא את לבם רגש הערצה והתמכרות? אכן, ברוסיה ב-1881, בעצם ימי הפרעות, ישבו בנים ובנות לעם ישראל והדפיסו בחשאי מתוך מסירות נפש, פרוקלמציות, הקוראות לפוגרומים, מתוך תקווה שהדם היהודי שישפך יעזור להתקוממותו של המוז'יק הרוסי. אכן יודעת ההיסטוריה העברית כל מיני רנגטים ודגנרטים. צורות של שמד. כל עוד אפשרי הדבר, שיבוא ילד יהודי לארץ-ישראל, ילד שטופח על-ידי ייסורי הדורות ומשא הנפש של דורות, וכאן ידבקו בו חיידקים של שנאה לעצמו, של "עבדות בתוך המהפכה", ויטרפו עליו את דעתו עד כדי כך שיראה את הגאולה הסוציאלית בנאצים הפלשתינאים שהצליחו לרכז כאן בארץ את האנטישמיות הזואולוגית של אירופה עם תאוות הפגיון שבמזרח – אל ידע מצפוננו שקט.

ביבליוגרפיה

מבחינות מסוימות דומה ספר זה לספרים אחרים שיועדו לסנגר על ישראל בפני אומות העולם כגון: "אדמת מריבה" של שמואל כץ (1974); "הקנוניה להשמדת ישראל" של אלבין רוזנפלד (1977); "מאז ומקדם" של ג'ואן פיטרס (1988); "מקום תחת השמש" של בנימין נתניהו (1995); "ישראל – כתב הגנה" של אלן דרשוביץ (2003); "מיתוס המרכזיות הפלסטינית" של אפרים קארש (2014); "תעשיית השקרים" של בן דרור ימיני (2014); "תפוס ת'הודל" של טוביה טננבאום (2014); "סיפוח עכשיר" של קרולין גליק (2015). המכנה המשותף הרחב של ספרים אלה הוא הניסיון להתמודד עם תעמולת הכזב של אויבי ישראל – כמו גם עם דעת הקהל העולמית שהפנימה תעמולה זו. תעשיית שקרים זו מייצרת אומנם מוצרים חדשים בכול פעם, אך בבסיסה עיקרון אחד שאינו משתנה: העמדת ישראל על ספסל הנאשמים, במטרה לקעקע את מעמדה בקרב הקהיליה הבינלאומית, כשלב ביניים בדרך להיעלמותה הסופית ממפת העולם.

כעורך דין מיישם אני את השכלתי וניסיוני כדי להפוך את הסכסוך הארץ-ישראלי למחלוקת מעין-משפטית, שבה לא הרטוריקה מנצחת – אלא העובדות. בזירה זו המחלוקת אינה מוכרעת באולפני רדיו וטלביזיה, ואף לא בבתי המשפט – אלא ב"בית הדין של ההיסטוריה". מכאן חשיבות הדיוק בהבאת העובדות ובאמינותן. במובן זה מצטרף אני לשמואל כץ, הכותב במבוא לספרו "אדמת מריבה" כי:

אין פני כאן לפולמוס. אך מקווה אני שספרי ייתן בידי אנשים ישרי-לב ציוד עובדתי-מחשבתי לעמוד כנגד אויבי ישראל המקטרגים עליו והמתפללים

לחורבנו; ולא פחות – להילחם מבית בגל העכור של בורות והתנכרות ושל תוצרתן ההרסנית, חולשת הדעת.

ספר זה, כקודמיו, מתבסס על ספרות רבת היקף, אשר מרבית מקורותיה מפורטים ב"ציון במשפט תיפדה". בספר ההוא פירטתי את רשימת המקורות בהערות שוליים רבות, כדי להבטיח את מהימנות הספר. כאן לעומת זאת ויתרתי על הפניות מפורטות, כדי לאפשר לקורא לקרוא את הדברים באופן שוטף, מבלי צורך לעקוב אחר המקורות, למעט באותם מקרים שבהם הבאתי דברים בשם אומרם. מראה מקומות של הציטטות המובאות בספר רוכזו בדף האחרון רק על דרך הקיצור, וברשימה הביבליוגרפית המצורפת בזה אני מביא את המקורות בפרוטרוט כפי שמקובל. בנוסף הנני מצרף רשימת מאמרים וספרים מומלצת, אשר ברובה הגדול הופיעה בביבליוגרפיה של "ציון במשפט תיפדה", לפי סדר אלף-בתי. כאן, לעומת זאת, בחרתי לסדר את הביבליוגרפיה לפי נושאי הספר, בהתאם לחלוקה בספר עצמו.

רשימת המאמרים והספרים המצורפת כאן, מורכבת מספרות רב-תחומית, כמתחייב מספר, שעל פי אופיו חובק תחומי דעת רבים ומגוונים. למותר לציין, שההתפרסות על תחומים כה רבים פוגעת בדיוק המתבקש מחיבורים בעלי אופי מדעי, אך לחסרון זה מצטרף יתרון גדול והוא ראיית היער כולו ולא רק העצים הבודדים המרכיבים אותו.

על המגבלות הכרוכות בכתיבת ספר רב תחומי על ידי אדם אחד, ניתן לפצות במידת מה על ידי שפע המקורות שעליהם הוא מסתמך. אף שאין זה ספר מחקר במובן המדויק של המילה, אלא מסה מדינית-משפטית – השתדלתי להדגיש את תרומת קודמי, בשל התרשמותי,

כקורא, שאותם מחברים, המתעלמים ממקורותיהם, ואולי אף מעלימים אותם, הם לא רק הפחות אמינים, אלא גם הפחות מקוריים. אני מעדיף לבנות יחד עם אחרים גורד שחקים, שיעמוד לדורות, מאשר להשתבח בכך שבניתי בכוחות עצמי צריף, שהשינוי הבא ברוחות האופנה האינטלקטואלית יעיף אותו ממקומו.

מבין כל אותם אדריכלי רוח, שעליהם אני מסתמך, מבקש אני לציין את תרומתם של ארבעה חוקרים שהשפיעו עלי במיוחד – **פרופ' משה שרון, פרופ' אפרים קארש, ד"ר מרדכי קידר ו-ד"ר יובל ארנון-אוחנה.**

פרופ' שרון פתח בפני צוהר להבנת העולם הערבי-מוסלמי, כמו גם להתנגשות בינו לבין העולם המערבי – התנגשות חזיתית שבעקבות סמואל הרינגטון מכונה **"התנגשות הציביליזציות"**. היכרותי האישית את פרופ' שרון אפשרה לי ללבן איתו סוגיות מפתח בסכסוך הארץ-ישראלי – היכרות שבעקבותיה הסכים שרון להשתתף בסרט **"קללת אדריאנוס"**, שאותו הפקתי יחד עם צפריר רונן ז"ל.

פרופ' קארש סייע בידי להתמודד עם אחת מהקשות שבסוגיות המזרח-תיכוניות – פוליטיקת הזהויות (התחרות בין הזהויות השונות באזור: הפאן-האסלאמית, הפאן-הערבית והזהויות הטריטוריאליות המודרניות). עיקר תרומתו של פרופ' קארש בהקשר זה, היא זיהוי האופי האימפריאלי של המעצמות המזרח-תיכוניות – אימפריאליזם שהעוגן שלו הוא דתי (פאן-אסלאם) ו/או לשוני-תרבותי (פאן-ערביות). אימפריאליזם זה הוא, כפי שמוסבר בגוף הספר, המכשול העיקרי בפני השגת שלום במזרח-התיכון בכלל ובארץ-ישראל בפרט.

ד"ר קידר אף הוא הרחיב את ידיעותיי על העולם הערבי-מוסלמי, כשעיקר תרומתו בהקשר זה היא הצעת **מודל**

האמירויות – התפישה שלפיה החלוקה הטריטוריאלית במזרח-התיכון ובצפון-אפריקה צריך שתיעשה על בסיס שבטי-חמולתי, שהוא היסוד האותנטי של החברה הערבית המודרנית. היכרותי האישית את ד"ר קידר אפשרה לי ללבן איתו סוגיות מפתח בתרבות הערבית-מוסלמית, השונה לחלוטין מהתרבות המערבית ואף מנוגדת לה.

ד"ר ארנון-אוחנה, העוסק מזה שנים רבות בחקר אש"ף, סייע בידי בחקר ההיסטוריה הדמוגרפית של ארץ-ישראל. מתוך חיבוריו למדתי על צמדי הניגודים של **"מישור"** מול **"הר"**, **"חוץ"** מול **"פנים"**, בהקשרם בזירה הארץ-ישראלית המודרנית – תובנה שהשתלבה עם פרדיגמה שפיתחתי בכוחות עצמי והשלימה אותה. תובנה זו סייעה לי לפענח את **"הצופן הגנטי"** של הסכסוך הארץ-ישראלי, ואף להדריכני בכיוון לפתרונו.

ההסתמכות על דברי אחרים, בין במפורש ובין מכללא, אין פירושה שחיבור זה מטיל אל העתיד רק את מה שנתפש כבר בעבר. להפך: הוא דבר מה חדש, שאף אני לא יכולתי לחזות מראש את צורתו הסופית, עד שהסתיימה כתיבתו. יתירה מזו: גם אם קיים דמיון כלשהו בין חיבורי לספרים שעליהם הוא מסתמך, הרי שלגופו של דבר אין חשיבות מרובה לנקודות המגע, ואף לא לקווים המקבילים באמצע הדרך – אלא לנקודות המוצא והתכלית, הקובעות את הדרך כולה.

נ.ב.

במהלך כתיבת הספר התלבטתי כיצד לאיית את השמות Palestine ו-Palestinian – שני שמות מודרניים המציינים זהויות פיקטיביות וטקטיות של הג'יהאד התקשורתי במלחמתו נגד ישראל. איות השמות הללו בעברית הוא

בעייתי משום שאין עקביות באופן כתיבתם. יש הכותבים זאת "פלשתיין" ו-"פלשתינים" (ולעיתים גם "פלשתינאים") – ואילו אחרים כותבים זאת "פלסטיין" ו-"פלסטינים". אני אישית מעדיף את הדרך הראשונה, כיוון שזו שומרת על הקשר בין שמות מודרניים אלה לבין השמות "פלשת" ו-"פלשתיים" בטקסט המקראי. למרות זאת, כשהובאו ציטוטים ממקורות מסוימים שבהם נכתבו השמות הללו בדרך השנייה, הקפדתי להיצמד לטקסט המקורי, גם אם כרוך הדבר במחיר של ניתוק הזיקה לטקסט המקראי.

רשימה ספרים ומאמרים שאוזכרו בגוף הספר

- אבנרי, טענת הנישול = אבנרי אריה: ההתיישבות היהודית וטענת הנישול (1878-1948), הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1980
- ארנון, טרגדיה אנושית? = ארנון-אוחנה יובל: קשה להכיר ב"טרגדיה האנושית", כתב-העת האומה, 142, 2001
- ארנון, קו החריש והאש = ארנון-אוחנה יובל: קו החריש והאש – מאה וחמישים שנות סכסוך על ארץ ישראל 1860-2010, הוצאת אחיאסף, 2013
- אמיר, אחרת = אמיר, אור, מעיין (עורכים): אחרת - עיונים בנושאי עבר הווה ועתיד, הוצאת כרמל, 2002
- בן מתתיהו, נגד אפיון = בן מתתיהו יוסף: נגד אפיון, הוצאת מרכז זלמן שז"ר, תשנ"ז
- בלקינד, מאמרים = בלקינד ישראל: הערבים אשר בארץ ישראל, איפה הם עשרת השבטים? הוצאת חרמון, 1969
- בן גוריון דוד: לבירור מוצא הפלחין, הוצאת חרמון, 1969
- ברור, גבולות = ברור משה: גבולות ישראל, הוצאת יבנה, 1988
- בת יאור: אירו-ערביה = בת יאור: אירו-ערביה - הציר האירופי-ערבי, הוצאת שוקן, 2008
- גוברין: האביב הערבי = גוברין דוד: המסע אל האביב הערבי - שורשיה הרעיוניים של הטלטלה המזרח תיכונית בהגותם של ליברלים ערבים, הוצאת מאגנס, 2016
- גילברט, אטלס הסכסוך = גילברט מרטין: אטלס הסכסוך הערבי-ישראלי, הצאת משרד הביטחון, 1980
- דרשוביץ, כתב הגנה = דרשוביץ אלן, ישראל - כתב הגנה, הוצאת מטר, 2003
- העצני, הבלוף הפלשתיני = העצני אליקים: הבלוף הפלשתיני, מאמר באינטרנט, ערוץ 7
- העצני, סיפוח עכשיו = העצני אליקים: סיפוח עכשיו, הוצאת אליש"ע, 1988
- זוריק, הנכבה = זוריק קוסטנטין: משמעות הנכבה, כתב העת ג'מאעה, כרך כ"א, 2014
- זילברמן, יום הנכבה = זילברמן יוסי ונאסר פוראת: כוננות גבוהה לקראת יום הנכבה, אתר mako, 13 במאי 2011

- זילברשץ, פליטים = זילברשץ יפה: שיבת פליטים פלסטינים לתחומי מדינת ישראל, הוצאת מרכז מציל"ה, 2010
- זליקוביץ', פת"ח = זליקוביץ עידו: תנועת הפת"ח - אסלאם, לאומיות ופוליטיקה של מאבק מזוין, הוצאת רסלינג, 2012
- חלדון, אקדמות = אבן חלדון: אקדמות למדע ההיסטוריה, הוצאת מוסד ביאליק, 1966
- טווין, מסע לא"י = טווין מארק: מסע תענוגות לארץ ישראל, הוצאת אריאל, 1999
- טלמון, בעידן האלימות = טלמון יעקב, בעידן האלימות, הוצאת עם עובד, 1974
- יעקובי, ארץ אחת = יעקובי דני: ארץ אחת ושני עמים בה, הוצאת מאגנס, תשנ"ו
- כהן, פליטים = כהן יוחנן: המפתח בידי הערבים לפתרון בעיית הפליטים, הוצאת אחיאסף, 1962
- כץ, אדמת מריבה = כץ שמואל: אדמת מריבה - מציאות ודמיון בארץ ישראל, הוצאת קרני, 1974
- לואיס, עלי היסטוריה = לואיס ברנרד: עלי היסטוריה מחקרים, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1988
- לואיס, ערבים = לואיס ברנרד: הערבים בהיסטוריה, דביר, 1995
- מגדל, פלסטינים = מגדל שמואל וקימרלינג ברוך: פלסטינים – עם בהיווצרותו, הוצאת כתר, 1999
- מוריס, הדרך לירושלים = מוריס בני: הדרך לירושלים - גלאב פשה, ארץ-ישראל והיהודים, הוצאת עם-עובד, 2007
- מוריס, 1948 = מוריס בני: 1948 – תולדות המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה, הוצאת עם-עובד, 2010
- מעוז, התנועה הפלסטינית = מעוז משה וקדר ב"ז (עורכים): התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה? הוצאת משרד הביטחון, 1997
- מקבים א' = תרגום ופירוש אוריאל רפופורט, יד יצחק ב"צ, 2004
- נויברגר, דיפלומטיה בצל עימות = נויברגר בנימין (עורך): דיפלומטיה בצל עימות, סוגיות נבחרות ביחסי החוץ של ישראל 1948-1978, האוניברסיטה הפתוחה, 1984.

נתניהו, מקום תחת השמש = נתניהו בנימין: מקום תחת השמש – מאבקו של עם ישראל לעצמאות, לביטחון ולשלום, הוצאת ידיעות אחרונות, 1995

סיון, מיתוסים = סיון עמנואל: מיתוסים פוליטיים ערביים, הוצאת עם עובד, ע'1988

סתיו, מדינה פלשתינית = סתיו אריה (עורך): ישראל ומדינה פלשתינית: משחק סכום אפס (אנגלית) הוצאת מרכז אריאל, 2001

פיטרס, מאז ומקדם = פיטרס ג'ואן: מאז ומקדם מקורות הסכסוך היהודי-ערבי על א"י, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1988

פיינברג, בעיות במשפט = פיינברג נתן: ארץ ישראל בתקופת המנדט ומדינת ישראל, בעיות במשפט הבינלאומי, מאגנס, תשכ"ג

פרס, כעת-מחר = פרס שמעון, כעת-מחר, הוצאת כתר, 1978

צימרמן, פער המיליון = צימרמן בנט, זייד רוברטה ומיכאל: פער המיליון: האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית וברצועת עזה, אוניברסיטת בר אילן, 2006

קארש, דברי כיבושים = קארש אפרים: דברי כיבושים וסילופים, האומה, גיליון 152, יוני 2003

קארש, האימפריאליזם הערבי = קארש אפרים: האימפריאליזם הערבי - הסרגדיה של המזה"ת, האומה, גיליון 165, ספטמבר 2006

קארש, היסטוריונים חדשים = קארש אפרים: פיברוק ההיסטוריה הישראלית - ההיסטוריונים החדשים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1999

קארש, מיתוס המרכזיות הפלסטינית = קארש אפרים: מיתוס המרכזיות הפלסטינית, בס"א, גיליון 108, 2014

קארש, מורשת ערפאת = קארש אפרים: מורשתו האסונית של ערפאת חיה וקיימת בשלטון יורשיו. האומה, גיליון 159, יוני 2005

קארש, ערפאת = קארש אפרים: ערפאת - האיש ומלחמתו בישראל, הוצאת מעריב, 2004

רפל, תולדות א"י = רפל יואל (עורך) תולדות ארץ ישראל, הוצאת משרד הביטחון

שכטמן, הפליט בעולם =

Schechtman, Joseph B. The Refugee in the World, Displacement and Integration, New York, A. S. Barnes and Company, 1963

שרגאי, השיבה = שרגאי נדב: השיבה - זכות או מיתוס? ישראל היום, 17.6.2011

רשימת ספרים ומאמרים מומלצים לפי נושאים

היסטוריה דמוגרפית-יישובית של ארץ-ישראל

- אטלס ישראל (נפתלי קדמון), הוצאת מוסד ביאליק, תשט"ז
- אנציקלופדיה ארץ-ישראל (ישעיהו פרס), הוצאת ראובן מס, 1951
- אנציקלופדיה לידעת ארץ-ישראל (זאב וילנאי), הוצאת עם עובד, 1984
- אבי יונה מיכאל: גיאוגרפיה היסטורית של ארץ ישראל, למן שיבת ציון ועד הכיבוש הערבי, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1984
- אהרנר יוחנן: ארץ ישראל בתקופת המקרא, גיאוגרפיה היסטורית, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1987
- אליצור יואל: שמות מקומות קדומים בארץ ישראל, השתמרותם וגלגוליהם, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"ט
- אלמוג שמואל: האדמה לעובדיה וגידור הפלאחים, בתוך: שמואל אטינגר (עורך), אומה ותולדותיה, הוצאת מרכז זלמן שז"ר, תשמ"ד
- אפלבוים דיאנה ופול: מלחמות הג'נים - כך מגויס המדע המודרני לשירות הפוליטיקה, כתב העת תכלת 28, 2007
- אקשטיין צבי ובוטיצ'יני מריטלה: המיעוט הנבחר – כיצד עיצב הלימוד את ההיסטוריה הכלכלית של היהודים 70-1492, הוצאת אוניברסיטת תל-אביב 2013
- בארון בארון: ההרוגים על הדמוגרפיה ההיסטורית היהודית בימי קדם ובימי הביניים, בתוך: שפירא יוסף (עורך), בנתיבי הגות ותורות, הוצאת יבנה, 1970

Bachi Roberto The Population of Israel ; 1977

- בלקין ישראל: איפה הם עשרת השבטים? הוצאת חרמון, 1969
- בלקין ישראל: הערבים אשר בארץ ישראל, הוצאת חרמון, 1969
- בן אריה יהושע: ארץ בראי עברה, מחקרים בגיאוגרפיה היסטורית של ארץ ישראל, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"א
- בן אריה יהושע: שנים עשר היישובים הגדולים בארץ ישראל במאה התשע עשרה, קתדרה 19, תשמ"א
- בן גוריון דוד: לבידור מוצא הפלחים, הוצאת חרמון, 1969
- בן גוריון דוד וכן צבי יצחק: ארץ ישראל אין פערגאנגענהייט און געגענווארט, ניו-יורק, תרס"ח.
- בן גוריון דוד וכן צבי יצחק: ארץ ישראל בעבר ובהווה, יד יצחק בן צבי, תש"ם
- בן צבי יצחק: כתבי י. בן צבי (שאר יישוב, אוכלוסי א"י) מצפה 1936

- ברנאי יעקב:** היסטוריוגרפיה ולאומיות, מגמות בחקר ארץ ישראל ויישובה היהודי 1881-634, הוצאת מאגנס, מהדורה שנייה, תשנ"ו
- גויטין שלמה דב:** היישוב בארץ ישראל בראשית האסלאם ובתקופת הצלבנים, לאור כתבי הגניזה, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשמ"ט
- גרוסמן דוד:** הכפר הערבי ובנותיו, תהליכים ביישוב הערבי בארץ ישראל בתקופה העות'מאנית, הוצאת יצחק בן צבי, 1994
- גרוסמן דוד:** האוכלוסייה הערבית והמאזח היהודי, תפוזות וצפיפות בארץ ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית ובתקופת המנדט הבריטי, הוצאת מאגנס תשס"ד
- גרן ויקטור:** תיאור גיאוגרפי, היסטורי וארכיאולוגי של ארץ ישראל, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1982
- גרן צבי:** דרכי ההיסטוריה היהודית, הוצאת מוסד ביאליק, 1969
- הראל מנשה:** הגיאוגרפיה ההיסטורית של ארץ ישראל, הוצאת זמורה ביתן, 1997
- הראל מנשה:** ומולדת של איזה היא ארץ ישראל?, האקדמי הציוני, 2001
- הראל מנשה:** ראיון אישי עם יעקב בר-און, מקור ראשון, 10.11.00
- וילנאי זאב:** היישובים בישראל, הוצאת דבר, 1951
- ושיץ יוסף:** הגירת כפריים לחיפה בתקופת המנדט, תהליך של עיור? קתדרה 45
- טל אורי:** ארץ ישראל במקורות ערביים מימי הביניים, יד י-בן צבי 2014
- כשר אריה:** הגירה והתיישבות יהודית בתפוצות בתקופה ההלניסטית-רומית, בתוך: שאנן אביגדור (עורך) הגירה והתיישבות בישראל ובעמים, מרכז זלמן שזר, 1982
- מורנגשטן אריה:** משיחיות ויישוב ארץ ישראל, ה' יד יצחק בן צבי, 1985
- מסיני צבי:** יאמן כי יסופר בעיית א"י, שורשיה ופתרונה, הוצאת ליעד 2006
- נגר יוסי:** מי אנחנו? סיפורן העתיק של אוכלוסיות ישראל, ה' רקיע, 2003
- פנסלר דרך יונתן:** תכנון האוטופיה הציונית, עיצוב ההתיישבות היהודית בארץ ישראל, 1870-1918, הוצאת יד יצחק בן צבי, 2001
- צימרמן בנט, זייד מיכאל ורוברטה:** פער המיליון, האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית וברצועת עזה, בס"א, גלילי 65, ספטמבר 2006
- קלאי זכריה:** נחלות שבטי ישראל, מחקר בגיאוגרפיה ההיסטורית של ארץ ישראל, הוצאת מוסד ביאליק, 1967
- קסטלר ארתור:** השבט ה-13: ההיסטוריה הכוזרית ומורשתה מאזניים 1999
- שאנן אביגדור (עורך):** הגירה והתיישבות בישראל ובעמים, הוצאת מרכז זלמן שזר, 1982.
- שביד אליעזר:** מולדת וארץ יעודה, הוצאת עם עובד, 1979

שחן אביגדור: אל עבר הסמבטיון, מסע בעקבות עשרת השבטים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2003

שרון משה (עורך): סוגיות בתולדות ארץ ישראל תחת שלטון האסלאם, הוצאת יד בן צבי, תשל"ו.

שרון משה: ערי ארץ ישראל תחת שלטון האסלאם, קתדרה 40, 1986

היסטוריה כללית של ארץ-ישראל

אהרני יוחנן: אטלס כרטא לתקופת המקרא, 1995

אטלס כרטא לתולדות ארץ ישראל, מהדורת דבר, 1974

אליצור יהודה: ישראל והמקרא, מחקרים גיאוגרפיים היסטוריים והגותיים, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 1999

אנציקלופדיה עברית: היסטוריה של ארץ ישראל, כרך ו', ע' 238-580

אנציקלופדיית חוות הרעת: קורות עם ישראל, הוצאת מורן, 1995

אסף מיכאל: תולדות השלטון הערבי בארץ ישראל, תרצ"ה

ארבל נפתלי (עורך): ארץ ללא עם 70-1800, הוצאת דפוס, 1997

בן דב מאיר: אטלס כרטא, ירושלים בראי הדורות, 2000

ביגר גרעון: ארץ רבת גבולות, מאה השנים הראשונות של תיחום גבולותיה של ארץ ישראל 1840-1947, הוצאת אוניברסיטת בן גוריון 2001

ביגר גרעון: מושבת כתר או בית לאומי, השפעת השלטון הבריטי על ארץ ישראל, 1930-1917, בחינה גיאוגרפית היסטורית, ה' יד יצחק בן צבי, 1983

בן אליהו: בין גבולות - תחומי ארץ ישראל בתודעה היהודית בימי הבית השני ובתקופת המשנה והתלמוד, הוצאת יד יצחק בן צבי, 2013

בן ששון ת. ה. (עורך): תולדות עם ישראל, הוצאת דביר, 1969

ברור משה: גבולות ישראל, הוצאת יבנה, 1988

בר נביא אלי (עורך): אטלס היסטורי: תולדות העולם, ידי אחרונות, 1993

בר נביא אלי (עורך): אטלס היסטורי: תולדות עם ישראל י אחרונות, 1993

ברס צבי, ספראי שמואל, צפריר יורם, שטרן מנחם (עורכים): א"י מחורבן הבית השני ועד הכיבוש המוסלמי, הוצאת יד בן צבי, 1982

גיל משה: ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה (634-1099), הוצאת אוניברסיטת תל-אביב, 1983

גליל גרשון: ישראל ואשור, הוצאת זמורה-ביתן, 2001

דינור בן ציון: דורות ורשומות, מחקרים ועיונים בהיסטוריוגרפיה הישראלית, בבעיותיה ובתולדותיה, הוצאת מוסד ביאליק, 1978

דוריר יוסף (עורך): ארץ ישראל בתקופה הממלוכית, הוצ' יד בן צבי, 1992

חורון ע' ג': קדם ועקב, כנען - תולדות ארץ העברים, הוצאת דביר 2000

טווין מארק: מסע תענוגות לארץ ישראל, הוצאת אריאל, 1999

יד יצחק בן צבי: ההר המרכזי: יהודה, שומרון, השפלה, בקעת הירדן, תשנ"ב

יד יצחק בן צבי: זאת ירושלים: מראשיתה עד התקופה המוסלמית, תשנ"ה

יד יצחק בן צבי: זאת ירושלים: מהתקופה הצלבנית ועד ימינו, תשנ"ג

יד יצחק בן צבי: מבוא ללימודי ארץ ישראל, תש"ס

יד יצחק בן צבי: מישור החוף, אדם וסביבה לאורך הדורות, תשנ"ח

יד יצחק בן צבי: צפון הארץ, גליל גולן ועמקים לאורך הדורות, תשנ"ט

כשר אריה: אדום ערב וישראל, יהודים ועממי הספר בתקופה ההלניסטית והרומית, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1988

כשר אריה: כנען פלשת יוון וישראל, יהודים והערים ההלניסטיות בתקופת הבית השני, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1988

לרין ישראל ועמחי מור (עורכים): הפולמוס על האמת ההיסטורית במקרא, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשס"ב

ליברמן יהושע: אלמנך התנ"ך, הסטטיסטיקה של התנ"ך, צ'יקובר, 1995

מור מנחם: מרד בר כוכבא, עוצמתו והיקפו, יד יצחק בן צבי, 1991

נאמן נדב: פרשת כיבוש הארץ בספר יהושע ובמציאות ההיסטורית, בתוך: נאמן נדב ופינקלשטיין (עורכים), מנוודות למלוכה, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1990

נאמן נדב ופינקלשטיין ישראל (עורכים): מנוודות למלוכה, היבטים ארכיאולוגיים והיסטוריים על ראשית ישראל, יד יצחק בן צבי, 1990

עברון בועז: החשבון הלאומי, הוצאת דביר, 1988

פינקלשטיין ישראל, סילברמן אשר ניל: ראשית ישראל, ארכיאולוגיה, מקרא וזיכרון היסטורי, הוצאת אוניברסיטת תל אביב, 2003

פרידמן ישעיהו: שאלת ארץ ישראל בשנים 1914-1918, מערכת היחסים שבין בריטניה הציונות והערבים, הוצאת מאגנס, תשמ"ז

רפא יואל (עורך): תולדות ארץ ישראל, הוצאת משרד הביטחון, תש"ס

רפפורט אוריאל (עורך): יוסף בן מתתיהו, היסטוריון של ארץ ישראל, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1982

שאנן אביגדור (עורך): ישראל – עם, ארץ, מדינה, יד יצחק בן צבי, 2000

שבייד אליעזר: מולדת וארץ ייעודה - ארץ ישראל בהגות של עם ישראל, הוצאת עם עובד, 1979

שור נתן: תולדות ארץ ישראל מהתקופה הפרהיסטורית עד ימינו, הוצאת דביר, 1998

היסטוריה שומרונית

בן צבי יצחק: ספר השומרונים, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשל"ו (מהדורה 3)
מור מנחם: משומרון לשכם, העדה השומרונית בענת העתיקה, מ' שזר 2003
צדקה בנימין: קיצור תולדות השומרונים, מכון ללימודי שומרונית, 2001
שטרן אפרים: אשל חגן (עורכים): ספר השומרונים, יד יצחק בן צבי, 2002

זהות יהודית-ישראלית, מדינה יהודית, ציונות

אוחנה דוד: לא כנענים, לא צלבנים, הוצאת כתר, 2008
אגסי יוסף: בין דת ולאום, לקראת זהות לאומית ישראלית, פפירוס, 1984
אורן מיכאל, חזוני דוד ויורם חזוני (עורכים): מאמרים חדשים על הציונות, הוצאת שלם, 2006
אילון עמוס: הישראלים – מייסדים ובנים, הוצאת שוקן, 1972
אלמוג שמואל: על עם וארץ בלאומיות היהודית המודרנית, בתוך גוטמן ישראל (עורך) יהדות וזמננו הוצאת מאגנס, תשמ"ד, ע' 53-67.
אלמוג שמואל: ציונות והיסטוריה, הוצאת מאגנס, תשמ"ב
איזנשטרט ש"נ וליסק משה (עורכים): הציונות והחזרה להיסטוריה – הערכה מחדש, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1999
אקשטיין צבי ובוטיצ'ני מריטלה: המיעוט הנבחר - כיצד עיצב הלימוד את ההיסטוריה הכלכלית של היהודים 1492-70, אוניברסיטת ת"א 2013
בלפר אלה: זהות כפולה - על המתח בין ארציות לרוחניות בעולם היהודי, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2004
ויילר גרשון: תיאוקרטיה יהודית, הוצאת עם עובד, 1976
ויץ יחיעם: בין חזון לרוויזיה, מאה שנות היסטוריוגרפיה ציונית, הוצאת מרכז ד' שזר 1997
דן יוסף: ישראל כתופעה תיאולוגית, כתב העת תכלת, מס' 15, 2003
הראל פיש: ציונות של ציון, הוצאת זמורה ביתן, 1982
זנר שלמה: מתי ואיך הומצאה ארץ ישראל? הוצאת זמורה-ביתן, 2012
זנר שלמה: מתי ואיך הומצא העם היהודי? הוצאת רסלינג, 2008
חזן מאיר ואורי כהן (עורכים): תרבות, זיכרון והיסטוריה, מרכז ד' שזר, תשע"ב
יהושע אברהם ב.: בזכות הנורמליות, הוצאת שוקן, 1964

כהן יהודה: מי מפחד ממדינה יהודית, הוצאת לשכת עוה"ד, 2001

ליבוביץ ישעיהו: עם, ארץ, מדינה, הוצאת כתר, 1991

עילם יגאל: יהדות כסטטוס-קוו, הוצאת עם עובד, 2000

פייגלין משה: מלחמת החלומות - ממדינת יהודים למדינת יהודית, הוצאת מנהיגות יהודית, 2005

צוקר דדי (עורך): אנו היהודים החילונים, מהי זהות יהודית חילונית, הוצאת ידיעות אחרונות, 1999

רביצקי אביעזר: דת ומדינה במחשבת ישראל, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 1998

ריינהרץ יהודה: לאומיות ופוליטיקה יהודית, פרספקטיבות חדשות, הוצאת מרכז זלמן שזר, תשנ"ז

שאקי אבנר: מיהו יהודי בדיני מדינת ישראל, המכון לחקר המשפחה דיני המשפחה בישראל, 1976

שגיא אבי: המסע היהודי הישראלי, שאלות של תרבות ושל זהות, הוצאת מכון שלום הרטמן, 2006

שפירא אניטה: התנ"ך והזהות הישראלית, הוצאת מאגנס, תשנ"ו

שרן שלמה: על המשבר בזהות היהודית בישראל, כ"ע נתיב 5, 1988

שרנסקי נתן, בזכות הזהות, הוצאת שלם, 2011

זהות ערבית-אסלאמית, היסטוריה מזרח-תיכונית

אורון יצחק: המיתוס הלאומי במצרים של ימינו, כ"ע המזרח החדש, 1960

איילון עמי וגילבר גד (עורכים): דמוגרפיה ופוליטיקה במדינות ערב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1995

אליזו דוד: מרכיביה של הלאומיות הערבית בהגותו של סאטע אל חצרי, כתב עת המזרח החדש, 1972

בנטאטה דוד: האסלאם וישראל, הוצאת המחבר, 1999

באר גיימס: קו בחול - בריטניה, צרפת והמאבק שעיצב את המזרח התיכון, הוצאת אופוס 2015

גוברין דוד: המסע אל האביב הערבי - שורשיה הרעיוניים של הטלטה המזרח תיכונית בהגותם של ליברליים ערבים, הוצאת מאגנס, 2016

גרשוני ישראל: מצרים בין ייחוד לאחדות, החיפוש אחר זהות לאומית 1948-1919 הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1980

הוריס כריס, צ'יפינדייל פיטר: אסלאם מהו? שכן קרוב שחובה להכירו, הוצאת אחיאסף, 1998

- זילברמן גד:** תמורות בעיצוב הזהות הלאומית באידיאולוגיה הנאצרית 1952-1970 כתב העת המזרח החדש 1971
- זיסר אייל:** טוריה של אסד על פרשת דרכים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1999
- חוראני אלברט:** היסטוריה של העמים הערביים, הוצאת דביר, 1996
- חטינה מאיר ואורי קופרשמידט (עורכים):** האחים המוסלמים - חזון דתי במציאות משתנה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2012
- יאפ מלקולם:** המזרח הקרוב למן מלחמת העולם הראשונה, הוצאת מוסד ביאליק, 1999
- ישראלי רפאל:** לחיות עם האסלאם – דת, תרבות, היסטוריה, אלימות וטרור, הוצאת אחיאסף, 2006
- כאהן קלוד:** האסלאם, מלידתו עד תחילת האימפריה העות'מאנית, הוצאת דביר, 1995.
- לואיס ברנרד:** דת ורצח במזרח התיכון, בתוך: ליברמן י.ש. (עורך) רצח פוליטי, הוצאת עם עובד, 1998
- לואיס ברנרד:** האסלאם בהיסטוריה - רעיונות, אנשים ומאורעות במזרח התיכון, הוצאת זמורה ביתן, 1984
- לואיס ברנרד:** היהודים בעולם האסלאם, הוצאת מרכז זלמן שזר, 1996
- לואיס ברנרד:** המזרח התיכון - אלפיים שנות היסטוריה, ה' עם עובד, 1997
- לואיס ברנרד:** המזרח התיכון והמערב, הוצאת מערכות 1972
- לואיס ברנרד:** הערבים בהיסטוריה, הוצאת דביר, 1995
- לואיס ברנרד:** משבר האסלאם - ממלחמה מקודשת לטרור רצחוני, הוצאת דביר, 2006
- לואיס ברנרד:** עלי היסטוריה - מחקרים, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1988
- ליטבק מ. (עורך):** אסלאם ודמוקרטיה בעולם הערבי, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1997
- לקר מיכאל:** מוחמד והיהודים, הוצאת יד יצחק בן צבי, תשע"ד
- לצרוס-יפה חווה:** פרקים בתולדות הערבים והאסלאם, ה' רשפים, 1967
- לצרוס יפה חווה (קובץ מחקרים לזכרה):** האסלאם ועולמות השזורים בו, הוצאת יד בן צבי, תשס"ב
- מנג'י אירשאר:** הצרה עם האסלאם, קול קורא לדיבור גלוי, ה' כנרת, 2005
- סיוון עמנואל:** התנגשות בתוך האסלאם, הוצאת עם עובד, 2005
- סיוון עמנואל:** מיתוסים פוליטיים ערביים, הוצאת עם עובד, 1988
- סיוון עמנואל:** קדושת ירושלים באסלאם, בתוך: שרון משה (עורך), סוגיות בתולדות ארץ ישראל תחת שלטון האסלאם, יד בן צבי, תשל"ז
- סעיד אדוארד:** אוריינטליזם, הוצאת עם עובד, 2000

- עג'מי פואד:** מְלֻכּוּד, ערביות וערבים מאז 1967, הוצאת ידיעות אחרונות, 2001
- עג'מי פואד:** המדמד בטרוריה, הוצאת עם עובד, 2013
- פודה אלי:** החתירה להגמוניה בעולם הערבי - המאבק סביב ברית בגדאד, הוצאת משרד הביטחון, 1996
- קופרשמידט אורי ו-חטינה מאיר (עורכים):** האחים המוסלמים - חזון דתי במציאות משתנה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2012
- קיסטר יעקב:** מחקרים בהתהוות האסלאם, הוצאת מאגנס, תשנ"ט
- קנדי היו:** מוחמד והח'ליפות, המזרח התיכון המוסלמי במאות השישית עד האחת עשרה, הוצאת מוסד ביאליק, 1998
- רייטר יצחק:** מירושלים למכה ובחזרה - ההתלכדות המוסלמית סביב ירושלים, הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, 2005
- שמיר שמעון:** תולדות הערבים במזרח התיכון בעת החדשה, הוצאת רשפים, 1987
- שמיר שמעון:** שאלת 'הפילוסופיה הלאומית' במחשבה הערבית החדשה, כתב העת המזרח החדש, 1964
- שמעוני יעקב:** לקסיקון פוליטי של העולם הערבי, הוצאת כתר, 1988
- שרון משה:** "אני שלום אדבר ... והמה למלחמה", כ"ע נתיב 47, 1995
- שרון משה:** הגורם האסלאמי בפוליטיקה של המזה"ת, כ"ע נתיב 25, 1992
- שרון משה:** "הודנה" ו"צולח" אינם "שלום", כ"ע נתיב 85, 2002

זהות פלשתינית, ערביי ארץ-ישראל

- ארץ אחרת (מגזין):** חזון ערביי ישראל, גיליון 39, 5-4/2007
- גאנם הוניידה:** לבנות את האומה מחדש, אינטלקטואלים פלסטינים בישראל, הוצאת מגנס, תשס"ט
- גרפינקל אדם:** "לעם ללא ארץ, ארץ ללא עם", כתב העת נתיב 26, 1992
- הוברמן חגי:** ערביי ישראל, "פצצת הזמן" מתקתקת, כ"ע נתיב 34, 1993
- הוברמן חגי:** ערביי ישראל, קווים להתהוותה של אירידינסה, כתב העת נתיב 67, 1999
- הראבן אלוף (עורך):** אחד מכל ששה ישראלים: יחסי גומלין בין המיעוט הערבי והרוב היהודי בישראל, הוצאת מכון ון ליר, 1981
- זילברמן יפרח:** מיתוס המוצא הכנעני של החברה הפלסטינית, 1995
- זילברמן יפרח:** כנעניות פלסטינית, בתוך: יעקבי דני (עורך) ארץ אחת ושני עמים, הוצאת מאגנס תשנ"ט
- יעקבי דני (עורך):** ארץ אחת ושני עמים בה, הוצאת מאגנס, תשנ"ט
- ישראלי רפאל:** הערבים בישראל - הלנו אם לצרינו? ה' מרכז אריאל 2002

- ישראלי רפאל:** התנועה האסלאמית וניכורם של ערביי ישראל, כתב העת נתיב 71, 1999
- ישראלי רפאל:** ערביי ישראל – האמנם ג'יס חמישי? כ"ע נתיב 42, 1995
- ישראלי רפאל:** קריאת החמאס של האסלאם, כ"ע נתיב 31, 1993
- כבהא מצטפא:** הפלסטינים - עם בפזורתו, האוניברסיטה הפתוחה, 2000
- כהן יצחק (עורך):** הציונות והשאלה הערבית: קובץ מאמרים, הוצאת מרכז זלמן שזר, 1996
- מעוז משה:** המנהיגות הפלסטינית בגדה המערבית, הוצאת רשפים, 1985
- מעוז משה וב"ז קדר (עורכים):** התנועה הלאומית הפלסטינית: מעימות להשלמה? הוצאת מערכות, 1977
- ניסן מרדכי:** היבטים דתיים, תרבותיים ורטרניים באסטרטגיה הפלשתינית, כתב העת נתיב, 67, 1999
- סופר ארנון:** זיקת ערביי ישראל למדינה פלשתינית, כ"ע נתיב 54-55, 1997
- סופר ארנון:** מדינה פלשתינית – ההיבט הגיאוגרפי, כ"ע נתיב 66, 1999
- סטון ג'וליוס:** שתי הערות: "ירדן היא פלשתיין" ו"זכות השיבה", כתב בעת נתיב 38, 1994
- פורת יהושע:** כנעניות עברית וכנעניות ערבית, בתוך: יעקבי דני (עורך) ארץ אחת ושני עמים, הוצאת מאגנס תשנ"ט
- פורת יהושע:** ממהומות למרידה, התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית 1929-1939, הוצאת עם עובד, 1978
- פורת יהושע:** צמיחת התנועה הלאומית הערבית הפלסטינית 1918-1929, הוצאת האוניברסיטה העברית, 1971
- צימרמן בנט, זייד רוברטה ומיכאל:** פער המיליון: האוכלוסייה הערבית בגדה המערבית וברצועת עזה, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2006
- קימרלינג ברוך ומגדל שמואל:** פלסטינים – עם בהיווצרותו, כתר, 1999
- שטנדל אורי:** ערביי ישראל. בין הפטיש לסדן, הוצאת אקדמון 1992
- שמעוני יעקב:** ערביי ארץ ישראל, הוצאת עם עובד, תש"ז

הסכסוך הארץ-ישראלי, טרור, פליטים

- אל פלג צבי:** המופתי הגדול, הוצאת משרד הביטחון, 1989
- אל פלג צב:** מנקודת ראותו של המופתי, מאמרי חאג' אמין מתורגמים ומבוארים, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1995
- אבנרי אריה:** ההתיישבות היהודית וטענת הנישול (1878-1948) ק"מ 1980
- אלדר עקיבא, זרטל עידית:** אדוני הארץ – המתנחלים ומדינת ישראל 1967-2004 הוצאת כנרת, זמורה-ביתן, דביר, 2004

- אמיתי יוסי: מצרים וישראל – מבט משמאל, הוצאת זמורה ביתן, 1999
- ארנון-אוחנה יובל: **יודפת אריה: אש"ף: דיוקנו של ארגון, ה' מעריב, 1985**
- ארנון-אוחנה, יובל: הם לא מפה, פורסם במקור ראשון, 17.8.01
- ארנון-אוחנה יובל: זכות השיבה: הונאה ערבית, כ"ע האומה 141, 2000
- ארנון-אוחנה יובל: מישור מול הר, "חוק" מול "פנים", כ"ע אחרת 2002
- ארנון-אוחנה יובל: קו החריש והאש - מאה וחמישים שנות סכסוך על ארץ ישראל 1860-2010, הוצאת אחיאסף, 2013
- ארנון-אוחנה יובל: קשה להכיר ב"טרגדיה האנושית", האומה 142, 2001
- Bedein David: Roadblock to peace, 2014
- בודנסקי יוסף: אטלאמיות אנטישמית כמכשיר פוליטי, הוצאת המזו 2000
- בכור גיא: לקסיקון אש"ף, הוצאת משרד הביטחון, 1991
- ברטל שאול: דרך ג'יהאד בפלסטין, הוצאת כרמל, 2012
- ברקוביץ שמואל: מלחמות המקומות הקדושים - המאבק על ירושלים והמקומות הקדושים בישראל, יהודה, שומרון וחבל עזה, ה' הד ארצי 2000
- בת יאור: ישראל ואתוס הג'יהאד, כתב העת נתיב 54-55, 1997
- בת יאור: אירועי-הרבי - הציר האירופי-ערבי, הוצאת שוקן, 2008
- גולדברג עמוס ובשיר בשיר (עורכים): זיכרון, זהות לאומית ושותפות יהודית-ערבית, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2015
- גילברט מרטין: אטלס הסכסוך הישראלי-ערבי, הוצ' משרד הביטחון, 1980
- גלבר יואב: קוממיות ונכבה - ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב, 1948, הוצאת דביר, 2004
- הרכבי יהושפט: האמנה הפלסטינית ומשמעותה, 1974
- הרכבי יהושפט: יסודות בסכסוך ישראל-ערב, הוצאת משרד הביטחון, 1971
- הרכבי יהושפט: עמדת הערבים בסכסוך ישראל-ערב, הוצאת דביר, 1968
- הרכבי יהושפט: פת"ח באסטרטגיה הערבית, הוצאת משרד הביטחון, 1969
- הרכבי יהושפט: תמורות בסכסוך ישראל ערב, הוצאת דביר, 1978
- וינברג דוד (עורך): בסיא, עיונים בביטחון המזרח התיכון, הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2002
- זילברשץ יפה: שיבת פליטים פלסטינים לתחומי מדינת ישראל, הוצאת מרכז מציל"ה, 2010
- חבקוק יעקב, סאלח שכיב: טרור בשם האסלאם – פרופיל של תנועת החמאס, הוצאת משרד הביטחון, 1999

- טובי יעקב:** על מפתן ביתה - התגבשות מדיניותה של ישראל בסוגיית הפליטים הפלסטינים, 1948-1956, הוצאת מכון בן גוריון, 2008
- ישראלי רפאל:** איטלאמיקזה – טרור המתאבדים, כ"ע נתיב 54-55, 1997
- כהן אבנר:** ישראל והפצצה, הוצאת שוקן, 2000
- כהן יוחנן:** המפתח בידי הערבים - לפתרון בעיית הפליטים הערביים, הוצאת אחיאסף, 1962
- כץ שמואל:** אדמת מריבה - מציאות ודמיון בארץ ישראל, הוצ' קרני 1974
- מררי אריאל:** פת"ח חו"ל, טרור פלשתינאי בחו"ל 1968-1986, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1988
- להב מרדכי:** חמישים שנות הפליטים הפלסטינים 1948-1999, הוצאה המחבר 2000
- ליכוביץ אריק:** קדושת הסטטוס-קו - ישראל וסוגיית הפליטים הפלסטינים 1948-1967, הוצאת רסלינג, 2015
- ליכרמן ישעיהו (עורך):** רצח פוליטי – רצח רבין ורציחות פוליטיות במזרח התיכון, הוצאת עם עובד, 1998
- מרזן רונית:** יאסר ערפאת - רטוריקה של מנהיג בודד, הוצאת רסלינג, 2016
- מוריס בני:** 1948 - תולדות המלחמה הערבית-ישראלית הראשונה, הוצאת עם עובד, 2010
- מוריס בני:** הדרך לירושלים - גלאב פשה, ארץ ישראל והיהודים, הוצאת עם עובד, 2006
- מוריס בני:** לידתה של בעיית הפליטים הפלשתינים 1947-1949, הוצאת עם עובד, 1999
- מוריס בני:** קורבנות תולדות הסכסוך הציוני-ערבי 1881-2001, הוצאת עם עובד, 2003
- מוריס בני:** תיקון טעות - יהודים וערבים בארץ ישראל 1936-1956, הוצאת עם עובד, 2000
- מילשטיין אורי:** עלילת דם בדיר יאסין, הוצאת שרידות, 2007
- גיברגר בנימין (עורך):** דיפלומטיה בצל עימות, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1984
- נתיניהו בנימין (עורך):** הסרור – כיצד יוכל המערב לנצח, ה' מעריב, 1987
- נתיניהו בנימין:** מלחמה בטרור – כיצד יביסו המשטרים הדמוקרטיים את הטרור המקומי ואת הטרור הבינלאומי, הוצאת ידיעות אחרונות, 1996
- נתיניהו בנימין:** מקום תחת השמש – מאבקו של עם ישראל לעצמאות, לביטחון ולשלום, הוצאת ידיעות אחרונות, 1995
- סופר ששון:** לידתה של המחשבה המדינית בישראל, הוצאת שוקן, 2001
- סלנגוט צרלס:** הטרור הקדוש של החזון האסלאמי, כ"ע נתיב 80, 2001

- סתיו אריה:** השלום – קריקטורה ערבית, עיונים בדימוי היהודי בקריקטורה, הוצאת זמורה ביתן, 1996
- סתיו אריה (עורך):** ישראל ומדינה פלשתינית: משחק סכום אפס (אנגלית) הוצאת מרכז אריאל, 2001
- פיטרס ג'ואן:** מאז ומקדם - מקורות הסכסוך היהודי ערבי על ארץ-ישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1988
- פס חיים (עורך):** הקרב של המאה ה-21, דמוקרטיה נלחמת בטרור, הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2006
- קארש אפרים:** דברי כיבושים וטילופים, "האומה", גיליון 152, יוני 2003
- קארש אפרים:** האימפריאליזם הערבי - הסרגדיה של המזה"ת, "האומה", גיליון 165, ספטמבר 2006
- קארש אפרים:** מיתוס המרכזיות הפלסטינית, בס"א, עיונים בביטחון המזרח התיכון, גיליון 108, 2014
- קארש אפרים:** מורשתו האסונית של ערפאת חיה וקיימת בשלטון יורשיו. "האומה", גיליון 159, יוני 2005
- קארש אפרים:** ערפאת - האיש ומלחמתו בישראל, הוצאת מעריב, 2004
- רובינשטיין דני:** חיבוק התאנה-זכות השיבה" של הפלסטינים, כתר, 1990
- רובינשטיין דני:** מי לה' אלי - גוש אמונים, ה' הקיבוץ המאוחד, 1982
- Schechtman, Joseph B.** The Refugee in the World, Displacement and Integration, New York, A. S. Barnes and Company, 1963
- Schechtman, Joseph B.** Postwar Population Transfers in Europe 1945 1955, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1962
- שטיינברג מתי:** לראות את הנולד: הגורם הדמוגרפי בראיית אש"ף, בתוך: **איילון עמי וגילבר גר (עורכים),** דמוגרפיה ופוליטיקה במדינות ערב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1995
- שי שאול ושוויצר יורם:** הטרור של בוגרי אפגניסטן – האסלאם נגד שאר העולם, הוצאת המכון הבינלאומי למדיניות נגד הטרור, 2000
- שמש משה:** מהנכבה לנכסה - הסכסוך הערבי הישראלי והבעיה הלאומית הפלסטינית 1957-1967, הוצאת אוניברסיטת בן גוריון, 2004
- שפירא שמעון:** חזבאללה בין איראן ולבנון, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2000
- שרגאי נדב:** הר המריבה - המאבק על הר הבית: יהודים ומוסלמים, דת ופוליטיקה, הוצאת כתר, 1995

פתרונות לסכסוך הארץ-ישראלי

- אומיץקי-לזר, גאנם אסער, פפה אילן (עורכים): 7 דרכים – אופציות תיאורטיות למעמד הערבים בישראל, הוצאת המכון לחקר השלום, 1999
- אפרת אלישע: שתי מדינות לשני עמים, הוצאת אפי מלצר, 2010
- ארנון-אוחנה יובל: חלופת אוטונומיה: ריבונות פסיפט פתוחה, מדורגת ומבוקרת, כתב העת נתיב 78 2001
- בן עמי אהרון (עורך): ספר ארץ ישראל השלמה, הוצאת שפרידמן, 1977
- בנדימן עוזי (עורך): של מי הארץ הזאת? הוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2006
- גודמן מיכה: מלכוד 67 – הרעיונות מאחורי המחלוקת שקורעת את ישראל, הוצאת דביר 2017
- גורני יוסף: מדיניות ודמיון - תוכניות פדראליות במחשבה המדינית הציונית 1917-1948, הוצאת יד יצחק בן צבי, 1993
- גליק קרולין: טיפוח עכשיו - פתרון המדינה האחת לשלום במזרח התיכון, הוצאת סלע מאיר, 2015
- גרינברג לב: שלום מדומיין, שיח מלחמה – כשל המנהיגות, הפוליטיקה והדמוקרטיה בישראל 1992-2006, הוצאת רסלינג, 2009
- דותן שמואל: פולמוס החלוקה בתקופת המנדט, יד יצחק בן צבי, 1988
- דינשטיין יורם: הסדרים רב-לאומיים, פדרליים וקונפדרליים, כתב העת עיוני משפט י"ז, תשנ"ג
- הלר מרק: מדינה פלשתינאית, השפעותיה על ישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1991
- העצני אליקים: טיפוח עכשיו, הפתרון המדיני, הוצאת אליש"ע, 1988
- הראבן אלוף (עורך): היש פתרון לבעיה הפלשתינית, עמדות ישראליות, הוצאת מוסד ון ליר בירושלים, תשמ"ג
- ישראלי רפאל: ארץ גדולה אחת לשני עמים כתב העת נתיב 44, 1995
- ישראלי רפאל: ערביי א"י: עוז לתמורה לאחר פורענות, נתיב 4 1989
- כץ יוסי: מדינה בדרך, התוכניות הציוניות לחלוקת ארץ ישראל ולהקמת מדינה יהודית, הוצאת מאגנס, תש"ס
- מוריס בני: מדינה אחת, שתי מדינות, הוצאת עם עובד, 2012
- לפידות רות: לסוגיית הסמכויות השיוריות באוטונומיה, כתב העת מחקר משפט, כרך י"ד, 1988
- ענבר אפרים: עלייתה ושקיעתה של הפרדיגמה "שתי מדינות לשני עמים", הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2009
- קליין מנחם: יחמת ז'נבה – מבט מבפנים, הוצאת כרמל, 2006
- רטוש יונתן: 1967 – ומה הלאה?, הוצאת חרמון, 1967

שביט ארי (עורך): חלוקת הארץ, ישראלים חושבים על ההתנתקות, הוצאת כתר, 2005

שיפטן דן: אופציה ירדנית, ישראל ירדן והפלשתינים, קיבוץ מאוחד, 1987

שיפטן דן: כורח ההפרדה, הוצאת זמורה ביתן, 1999

לאומיות, משפט בינלאומי, שלום

אלמרק פר: על שלום בין דמוקרטיות, מחקרי משפט, תשנ"ח

אנדרסן בנדיקט: קהילות מדומיינות, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1999

אקצין בנימין: יסודות המדיניות הבינלאומית, הוצאת אקדמון, 1984

אקצין בנימין: לאומים ומדינות, הוצאת עם עובד, 1980

בלום יהודה: ציון במשפט הבינלאומי נפדתה בתוך: הפרקליט כ"ז (תשל"א)

גוטלהף יהודה: לאומיות ובינלאומיות, הוצאת אל"ף, 1975

גלנר ארנסט: לאומים ולאומיות, הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1994

גנו חיים: הזכות ההיסטורית על הארץ: עד היכן?, תכלת 24, 2006

דינשטיין יורם, אמנות בינלאומיות, הוצאת שוקן, 1974

דינשטיין יורם: THE LEGAL ISSUES OF 'PARA WAR' AND PEACE IN THE MIDDLE EAST בתוך: ST. JOHN'S LAW REVIEW vol. 44 p 466- 478

דינשטיין יורם, דיני מלחמה, הוצאת שוקן, 1983

דינשטיין יורם: המשפט הבינלאומי האל-מדינתי, הוצאת שוקן, 1979

דינשטיין יורם: המשפט הבינלאומי והמדינה, הוצאת שוקן, 1971

דינשטיין יורם: הסדרים רב לאומיים פדרליים וקונפדרליים, עיוני מ' י"ז

דינשטיין יורם: סמכויות המדינה כלפי פנים, הוצאת שוקן, 1972

דניאל, ג'אן: הלאומיות שגברה על מרכס, הוצאת מסדה, 1977

הובסבאום אריק: לאומיות ולאומים, הוצאת רסלינג, 2009

הייסטינגס אדריאן: בנייתן של אומות, התנ"ך והיווצרות מדינת הלאום, הוצאת שלם, תשס"ח,

זילברשץ יפה: האזרחות מהי ומה תהיה? בתוך: מחקרי משפט, ט"ז (1),

זיסר ברוך: לאומיות חיה וקיימת, בתוך: זיסר ברוך: על ימין ועל שמאל, אשנב לשיח האידיאולוגי בן זמננו, שוקן, 1999

Majid Khadduri: War and Peace in the Law of Islam, Johns Hopkins Press 1955

מורנגטאו הנס: פוליטיקה בין האומות - המאבק לשלטון ולשלום, הוצאת יחידו 1968

מושקט מריון: החברה הבינלאומית בהתפתחותה, קווי יסוד במשפט הבינלאומי, הוצאת דקל, 1976

נויברגר בנימין: מהי אומה? בתוך: **נויברגר בנימין (עורך)** דיפלומטיה בצל עימות, סוגיות נבחרות ביחסי החוץ של ישראל 1948-1978, האוניברסיטה הפתוחה, 1984.

סמית אנתוני: האומה בהיסטוריה, הוצאת החברה ההיסטורית הישראלית, 2003

Julius Stone: Israel and Palestine: Assault on the Law of Nations Johns Hopkins Press 1981

פיינברג נתן: ארץ ישראל בתקופת המנדט ומדינת ישראל, בעיות במשפט הבינלאומי, הוצאת מגנס, תשכ"ג

קאוטסקי ג'ון הנס: לאומיות, בתוך: **אייזנשטאט, גוטמן עצמון (עורכים)**, מדינה וחברה, סוגיות בסוציולוגיה פוליטית, הוצאת עם עובד, 1976

קנט צמנואל: לשלום הנצחי, הוצאת מאגנס, תשל"ו

רובינשטיין אמנון ויעקבסון אלכסנדר: ישראל ומשפחת העמים, מדינת לאום יהודית וחכיות האדם, הוצאת שוקן, 2003

רובינשטיין אמנון: המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל, שוקן, 1996

רובינשטיין אמנון: ישראל ומדינות הלאום החדשות, תכלת 16, 2004

ריינהרץ יהודה, שלמון יוסף, שמעוני גדעון (עורכים): לאומיות ופוליטיקה יהודית, פרספקטיבות חדשות, הוצאת מרכז זלמן שזר, תשנ"ז

רחום אילן (עורך): חזרה לפוליטיקה: המדינה המודרנית, לאומיות וריבונות, הוצאת מרכז זלמן שזר, תשס"ט

שרון משה: "הדנה" ו"צולח" אינם "שלום", נתיב 85, 2002

שרון משה: "אני שלום אדבר ... והמה למלחמה", נתיב 47, 1995

אילון ירדן - יליד קיבוץ כפר המכבי (1954), עורך דין ובעל תואר שני במשפטים. פרסם עד כה 13 ספרים: התקווה שנות אלפיים (1982); פותחים עולם (1990); שלום פתוח (1999); שלום עם הגולן (2000); ציון במשפט תיפדה - חלופה להסכם אוסלו (2002); מולדת משותפת - לא אדמת מריבה (2006); בדיית פלשתינ (2007); הג'יהאד התקשורתי (2009); ארץ הר ומישור (2009); ההתחברות הישראלית - חלופה לדרך אוסלו (2010); אל תלך בדרך האיוולת של אוסלו - מכתב גלוי לנתניהו (2010); בעין הסערה (2013); בצל הר הגעש (2016).

ספר זה עניינו הג'יהאד התקשורתי – אסטרטגיה תקשורתית שאימצו אויבי ישראל, במטרה להפוך אותה לבלתי-לגיטימית בקהיליית העמים המודרנית, ובדרך זו להסיר ממנה את החסינות הפוליטית שמקנה המשפט הבינלאומי. בעוד שנגד הטרור הפיזי מצליחה ישראל להתגונן במידה רבה של הצלחה – הרי שכנגד הטרור המילולי עומדת היא חסרת-אונים. בהעדר תגובה הולמת מצידה, הצליחו אויביה להפיץ אוסף של כזבים לגביה, שנצרכו בדעת-הקהל העולמית כאילו היו אמת לאמיתה.

מסע התעמולה נגד ישראל צובר תאוצה מיום ליום, אך היא אינה מגיבה. מצב זה צריך להשתנות לאלתר. אם רוצה ישראל לשרוד, עליה להפסיק להתנצל כול הזמן, ולעבור להתקפה גם בשדה-הקרב התקשורתי – משימה שאינה נופלת בחשיבותה מהרתעה צבאית. הצעד הראשון שאותו יש לנקוט הוא גיבוש אסטרטגיה תקשורתית, שתיתן מענה הולם למסכת הכזבים של ג'יהאד תקשורתי זה – ורק לאחר מכן גם לגבש תוכנית מדינית חדשה.